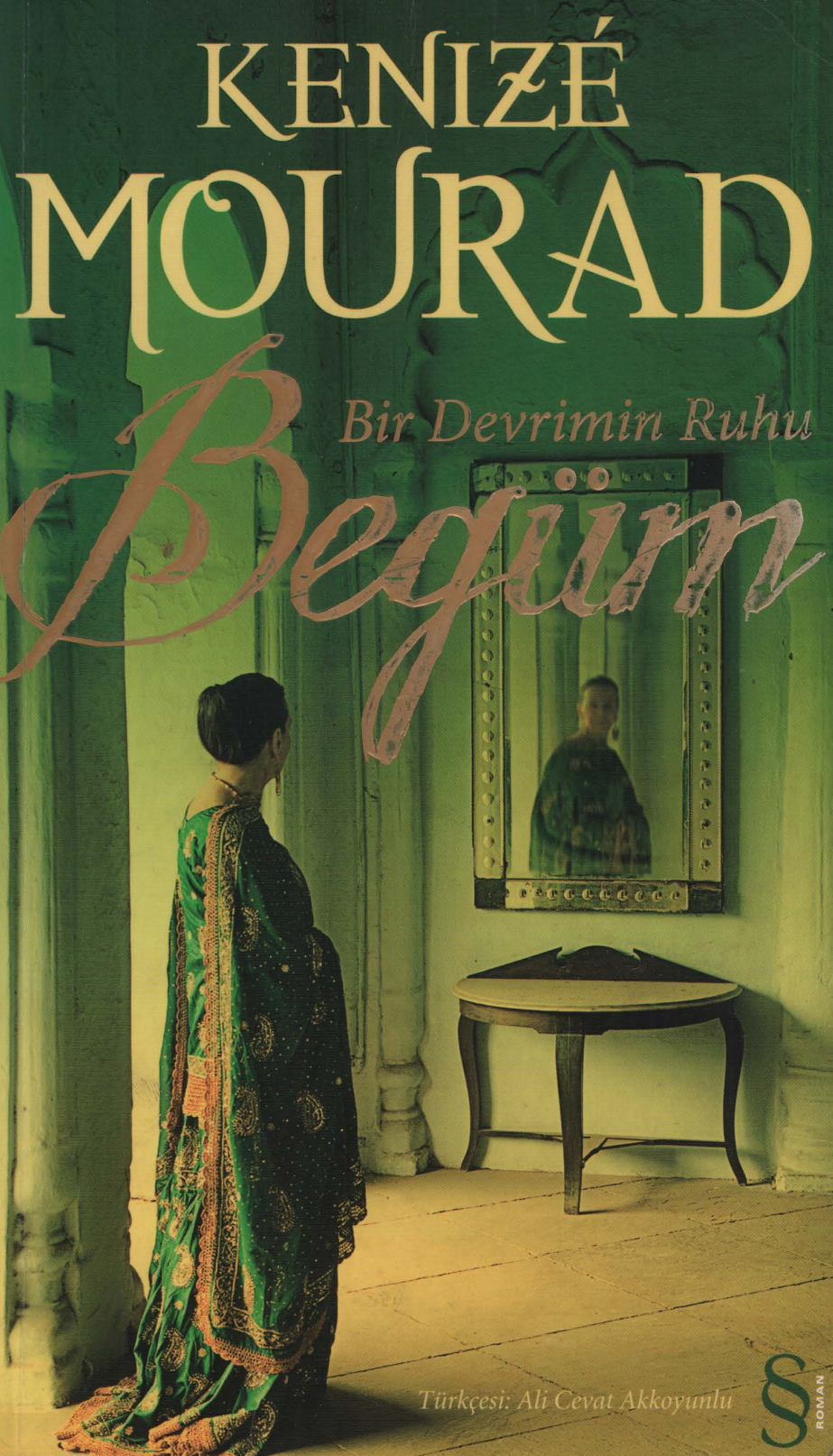
KENİZÉ MOURAD

Begum

Bir Devrimin Ruhu



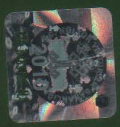
Türkçesi: Ali Cevat Akkoyunlu

§ ROMAN

Begüm, fazla tanınmayan ama cesareti ve kahramanlığıyla Hindistan'ın bağımsızlık savaşında ilk adımı atan benzersiz bir genç kadının romanıdır. *Saraydan Sürgüne*, *Toprağımızın Kokusu* adlı kitaplarıyla tanıdığımız Kenizé Mourad, bu kez 1856 yılında ülkenin büyük bölümünün mutlak hâkimi olan İngiliz Batı Hint Kumpanyası'nın, Kuzey Hindistan'ın en zengin devleti bağımsız Awadh'ı ilhak etmeye, bu devletin kralını sürgüne göndermeye kalkmasıyla yol açtığı büyük bir ayaklanmayı anlatıyor. Bu ayaklanmanın lideri ise kralın dördüncü karısıdır.

Awadh Krallığı'nın başkenti olan, ihtişamı ve farklı toplumların uyumlu yaşamları nedeniyle "Altın ve Gümüş Şehir" olarak tanınan Lucknow bu ilk bağımsızlığın merkezi olacak; en acımasız katliamlar, en inanılmaz yiğitlikler, en iğrenç ihanetler, aşkların en umutsuzu, en yasağı burada yaşanacaktır.

Begüm, bir devrimin ruhunun ve unutulmaz bir kadının öyküsü.



EVEREST
twitter.com/everestkitap

KENİZÉ MOURAD

İkinci Dünya Savaşı başlarında Paris'te doğdu. Annesi, padişah V. Murad'ın torunu Selma Sultan'dı. Babası ise Badalpur racasıydı. İki yaşında annesini yitiren Kenizé Mourad Paris'te büyüdü. 21 yaşında babasını tanıdı. Paris'te yükseköğrenimini yaptıktan sonra on beş yıl boyunca bazı Fransız dergilerinin Ortadoğu muhabirliğini yaptı. Gazeteciliğe ara verdiği bir süre, annesi Selma Sultan'ın hayatını anlattığı *De la part de la princesse morte*'u yazdı. Bu roman Fransa'da milyonlar sattı. Yirmiye yakın ülkede yayımlandı. Kenizé Mourad halen İrlanda'da yaşıyor. Daha sonra kendi hikâyesini de kaleme aldı: *Les Jardins de Badalpour* (Badalpur'un Bahçeleri).

ALİ CEVAT AKKOYUNLU

1949 yılında İstanbul'da doğdu. St. Joseph, Boğaziçi Üniversitesi ve Diplomatische Akademie'yi (Viyana) bitirdi. Elli yaşında kendini iş hayatından emekli edip, çeviriye başladı. Biri kendi yazdığı olmak üzere, seksenı aşkın kitabı basıldı, birçoğu önemli sayıda yeni baskı yaptı. Evli, bir erkek çocuk ve iki kedi babasıdır.

Kenizé Mourad

BEGÜM

Türkçesi:
Ali Cevat Akkoyunlu

§

Yayın No **937**

Çağdaş Dünya Edebiyatı **132**

Begüm

Kenizé Mourad

Kitabın Özgün Adı:
Dans la Ville D'or Et D'argent

Fransızcadan çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu
Kapak fotoğrafı: Antonio Martinelli
Kapak tasarım: Utku Lomlu
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

© Editions Robert Laffont, S.A., 2010
© 2011; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Mayıs 2011

ISBN: 978 - 975 - 289 - 875 - 2
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Tel: (0212) 674 97 23
Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (212) 511 53 03 Faks: (212) 519 33 00
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Halam Begüm Vacid Han'a...

"Awadh Begümü bütün komutanlarının toplamından daha gelişmiş strateji anlayışına ve cesarete sahip."
The Times, 1858

"1857 ayaklanmasından çıkacak dersler çok açık. Kimse başka bir halkın gelip ülkesini istila etmesinden, toprağına el koymasından, silah tehdidiyle daha iyi fikirler benimsetmeye çalışmasından hoşlanmaz. Birleşik Devletler'in şimdi öğrenmekte olduğunu, Britanya 1857'de fark etmişti: Hiçbir şey ılımlı İslam'ı saldırgan bir tecavüz kadar tetikleyemez, bir halkı radikalleştiremez."
William Dalrymple

Uyarı

Bu öyküdeki tarihi olaylar ve kahramanlar gerçektir.

Bu destan Kuzey Hindistan'da, gücünün doruğundayken günümüz Uttar Pradesh eyaletine denk olan, Fransa'nın yarı büyüklüğündeki Awadh Krallığı'nda gelişmiştir.

Bir biyografiden çok, roman yazdığımız için bazı yerlerde gerçeklikten ayrılmakla birlikte, o dönemin toplumunun özelliklerine sadık kalmaya özen gösterdik.*

* Asteriks'le belirlenmiş tüm alıntılar tarihidir.

Önsöz

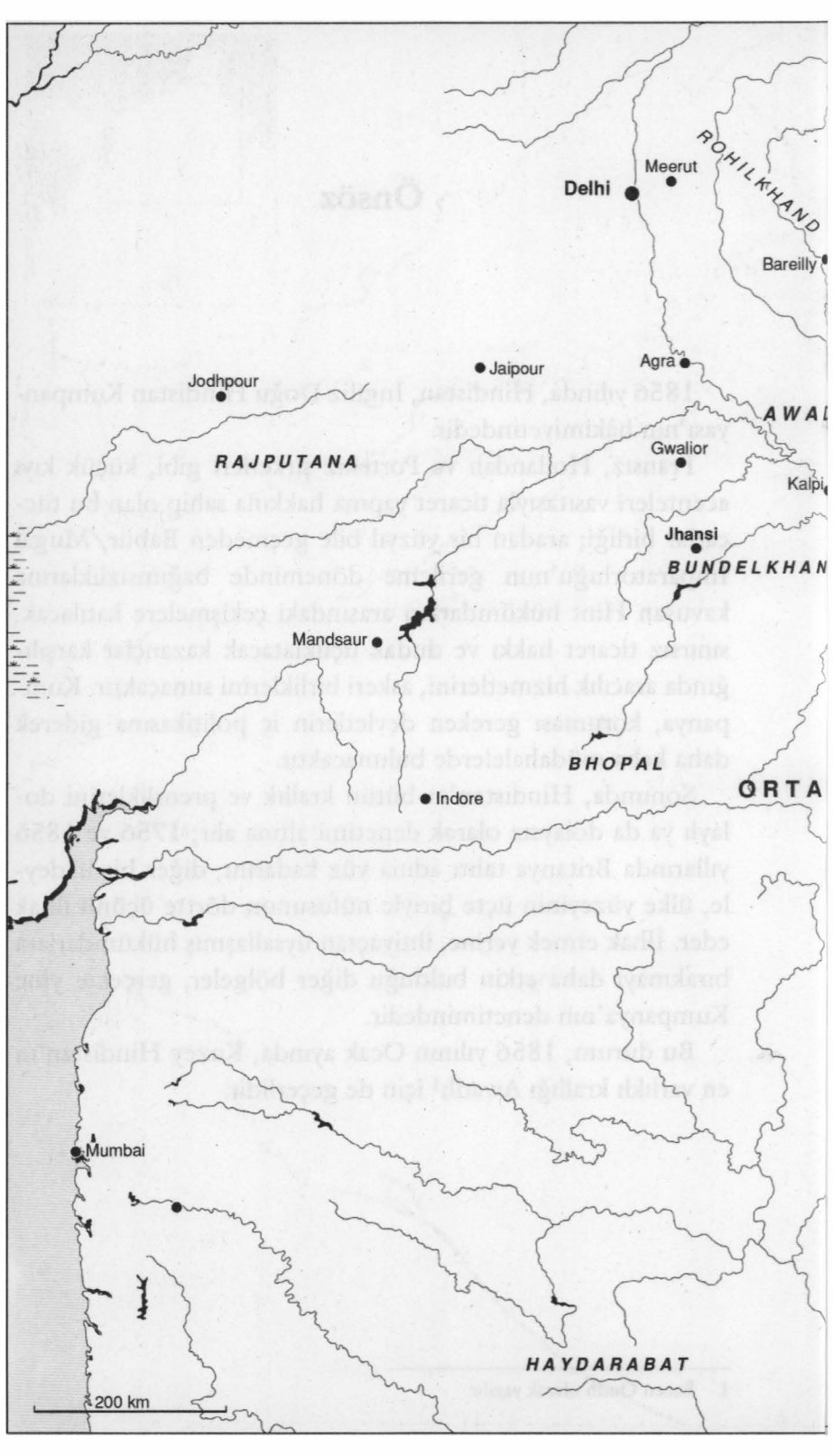
1856 yılında, Hindistan, İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası'nın hâkimiyetindedir.

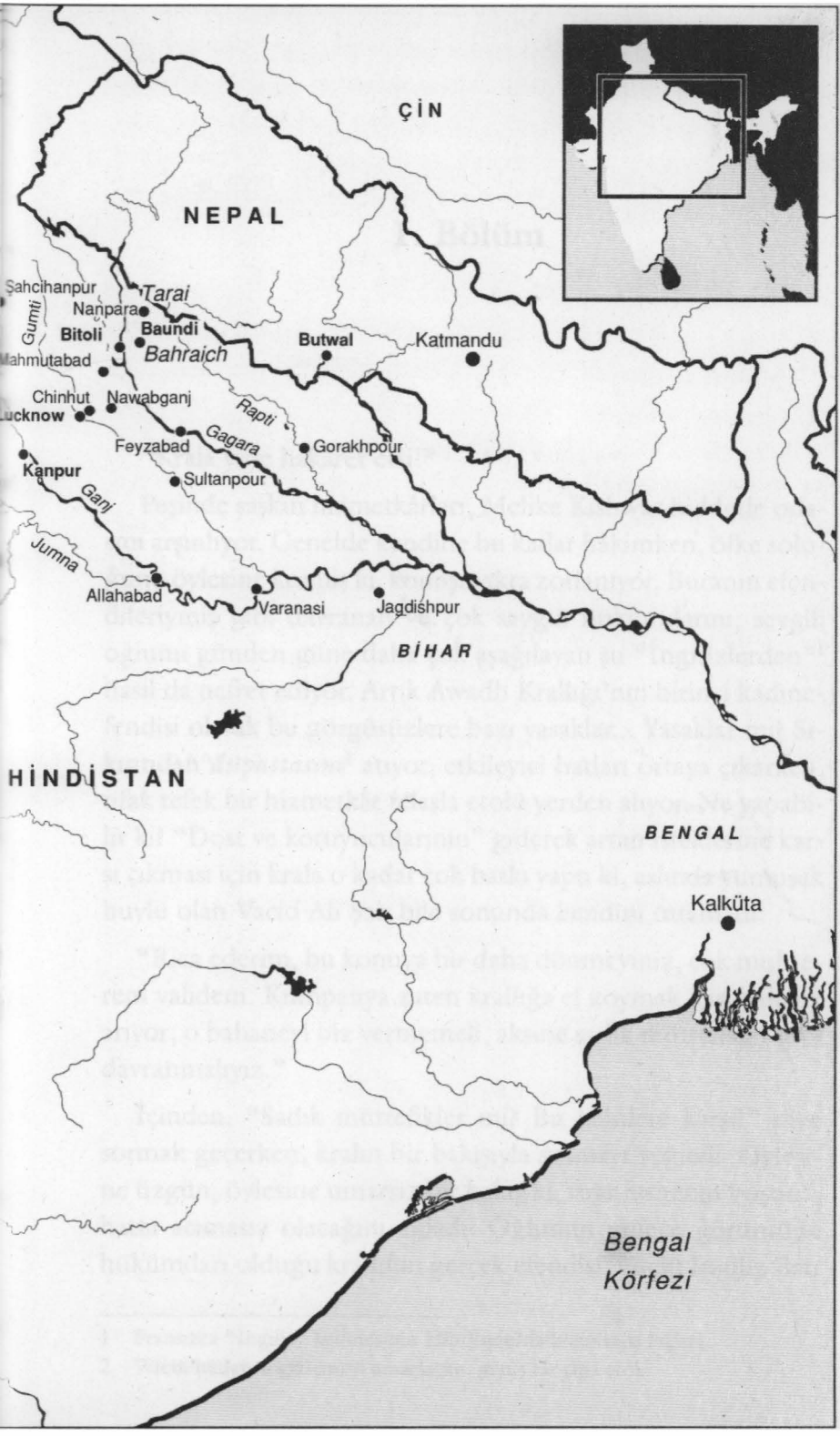
Fransız, Hollandalı ve Portekiz şirketleri gibi, küçük kıyı acenteleri vasıtasıyla ticaret yapma hakkına sahip olan bu tüccarlar birliği; aradan bir yüzyıl bile geçmeden Babür/Mugal İmparatorluğu'nun gerileme döneminde bağımsızlıklarına kavuşan Hint hükümdarları arasındaki çekişmelere katılacak, sınırsız ticaret hakkı ve dudak uçuklatacak kazançlar karşılığında aracılık hizmetlerini, askeri birliklerini sunacaktır. Kumpanya, koruması gereken devletlerin iç politikasına giderek daha kaba müdahalelerde bulunacaktır.

Sonunda, Hindistan'ın bütün krallık ve prensliklerini dolaylı ya da dolaysız olarak denetimi altına alır; 1756 ve 1856 yıllarında Britanya tahtı adına yüz kadarını, diğer bir ifadeyle, ülke yüzeyinin üçte biriyle nüfusunun dörtte üçünü ilhak eder. İlhak etmek yerine, ihtiyaçtan uysallaşmış hükümdarlara bırakmayı daha etkin bulduğu diğer bölgeler, gerçekte yine Kumpanya'nın denetimindedir.

Bu durum, 1856 yılının Ocak ayında, Kuzey Hindistan'ın en varlıklı krallığı Awadh[1] için de geçerlidir.

1 Bazen Oudh olarak yazılır.


ROHILKHAND
Delhi
Meerut
Bareilly
Agra
Jaipour
Jodhpour
AWAD
RAJPUTANA
Gwalior
Kalpi
Jhansi
BUNDELKHAN
Mandsaur
BHOPAL
ORTA
Indore
Mumbai
HAYDARABAT
200 km


ÇİN
NEPAL
Şahcihanpur
Tarai
Gumti
Nanpara
Bitoli
Baundi
Bahraich
Butwal
Katmandu
Mahmutabad
Chinhut
Nawabganj
Rapti
Lucknow
Gagara
Feyzabad
Gorakhpour
Kanpur
Sultanpour
Ganj
Jumna
Allahabad
Varanasi
Jagdishpur
BİHAR
HİNDİSTAN
BENGAL
Kalküta
Bengal
Körfezi

1. Bölüm

"Krala yine hakaret etti!"

Peşinde şaşkın hizmetkârları, Melike Kishwar hiddetle odasını arşınlıyor. Genelde kendine bu kadar hâkimken, öfke soluğunu öylesine kesmiş ki, konuşmakta zorlanıyor. Buranın efendileriymiş gibi davranan ve çok saygın hükümdarını, sevgili oğlunu günden güne daha çok aşağılayan şu "İngirizlerden"[1] nasıl da nefret ediyor. Artık Awadh Krallığı'nın birinci kadınefendisi olarak bu görgüsüzlere bazı yasaklar... Yasaklar mı? Sıkıntıdan *dupattasını*[2] atıyor, etkileyici hatları ortaya çıkarken, ufak tefek bir hizmetkâr telaşla etolü yerden alıyor. Ne yapabilir ki? "Dost ve koruyucularının" giderek artan isteklerine karşı çıkması için krala o kadar çok baskı yaptı ki, aslında yumuşak huylu olan Vacid Ali Şah bile sonunda kendini tutamadı:

"Rica ederim, bu konuya bir daha dönmeyiniz, çok muhterem validem. Kumpanya zaten krallığa el koymak için bahane arıyor; o bahaneyi biz vermemeli, aksine sadık müttefikler gibi davranmalıyız."

İçinden, "Sadık müttefikler mi? Bu hainlere karşı?" diye sormak geçerken, kralın bir bakışıyla susmayı yeğledi. Öylesine üzgün, öylesine umarsız bir bakış ki, ısrar etmenin boşuna, hatta acımasız olacağını anladı. Oğlunun sadece görüntüde hükümdarı olduğu krallığın gerçek efendisi, güçlü İngiliz Batı

1 Fransızca "İngiliz" kelimesinin Hindistan'da bozulmuş biçimi.

2 Vücut hatlarını gizlemeyi amaçlayan, geniş bir cins etol.

Hindistan Kumpanyası yöneticisi Vali tarafından yıllardan beridir içine sokulduğu alçaltıcı konumdan en fazla acı duyan, yine bizzat oğlu değil miydi? Yüz yıldan beri baskılarla, tehditlerle ve yalan vaatlerle egemen krallık ve prensliklere birbiri ardına el koyan bu Kumpanya'nın elinde, bir kukladan farksız oğlu?

Anlayamıyor bir türlü... İşler buraya nasıl geldi?

Odanın girişindeki ağır perde aralanıyor: Beyaz şalvarının üzerine mor kadifeden bir tunik giymiş haremağası, Majestelerinin birinci ve ikinci eşlerinin geldiklerini bildiriyor. Kadınlar, eteklerinin ipek hışırtısını sürüyerek, gururlu tebessümler ve görkemli adımlarla içeri girdiler; çok açık tenleri kanlarının saflığını kanıtlıyor. Birinci kadın otuzlarında, ikincisi biraz daha genç; aşırı tatlıyla birlikte tembelliklerinin eseri şişmanlık, ikisini de zamanından önce yaşlandırmış. Umurlarında değil: ikisi de erkek çocuk anası. *Zenana*[3] kurallarına göre birbirlerinden nefret etmeleri gerekirdi -bu kapalı ortamda iktidar mücadeleleri acımasızdır- oysa arkadaşlar, en azından öyle diyorlar.

Melike Kishwar saf değil: Birinci gelininin becerikliliğine hayran. Sabırsız ve titiz bir sevgiyle, bir anlık özgürlük tanımadan rakibesini kendine bağlamak, emrine en önemsiz sözlerini bile gelip aktaracak hizmetkâr ve haremağaları vermek, oğullarının birbirlerinden vazgeçemeyeceğine inandırmak, kısacası genç kadını bitmek tükenmek bilmez bir sevginin örümceğimsi ağına sarıp sarmalamak: Komplo kurmasını önleyecek daha iyi bir yol olabilir mi? Sessiz Revnak Ara'nın Alam Ara'yla boy ölçüşmesi imkânsız. Oysa başvezir kızı olarak uzun bir süre Vacid Ali Şah'ın gözdesi olmuştu; kral sarayını süsleyen bütün güzelliklerden sıkıldığı gibi, zamanla bu güzel kadından da usandı.

---

3 Harem. Müslüman ya da Hindu olsun, Hindistan'da kadın ve erkeklere özgü ayrı mekân kavramının adı "purdah"tır ve sözcüğün kökeni "perde"dir.

Alam Ara, Rajmata[4] karşısında adaba[5] uygun saygılı bir temennadan sonra doğruluyor.

"Neler oluyor, Huzur?[6] Haremağaları, İngiriz'in küstahlıkta daha da ileri gittiğini, hatta Haşmetmeaplarını tehdide bile cüret ettiğini anlatıyor. Bir şeyler yapmamız gerek!"

Gözlerinde şimşekler çakıyor. Hükümdarına ve efendisine hakaret etmek, bizzat onu aşağılamak demek ve Delhi'nin en soylu ailelerinden gelmekle övünen birinci kadın, bu sürekli aşağılamaların ıstırabını derinden hissediyor.

Melike Kishwar, alaylı tebessümünü gizlemeye çalışmıyor: Gelininin gururunun farkında, ama bir gün o çok arzuladığı ana kraliçelik makamına geçebilmek için, o lanetli efendilere karşı en ufak bir şey yapmayacağını da biliyor.

"Gidip oğlumu görün, çok etkilendi, ne kadar hassas olduğunu bilirsiniz. Etrafını alın, saygı ve sevginizle bu üzücü sahneyi unutturmaya çalışın; yapabileceğiniz tek şey, bu."

Elinin bir hareketiyle, gidebileceklerini belirtiyor. Bugün, yakınmalarını dinleyecek, saatler boyunca olmayacak komplolar kurmalarına kulak verecek durumda değil. Tehlike yaklaşıyor, hissediyor bunu; falcısına danışması gerek.

***

Bir hizmetkâr, kralın iki eşine, hükümdarın perihanede, Kayzerbağ parkının ortasındaki "periler evinde" olduğunu söylüyor.

Kayzerbağ ya da "İmparator bahçesi", dev bir parkın çevresine inşa edilmiş, dört köşeli bir saraylar topluluğudur ve soluk sarı kaplamalarının, çiçekli turkuvaz balkonlarının barok aşırılığını Versailles'ı andıran yarımayaklarla çevrili yüksek kemerlerle uyuştururken, Mugal üslubu sayısız kubbe, insana

4 Ana kraliçe.

5 Müslümanlara özgü saygılı selamlama biçimi: Kişi saygısını ne denli çok göstermek isterse, o kadar eğilirken, elini alnına götürür. "Adab uygarlığı" bütün Hindistan'ın en zarif davranış merkezi sayılan Lucknow'da gelişir.

6 Majesteleri. Haşmetmeapları.

Doğu'da olduğunu hatırlatır. Vacid Ali Şah daha veliahtken ve sayısız karısı, gözdesi ve rakkasesi için Louvre ve Tuileries Saraylarının toplamından da büyük bu görkemli yapıyı ısmarlarken, bu karışık üslubu amaçlamıştı.

Çeşmelerle, beyaz mermerden Venüsler ve Küpidlerle süslü perihane; bütün kraliyet topraklarından güzellik ve zarafetleri sayesinde toplanıp, musiki ve şiire gönül vermiş hükümdarın sanatçı kumpanyasını, korosunu ve bale topluluğunu meydana getiren genç kızlar için kurulmuş bir müzik, raks ve ses okuludur. Kralın kendisi de manzume düzmekte çok başarılıdır, Hintli olsun, yabancı olsun[7] birçok uzmanın beğenisini kazanmış yüz kadar derleme yazmıştır.

İki begüm perihaneye girdiklerinde, "periler" tarafından sahnelenen tiyatro gösterisi henüz başlamıştı.

Sahnede, kabarık etekler ya da Britanya subaylarının kırmızı üniformasını giymiş, işgalciyi taklit eden ilginç insanlar, kalın halılar üzerine serpiştirilmiş kadife yastıklara uzanmış onlarca genç kadının alkış ve kahkahaları arasında nutuklar çekiyor.

Elma yeşili kabarık bir etek giymiş şişman bir hanım, tiz sesiyle, "Bu yerliler gerçekten ahlak anlayışından yoksun, sayısız karıları, cariyeleri var!" diyor.

"Zavallı yaratıklar, razı da oluyorlar, ne onursuzluk!"

"Ne yapsınlar, köle zihniyeti işte. Kocam böyle birine bakmaya cüret edecekti ki!.."

Bir kenarda iki subay, yorum yapıyor:

"Bana kalırsa, ahlak anlayışlarını değil, davranışlarını eleştirirdim. Şimdi biz tutup birer metres bulsak, bunu ilan etme aptallığını gösterir miyiz? Sıkıldığımız zaman bırakırız. Üstelik kadın bir de hamileyse, bizi hiç ilgilendirmez! Oysa burada, bu aptallar bir güzelle yattıkları için kadına bir unvan ve barınak vermek, her piçi de yasal çocukları gibi kabullenmek

7 Özellikle Fransız Akademisi üyesi ve İmparatorluk Okulunda Hindustânî profesörü, Doğu diller uzmanı Joseph Garcin de Tassy.

zorunda sanıyor kendilerini! Biz de öyle davransak, ne miras sorunları çıkardı, düşünsene!"

Pembe bir etek genizden gelme sesiyle araya giriyor:

"İnanmayacaksınız, hizmetkârlarımdan biri, bana kocası için ikinci bir eş bulduğunu anlattı; dediğine göre artık yaşlanmış, adamın yatağını paylaşmak ve ev işleriyle uğraşmak istemiyormuş. İkinci kadın bütün bunları üstlendiği gibi, bizimkine saygı gösteriyormuş, hatta... şükran doluymuş."

"Bu Müslümanlarda gerçekten hiç ahlak yok!"

"Hindular sanki daha mı iyi?"

"Müslüman ya da Hindu, bu insanların tembellik ve cinsellikten başka bir yasası yok," diye araya giriyor mavi bir etek. "Hangi Hıristiyan kadın hiçbir zevk almasa da, karılık görevini yapmamayı düşünebilir? Kocam benimle... neyse işte, dualarımı ederim."

"Hepimiz de öyle, canım. Bu iğrençliklerden ancak sürtükler hoşlanır!"

Perihanedeki izleyiciler artık kahkahalarını tutamıyor. Alaylar havada uçuyor, oyuncular devam edebilmek için epeyce beklemek zorunda kalıyor.

Kırmızı bir üniforma, sahnenin önüne ilerliyor:

"Sürtük olsun olmasın, bu Hintliler talihli: Bizim dışarıda aramak, tehlikelerine -ve masraflarına- katlanmak zorunda olduğumuzu evlerinde buluyorlar."

"Biliyor musunuz," diyor hemen yanındaki, "bundan otuz yıl kadar önce, genç İngiliz kızlarının evlenmek için Hindistan'a gelip yol yordam yerleştirmesinden önce, her subayın evinde bir 'bibi', yani yerli metres vardı; uysal, sadık, şehvetli... O zaman buraları cennetmiş!"

Gözlerini göğe kaldırıp, iç geçiriyorlar.

"Belki de bu zavallıları suçlamak yerine, acımak daha doğru olur," diyor toprak renkli, cılız bir eteklik. "Kimileri şebek ya da fil kafalı ilâhlara tapıyor, bazıları da sahte bir peygambere

inandıkları yetmezmiş gibi, Kutsal Teslis yüzünden bizi çoktanrılılıkla suçluyor. Neyse ki birkaç yıldır misyonerlerimizin sayısı giderek artıyor. Dediklerine göre, din değiştirenler oluyormuş..."

Konuşması gürültülü itirazlarla kesiliyor; o ana kadar gülmekten katılan izleyiciler, öfkeden köpürmüş:

"Yalan! Kalleş İngirizler bu yalanları bizi bölmek için yayıyor! Tanrılarını bir lokma ekmek olarak yiyen bu yamyamlara kim benzemek ister? Çarmıha gerdikleri bir Tanrı, üstelik..."

"Hanımlar, sakin olun!"

Duyulan, ciddi ve yüksek bir ses. Kadınlar bir anda susup, sevgili efendilerinin uzandığı altın ayaklı divana dönüyor.

Vacid Ali Şah, otuz dört yaşında, açık tenli, kapkara saçlı, güzel bir erkek. Zenginlik ve güç belirtisi şişmanlık, her hareketinin ihtişamını artırıyor. Sanki küçük ve zarif elleri yüzüklerin ağırlığını taşıyamayacak gibi, ama asıl dikkat çeken, gözleri: yumuşak tebessümüyle üzüntüsünü gizleyemediği, koskocaman, kapkara gözler.

"Bazılarının din değiştirdiği ya da en azından değiştirirmiş gibi yaptığı maalesef doğru. İnandıkları için değil – insan bu saçmalıklara nasıl inanır? İngilizler bile açıklayamadıkları için bunlara gizem diyor. Bana sorarsanız, bu sözde din değiştirmeler sefaletle ilgili. Yoksullar arasında oluyor çünkü misyonerler onlara para dağıttıkları gibi, çocuklarının eğitimini de üstleniyor."

"İyi ama," diye itiraz ediyor kadınlardan birisi, "din değiştirince bütün çevreleri tarafından küçümseniyorlar!"

"Zaten yabancıları kandırdıklarını ve gizliden gizliye atalarının dinine uymayı sürdürdüklerinden onun için eminim ya."

Gözlerini kızların üzerinde gezdiriyor:

"Bu öğleden sonranın eğlencesine dönersek, çok keyifli buldum. Kime borçluyuz?"

Büyük yeşil gözleri mat cildiyle tezat yaratan genç ve narin bir kadın ilerliyor; elini saygı belirtisi olarak alnına götürüp, zarafetle eğiliyor.

"Hazret Mahal! Şair olduğunu biliyordum ya, keskin taşlama yeteneğinden haberim yoktu. Bu zor günümde beni güldürmeyi başardın. Sana verdiğim İftihar ün-Nisa[8] lakabını gerçekten hak ediyorsun." Parmağından kocaman bir zümrüt çıkarıp, "Al," diye uzatıyor. "Minnetimin belirtisi olarak, al."

"Kadınların övüncü," diye alayla gülüyor, Hazret Mahal'i başından beri çekemeyen Alam Ara. Çevresindekiler ya birinci kadının gözüne girmek için ya da hükümdarın dikkatini çeken bütün kadınlara duydukları kıskançlıktan, başlarını sallayarak onaylıyorlar.

"Bağışlayın, Huzur," diye başlıyor söze birinci kadın, ama "İngirizlerle böyle alay etmenin tehlikeli olabileceğini düşünmüyor musunuz? Bir öğrenseler..."

"Eğer öğrenirlerse, bu sarayda casusları var demektir, buna inanamam," diyor kral, alaycı bir tebessümle. "Ama eğer oyunlarımızın yankısı oraya kadar giderse, bizimle alay ettikleri kadar bizim de onları alaya aldığımızı anlamalarına hiç üzülmem. Onların topu var, bizimse tek silahımız kahkahalarımız ve bunlardan vazgeçmeye hiç niyetim yok!"

Vacid Ali Şah, sözlerini bitirince kalkıyor; yüzünde aynı tebessüm, perilerine veda ediyor.

***

... Çok iyi biri, çok yumuşak, belki de fazla...

Hazret Mahal, ısrarla geri gelen kelimeleri, daha birkaç gün önce, aslında kocasının en iyi dostu Raca Jai Lal Singh'in dudaklarından dökülünce bir tokat gibi şaklayan, sevdiği erkeğe, hayran olduğu hükümdara uymayacak sözleri kovmaya uğraşıyor.

---

8 Kadınların övüncü.

Haremde, Sadaret Meclisi'nin toplandığı Divan-ı Has'a bakan kuzey terasa çıkmıştı. Yüksek müşrefiyelerin[9] arkasında, kimseye görülmeden devlet ricalinin gidiş gelişlerini görecek, böylelikle kadın ve haremağalarının gevezeliklerinden kurtulacaktı.

Saray erkânının dolgun siluetlerine ters düşen zarif ve ince birisi, iki kişiyle sıkı bir tartışmaya girişmişti:

"İçinde bulunduğumuz koşullarda, buna bilgelik denemez! Biz ne kadar geri adım atarsak, İngilizler bizi keyiflerince yönetmekte haklı olduklarına o kadar çok inanacaktır. Kral Hazretleri onlara hadlerini bildirmeli, ama maalesef çok güçsüz."

Hazret Mahal büyük bir şaşkınlıkla eğilince, açıksözlülüğüyle olduğu kadar hükümdara bağlılığıyla tanınan Raca'yı tanıdı.

Üstelik sarayda böylesi sadıkların sayısı da çok değildi.

Midesine bir yumruk yemiş gibiydi, öfkeden titriyordu! Kral mı güçsüz? Milyonlarca tebaasının kaderine hükmeden, onları yönetip koruyan kral! Aceleyle dairesine dönüp hizmetkârlarını savdı. Sükûnete ihtiyacı vardı.

Divanın üzerine büzülmüş, hâlâ titriyor; bu kez öfkeyle değil, korkuyla. Babasının ölümünde yaşadığına benzer, tuhaf bir duygu. Henüz on iki yaşındaydı, annesi onu doğururken öldüğü için, kendini öksüz ve yetim bulacaktı. Onu seven ve koruyan tek varlığı yitirmişti, artık savunmasızdı.

Bugünkü gibi... Daha neler! Ne saçmalıyor? Bugün tahtta kral hüküm sürüyor, üstelik genç ve sağlıklı; kendisi de kralın eşlerinden biri, ona babasının kopyası bir de erkek çocuk doğurmuş.

On yıl önce, çocuğunun doğumunu müjdeleyen on bir pare top atışını hatırlıyor. Vacid Ali Şah o sırada veliaht prensti ve bütün saray, taht sırasında ancak dördüncü olan bu koca-

9 Tahtadan örgülü paravan.

man bebeğin gelişinden memnun görünüyordu. Erkek çocuk anası gibi gözde bir konuma yükselmiş, artık "Nevvab Hazret Mahal"[10]unvanını almıştı.

Küçük bir öksüz yetimken... Allah tanığıdır, buralara çok uzaklardan geldi...

Billur hokkasından[11] gelen dumanı usulca içine çekerek, hatırlıyor...

10 Krala erkek çocuk doğuran kadınlara verilen ad.

11 Nargile anlamında.

2. Bölüm

Muhammedi, adı öyleydi; Awadh Krallığı'nın eski başkentiyken, Kral Asaf ud-Davla'nın 1798'de taht merkezini Lucknow'a taşıma kararına kadar bayındır bir şehir olan Feyzabad'da doğmuştu. Taşınma kararı o güne dek kalabalık ve zevk sahibi saray erkânına mücevher, görkemli kumaşlar ve değerli biblolar sağlayan binlerce sanatkârın iflas fermanı oldu. Muhammedi'nin dedesi umutsuzluktan ölmüş, babası Mian Amber de, 1842'de Lucknow'da bir memuriyete atanana kadar ufak tefek işlerle hayatta kalmayı başarmıştı.[1]

Tüm ailesini götürmüş ama birkaç ay sonra vereme yenik düşmüştü. En küçük kızı Muhammedi'nin yanına sığındığı amcası, o dönemde soylular arasında pek revaçta olan "*topi*", ya da kadife veya ipekten yapılmış takke işinin en usta nakışçısı olarak tanınıyordu. İşlediği başlıklar öylesine kusursuzdu ki, söylentiye göre sadece ısmarlayan kişiye uyar, başkasının giymesi halinde insana dayanılmaz baş ağrıları çektirirdi.

Nakışçının veliaht prens için topi hazırladığı bir gün, genç kız daha fazla dayanamadı ve amcasının yokluğundan yararlanarak küçük pırlantalarla süslü, gece mavisi ipekten yapılma nefis başlığı başına geçirdi. Aynaya bakınca yumruk yemiş gibi oldu: Karşısında harika bir prenses, ona bakıyordu. Topiyi

1 Hazret Mahal'in kökenleri belirsizdir. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak Lucknow'dan iki yüz kilometre uzaktaki Farukabad'da da doğmuş olabilir. Babası bir türbede muhafızdı.

istemeye istemeye masanın üzerine bıraktı. Tam zamanıydı: Amcası dönmüştü, takkeyi istiyorlardı, hemen götürüp teslim etmek gerekirdi.

Ertesi sabah, o sakin sokak haykırışlarla inledi:

"Nerede o aşağılık nakışçı? Falakaya!"

Nakışçı dehşet içinde arka avludan kaçarken, karısı titreyerek kapıyı açtı. Karşısında, yanında iki muhafiz, dev gibi bir haremağası, elinde topiyle dikiliyordu.

"Kocan nerede?"

"Çıktı..."

Haremağası muhafizlara evi aramalarını işaret edip tehdit dolu bir sesle devam etti:

"Veliaht prens için yapılan topiyi giymeye kim cüret etti?"

"Kimsenin aklından bile geç..."

"Öyleyse, bunu nasıl açıklayacaksın?" diye sözünü kesti haremağası; içine uzun ve siyah bir saç teli takılmış başlığı salladı, ardından da yere attı.

O sırada iki muhafiz, korkudan bembeyaz olmuş Muhammedi'yi iterek odaya girdi.

"Nakışçıyı bulamadık, ama bu kız dipteki odaya saklanmış."

Haremağası kızcağızı dikkatle süzdü, sonra yumuşakça sordu:

"Kimmiş?"

Nakışçının karısı konunun değişmesinden rahatlayarak hemen cevap verdi:

"Evimize aldığımız yetim bir yeğen."

"Evli mi?"

"Henüz değil."

Haremağası başını salladı.

"Pekâlâ, kocan bu seferlik kurtuldu demektir, çünkü efendim bağışlayıcıdır ve şiddetten nefret eder. Ama söyle ona,

bunu bir daha tekrarlarsa bizzat gelip hesabını görürüm, doğduğuna pişman olur!"

İki gün kadar sonra, nakışçının evine iki kadın geldi. Kapkara burkalarının altına parlak renkli *garara*[2] giymiş, yüzlerini aşırı boyamışlardı. Nakışçının karısı gelenleri hemen tanıdı: Kenti ve yakın çevresini tarayarak buldukları güzel kızlara davranış kuralları, raks ve çeşitli sanatlar öğreten, daha sonra soyluların haremine, daha yeteneklileri de kral haremine sokmaya çalışan, Amman ve İmamam adlı iki eski cariye.

Pişmanlıktan içi içini yiyen Muhammedi, kabahatini itiraf edip onu zaten hiç sevmemiş olan yengesi de fazla direnmeyince, iş hemen bağlanıverdi. Üstelik yeğeninin hıçkırıklarının etkisinde kalacak kocası da evde değildi. İki kadının eline sıkıştırdığı keseye -bu sıska için bu kadar para!- şaşırıp sevinirken, kızın haylazlıklarını anlatıp berikileri uyarmak istediyse de, Amman ve İmaman artık dinlemiyorlardı bile. Muhammedi'nin sırtına bir burka örtmüşler, bekleyen tahtırevanın içine itmişlerdi.

Muhammedi'nin hıçkırıkları uzun sürmedi. Tanıştığı dünya büyüleyiciydi. Amman ve İmaman'ın kocaman evleri, eski kentin kebap ve iştah açıcı abur cubur tezgâhları, sayısız sanatkârları, ünlü kuyumcuları, kunduracıları, itriyatçıları ve *çikan*[3] işleyicileri, Hindistan'ın dört bir yanından gelme ünlü zarafet örnekleriyle ünlü, büyük çarşısının ortasındaydı ve her şey bir baharat ve yasemin kokusuyla sarılmış gibiydi. Dükkânların üstünde, kafes oymalı balkonların ardında, aşağıdaki çekingen erkekleri aldırmazca izlerken *paan*[4] çiğneyen, canlı renkli ipeklilere bürünmüş fahişeler görülüyordu.

Oysa Çarşı, asıl en yüksek tabakadan erkeklerin ziyaret ettikleri kibar gözdeler mahallesiyle tanınır. Lucknow'da kibar

2 Yere kadar uzanan, eteğe benzer kuyruklu ve bol bir çeşit pantolon.

3 Muslin üzerine ince nakışlar.

4 Uzun uzun çiğnendikten sonra tükürülen, tembul çekirdeği parçacıkları ve tütün kırıntılarıyla doldurulmuş, acı yaprak sarması.

gözdeler, orospulardan çok farklı, çok daha yüksek bir mevki sahibidir. Genel olarak varlıklı bir hamileri vardır ve her akşam salonlarında soyluları ve sanatçıları ağırlarlar. Konuklar şafak saatlerine dek içki içip seçkin yemeklerin tadına bakarken, bir yandan da müzik dinler, şiirler okur ya da sohbet ederler.

Bazı gözdeler şair, kimileri de müzisyendir ve her birinin konuşması ve davranışı öylesine gelişmiştir ki, bazen eğitmek üzere soylu aile çocuklarını kabul ettikleri de görülür.

Ne var ki, bu saygın konuma ulaşabilmek için çok çalışmak ve acımasız bir disipline katlanmak gerekir. Yeteneksizlik ya da kişiliksizlik nedeniyle gerekli kusursuzluğu elde edemeyenler, kendilerini Çarşı'nın kalabalık mahallelerinde, ikinci sınıf gözde olarak bulur hatta herkesin kâbusu olarak gördüğü adi orospu seviyesine düşer.

Amman ve İmaman'ın evinde on kadar öğrenci vardı – daha fazlası dikkat çekici özellikleri olan bu eğitimi tehlikeye atar. Sabahın beşinde uyandırılan genç kızlar, soğuk suyla yıkandıktan sonra duaya oturur: Bu eğitimde din ve ahlak en önde gelir.

Hafif bir kahvaltıdan sonra başlayan dersler, öğleden sonra ikiye kadar sürer. Davranış, raks ve şarkı dersleri, onların yanında müzik eğitimi; her kızın sitar, sarangi ya da tabla,[5] en azından bir alet çalması gerekir. Öğleden sonra, basit bir yemeğin ardından sarayın ve şairlerin dili Farsça dersine geçilir, ardından da besteye oturulur. Muhammedi'nin en sevdiği an, klasik şiirin kuralları içinde düş gücünü ve duygularını özgür bırakabildiği bu derslerdi.

Akşam olup, "hamileri" muhtemel müşterileri ziyarete gidince, öğrenciler istediklerini yapmakta serbestti. İşte o zaman eğlenilir, dikkatle makyaj yapılır, şeffaf tüllere bürünerek raks edilir, aşk ve kıskançlık sahneleri oynanır, rakiplerin önüne geçilir, aşktan çıldıran yakışıklı prensin armağan ettiği mücevherlerin altında kalınırdı. Kızlar her akşam düşlerine yeni

5 Sitar ve sarangi: Yaylı çalgılar. Tabla: Tef.

bir bölüm ekler, iki kardeşin en yetenekli öğrencilerine vaat ettikleri parlak geleceği yaşarlardı. Üstelik her biri de kendinin en yetenekli olduğundan emindi.

Muhammedi, başta katıldığı oyunlardan çabuk usandı. Şiirlerini güzel yazıya çekmek ya da onun gibi Feyzabad dolaylarından gelmiş Mümtaz adlı genç kızla saatlerce sohbet etmek için yalnız kalmayı yeğliyordu.

İki kadın, Mümtaz'ı yılda bir kez krallığın ücra köşelerinde gerçekleştirdikleri araştırma gezileri sırasında bulmuş, tazeliğine hayran kalıp yoksul birer köylü olan anne ve babasını varlıklı bir damat vaadiyle kandırmıştı. Berikileri inandırmak için birkaç gümüş sikke yeterli olmuştu.

Mümtaz, Lucknow'a geleli iki yıl olmuştu ya, genç kız asla zengin bir koca bulamayacağını zamanla anlamıştı; olsa olsa, bir dizi zengin hamiyle yetinecekti.

Buna rağmen, neşesini hiç yitirmemesi ve mutlu doğası sayesinde, yazgısının kötü tarafını hiç göremedi. Muhammedi, sık sık arkadaşını öteki öğrencilerin küçük hesapları ve dedikoduları karşısında uyarmak zorunda kalıyordu. Ondan iki yaş daha küçük olmasına rağmen, çok daha uyanık ve dalavereleri anlamakta çok daha becerikliydi.

Muhammedi'nin on dördüncü yaş gününü kutlamasından kısa bir süre sonra bir gün, Amman ve İmaman, konuklarına büyük bir müjde getirdi: Veliaht prens, perihanesi için yeni "periler" istiyordu ve aralarından en iyileri ertesi gün saraya tanıtılacaktı. Hiç düşünmeden üç kız seçtiler: Yasmin, Sakine ve Muhammedi, öteki kızların itirazları ve yalvarmalarına aldırmadan odadan çıkarıldı.

Mümtaz ve Muhammedi, geceyi -belki birlikte son gecelerini- ağlayarak, hayal kurarak, birbirlerini asla unutmamaya söz vererek, ne olursa olsun görüşmeye ant içerek geçirdi. Birbirlerini kaybedince, ailelerini yeniden yitirmiş gibi olacaklardı.

Muhammedi, arkadaşının gözyaşlarını öperken, "Toparla kendini," diye fısıldadı. "Beni seçmeyeceklerinden eminim."

"Saçmalama, kralı kendine hayran bırakacağını biliyorum, o kadar güzelsin ki! Ta zirveye çıkacaksın, hissediyorum... O zaman beni yanına aldıracağına yemin et; bütün o kızların arasında sadık bir dosta ihtiyacın olacak ve benim... benim senden başka kimsem yok."

Muhammedi yemin etti, bitkinlikten birbirlerinin kollarında uykuya daldılar.

... Ertesi gün, saraya geldiği gün... on bir yıl önce... dün gibi...

Hazret Mahal, iki kızla birlikte haremin büyük salonuna getirildiğinde duyduğu korkuyu hatırlıyor. O salonda gelenleri süzen, pek sevimli olmadığını tahmin ettiği yorumlar yaparak gülen, prensesler gibi giyinmiş yüz kadar kadın vardı.

Ayakta dikilmiş, gözleri yerde beklerken uğultu ve kahkahalar yoğunlaştı, içindeki öfkenin kabardığını hissetti: Alay konusu olmaya hiç dayanamıyordu, isterlerse terbiyesiz desinler, koca falan bulamayacağını söylesinler! Babası onu öyle yetiştirmişti: "Yoksuluz ama köklü bir aileden geliyoruz. Bunu hiç unutma, pahalıya da mal olsa, her koşulda onurunu koru. Başına gelebilecek en kötü şey, kendine olan saygını yitirmektir." Sevgili babası... Nasıl da özlüyor onu... Buradan, bu saraydan, daha şimdiden bütün gücüyle nefret ettiği bu kadınlardan uzak olmayı o kadar çok isterdi ki!

"Susalım, hanımlar! Bu genç kızları ürküttüğünüzü görmüyor musunuz?"

Ses ahenkli olmasına ahenkli ya, tınısı ciddi; Muhammedi şaşkınlıkla gözlerini kaldırdı. Karşısında kenarları işlemeli kaşmir bir şala sarınmış güzel bir adam, gülümseyerek ona bakıyordu. Ve o, ağzı açık, bunca defadır prova edip tekrarladığı cümleleri ve selamları unutmuş, gözlerini adamdan ayıramıyordu.

Amman ve İmaman öfkeyle ilerledi, zorla boynunu eğdiler.

"Bağışlayın, Haşmetmeap, bu kız aslında en yetenekli öğrencilerimizden biridir; varlığınız başını döndürmüş olmalı!"

Veliaht prens gülmeye başladı. Yirmi dört yaşındaydı ve kadınlar konusunda başarılara alışkın olsa da, onların aşk komedisinde ne denli yetenekli olduklarını biliyordu. Oysa bu güzel çocuk öylesine umarsız, öylesine beceriksizdi ki yapmacık olamazdı ve bu hayranlık hoşuna gidiyordu. Yine de hemen toparlandı ve iki kadına döndü:

"Öğrencileriniz çok sevimli ama bir de yeteneklerini görelim. Bu yılın Krishna töreni için yeni bir gösteri düşündüm. Bunun için de sadece güzel değil, aynı zamanda gerçek bir ritim anlayışı olan rakkaselere ihtiyacım var; yoksa *khattak*[6] vasatlığı kaldırmaz."

Ellerini çırpar çırpmaz sahnede kadınlardan kurulmuş orkestra çalmaya başladı.

Muhammedi, Sakine ve Yasmin'in piste yürümelerini, kimi zaman şehvetli, kimi zaman eğlenceli müziğin ritmine ayak uydurmalarını düşteymiş gibi izliyor; onlara katılmak istiyor ya, elleri ayakları kurşun gibi, çevresinde şaşkın mırıltılar yükselirken, orada öyle dikilip kalıyor.

Prens birden orkestrayı susturuyor ve kızgın bir sesle:

"Duymadın mı?" diye soruyor. "Sana raks etmeni söyledim!"

Genç kız yaşlı gözlerini yere çeviriyor; bütün hayatına yön verecek bu an'a aylardan beri hazırlanmışken, her şeyi bozduğunun farkında...

"Neden raks etmiyorsun?" diye soruyor prens, sabırsızlıkla.

"Ben rakkase değilim!"

Böyle bir cevap vermek için nereden cesaret aldı? Sonraları bu soruyu kendi kendine tekrar tekrar soracak ve sonunda en umarsız durumlarda gücünü ve kendi gerçeğini bulduğunu kabul edecekti. Diğer kızlar gibi raks etmeyi öğrendiğini, rak-

6 Kuzey Hindistan'ın en popüler danslarından olan khattak, Hindu ve Müslüman kültürlerinin yakınlaşmasından doğar. Son derecede ritmiktir, kollar ve ayaklar hızla hareket ederken gövde hareketsiz durur. Bu raksı zirvesine taşıyan, Kral Vacid Ali Şah'tır.

sın tıpkı ötekiler gibi bir faaliyet olduğunu fark ediyor... ama kendini hiç rakkase olarak görmemiş. Onun başka düşleri var.

Battı balık, deyip, ekleme cesaretini buluyor:

"Rakkase değilim, şairim!"

Sözlerini şaşkın bir sessizlik karşılıyor, ardından yükselen sesleri Vacid Ali Şah elinin bir hareketiyle susturuyor.

"Şair, öyle mi? Bu ne kendini beğenmişlik! Kaç yaşındasın?"

"On dört, Haşmetmeap."

"On dört! Görülmemiş bir küstahlık; kızayım mı, güleyim mi, karar veremedim."

Amman ve İmaman kekeleyerek araya giriyorlar:

"Bizi lütfen bağışlayın, Huzur; aklımızdan bile geçirmezdik... Bu yaratık çıldırmış olmalı, onu cezalandırıp geldiği yere göndereceğiz, şimdiye kadar böyle bir utanç..."

"Önce ben cezalandıracağım onu; hem de insanların içinde kendi kendini gülünç duruma düşürterek. Pekâlâ, şuraya otur ve bana şiirlerinden birini oku. Seni uyarayım, ben de bu sanatla uğraşıyorum ve bütün ustaları tanırım; beni kandıramayacaksın!"

Kenarında sendelediği kara bir delik duygusu, gölgelerden başka bir şey görmüyor artık, düşecek... düşüyor...

"Hayır!"

Kendi çığlığıyla aklı başına geliyor, gözlerini açıyor; etrafında alayla gülen kadınlar var... Gülünç duruma düşüp onları sevindirmeyecek, en büyük erdemin cesaret olduğunu söyleyen babasını düşünüyor; derin bir soluk alıp, sitar yankıları eşliğinde okumaya başlıyor. Başlangıçta kırılgan olan sesi giderek güçleniyor, uzun bir fresk gibi açtığı görüntülerin ritmiyle bazen fısıltıya dönüyor, bazen de titriyor. Artık kötü niyetli bir haremde değildir; onu ateşli bir atın terkisine alıp kaçıran sevgilisiyle birlikte, şimdi dörtnala geçilen karlı dağlar ve çiçekli vadilerdedir, serinledikleri kaynaktadır, sevgilisinin onu

kucaklayıp gül goncalarına benzer dudaklarına bir öpücük kondurduğu yosun yataktadır.

Bir saat sonra sustuğunda, hareme koyu bir sessizlik hâkim. Kadınlardan bazıları belli etmeden gözlerini silerken, prens düşünceli gözlerle ona bakıyor.

Kazandığını anlıyor ve birden birikmiş bütün gerginliği çözülüyor, ağlamaya başlıyor.

3. Bölüm

Amman ve İmaman, üç kızı prensin hareminde bırakarak gitti.

Sakine ve Yasmin, her gün prensin yönetimindeki provalara katılırken çalışmalara davet edilmeyen Muhammedi, giderek daha endişeli, bir kenarda duruyor; kimse ona tek bir söz söylemiyor. O sırada şiirleriyle duygulanan kadınlar kendilerini toparladı; farklı olmayı istemesini bağışlamıyor, bir an için dikkatini çeken bir kadını bugünden yarına unutabilen Vacid Ali Şah'ın uçarılığını yüksek sesle anlatıyorlar.

Eski arkadaşlarına gelince, onlar da kızcağızı rahatlatmak için hiçbir şey yapmıyor: "Haşmetmeap yeni balesine tutkun, bütün rakkaselere o kadar iyi davranıyor ki! Ona diklenmekle hata ettin, huysuz kadınlardan hoşlanmıyor ve buranın eskileri, hayatını oda hizmetçisi olarak geçirebileceğini söylüyorlar."

Bir hafta geçtikten sonra bir akşam, Vacid Ali Şah, Muhammedi'yi özel dairesine çağırttı. Çevresinde birkaç arkadaş, kalın minderlere yaslanmış, altın kakmalı nefis bir nargile tüttürüyor. Muhammedi şaşkınlıktan eşikte donup kalmış.

"Haydi, korkma," diye yüreklendiriyor prens gülümseyerek, "gel de bize şiirlerinden bazılarını oku."

Kendine güveni gelince birkaç saniye sonra toparlanıyor ve çınlayan bir sesle erkeklerin en âşığını, sevgilisi için beyaz mermerden o harika Tac Mahal'i yaptıran imparator Şah Cihan'ı yücelten bir şiir okuyor. Yeteneğini ve sevimliliğini uzunca bir

süre gözler önüne sererken, sözleri ancak dinleyicilerin övgü dolu nidalarıyla kesiliyor.

Gece geç vakit herkes evine dönmüşken, Vacid Ali Şah kalmasını rica ediyor. "İstersen," diye mırıldanıyor.

İstersen! İşte o anda âşık oluyor.

Sabaha kadar birlikte şiirler okuyarak, sevişerek geçirdikleri geceleri hatırlıyor. Prensin inceliğine hayran, prens de onun masumluğuna. Hatta genç kızın onuruna yazdığı şiir şöyle başlıyor:

> Amman ve İmaman bu mütevazı kızı buraya hangi mucizeyle getirdi? Bütün vücudundan gül kokusu yayılıyor, bu bir peri.[1]

Birkaç hafta sonra hamile olduğu anlaşılınca, onu bunca uysal kadından ayıran gururuna değer veren prens, Muhammedi'ye İftihar ün-Nisa lakabını veriyor... Kadınların övüncü.

Sonunda Allah duasını kabul edip, ona bir erkek çocuk verdiği zaman, kendini bütün değişikliklerden kurtulmuş görüyor. Tam tersine, doğum, mücadelenin; annelerin gözlerini bir an bile kırpmadan çocuklarını korumak zorunda oldukları, kaza ve zehir gibi silahların sıkça kullanıldığı haremlerin gizli savaşının başlangıcı oluyor.

Talihi var, çünkü sadık Mammoo yanında! Bu kıskançlıklar ve entrikalar dünyasında tek koruyucusu bu haremağası olacak. Çünkü artık kralın gözdelerinden değil. Uçarı olduğu kadar yakışıklı kral, yeni güzelliklerle meşgul; eğer kralın sevgisinin devamını istiyorsa onu oyalaması, bu öğleden sonra olduğu gibi eğlendirmesi gerek, sorunlarını anlatması değil.

Mammoo'yu armağan eden, daha doğrusu hizmetine almasını onaylayan bizzat Vacid Ali Şah'tır. O dönemde kimse onu istemiyor, uğursuz olduğu söyleniyordu: Yeni gözdelerden biri olan hanımı esrarlı bir biçimde ölmüş, Mammoo suç

1 Hazret Mahal'e ithaf edilmiş bir şiirden alınmıştır.

ortaklığıyla olmasa da ihmalle suçlanmıştı. Adamı göndermesi gereken Vacid Ali kararsız kaldı; bütün harem hizmetkârları içinde en beceriklisi Mammoo'ydu, en hassas sorunları bile çözmekte ustaydı. Hazret Mahal, oğlunu doğurduktan sonra gelip haremağasını hizmetine almak isteyince, kral da bu beklenmedik çözümü sevinerek kabul etti. Öteki kadınlar Hazret Mahal'i istedikleri kadar kararını değiştirmeye zorlasınlar, saflığından dem vurup haremağasının güvenilecek biri olmadığını söylesinler, genç kadın geri adım atmadı. Sadece acıdığı için değil -Mammoo'nun görünüşü insana acı veriyordu tabii: Saraydan kovulsa bütün kapılar yüzüne kapanacak, adamcağız sokağa düşecek; yaşadığı umutsuzluğu ancak on ikisinde yapayalnız kalmış Hazret Mahal anlayabilir- içgüdüsüne güvendiği için: Görünenin arkasındakileri sezmesini sağlayan, sadık dost kazandırdığı kadar nefrete de yol açan yeteneğiyle haremağasında keskin bir zekâ ve derin bir hırs görmüş, onu kendine bağlamakla sağlam bir müttefike sahip olacağını hissetmişti. Mammoo'ya gelince, her şey apaçıktı: Bütün varlığı ve ruhuyla, kurtarıcısı olan kadına sadık kalacaktı.

Hazret Mahal, kararı için kendini her gün bir daha kutluyor. Hayatı haremle kısıtlandığı için, haremağası artık onun gözleri ve kulaklarıdır. Lucknow pazarlarını gezer, sahipleriyle arkadaşlık kurduğu dükkânlarda oyalanır, akşam olunca hanımına kentteki dedikoduları, İngilizlerin ve hükümdarın hakkında konuşulanları anlatır. Hazret Mahal, bir muhbir ordusuna sahip Rajmata'nın dışında, haremde sokağın nabzını en iyi tutan kadındır.

Genç kadın, o günlerde söylentilere özel önem veriyor; Vali'nin kabalığının rastlantı olamayacağı, bir emir aldığı ve ciddi bir şeyler döndüğü kanısında. Haremağası nihayet göründüğünde, sabırsızlığını gizleyememesinin nedeni de bu.

"Ee, Mammoo Han, ne haberler var?"

"İnsanlar İngirizlerin giderek daha kabalaşmasından memnun değil. İngiltere'den daha yeni gelmiş süt çocukları, emir-

lerindeki savaş eri yaşlı sipahilere[2] 'zenci'[3] hatta 'domuz' demekten çekinmiyor! Çarşıya girdikleri zamansa, felaket: Bir orospuyu seçkin bir gözdeden ayırt etmeleri mümkün olmadığından, hanımlar da onlara kapılarını açmıyor, o zaman da adamlar rezalet çıkarıyor, üstelik çoğu zaman zil zurna sarhoş olarak!"

"Can-ı Âlem[4] için ne deniyor?"

"Yine çok seviliyor ama halk onu neredeyse hiç göremekten yakınıyor. İsteyenin filinin sağrısına asılı gümüş kutuya dilekçe atabildiği haftalık tören alaylarını özlüyorlar; çıkmasını İngilizlerin önlediği, onu halktan uzaklaştırmak için ellerinden geleni yaptıkları ama kral olduğu, onları dinlememesi gerektiği söyleniyor!"

"Söylemesi kolay!" diye sözünü kesiyor Hazret Mahal, omuzlarını kızgınca silkerek. Şimdiye kadar ihanetlerin en kötüsü olacağını düşünüp, kocasından kuşkulanmayı inatla reddetti, ancak artık gerçeği görmek zorunda: Kral giderek her şeyi kabul eder oldu, şimdi kararları İngilizler veriyor. Genç kralın başlangıçta giriştiği reformları hatırlıyor: ordu reformu, adalet reformu, yönetim reformu... Kocasının heyecanını, halkına yardım etme arzusunu... ve sonra, Vali'nin bitmek tükenmek bilmez itirazlarından, koyduğu engellerden, uyarılarından ve üstü örtülü tehditlerinden usanarak heyecanını yavaş yavaş nasıl yitirdiğini... Kral, güçlü Batı Hindistan Kumpanyası'nı kızdırmanın nelere mal olacağının farkında; zaten prensliklerin üçte ikisini ilhak ettiler bile.

Vacid Ali Şah bu nedenle, umutsuzluğunun tüm ateşiyle gençlik tutkularına, musiki ve şiire sığınıyor. Günlerini bestelemekle, kafiye aramakla, raksla geçiriyor. Harem asla bu kadar

2 İngiliz ordusundaki Hintli askerler. Türkçedeki gibi "süvari" anlamına gelmesi gerekmez; Hint sipahisi hem piyade, hem de atlı olabilir. (ç.n.)

3 Gerçekten de dönemin belgeleri, İngilizlerin gündelik konuşmalarda Hintlilerden bahsederken, sık sık *nigger* ya da *negro* sözcüklerini kullandığını gösterir.

4 Dünyanın Canı. Vacid Ali Şah bu lakapla da anılır.

neşeli olmadı; durmadan yeni "periler" kabul ediliyor, en incelikli gösteriler orada hazırlanıyor.

Vali zaman kaybetmeden ayaklanıp, kendi keyfinden başka bir şey düşünmeyen ve tüm sorumluluklarını yüzüstü bırakan kralın sarayındaki "sefahati" bahane ederek Sömürge Valisi[5] Lord Dalhousie'ye şikâyette bulundu. Genel Vali tehdidini savurdu, kral istekleri yerine getirmeye çalıştı, ama ne yaparsa yapsın, Kumpanya'nın gözüne girmeyi beceremiyordu. Bu içinden çıkılmaz durumdan kurtulmak, sürekli hakaretleri unutmak için yeniden eğlence fırtınasına dalacaktı.

... Çok mutsuz, beynini uyuşturmaya çalışıyor... Keşke onunla konuşabilsem, direnmesi için yüreklendirsem, halkının onu sevdiğini ve destekleyeceğini söyleyebilsem... Beni dinlemez ki, ben sadece dördüncü karısıyım ve annesi bile, Rajmata bile artık onu etkileyemiyor...

Haremağası sessizce emirlerini bekliyor. Üzüntüsünü belli etmemesi gerek, adam sadık hizmetkârı, sırdaşı değil; eline koz vermek doğru olmaz. Bazı haremağalarının hanımlarını nasıl avuçlarının içine aldıklarını, sonunda her şeyi nasıl onların denetlediklerini iyi biliyor. Saygınlık açlığını tatmin için "Mammoo Han" dediği hizmetkârındaki iktidar hırsının farkında. Gerçekten de soylu bir aileden geldiğini iddia ediyor, davranışlarında bir asalet olduğunu kabul etmek gerek: Ufak tefek ama orantılı vücudu var, dik duruyor ve ciddi yüzü sadece hanımı için aydınlanıyor. Yine de, Hazret Mahal'in bütün ilgisine karşın, geçmişi konusunda son derecede ketum davranıyor ve hanımı, haremağalarının çoğu gibi onun da evlilik dışı bir çocuk olduğundan, terk edildiği ya da satıldığından kuşkulanıyor. Sarayda onu seven yok, çünkü alay konusu olduğuna, aşağılandığına inandığı an, karşısındakinden öç alıyor; Hazret Mahal bunun farkında, ama önemli olan onu ve oğlunu korumak için hayatını vermeye hazır olması.

5 Batı Hindistan Kumpanyası, ilhak edilmemiş tüm toprakları bir İngiliz Vali tarafından yönetirdi. Bütün valiler de, şirketin genel yönetimini de üstlenen İngiliz Genel Vali ya da Sömürge Valisi'nin emrindeydi.

Yedi yaşına geldiğinde haremden çıkıp selamlığa geçmek zorunda kalan oğlu gözünde tütüyor. Çocuğun nazik sağlığını, yanında sürekli annesine ihtiyacı olduğunu bahane ederek o uğursuz anı geciktirmeye çok uğraştı ya, boşuna. Oğlunu koparıp aldılar.

Yavaş yavaş alıştı bu duruma, artık sadece cuma günleri buluşuyorlar; o da ne denli genç olurlarsa olsunlar, kralın oğullarının katılmak zorunda oldukları resmi bir tören yoksa.

Oğlunu görmeyeli birkaç gün oluyor.

"Mammoo Han, lütfen gidip bana prens Birjis Kadar'ı getir."

Mammoo birkaç dakika sonra yüzünde bir sevinç, peşinde de koşup annesinin kollarına atılan kıvırcık saçlı, narin yapılı bir çocukla dönüyor.

"Amma, uçurtma yarışı yaptık ve ben kazandım!"

Çocuğun heyecanından duygulanan genç kadın onu kutlarken, haremağası yorum yapmaktan geri kalmıyor: "Majestelerinin bütün oğulları arasında en yetenekli olanı bizim küçük kralımız!" Sözleri, hanımının karanlık bakışına neden oluyor.

"Sana öyle hitap etmemeni söylemiştim! Ya biri dediklerini duyarsa! Bela mı arıyorsun? Hükümdarlık sırasında dördüncü olduğunu ve bir gün tahta çıkma ihtimalinin çok zayıf olduğunu biliyorsun!"

"Kim bilir? Şımarık ağabeylerinin hepsinden daha akıllı, kral sonunda farkına varacaktır; ya da bakarsınız ötekiler hastalanır..."

Hazret Mahal ürperiyor.

"Gerçekten kızmadan kaybol karşımdan!"

Haremağası homurdanarak çıkarken, şaşkın çocuğu göğsüne bastırıyor.

"Hiç korkma canım, ne olursa olsun, seni koruyacağım."

Hem ne olabilir ki? Düş görmüyor ama ufukta kara bulutlar toplandığından emin gibi.

4. Bölüm

Tüm kent halkı bayramlıklarını giymiş, perihaneye doğru akıyor. Beyaz tırabzanlarla ve tepeleri kubbeli yüksek odacıklarla süslü zarif tiyatro, Kayzerbağ'ın ortasında yer alıyor. Tören için sarayla bahçelerini kentin geri kalan bölümünden ayıran, Awadh krallarının simgesi denizkızı ve balık oymalı anıtsal kapılar açılmış. Yeleleri ve kuyrukları canlı renklere boyalı safkanlara binmiş kasıntılı süvariler, sekiz türbanlının taşıdığı kızıl ipekten gölgelikli tahtırevanlara yerleşmiş ekâbirle ya da sırmalı kadife koşumlu fillere kurulmuş *talukdarlarla*[1] yan yana ilerliyorlar. Bu gece büyük Mela töreni var; kral her yıl tüm kentin davetli olduğu bir kutlama düzenler.

Konuklar daha parkın girişinde maral, tavus ya da kaplan biçiminde budanmış, binlerce fenerle aydınlatılmış ağaçlar karşısında hayrete düşüyor. Dallardan sarkan küçük şişelerden üzerlerine güzel kokular damlıyor. Kent halkı yavaş yavaş ilerlerken küçük tümseklerden fışkıran, çiçek demetleri, nehir ve saray biçimi alan, masal yaratıklarını ya da kısa ömürlü kişileri andıran havai fişek görüntüleriyle büyüleniyor. Hükümdarın yarattığı, hakkı olmayan bir gerçeğin yerini sanatın ve düşün aldığı bir masal dünyası.

Altın filigranlarla süslü nadir çiçeklerden kemerlerin altında kurulmuş dev sofralarda, kelebek kanadından daha narin

1 Birkaç köyü denetleyen derebeyi. Bir talukdarın kraldan raca ya da nevvab unvanı alması mümkündür.

gümüş varaklarla kaplı, zarif yemekler -saf gümüşün belleği ve gözü yenilediğine, güçlendirdiğine inanılır- Awadh Mugal, mutfağının gelişmişliğini en uç noktasına vardırmakla övünüyor. Etinin kokulu olması için en basit kümes hayvanı bile ananasla, narla ve yaseminle beslenir; oğlaklara misk otlu ve safranlı süt içirilir. Sarayda çalışan onlarca aşçı, en lezzetli yemekleri hazırlamak için çabalar; yarattıkları şaheserlerin cömertçe ödüllendirileceğini bilir. Bu ustalar yüz yılda mutfak sanatı konusunda Lucknow'u Kuzey Hindistan'ın tartışmasız merkezi yapmıştır.

Kalabalık artık sonsuz bir nehir gibi akıyor; açgözlü oburlukları biraz gülsuyuyla ıslatılmış, ağızda eriyen *galavat* kebapları, içleri yumurta doldurulmuş oğlak etinden yapılmış nergisî köfteler, sayısız köriler ve buryaniler ve asıl kentin özelliği olan pilavlarla giderilecek. Bu pilavlar bahçe pilavı, ışık, guguk, inci ve yasemin pilavı olmak üzere beş çeşittir. Ardından da her çeşit şerbet ve şekerleme çıkacak: başta şekerde pişirilmiş bir çeşit oğlak kıyması olan *mutanjan* ya da süt kaymağı, badem, baharat, bal ve kırmızı renk elde etmek için katılan tembul çekirdeğiyle hazırlanmış leb-i maşuk, sevgili dudağı... Kral ve yakın çevresine sunulan leb-i maşukta tembul çekirdeği yerine sinirleri yatıştırdığına inanılan yakut tozu kullanılacaktır.

Geç saate rağmen insanlar aileleriyle gelmiş, kimse, sadece nevvablar[2] kenti Lucknow'un övünebileceği bu muhteşem bayramı kaçırmak istemiyor. Doksan iki sarayı, sayısız çiçek bahçesi, üç yüz tapınağı ve camisi, halıların, işlemeli kumaşların ve güzel kokuların taştığı elli iki çarşısıyla; bu musiki, şiir ve raksın olduğu kadar ilahiyat okullarının da merkezi olan ve Paris'le kıyaslanan Lucknow'un bir adı da "Hindistan'ın gelini"dir ve böylesine görkemli eğlenceler ancak burada düzenlenir.

Bakır oymacısı Ali Mustafa, şölene komşusu nakışçı Suba Nanda'yla geldi; birbirlerini yıllardır tanıyorlar, karıları da arkadaş, çocukları birlikte büyüdü. Hinduların renkleri kutladıkları hiçbir Holi töreni, Ali Mustafa ailesiyle birlikte sütlü

2 Soylular.

ve ballı tatlılara davet edilmeden geçmez; Şeker Bayramı'nda hiçbir yemek sofrası, Suba Nanda ailesi olmadan kurulmaz.

Hükümdarların tebaaları arasında ayırımcılık yapmadığı Lucknow'da, zaman zaman öteki krallık ya da prenslikleri sarsan dinler arası çekişmeler hiç bilinmez. Şii olan bu hükümdarlar bile en gözde görevlere, halkın çoğunluğunu temsil eden Sünnileri ya da Hinduları getirmeyi siyasal ilke edinir. Dini sorunları konuşmak amacıyla çeşitli inançlara mensup din bilginlerini bir araya toplayarak, Hindistan'ın en büyük hükümdarının, Mugal İmparatoru Ekber Han'ın izinden gittiklerini gösterirler. Ekber Han, XVI. yüzyılda çeşitli akımların temsilcilerini başkent Delhi'deki sarayına çağırıp huzurunda tartışmalarını sağlamış, böylelikle bütün insanları birleştirecek evrensel bir din yaratmak istemişti. Yarattığı ve İslam'dan, Budizm'den, Hıristiyanlıktan esinlenen bağdaştırmacı düşünceye, Din-i İlâhi adını verdi. Hem de İspanya, Portekiz ve İtalya'da Engizisyon'un hüküm sürdüğü, Din Savaşları'nın Fransa'yı kana buladığı bir dönemde.

Vacid Ali Şah, bu hoşgörü geleneğini sürdürmekle birlikte, estetik zevki onu özellikle sanata yöneltiyor. Sıkça belirttiği gibi, "Bütün kötülükler cehaletten doğar. Toplumlar ötekinin kültürünü tanıyarak birbirlerine değer vermeyi öğrenir."

"Altın ve gümüş uygarlığının merkezi" ya da topraklarını sulayan iki kutsal nehrin adıyla "Ganga-Yamuna" uygarlığı, kralın itici gücüyle inceliğin en üst seviyesine ulaşıyor; Ganj ve Yamuna Nehirlerinin birleşmesi, Hindu ve Müslüman geleneklerinin birbirine karışmasını betimliyor.

Hükümdar bu akşam sahneye kendi yazdığı, genç tanrı Krişna'nın güzel inek çobanlarıyla yaşadığı aşkları konu alan müzikal bir dram koyacak.

Periler sarayının önüne kurulan dev sahne billur fenerlerde parıldayan binlerce mumla aydınlanıyor. Bir tarafta orkestra, diğer yanda da kalın halılara uzanıp kadife yastıklara yaslanmış seçkin konuklar... Kalabalık gösteriyi bahçeden izleyecek, her şeyi göremese bile, en azından musikiyle sarhoş olabilecek.

Mavi ilah Krişna, Hinduların en sevdikleri tanrıdır ve gençliğinde yaşadığı maceralar, tükenmek bilmez bir hayranlık kaynağı olur. Doğumundan önceki bir kehanete göre, acımasız hükümdarı öldürecektir. Kral, bu yazgıdan kurtulmak için, daha sonra Hirodes Antipa'nın taklit edeceği gibi bütün bebekleri öldürtür. Ne var ki Krişna'nın babası prens Vasudeva, oğlunu kent dışında saklamayı başarır ve çocuk, sığır bakıcılığı yaparak yetişir. Yakışıklılığı, zekâsı ve soyluluğu *gopilere,* köyün evli ya da bekâr kadın çobanlarına çekici gelir.

Krişna'yı flüt çalarken, güzel sığır bakıcılarıyla raks ederken gösteren ya da aşklarından bahseden sayısız minyatür ve öykü vardır. Ne var ki Krişna herhangi bir çapkın değil, tanrıdır ve bütün *gopileri* tatmin etmesinin nedeni, evrensel âşık olması; dünyevi özgürlüğe kavuşmak için bütün ruhların birleşmeye çalıştığı ilahi Prensliği temsil etmesidir.

Vacid Ali Şah, belinde beyaz bir muslin, dalgalı saçları omuzlarında, bütün vücudu ince ince ezilmiş turkuvaz ve inciden yapılmış bir tozla kaplı göründüğünde, hayranlık ifade eden seslerle karşılanıyor. Çevresinde inek bakıcısı kılığına girmiş, her biri en görkemli mücevherlerini takmış, göz alıcı "perileri".

Saatler boyunca raks edip şarkı söyleyecekler; neşe, kıskançlık, umutsuzluk ve yeniden mutluluk taklidi yaparlarken, kral bütün çekiciliğiyle onları aşktan çıldırtacak şiirler okuyacaktır. Vacid Ali Şah bu dizeleri bu şölen için yarattı ve okurken, Urducaya, ancak Lucknow'da rastlanacak bir ahenkle Sanskritçe, Farsça, Arapça ve Türkçeyi de katıyor. Krişna'nın hayatına, en ünlü Arap masalı Leyla ve Mecnun'dan esinlenmiş küçük bir değişiklik eklemiş: Krişna, Radha'ya âşık olur, ancak basit bir sığır çobanı olarak gördükleri delikanlının ilahlığından ve soyluluğundan habersiz kız tarafı bu ilişkiye karşı çıkar ve Radha'yı bir yere kapatır. Krişna ıstırap içinde kalır, *gopilerle* oynaşmaya son verip umutsuzluğunu raksla ifade eder.

Vacid Ali Şah, artık göz kamaştırıcı bir *khattak* gösterisine girişiyor. Yere kralın üzerinde hareket edeceği uzun bir ipekli

kumaş serilmiş. Çevikliği şaşırtıcı ve şişmanlığına rağmen uçuyor gibi; çıplak ayakları ustalıklı figürler çiziyor, müzik sustuğunda büyülenmiş izleyiciler yerdeki buruşuk kumaşın hükümdarın baş harflerine benzediğini görüyor: V A S.

Arap masalı, Leyla'nın kaybına dayanamayan Mecnun'un ölümüyle biterken; kral, halkı memnun etmek için yazdığı drama farklı bir son düşünmüş: İki gencin sevgisinden etkilenen tanrılar, onları bir araya getirecek.

Bu son sahne öbür hepsini aşıyor. Havai fişekler sel suyunun gümüşümsü sularını çizerken, sahneye beyaz bir fil getiriliyor; kralın değerli taşlar işlenmiş brokar koşumlu, kulakları incilerle bezenmiş, ayakları altın zincirlerle süslenmiş beyaz fili... Ağır hareketlerle efendisinin önüne çökerken, hortumunu saygılı bir selamla kaldırıyor. Vacid Ali Şah, yanında Radha'yla birlikte yaldızlı *hovdaya*[3] biniyor, izleyicilerin hayranlık ifade eden sesleri ve kutlamaları arasında saraya dönüyorlar.

Uzun şölen saatleri geçirdiği bu masal dünyasından gönülsüzce ayrılan kalabalık, yavaş yavaş yola koyuluyor. Gözleri hâlâ bu kadar ihtişamdan kamaşmış Ali Mustafa'yla Suba Nanda, kendilerini rengârenk kalabalığın akıntısına bırakmış.

"Her yıl daha güzel oluyor," diyor Suba Nanda sonunda. "Kralımız sihirbaz gibi."

"Muhakkak!" diye onaylıyor arkadaşı. "Üstelik çok da cömert. Halkı için böylesi şölenler düzenleyecek başka bir hükümdar tanıyor musun?"

"Asla! Hem bizim Krişna'yı nasıl canlandırdığına hâlâ şaşıyorum!"

"Şu senin tanrı Krişna var ya, biliyor musun, bana Peygamberimizi hatırlatıyor? Kadınların hepsi ona âşıktı ama Krişna'nın gerçek aşkı sadece Radha'da bulması gibi, Peygamberimizin de tek bir aşkı vardı, sanıyorum o da en küçük karısı Ayşe'ydi."

---

3 Filin sırtına tutturulan, içinde bir ya da birkaç seçkinin yer aldığı, üzeri gölgelikli oturma yeri.

El ele tutuşarak, bütün dönüş yolu boyunca izledikleri şöleni konuşuyorlar.

***

"Rezalet bu! Halkın karşısında yarı çıplak dans etmek, yanında da cariyeleriyle! Ve yıllardan beri talep ettiğimiz reformlar yerine bu gülünç gösteriler için böylesi paralar saçmak!"

Bakır lambaların aydınlattığı koyu lambrilerle kaplı salonunda, deri kaplı derin divana rahatça yerleşmiş İngiliz Vali Albay James Outram, birkaç arkadaşını ağırlıyor. Sessizce viski servisi yapan beyaz eldivenli, esmer ciltli hizmetkârlar olmasa, insan kendini uzak İngiltere'de sanabilir.

"Artık bütün bunlar bitiyor! Beyler, size verecek önemli bir haberim var: Sömürge Valisi Lord Dalhousie'yle görüşmeye gittiğim Kalküta'dan yeni döndüm. Awadh Devleti'nin Hindistan Kumpanyası tarafından yönetilmesine, bütün iktidar ve maliyenin Kumpanya'ca yürütülmesine karar verildi. Kral unvanını koruyacak, ailesine egemen olacak ve ona yılda yüz elli bin rupilik bir maaş bağlayacağız. Reddederse, krallığı ilhak etmek zorunda kalırız, kral da tüm hak ve ayrıcalıklarını yitirir."

Haberi şaşkın sesler karşılıyor. Bu karar epey zamandır bekleniyor -Lord Dalhousie, Britanya tacına bu yeni mücevheri, Kuzey Hindistan'ın en zengin topraklarını armağan etme niyetini hiç saklamamıştı- olsa da, davranış şaşırtıcı. Awadh hükümdarları birçok antlaşmayla bağlanmışken, adamlar en sadık müttefikimiz iken, dara düştüğümüz zaman Kumpanya'ya hatırı sayılır para desteği sağlayıp geri istememe nezaketini göstermişken, topraklarını ilhak etmek... bu kararı Hint kamuoyuna nasıl anlatırız?

"Haydi, beyler! Bu devletin sorumluluğunu üstlenmek bir ahlak görevi olmalı! Yerli halk onları bu sefihten kurtardığımız için bize müteşekkir olacaktır!" diye haykırıyor Albay Outram; vatandaşlarından böylesi bir çekingenlik beklemiyordu. "On yıldır kraldan reform yapmasını istiyoruz; bizi dinleyecek yerde, dans edip şarkı söylemeyi sürdürüyor!"

"Burada sadece yöntem sorun olabilir çünkü aslına bakarsanız, Sir, Vacid Ali Şah'ın halkını yönetmekten aciz olduğu konusunda hepimiz hemfikiriz."

"Onu engellemek için elimizden geleni yaptık, diyelim," diyor, beyaz saçlı Albay Simpson.

İtirazlara hiç aldırmadan devam ediyor:

"Yirmi beş yıldır buradayım, hepinizden çok daha uzun zamandan beri! Vacid Ali Şah'ın tahttaki ilk iki yılında, Binbaşı Bird ve Awadh Valisi Albay Richmond'la birlikte çalıştım. Kralın tahta çıkar çıkmaz orduyu ve idareyi, özellikle de adalet sistemini yeniden düzenlemek istediğine, ancak Albay Richmond'ın vetosuyla karşılaştığına tanık oldum. Kral o zaman talimatımıza uymaya hazır olduğunu belirtmişti. Gerçekten de başveziri, Vali'nin ve Binbaşı Bird'ün yardımıyla devletin belirli bir bölgesinde denenecek çok ayrıntılı bir reform tasarısı hazırladı. Kral tasarıyı imzalamak üzereyken, Richmond, Kalküta'da bulunan Sömürge Valisi Lord Dalhousie'nin onayının gerektiğine karar verdi. İngiltere'den yeni gelen Vali, tasarıya bakmadı bile: Bütün Awadh çapında uygulanmadığı sürece, bu reformların hiçbir işe yarayamayacağını söyleyip teklifi reddetti.

"Vali alınıp istifasını verdi; kral ne yaparsa yapsın, Awadh'ın kaderinin çizildiği apaçıktı. Lord Dalhousie'nin Eylül 1848'de okuduğum mektubunun da kanıtladığı gibi, Kumpanya ekonomik nedenlerle Awadh'ı daha o günlerde ilhak etmeye karar vermişti."

Anlattıkları itirazlara neden oluyor.

"Dediğiniz doğruysa, o zaman neden sekiz yıl beklendi?"

"Bahane bulmak gerekiyordu da, ondan! İmzaladığımız antlaşmalara göre, Awadh'ı ancak isyan durumunda ilhak edebilirdik ve Lord Dalhousie'nin yakındığı gibi, kral 'insanı umutsuzluğa sevk edecek kadar uysal' davranıyordu. O zaman Dalhousie de resmen durumu değerlendirmek, gerçekteyse bir suçlama dosyası hazırlamak için yeni Vali olarak Albay Sleeman'i görevlendirdi.

"Gerçekten de kralın Sleeman karşısında yapacağı hiçbir şey yoktu; ne yaparsa yapsın, suçlu olurdu. Püriten olan Sleeman, Vacid Ali Şah'ın temsil ettiği her şeyden nefret ederdi; onu terslemek veya hakaret etmek için hiçbir fırsatı kaçırmazdı! Halkının gözünden düşürmek için atalarının Awadh'a egemen oldukları günden beri taşıdıkları 'Gazi' unvanını resmen kullanmasını bile bizzat yasakladı!"

"Sleeman'la birlikte de çalıştım; Hindistan'da geçirdiği kırk yıldan sonra sinir hastası olmuştu," diyor bir başka subay. "Herkesten kuşkulanır ve öldürülme kâbusuyla yaşardı. Krala gelince, sadece Dalhousie'nin emirlerini uygulatırdı: Vacid Ali Şah'ın halkını yönetmekten aciz olduğu, bu nedenle de Kumpanya'nın onun yerine idareyi ele alması gerektiğini kanıtlamak zorundaydı."

"Bir dakika, aziz dostum," diye heyecanla sözünü kesiyor Sir James Outram. "Dalhousie'ye yazdığım raporu, Albay'ın bıraktığı, hükümeti suçlayan binlerce sayfaya dayanarak hazırladım. Hepsini kendi uydurdu, diyemeyeceksiniz ya!"

"Hayır, ama sadece kendi önyargılarıyla aynı doğrultuda olanlara kulak verirdi. Bütün dedikoduları, bütün iftiraları olduğu gibi kabul ederdi; bu yüzden Vilayet Konağı yakınma merkezi olmuştu! Sonunda, devlet içinde kralın haklarını giderek daha fazla çiğneyen bir devlet kurdu. Vacid Ali Şah itiraz ettiğinde, Sleeman bunun isyan olduğunu haykırıyor ve zavallı krala 1801 antlaşmasına göre isyanın ilhak nedeni olduğunu hatırlatıyordu."

"Biraz abartmış olabilir," diyor Sir James omuz silkerek. "Yine de halkın artık daha iyi yönetileceği kesin. En azından bu zavallılara adaletin ve uygarlığın yararlarını getireceğiz."

"Özür dilerim, Sir, ama kendi adalet ve uygarlıklarını yeğlemeyeceklerini kim söylüyor?" diye heyecanla soruyor Albay Simpson.

Son sözleri alaycı gülüşmelere neden oluyor.

"Kendi uygarlıkları mı? İsterseniz adetleri deyin ama lütfen uygarlıktan bahsetmeyin!"

Bir başka subay, dudaklarını küçümser gibi bükerek:

"Kendileri için neyin iyi olduğuna karar veremeyecek kadar cahil bunlar. Baskı altında yaşayıp, büyük talukdarlar tarafından sömürüldüler. Onlara özgürlüklerini veriyor, önlerinde adil bir dünyanın kapılarını açıyoruz. Bu zavallılara toplumlarımızın dayandığı değerleri öğretmek, Hıristiyanlık, görevimiz bizim."

Söyledikleri heyecanla onaylanıyor:

"Kumpanya'nın görevi Hindistan halklarının refahını sağlamak ve onları bu unvana layık olmayan hükümdarlardan korumak. Mücadelemiz, iyinin kötüye karşı savaşıdır ve Awadh'ın ilhakı da bir ahlak görevidir!"*

Üstelik, bu arada İngiliz tahtı da bu ilhaktan ufak tefek yararlar sağlayacaksa, neden titizlenmeli? Ne de olsa Awadh, İngiliz fabrikalarının büyük ihtiyaç duyduğu pamuk ve ipeğin önemli bir üreticisi; ülkenin toprakları da baş döndürücü fiyatlara ulaşan çivit tarımı bakımından da kusursuz.

5. Bölüm

Kral, gecenin ilerlemiş saatlerine rağmen haremin büyük salonunda, bir taraftan eşleri ve gözdeleri tarafından kutlanıyor, bir yandan da dinleniyor. Gösteri büyük bir başarı oldu, halk heyecanlıydı ve seçilmiş parterdeki soylularla sanatçılar kralın şiirlerini coşkuyla karşıladı. Bu mutlu anlar ona, Vali'nin sürekli azarlarını ve hakaretlerini unutturuyor. Zaten onu görmeyeli günler olduğundan, sanki daha rahat soluk alıyor.

Arkasında iki köle, tavus tüyünden geniş yelpazelerini sallarken, Vacid Ali Şah da ardı kesilmeyen bir dizi halinde gelen genç kadın hizmetkârların sunduğu, üzerleri ince bir altın varakla kaplı Mugal yemeklerini tadıyor. Altının kalbi güçlendirdiğine inanılır, ama bu değerli örtülerin asıl amacı yemeğe katılmış bir zehir varsa göstermek. Oğlunun yanında oturan Rajmata, yemeklere el sürmüyor: Kendisi de dahil hiç kimse hükümdarın karşısında bir şey yiyemez; böylesi akla gelmeyecek bir saygısızlık olur. Zaten bu akşam en sevdiği içecekle, çeşitli meyvelerden yapılmış, ince inci tozu karıştırılmış bir şerbetle yetiniyor; hekimi,[1] bunun sağlığa son derecede yararlı olduğunu söyler.

Salonun havası hafif, kadınlar şakalaşıyor, gece yumuşak.

Birden kalın perde aralanıyor, içeriye giren haremağası, Başvezir Ali Nakvi Han'ın huzura kabul edilmek istediğini söylüyor.

1 Bitki temelli geleneksel tıp uzmanı.

"Bu saatte mi? Yarını bekleyemez miymiş?"

"Israr ediyor, Haşmetmeap, 'Çok önemli,' diyor."

"Pekâlâ. Hanımlara çekilme zamanı tanıyalım, o zaman içeriye alırsın."

Üzgün kadınlar eşyalarını toplarken, kral annesine dönüyor:

"Rica ederim gitmeyin, kafesin arkasında bekleyin lütfen."

Rajmata başını sallayarak kabul ediyor -duyarlı konularda oğlu onun fikrini almaktan hoşlanır- ve Hazret Mahal'i görünce, "Sen de gel, kızım," diyor. "Bana kalırsa önemli bir şey olmalı, bana ne düşündüğünü söylersin."

Genç kadının zekâsını beğenmek, özellikle de onu harem entrikalarından uzak tutan doğruluğunu görmek için sayısız fırsatı oldu. Hazret Mahal, yaşlı ana kraliçenin güvenebildiği çok az sayıdaki insandan biridir.

Başvezir huzura bembeyaz bir yüzle giriyor. Yere kadar eğilip temennalar çaksa da, dudaklarından hiçbir ses çıkmıyor.

"Haydi, Ali Han, toparlan. Ne oluyor?"

Beriki çabalayarak konuşmayı başarıyor:

"Vali size iletilmek üzere bir mektup gönderdi. Lord Dalhousie'nin mektubunu..."

Vacid Ali Şah vücudunda tatsız bir ürperti hissediyor ama hemen kendine hakim oluyor:

"Ne büyük onur! Peki, ne diyor, bu mektup?"

Ali Nakvi Han başını sallıyor, dudakları sımsıkı kapalı, mesajı krala uzatıyor.

Vacid Ali Şah mektubu uzun uzun okuyor, elleri titriyor, gözyaşları görmesini engelliyor, sonunda parşömeni uzağa fırlatıyor.

"Böylesine küstahça yalanlar söylemeye nasıl cüret ederler? Halkım benim yüzümden sefalet içinde yaşıyormuş; oysa Lucknow ülkenin en varlıklı kenti ve ürünlerimiz o kadar bol

ki, Awadh'a 'Hindistan'ın bahçesi' diyorlar. Tam tersine, devlete el koymalarının nedeni, zenginliğimiz. Erdem kılığına bürünerek varlıklarımıza el koymak isteyenler karşısında ne yaparsak yapalım, hep kabahatli görünürüz! Dayatılanları kabul etmeyeceğim, ülkemi ve halkımı bu yabancıların eline terk belgesini asla imzalamayacağım!"

"Vali, direnmeniz halinde buradan otuz mil ötedeki Britanya birliklerinin Lucknow üzerine yürüme emri aldıklarını Asaletmeaplarına bildirmekle görevlendirdi beni..."

"Lucknow üzerine yürümek ve hepimizi katletmek emri, demek ki! Hemen Sadaret Meclisi'ni topla: Bir çözüm yolu bulmak zorundayız. Özellikle de Raca Jai Lal Singh'i çağırtmayı unutma."

Bir saat kadar sonra on kadar uyku mahmuru danışman kralın çevresinde toplanıyor. Hepsi de öfkeli; hiçbiri bütün kabalıklarına rağmen bir gün öncesine kadar müttefik olarak bildikleri kişilerin ihanetini nitelendirecek kadar güçlü sıfatlar düşünemiyor. Oysa bu korkunç durumdan nasıl kurtulacakları konusunda hiçbirinin fikri yok; tek çare görüşmek, Vali'nin ve Lord Dalhousie'nin buyruklarına eksiksiz uyulacağına söz vermek görünüyor: Tabii ikisinin ne istediklerini açıklamayı kabul etmeleri koşuluyla...

"Hayal görmeyelim beyler, bir işe yaramaz. Sir James, saygın Hindistan Kumpanyası'nın gereğinden fazla sabır gösterdiğini, ne yaparsak yapalım, kararın kesin olduğunu bildirdi bana. Antlaşma üç gün içinde imzalanmazsa, krallık cebren ilhak edilecek ve Haşmetmeapları tüm haklarını ve ayrıcalıklarını yitirecek. Hayatlarımızı ve binlerce masumun yaşamını tehlikeye atmayı göze almadıkça, korkarım boyun eğmek zorundayız."

"Neye boyun eğeceğiz?"

İçeriye kırk yaşlarında, yakışıklı bir adam giriyor. Gelen Raca Jai Lal Singh. Hükümdarının karşısında saygıyla eğiliyor.

"Affınızı rica ediyorum, Haşmetmeap, evimde değildim, hasta bir amcam..."

Durumun ciddiyetine rağmen, kral kendini gülümsemekten alamıyor. Yakışıklılığı kadar zekâsıyla da ünlü Raca'nın Çarşı'daki seçkin hanımların davetlerini kaçırmadığı, kadınların onu paylaşamadıkları bilinen bir gerçek.

Vakit kaybetmeden durumu anlatıyorlar ve okuması için Genel Vali'nin mektubunu veriyorlar. Beriki hiçbir yorumda bulunmuyor: Saray erkânının aksine, asker eğitimi almıştır. Sakin bir sesle konuşuyor:

"Tek bir çare görüyorum: vuruşmak."

Sözleri korku yüklü seslerle karşılanıyor.

"Vuruşmak mı? Britanya ordusuna karşı! Hem neyle?"

"Talukdarları toplarız. Her birinin küçük birer ordusu var, üstelik ayrıcalıklarını kaldırmaya çalışan İngilizlerden nefret ederler. Asaletmeaplarının birlikleriyle -saray muhafızları ve zaptiyelerle birlikte altmış bin kişi; kabul ediyorum, çok eğitimli değiller- elimizde direnecek bir güç olur. Buna bir de halkı eklersek!"

Krala dönüyor:

"Halkınız sizi seviyor Haşmetmeap ve İngilizlerin kabalığına, kendini beğenmişliğine her gün biraz daha öfkeleniyor. Sizi korumak, geleneklerini hatta inançlarını değiştirmeye niyetli yabancıların boyunduruğunu kabul etmemek için dövüşeceklerdir."

"İngiliz toplarına karşı kim ne yapabilir?" diye itiraz ediyor Başvezir. "Talukdarların haydutlarla ancak başa çıkabilen adamlarına gelince, talimli İngiliz birlikleri hepsini silip süpürür! Raca'yı dinlemeyin, Haşmetmeap, sizi her şeyinizi yitireceğiniz çılgın bir maceraya sürüklemek istiyor. Mantıklı tek çözüm imzalamaktır; sakin bir hayatınız, önemli bir geliriniz olur, unvanlarınızı ve saygınlığınızı da korursunuz!"

"Efendi, başından beri İngiliz dostu olduğunuzu düşünüyordum ya, bu sözleriniz ancak uşaklık ettiğinizi kanıtlıyor!" diye haykırıyor Raca Jai Lal, öfkeden kıpkırmızı kesilerek.

Kafesin arkasında, Rajmata memnuniyetten usulca gülüyor.

"Güzel sözler! Oğluma kaç kere dikkatli olmasını söyledim, bu Ali Nakvi muhbirlik yapması için İngirizlerin görevlendirdiği bir hain."

Hazret Mahal cevap vermiyor, gözlerini Raca'ya dikmiş: İşte cesur bir erkek! Kral çevresindeki aşağılık dalkavuklar yerine ona kulak verse... Hakkında anlatılanları hatırlıyor. Mütevazı bir Hindu ailesinden geliyor; küçük toprak sahibi olan babası, av sırasında bir panterin saldırısına uğrayan kral Nasrüddin Hayder'in hayatını kurtarmış. Hükümdar adama soyluluk unvanı verdiği gibi, sırdaşı yapıyor. Küçük Jai Lal, Vacid Ali Şah'ın oyun arkadaşı oluyor. Sarayın gevşek havasından çekinen babası, oğlunun asker eğitimi almasını sağlıyor. İki arkadaşın arası hiç açılmıyor, kral, Raca'nın sadakatine sonsuza dek güvenebileceğini biliyor.

Salonda sesler yükseliyor, gürültüden usanan hükümdar sakinleşmelerini buyurmasa Ali Nakvi ve Jai Lal'in yumruk yumruğa gelmesi işten bile değil. Baştan beri birbirlerinden nefret ediyorlar ve bu akşam olanlar da bardağı taşırıyor. Kurnaz ve rüşvete bulaşmış yaşlı bir soylu olan başvezir, asalete yeni adım atan, davranışları ve sözleri dolambaçsız askerleri ancak küçümsüyor. Ağzı süt kokan bu adamın sözünü ettiği rüşvetçilik, zarafetle yapılması halinde sıkıcı ve kaba bir dürüstlükten çok daha keyifli bir şey. Jai Lal'in gözündeyse yaşlı başvezir, nefret ettiği her şeyi; ikiyüzlülük ve körlüğü, başına geleceklerden habersiz Lucknow halkını bugünkü duruma getiren küçük uzlaşmaları ve büyük alçaklıkları temsil ediyor.

"Fikrimi söyledim ve ekleyecek başka bir sözüm yok. Haşmetmeapları huzurdan çekilmeme izin verirler mi?" diyor başvezir alçak sesle ve kralın kalmasını isteyeceği umuduyla.

Oysa duydukları kral için yeterli ve tek isteği arkadaşıyla baş başa görüşmek. Geniş bir el hareketiyle huzurdakilere destur veriyor.

Ardından Raca'ya dönerek soruyor:

"Direnme ihtimalimiz olduğuna gerçekten inanıyor musun?"

"Eğer birleşirsek, kazanabileceğimizi düşünüyorum. Ne olursa olsun, bu haydutların Awadh'ı sizden çalmalarına izin veremezsiniz! Vuruşmak gerek, Haşmetmeap, söz konusu olan onurunuz; bu müreffeh krallığı kuran, Kuzey Hindistan'ın incisi, hayranlık uyandırıcı bu kenti yapan ailenizin onuru! Halkınızı düşünün! Size güveniyorlar, onları değerlerini küçümseyen, sözde insanların çıkarı için kendi değerlerini dayatmaya çalışan yabancıların eline nasıl bırakırsınız?"

Öfkesinin etkisinde, yüzü kıpkırmızı:

"Hep aynı yöntem! Güçlüler istila etmeye karar verdiği zaman, sizi akla gelen her şeyle suçluyor: ya acımasız bir diktatör ya da beceriksiz biri oluyorsunuz. Kamuoyu -"uygar" adı verilen bu ülkelerde kamuoyunun desteğini almak gerekir- devrilecek kişiye atfedilen sözde ahlaksızlıkları ayrıntılarıyla anlatan bir basının elinde. Elinize tek bir şarap kadehi almamış olmanıza, günde beş vakit namaz kılmanıza ve mollanın[2] karşısına çıkmadan hiçbir kadınla döşeğinizi paylaşmamanıza rağmen, İngiliz gazetelerinin sizi sefahate düşkün bir ayyaş olarak tanımladıklarından haberdarsınız mutlaka!"

"Bütün bunları biliyorum, bu iftiralar karşısında ne kadar güçsüz olduğumuzun da farkındayım... Bir asker olarak söyle bana, talukdarları toplamak ve birliklerimizi hazırlamak için bize ne kadar zaman gerekir?"

"Yaklaşık iki hafta."

---

2 Şii inancına göre makbul sayılan geçici nikâh ya da muta, bir din yetkilisi olan molla tarafından kıyılır. Muta evliliği, ne kadar kısa sürerse sürsün, böylesi bir ilişki sonunda çocuk olması halinde, bu çocuğun miras da dahil eşit haklara sahip olmasını sağlar.

"Oysa cevabımı üç gün içinde vermek zorundayım! Direnirsem, Britanya askeri Lucknow üzerine yürür ve kan gövdeyi götürür. Hayır, dostum, direnmek imkânsız; halkı boşuna kurban etmiş olurum."

"Tahttan feragat etmeyi kabul mu ediyorsunuz?"

"Asla! İktidarı ellerine almak için antlaşmaya karşı gelmeleri ve beni cebren indirmeleri gerekecek. Bütün dünyanın gözünde saldırgan olarak damgalanacakları için bunu yapamazlar..."

"Kendinizi kandırmayın, Haşmetmeap; dünya çabuk unutur, yeni bir olay eskisini kovar, iktidarda olanın dayattığı tarih görüşü birkaç yılda tartışılmaz gerçek oluverir."

***

Albay James Outram, peşinde tercümanıyla, o 1 Şubat 1856 günü saat tam dörtte, Lucknow'un en görkemli saraylarından birinin, ana kraliçenin ikametgâhı olan Çavlahi Sarayı'nın kapısına geliyor. Ana kraliçe onunla konuşmak istediğini bildirdiğinden, görüşmeye geç kalmaktan korkuyor: Oğlu annesini dinler diye biliyor ve kadın sayesinde kralı ikna edebileceğini umuyor. Hükümdarın mantıklı davranıp iktidardan ayrılması, Lord Dalhousie'ye de anlattığı gibi, şiddetli tepkiler doğurabilecek bir ilhak girişiminden bin defa daha iyi olacak. Sömürge Valisi Satara, Jaypur, Pencap ve Sambalpur'u, Jhansi, Berar, Tanjavur ve Karnataka krallıklarını birbiri ardından ilhak ettiği sekiz yıllık yönetiminin ardından İngiltere'ye dönmek üzereyken, Awadh'ı Britanya tacına armağan etmeyi, böylelikle eserini tamamlamayı özellikle istiyor. Bu armağanı da ne pahasına olursa olsun, gerekirse aralarındaki antlaşmayı bile hiçe sayarak vermeye hazır.

Albay işlerin buraya varmayacağını umuyor: Kral siyasetten çok şiirle meşgul, annesiyse ailenin çıkarının nerede olduğunu çabuk anlayacak, akıllı bir kadın.

Sarayın eşiğinde *kurtalı*[3] ve *çovridar*[4] giymiş, göğüslerine çaprazlama fişeklik asmış kadınlardan bir tören birliği Va-

3 Uzun bir tunik.

4 Moghul kökenli, baldırdan büzgülü bir çeşit pantolon.

li'yi selamlıyor. Geniş omuzlarına karşın kısa boylu olan albay, kendi askerlerinden bile daha etkileyici olan bu esmer ve kaslı kadınları her gördüğünde bir rahatsızlık duyuyor. "Kara kediler" adı verilen bu kadınların Vacid Ali Şah'ın atalarından olup, kendi kişisel ordusunu kuran Bahu Begüm döneminde Habeşistan'dan getirildiği söyleniyor. Bütün günlerini komplo kurmakla geçiren haremağalarının aksine, becerikli ve son derecede sadıklar. Tek sorun, sık sık hamile kalmaları...

Sarayın içinde, bu kez yeni bir kadın birliği tarafından karşılanıyor: Ona yol gösterirken haremdekileri yabancı bir erkeğin varlığı konusunda uyarmak için "Purdah karo!"[5] diye seslenen, süt tenli Türk kadınları. Önüne düşüp gölgeli iç avlular boyunca uzanan bir koridor karmaşasından geçiyor, ıssız ve dar basamaklardan çıkıp iniyorlar; ancak Sir James yüzlerce çift gözce izlendiğinden emin.

Sonunda kabul salonuna, "Aynalı Salona" varıyorlar. Buradan bahsedildiğini duymuştu, ama ilk kez giriyor. Gözleri kamaşarak, eşikte kalakalıyor: Yüksek billur şamdanların aydınlığında, cennet bahçelerini betimleyen mozaikler ve binlerce minik aynayla kaplı duvarlar ve tavan, rengârenk çiçek ve kuş bolluğuyla parıldıyor.

Bu ihtişamın ortasında, basit bir beyaz kumaşın üzerine oturmuş, iki siyah şekil onu bekliyor.

Tabii ya, purdah, perde! Bütünüyle unutmuştu, gölgelerle sohbet etmek kolay olacak! Öfkesinin kabardığını hissediyor, üstelik bütün geleneksel iç mekânlar gibi, burası da en ufak bir iskemleden yoksun ve hizmetkârların getirdikleri minderlere rağmen rahatça oturmayı beceremiyor. Başka ne var? Ayakkabılarını mı çıkarmalıymış? Daha neler, söz konusu olamaz! Hindistan'da adet böyle, hatta en basit nezaket kuralı sayılır, ama bir İngiliz'in yerli adetlerine uyması için hiçbir neden göremiyor.

5 "Kaçgöçe dikkat edin!"

Rajmata'nın uzun 'hoş geldin' hitabı, yanına oturmuş ince siyah gölge tarafından çevriliyor. Bir erkeğin ana kraliçenin sesini duyması uygun olmaz.[6]

Tercüman, 'hoş geldin' cümlesine süslü sözcüklerle cevap verirken, Albay Outram sabrına sığınıyor. Geçmiş yılların tecrübesi Hindistan'da, özellikle de Lucknow'da konuya uzun girizgâhlardan sonra geçildiğini, acele etmenin ancak daha fazla gecikmeyle sonuçlanacağını öğretmiş.

Salona giren iki genç kızın gümüş tepsiler üzerinde taşıdıkları mayhoş renkli yiyecekleri, nezaket kuralları uyarınca yedi kez geri çevirmesi gerek. Sonunda o çok şekerli ağaçkavunu ve gül suyunu, "limonata" dediklerini kabul edecek. Bütün çabalarına rağmen bu şeye alışamadı, yine de kendine hakim oluyor ve dudaklarını değdirip içermiş gibi yapıyor.

Kısa konuşmalar ve uzun sessizliklerle bir saat geçtikten sonra, Rajmata konuya girmeye karar veriyor:

"Temsil ettiğiniz saygıdeğer Hindistan Kumpanyası'nın, oğlumun ülkeyi yönetmekten aciz olduğuna karar verdiği doğru mu, Efendi?"

"Doğru, Majesteleri."

"Kumpanya'nın bütün yetkilerine el koyacağı ve devleti kendi yöneteceği de doğru mu?"

"Doğru."

"Ve kral reddederse, Kumpanya'nın devleti cebren ilhak edeceği de doğru mu?"

"Doğru, Majesteleri; izin verirseniz bu duruma varmayacağımızı umduğumu belirtmek isterim."

"Nasıl olacak, Sayın Vali?"

"Çok basit. Kralın tek yapması gereken, tahttan feragat etmek; o zaman muhterem Kumpanya da bütün cömertliğiyle

6 Kraliyet ailesine mensup kadınların, erkekleri bir kafesin arkasından kabul etmeleri adetinin aksine, Rajmata her şeye rağmen daha dolaysız bir temas sağlayan burkayı yeğliyor.

ona yüz elli bin rupilik bir maaş bağlayacak, unvanını ve saray halkı üzerindeki yetkisini tanıyacak."

Uzun bir sessizlikten sonra, Rajmata'nın kısık sesi yükseliyor. Protokol kurallarına aldırmadan, doğruca Vali'ye hitap ediyor.

"Oğlum nasıl suçlar işlemiş olabilir? Sadece saygı ve hayranlık duyduğu Britanya hükümetinin öfkesini nasıl hak etti? Bana ne yapması gerektiğini söyleyin, Sayın Vali, harfiyen uyacağına söz vereyim!"

"Bağışlayın, Majeste, bana verilen emir bu ve sadece bu emre uymak zorundayım."

"En azından Genel Vali'ye, Lord Dalhousie'ye bir mesaj iletebilir ve eğer istediklerini açıkça belirtirlerse, kralın ülkeyi onun talimatına göre yönetmekten başka bir arzusu olmadığını anlatabilirsiniz."

"Kral benzeri sözleri daha önce de vermişti, Kumpanya çok sabır gösterdi, ama artık çok geç."

Ana kraliçe bir an bunalarak susuyor, ardından:

"Oğlumun mahkûm edildiğini görüyorum, Sayın Vali," diyor. "Ama eğer Britanya hükümeti ülkeyi idareden aciz olduğu kanısındaysa, neden yerine kardeşi Mirza Sekunder Haşmet'i ya da oğlunu geçirmiyor?"

Hazırlıksız yakalanan Albay Outram verecek cevap bulamıyor. Öneri mantıklı ve geri çevirmek için hiçbir neden yok. Sadece Lord Dalhousie'nin asla... Kekeliyor:

"Anlamıyorum... Böyle bir çözüm size ne kazandırır?"

Koyu renkli gölge doğruluyor.

"Kişisel hiçbir çıkar sağlamaz, Efendi; ama en azından Awadh Krallığı devam eder ve adımız lekelenmez!"

"Bağışlayın, Majeste, ama Londra'nın kararı kesindir, değişmez. Buraya kralı ikna etmek için yardımınızı istemeye geldim: İmzalarsa, varlık içinde, dertsiz yaşar; reddederse krallığını ve bütün servetini yitirir. Bir anne olarak oğlunuzun ve ona bağlı

herkesin iyiliğini her şeyin üzerinde tutacağınızdan eminiz. Sizin de ondan bağımsız bir geliriniz olacak, çünkü Kumpanya size de yılda yüz bin rupi maaş bağlamayı öneriyor."

"Çok ileri gidiyorsunuz!"

Siyah tülün arkasından tiz bir ses yükseliyor:

"Bu cüreti nereden alıyorsunuz? Kralı tahttan feragat edip adını lekelemeye ikna etmem için bana rüşvet teklif etmek nasıl bir saygısızlıktır! Demek siz İngirizler için hiçbir şey para kadar değerli değil! Eğer maksadınızı anlamadığımızı sanıyorsanız, aldanıyorsunuz: Awadh'ın zenginliklerinde uzun zamandan beri gözünüz var, oğlum ne yaparsa yapsın, sizi memnun etmek mümkün olmayacaktı!"

Ani bir hareketle Sir James'e görüşmenin sona erdiğini belli ediyor.

Türk muhafizlar kapıya götürmek üzere Vali'nin çevresini alırken, Rajmata'nın yanında oturan ve Hazret Mahal'den başkası olmayan ince gölge, yaşlı kadına doğru eğiliyor.

"Öfkeden bembeyaz kesildi, Huzur, intikam alacaktır."

"Ülkemizi elimizden alıyorlar, kızım, daha fazla ne yapabilirler ki? Gereğinden sabırlı davrandım; o terbiyesiz bana saygısızlık ettiği zaman, muhafizlarıma kırbaçlatmamak için kendimi zor tuttum! Daha yüz yıl önce, Awadh Rajmata'sı Begüm Sadr-i Cihan'ın on iki Britanyalı tutsak tarafından taşınan bir tahtırevanla gezdiğini düşününce... Yazık! Devir çok değişti..."

6. Bölüm

Britanya birlikleri günden güne Awadh'a yaklaşıyor. Kral niyetinin barışçı olduğunu kanıtlamak için askerlere erzak gönderiyor, kendi askerinin silahsızlanmasını, toplarının sökülmesini buyuruyor. En ufak bir başkaldırı düşüncesi olmadığını göstermek, böylelikle Kumpanya'nın eline ilhak için hiçbir bahane vermemek istiyor. İkiyüzlülüğü beceremediğinden, İngiltere'nin sadık müttefiki ve cömert bağışçısıyla imzaladığı elli beş yıllık antlaşmayı kolaylıkla bozabileceğine inanmıyor.

Arkadaşı Jal Lal, istediği kadar Genel Vali'nin son birkaç yıldan beri hiçbir geçerli neden olmadan on kadar krallığı ilhak ettiğini, Awadh'a da el koymaktan utanmayacağını söylesin, Vacid Ali Şah'ın kararı kesin.

"Yüzlerce talukdar sizi destekleyeceklerini söylüyor," diye ısrar ediyor Raca, "yüz bin kişilik bir ordu ve bin top toplayacaklar! Hem, Britanya ordusunda çoğu Awadhlı sipahilerin, kardeşlerine silah çekmeyeceklerini de iyi biliyorsunuz! Bir söz söylemeniz yeter, Haşmetmeap, ülke İngiriz boyunduruğuna girmemek için dövüşmeye hazır!"

Boşuna. Kral, halkının kanını dökmeye razı olamayacağını ısrarla tekrarlıyor. Belki de talukdarların bağlılığına hiç güvenmiyor ki, bu konuda Jai Lal da onu pek haksız göremiyor. Bölge tarihi bu büyük derebeylerinden çoğunun önce kendi çıkarlarına sadık olduklarını ve kendi zaaflarını gördükleri zaman taraf değiştirip güçlünün yanında yer almaktan çekin-

mediklerini gösteriyor. Ama asıl neden, Vacid Ali Şah'ın ne savaşçı ne de eylemci oluşu... Jai Lal onu seviyor, insan özelliklerine saygısı var, ama dostunun sadece bir düş dünyasında yaşadığını ve çatışmadan hep kaçtığını iyi biliyor.

4 Şubat günü, sabah saat 8'de, yanında iki subayla kraliyet sarayının kapısına gelen Binbaşı Outram, silahsız muhafizlarca karşılanıyor. Genellikle saray erkânının telaşla gidip geldikleri ıssız salonlara ağır bir sessizlik çökmüş, rastladıkları birkaç hizmetkâr gözlerini çeviriyor.

Kral, Sadaret Meclisi salonunda, çevresinde vezirleriyle onu bekliyor. Vali eşikten adımını atar atmaz atılıyor, sanki cezasını açıklamaya gelmiş yargıç değil, uzun zamandır beklenen bir dostu karşılarmış gibi, binbaşıyı kucaklıyor.

Bu beklenmedik gösteriden rahatsız, Sir James kralın kollarından kurtulmakta zorlanıyor.

"Majesteleri! Rica ederim, Majesteleri!"

Sonra, saygılı bir mesafeyle çekiliyor:

"Majesteleri, size saygıdeğer Batı Hindistan Kumpanyası temsilcisi, Ekselansları Genel Vali Lord Dalhounie'nin mesajını iletmem gerekiyor."

Olabilecek en resmi sesiyle, kralın 1801 tarihli antlaşmada belirtilmiş maddeleri birkaç kez ihlal etmesi nedeniyle, Kumpanya'nın, Awadh ile arasında imzalanan söz konusu antlaşmayı bozmak zorunda kaldığını bildiriyor. Kumpanya kraldan yedi maddelik yeni bir antlaşma imzalamasını ve bu belgede, "tüm vaatlerini sürekli ve açıkça reddettiğini", bu nedenle Awadh ülkesinin sivil ve askeri bütün faaliyetinin sonsuza dek saygıdeğer Kumpanya tarafından yönetilmesini kabul etmekle birlikte, aynı Kumpanya'nın ülkenin tüm gelirlerinin idaresini de üstleneceğini onaylamasını istiyor. Kumpanya ise büyük cömertliğiyle krala yılda yüz elli bin rupilik bir maaşla birlikte unvanlarına ve saray üzerindeki egemenlik hakkına saygı göstereceğini belirtiyor.

Vali itirazlarla karşılaşmaya ne denli hazırlıklı olursa olsun, hükmü izleyen hıçkırık patlamasını ve iniltileri beklemiyordu. Vacid Ali Şah, atalarının mutlak müttefik olarak güç zamanlarında yardımına koşmakta tereddüt etmedikleri Hindistan Kumpanyası'na gösterdiği sadakati gözyaşları içinde hatırlatıyor. Ayrıntılara girecek kadar alçalmayacak, ama ödünç verilen ve bir daha asla geri istenmeyen dudak uçuklatıcı meblağları; Kumpanya'nın dayattığı ordunun masraflarını, Vali, maiyeti ve yöneticilerinin ikameti için gerekli yapıların, sayıları giderek artan konukların rahatı için olmazsa olmaz harcamaları herkes biliyor.

Dramatik bir hareketle hükümdarlığının sembolü türbanını çıkarıp, yırtıcı bir sesle haykırıyor:

"Artık hiçbir yetkim yok, benim gibi zavallı, böylesine güçlü bir Kumpanya'yla nasıl antlaşma imzalar?"

Vali saatler boyunca sadece emirlere uyduğunu ve eğer feragatnameyi imzalamazsa, krallığından başka diğer bütün ayrıcalıklarını da yitireceğini soğukkanlılıkla tekrarlıyor. Oysa vaatlere olduğu kadar tehditlere de aldırmayarak onu şaşırtan, geri adım atmamakta direnen hükümdarı küçümsemiş olduğunu anlayacaktır.

"Kalküta'daki Genel Vali'ye başvuracağım, bizzat Londra'ya gidip Kraliçe Victoria'dan adalet isteyeceğim!"

İyi bir Britanyalı olarak yakışıksız bir pantomim gibi yorumladığı bütün bu gösteriden usanan Sir James Ourtam sonunda görüşmenin bittiğini belirtiyor:

"Karar vermek için Majestelerinin üç günü var. 7 Şubat öğle saatine kadar feragatnameyi imzalamazlarsa, Batı Hindistan Kumpanyası ülkeye tek başına ve sürekli olarak el koyacak ve Majesteleri bütün ayrıcalıklarını yitireceklerdir."

Awadh Krallığı'nın ilhakı, 7 Şubat 1856 günü resmen ilan edildikten sonra, Kalküta'da Genel Vali günlüğüne keyifle şunları yazıyor:

"Bugün çok iyiliksever kraliçemiz, dünden beş milyon daha kalabalık bir tebaaya ve bir milyon üç yüz bin sterlinlik fazla gelire sahip."*

Oysa Lucknow'da işler beklendiği kadar iyi yürümüyor. Sorumsuz ve rüşvetçi bir yönetimce sömürülmüş ve zulüm görmüş halkın yeni idareyi heyecanla karşılayacağından emin olan Britanyalılar, Lucknowluların pasif direnişiyle şaşkına dönüyorlar. Kral, tebaasından Kalküta ve Londra yolculuklarından dönene kadar yeni yönetime itaat etmesini istediğinden, gösteri yapılmıyorsa da, Can-ı Âlem'in yerinde kalmasını isteyen dilekçeler görülüyor.

Sir James saray tarafından esinlendiğine inandığı bu itirazları önemsemiyor. Buna karşılık ordu ve yönetimin Britanya idaresine katılmayı reddetmesini görmezden gelemeyecek. Tıpkı Albay'ın Kumpanya birliklerine dahil etmek istediği kraliyet ordusu askerleri gibi, çok yüksek maaş vaatlerine rağmen, yüksek rütbeli memurlar da ortadan kayboluyor. Onu en çok şaşırtan, ne göz kamaştırıcı maaşların ne de yaşlılarla birlikte gençleri de alma sözünün askerleri kandırmaya yetmesi. İsyanla suçlanmak pahasına da olsa, subaylar sözü hiç döndürüp dolaştırmadan, "Bize teklifler yapmaktan vazgeçin!" diyorlar. "Adamlar onlarca yıl kralın tuz-ekmeğini yedi, şimdi onun düşmanlarına hizmet edemezler!"

Öte yandan Kumpanya temsilcisi Genel Vali'den adalet istemenin boşa bir çaba olacağını düşünen Vacid Ali Şah, kendini kraliçenin ve Parlamento'nun huzurunda savunmak için İngiltere'ye gitmeye karar veriyor. Niyeti tahta çıktığı günden başlayarak, birbirini izleyen valilerin buyruklarını yerine getirmek için gerçekleştirdiği çabaları kanıtlamak ve bir taraftan reformlar yapması için onu sıkıştırırken, bu reformları başlatmak ya da sonuca ulaştırmak istediğinde, aynı valilerin düzenli olarak yoluna nasıl engeller diktiklerini göstermek olacak. Dönemin bakanlarından bazıları tanıklık edecektir. Kaldı ki, elinde söylediklerini doğrulayacak ve Kumpanya yetkililerinin kötü

niyetini gösterecek sayısız belge var. Kraliçe Victoria onun sadakatini ve kendilerini ahlakın zirvesi olarak tanımlayanların entrikalarını mutlaka görecektir.

Batı Hindistan Kumpanyası'nın tartışılır yöntemlerinin göz önüne serilmesinden ve basının "sanılan kişinin suçlu olmadığını" anlamasından çekinen Albay Outram ise kralın İngiltere'ye gitmesini engellemek için elinden geleni yapmaya karar veriyor. Krala eşlik etmesi gereken vezirleri, mali konular sorumlusunu, hükümet arşivleri yetkilisini, hatta Britanya yanlısı olmakla birlikte ilhakı eleştiren başveziri sahte bahanelerle gözetim altına alıyor. Bununla da yetinmiyor, kralın savlarını destekleyecek bütün resmi belgelere el koyarak Vacid Ali Şah'ı, durumunu savunması için gerekli her şeyden mahrum bırakıyor.

Vali'nin tüm beklentisine rağmen kral kararından vazgeçmiyor: Gidip kraliçenin ayaklarına kapanacak; onun tarafsızlığından emin olduğu gibi, sesini ona duyurmak istiyor.

Albay Outram küplere biniyor: Her türlü görgü kuralını çiğneyerek, kraldan hiçbir hakareti esirgemiyor, yola çıkmasını engellemek için hiçbir alçaklık karşısında gerilemiyor. Onu güç kullanarak engellemeyeceğinden, refakat için seçilmiş yirmi iki yakınını tutukluyor, hatta bütün hayvanlarına el koyuyor.

Hazret Mahal, kralın eşleriyle akrabalarının oturdukları Çadır Menzil Sarayı'nda, Valilik'te olduğu kadar sarayda da muhbirler bulunduran Mammoo'nun değerli şebekesi sayesinde bütün bu gelişmeleri en küçük ayrıntısına kadar izliyor.

Bütün bu olaylarda böylesi bir kararlılık gösteren kralıyla gururlanmakla birlikte, Raca Jai Lal'in önerilerini dinlemediğine de hayıflanıyor. Gidip kralla bizzat konuşmayı bile denedi; ne var ki daha ilk sözlerinde Vacid Ali Şah kaşlarını çattı ve her zamanki sabrının tersine, gidip şiirleriyle ilgilenmesini söyledi.

Genç kadın, Kraliçe Victoria'nın krala hak vereceğinden çok kuşkulu. Kraliçe birkaç yılda ona Hindistan'ın ve muaz-

zam kaynaklarının üçte ikisini armağan eden Kumpanya'yı nasıl kınayabilir? O kaynaklar ki, İngiltere'yi dünyanın en güçlü sanayi ve ticaret ülkesi yapmış.

Bütün bunlar harem dairesinde sıkça tartışılan konular.

Hazret Mahal, Rajmata'nın resmi bir bayram nedeniyle konuk ettiği İngiliz hanımların şaşkınlığını hatırlarken gülümsüyor. Berikiler duvarların gerisine hapsedilmiş bu zavallı kadınların konuşabilecekleri başlıca konular sandıkları tuvaletlerden ve incik boncuktan bahsetmiş, sonunda sıkılan Rajmata, onları yeni başbakanlarının programı hakkında sorguya çekince de cevap verememişlerdi.

Kendi üstünlüklerinden emin bu *memsahipler*[1] için inziva, cehalet ve boyun eğmeyi çağrıştırır. Böyleleri, haremin karmaşıklığından ve eğer insan basit bir odalıktan öteye geçmek istiyorsa, gemisini kayalıklar arasından geçirmek için zekâsını ne denli uyanık tutmak ve her şeyin farkında olmak gerektiğinden habersizdir.

İnziva, zayıfları yıkan ve güçlüleri baş eğmez kılan bir doğruluk sınavıdır çünkü amaçlarına ulaşabilmek için bu benzersiz kadınların zekâ, ince düşünce ve kararlılık dağarcıklarını son zerresine kadar kullanmaları gerekir. Zaten hareme hapsedilmiş, evlerine kapatılmış ya da çarşaf altına gizlenmiş bu Doğulular, "baş eğen bu yaratıklar", efendileri ve sahipleri olması gereken erkeklere, dediklerini çoğu kez bu yoldan yaptırır.

Hazret Mahal'in aklı durmadan kocasına gidiyor: Dövüşmeyi neden reddetti? Raca Jai Lal'in onu güçsüzlükle suçladığını işittiği zaman tepkisi sert olmuştu ya, yaşadıkları dramın ışığında, kuşkulanmaya başlıyor... Sarayın gevşetici hayatına alışmış Vacid Ali Şah, hâlâ güç kararlar alabilecek mi? İçinden taşan ve kocasının İngiltere'de binlerce engelle karşılaşacağı kesin görüşmeleri sırasında çok ihtiyacını duyacağı kuvveti ona aktarmak için ne gerekiyorsa yapacak. Öteki Mahaller ile

1 Sözcük anlamı "beyefendinin eşi" olup, Hintlilerin beyaz kadınlara hitap şeklidir.

Kalküta'da kalmamaya kararlı; kralı oyalamak, güldürmek ve birlikte şiirler yazmak üzere onu da yanında götürmesi için Rajmata'yı ikna edeceğine güveniyor.

En yakın dostları da dahil, hiç kimsenin sonuna kadar götürebileceğini ummadığı altı haftalık bir çekişmeden sonra, Vacid Ali Şah; 13 Mart 1856 günü, ona millerce eşlik edecek olan, kutsayıp çabuk dönmesi, onları terk etmemesi için yalvaran Hindu-Müslüman karışımı halkının gözyaşları arasında sevdiği kentten ayrılıyor.

Hazret Mahal, gidenler arasında değil.

Hareketten bir gün önce, ana kraliçe tarafından çağırıldı.

"Üzgünüm çocuğum, ama bütün ısrarıma rağmen oğlum seni götürmemeye karar verdi."

Genç kadın ayaklarının altındaki toprağın kaydığını hissediyor.

"Neden?" diye haykırıyor, şaşkınlıkla. "Haşmetmeaplarını üzecek ne yaptım?"

"Hiçbir şey yapmadın, seni de götürmek niyetindeydi ama haremde güçlü düşmanların olduğunu bilmelisin. Alam Ara kıyameti kopardı, eğer sen de geleceksen oğlu veliaht prensle Lucknow'da kalacağına yemin etti. Kral onu yumuşatmak için çok uğraştı, ama karısı geri adım atmayınca kabul etmek zorunda kaldı."

... Kabul etmek zorunda kaldı! Kral değil mi? Kimse, Alam Ara dahil hiç kimse ona istediğini yaptıramaz. Ama kral çatışmadan nefret ediyor... Kendi huzuru için beni terk ediyor...

Bir mengenenin boğazını sıktığını hissediyor, soluk almakta zorlanıyor, bacakları vücudunu taşıyamıyor, sanki...

Yeniden kendine geldiğinde, Rajmata'yı yanında oturmuş, soğukluğuyla tanınan bir kadından beklenmeyecek bir yumuşaklıkla alnını okşar buluyor.

"Kendini bu hallere sokma, çocuğum; oğlum ve ben, senden çok şey bekliyoruz: Buradaki gözümüz ve kulağımız olacak, sana önemli görünen her şeyi bize bildireceksin. Kral zekâna ve sadakatine güveniyor, onu düş kırıklığına uğratmayacağını biliyor."

Genç kadın hâlâ yaşadığı heyecanın etkisiyle kekeleyerek, "Oh, ona yararlı olmayı o kadar çok isterim ki!" diyor. "Ama, anlayamadığım bir... Binlerce mil uzakta, İngirizler bizi izlerken, nasıl haberleşeceğiz?"

"Bir çaresini bulursun. Kral sana güveniyor. Sana 'Kadınların övüncü' unvanını verdiğini unutma."

Sonraki aylarda, en umutsuz anlarda, Hazret Mahal bu cümleyi bir tılsım gibi sık sık tekrarlayacak.

7. Bölüm

Awadh'ın ilhakı bütün Hindistan kamuoyunu ayağa kaldırıyor:

Vatansever Hindu[1] gazetesi:

> Elma hırsızı için geçerli olan, bir devleti ilhak eden "kahraman" için de geçerlidir. İlk örnekte saldırıya uğrayınca suçluyu ihbar eden ahlak, zorbayı neden çok daha kuvvetle ifşa etmez? Awadh kötü yönetildi, diyorlar bize, Awadh'ı ilhak edelim. Haydarabat baskı altında, öyleyse hükümdarını tahttan indirelim. Oysa bu mantığı sürdürürsek, dünyanın hiçbir krallığı komşusunun saldırısından korunamaz, çünkü güçlü ama ilkesiz bir devlet, güçsüzlüğünün yanı sıra gıpta edilecek bir zenginliğe sahip her devletin haklarını ayaklar altına almaya her karar verdiğinde, bu kötü yönetim suçlamaları duyulacaktır.

Herkes bu ilhakı açık ve basit bir hırsızlık olarak görüyor ve insanlar kaygılanıyor: En sadık müttefiklerini soymaktan çekinmeyen İngilizler her şeye cüret eder! Bir sonraki kurbanları kim olacak?

Ne var ki bu kaygılar çabuk unutulacak; olağanüstü bir rastlantı sonucunda 1856 yılının Holi bayramı, yani Hindulaların renkleri kutladıkları günle Şii Müslümanların yeni yılları ya da Nevruz aynı güne, 21 Mart Cuma'ya denk düşüyor; bütün ülke çapında kutlamalar birbirini izleyecek.

1 Maharaştra Devleti'nin Akola kentinde yayımlanan bir gazete.

Oysa Lucknow'da, kentin üzerine ağır bir yas havası çökmüş. Sokaklar sessiz, çarşılar ıssız ve dükkânların çoğu kapalı. Kral gideli sekiz gün oldu, kimsede eğlenecek tat yok. İnsanlar evlerinde kalıp üzülüyor, eski mutlu günleri anıyor, nadir ve kuşkulu haber değiş tokuşu için komşular arası ziyaretlere gidiliyor; en önemlisi, tehditlerle dolu görünen bir gelecekten kaygı duyuluyor.

Saraydaki hava kasvetli, hayat durmuş sanki, kadınlar amaçsızca dolaşıyor. Bir zamanlar kralın ziyaretlerine ayak uyduran zamanı geçirmek için, saatler boyunca saç yaptırılıyor, kokulu yağlarla vücutlar ovduruluyor; ne var ki geçmişte neşeyle yapılan bu işlerde şimdi acı bir tat var: neden güzelleşecekler ki? Düşüncesi bile saçma hatta suçluluk gibi geliyor. Bu kadınlar "sevgili" için, onun bir bakışı, bir sözü, bir tebessümü için var... Şimdi kim için, ne için yaşayacaklar?

Hazret Mahal artık dairesinden çıkmıyor, bu dedikodulara, çekiştirmelere zaten dayanamazken, sızlanmalar daha da canını sıkıyor. Ve en kararlı düşmanından, birinci kadından kurtulmuş olsa da, artık yanında koruyucusu, ana kraliçe de yok; Rajmata'nın sorunları nasıl uzaklaştırdığını ancak şimdi anlayabiliyor. Kralın gitmesinden beri hedef olduğu imalarla taşlar -"Zavallı güzelim, seni götürmek istemedi... Çok şaşırdık, çok yakını olduğunu sanıyorduk senin!"- acıtmaktan çok, sarsıcı: Böylesine kıskanıldığından haberi yoktu.

Yine de düşündükçe, Amman ve İmaman'ın evindeki gençlik yoldaşlarının olduğu gibi, harem kadınlarının tepkisinin kendi davranışlarının sonucu olduğunu kabul etmek zorunda. Soğuk davranmasa da, kapalı bir ortamda yaşamayı dayanılır kılan ilişkilere girmiyor, çocukça oyunlara ve gevezeliklere katılmaktansa yalnız kalıp okumayı, şiir yazmayı yeğliyor. Her zaman nazik ve dengeli, yine de aldırmazlığı küskünlük ve hınç yaratıyor. Oysa herkes tarafından sevilmek gibi çocukluk düşünü unutalı çok oldu; öyle ya, değer vermediği insanlar tarafından beğenilmekten ne çıkar? Böyle yaşayarak kabuğuna çekildiği doğru, ama başka kadınlara yelken açmadan önce

kocası kralla geçirdiği birkaç mutluluk anının dışında, yalnızlık uzun zamandır en değerli yoldaşı oldu.

Ya oğlu? Birjis Kadar annesinin gözbebeği, oğlu için hayatını bin kez verir, ama çocuk eğitmenlere emanet edileli beri, onu neredeyse hiç göremiyor.

Bu düşüncelerle cebelleşirken, Mammoo'nun geldiğini duymadı.

"Huzur?" Haremağası hafifçe öksürüyor. "Huzur?"

Adamın yaklaşmasını gülümseyerek izliyor; on dört yıldan beri hizmetinde, hafif bir göbek ve zamanından önce kırlaşan, kınayla boyadığı için etkisi tartışılır bir havuç rengi alan saçları dışında hiç değişmedi. Alınganlığını bildiğinden, bu konuda hiç yorum yapmıyor.

"Huzur, büyük camiden geliyorum, bir felaket oldu! Düşünün, namazdan sonra Asaletmeaplarının kardeşi Mustafa Ali Han söz aldı ve müminlere yabancılara itaat etmemelerini söyledi. Camidekiler sözlerini alkışladı, ama çıkışta bekleyen muhafizlar onu tutuklayıp zorla Yüksek Komiser'e[2] götürdüler. Kalabalık götürülmesini engellemeye çalıştı, ama askerler tüfeklerini doğrultunca, ellerinden İngirizlere küfürler etmekten başka bir şey gelmedi."

"Allah zavallı prensi korusun! Yaptıklarından sorumlu tutulamayacak, saf bir insan! Onu böyle bir açıklama yapmaya kim itti, merak ediyorum doğrusu..."

"Yüksek Komiser soruşturma açılmasını istedi bile; prense de tekrarı halinde sürgüne gönderileceğini bildirdi. Sir James tehlikeye atılmaya hiç de niyetli değil, sanki bir isyandan korkuyor gibi. Halk yabancılara karşı çok öfkeli; sokakta selamlamak zorunda kalmamak için onları görmemiş gibi davranıyor, pazarda esnaf veresiyeyi[3] kesti, hamallar bile eşyalarını taşımak istemiyor."

---

2 İlhak edilmiş bir ülkede vali, Yüksek Komiser unvanını alır.

3 Gerçekten de Hindistan'daki İngiliz askerleri, maaşlarının elvermeyeceği ölçüde lüks bir yaşam sürüyorlardı.

Hazret Mahal ellerinde paketleriyle soluk soluğa, ter içinde kalmış İngilizleri gözünün önüne getirince, kendini alayla gülümsemekten alamıyor: Güzel bir ders! Güzel de, bu durum ne kadar sürebilir? Vatandaşlarının her şeyden önce gerçekçi olduklarının farkında, varlıklıları uzlaştıkları için suçlarken, yoksulların aynı yönteme başvurmamalarını nasıl isteyebilir? İnsan günlük *çapatisini*[4] uzatan ele tükürebilir mi? Büyük ilkeler açlığa pek direnemez... Çocukken çevresinde sefaletin yaralarını gördü ve çoğu zaman geleneksel ahlakın bu aşırı koşullarda yeri olup olmadığını, hatta bir anlam taşıyıp taşımadığını sordu kendi kendine... Açlıktan ölmek üzere olan birinin ağzına atacak bir şey "çaldığı" anda ayağa fırlayan erdemli zenginlerin neredeyse her gün ayaklar altına aldıkları bu geleneksel ahlakın.

Gerçek suçlu kim? Kimin yargılanması gerekir?

Akşam oluyor, pembeleşen gökyüzünde sığırcıklar raksa başladı, çeşmelerin kenarında bülbüller şarkı yarışmasında. Mammoo çekilince, Hazret Mahal hokka takımını getirtiyor. Kentten ayrıldığı günden beri kraldan tek bir haber alamasa da, onun için titizlikle tuttuğu günlüğü aksatmıyor. Yazdıklarını ona nasıl ulaştıracak? Henüz bilmiyor, ama haremağası güvenilir bir yol bulacağına söz verdi.

Önemli bir görev almanın coşkusu geçince, kendini kuşkulanmaktan alamıyor: Bu günlük tutma, gerçekten kralın düşüncesi mi, yoksa terk edilmesine üzülmemesi, haremdeki varlığının bir anlam kazanması için Rajmata'nın uydurduğu bir bahane mi? Bir zamanlar çok neşeli olan harem, belki de varlık nedeni olanın gidişinden sonra korkunç bir yer, krallığın en güzel kadınlarının sararıp solduğu bir hapishane oldu. Vacid Ali Şah gerçekten de bir gün dönecek mi?

... Ya dönmezse, burada mı kalacağım, diri diri gömülmüş birisi gibi? Hayatım yirmi beş yaşında bitmiş olabilir mi?

4 Buğdaydan yapılmış bir cins pide.

Boğazını sıkan kaygıyla, odasını arşınlıyor. Her şeyden önce kendi lüks ve aldırmazlık alışkanlıklarının tutsağı olan bütün o budalalar gibi inlemeye karşı, önceden çizilmiş yollardan hiç gitmedi, içinden kuvvet ve yaşama arzusu taşıyor. Hükümdar dönmezse, haremden ayrılacak. Nasıl? Nereye gidecek? Hiçbir fikri yok, tek bildiği, en güç durumlardan kurtulduğu gibi bunu da atlatacağı.

***

Halkın şükran duymasını bekleyen yeni İngiliz yöneticiler çabuk uyandı. Hoşnutsuzların ufak bir azınlık olduğunu iddia etseler de, her tarafa casuslarını yerleştirdiler ve iktidarlarını pekiştirmek için önlemler aldılar. "Yapılması gereken şey," diye Kalküta'dan bildiriyor Genel Vali, "eski yönetimin anılarını yok etmek. Halk kralını unutmadıkça, iktidarımız hep tartışılacak."

Bunun için hanedanın ihtişamını hatırlatan ne varsa el konulacak, yıkılacak ya da dağıtılacak.

İlk başta da Vacid Ali Şah'ın Gomati Irmağı kıyısında kurduğu ve balık biçiminde oyulmuş görkemli teknesiyle gezmekten hoşlandığı harika hayvanat bahçesi. Yüzlerce aslan, fil ve kaplan, kraliyet ahırlarından iki bin safkan, binlerce tavus kuşu, papağan ve posta güvercini, toplam yedi bin hayvan açık artırmayla satılıyor. Hepsinin alıcısı Avrupalı ya da onların "uşakları"; saygın hiçbir Hintli, hükümdarının cesedini soymayı kendine yakıştırmaz. Hele satışlardan elde edilecek gelir, Hindistan Kumpanyası'nın kasasına konacaksa.

Hastalanan Sir James Outram'ın yerine "yerlileri" küçümsediğini saklamaya bile gerek görmeyen, kaba davranışlı, Coverley Jackson adlı yeni bir Yüksek Komiser atanıyor. Hiçbir ihtiyat tavsiyesi, yeni yöneticinin reform coşkusunu durduramıyor. Geniş caddelere ve bir demiryoluna yer açmak bahanesiyle, kentin anıtlarından bazılarının yıkımını buyuruyor. Lucknow sakinleri sadece saraylarla bey konaklarının değil, tüm Kuzey Hindistan'ın en büyük lüks eşya pazarı Has Çarşı'nın, başta kutsal bir ziyaretgâh olan küçük Hindu tapınağı

olmak üzere dini yapıların da yıkılmasını yürekleri sızlayarak izliyor. Hazreti Muhammed'in ayak izini taşıdığına inanılan taşı barındırmak için inşa edilen Kadem Resul, topların barutu için depo haline getiriliyor.

Halk, kentin ululuğunun anısına varıncaya kadar bütün güzelliğini yok etmek için girişilmiş bu önlemlerin keyfi olduğunu bilerek, incinerek, her çeşit dedikoduyla çalkalanıyor: "Kralı tutuklamışlar, nerede olduğunu bilen yok... Kral üzüntüden hastalanmış, hayatından endişe ediliyormuş..."

15 Mayıs günü, hükümdarın tahta döneceği ve Britanya iktidarının sona ereceği haberleri tüm halkı sokaklara döküyor. Bu haber de yanlış ve yeni düzene karşı yine meydan okunmasından öfkelenen Yüksek Komiser, sorumluları tutuklatıyor ve herkesin gözü önünde astırıyor. Cüretini bu haberleri yayımlayan haftalık *Tılsım* gazetesinin yazarını idam ettirmeye kadar götüremese de, ibret amacıyla adamı üç ay hapse mahkûm ediyor.

Coverley Jackson, Vacid Ali Şah'ın kırk beş bin eser ve paha biçilmez el yazması içeren değerli kütüphanesine de Kumpanya adına el koymaktan çekinmeyecektir. Lucknowlular istedikleri kadar bunun hırsızlık olduğunu haykırsın, kralın hayvanlarını satarken olduğu gibi, itirazları bu sefer de vız geliyor. Awadh'ı yönetmekle görevlendirildiğinden, gerekli olduğuna inandığı kararları alıp halkın duygularından etkilenmeyi zerre kadar düşünmüyor.

En sonunda, 18 Ağustos günü, eski rejimi temellerine kadar yıkacak öldürücü darbeyi vuruyor. Yayımlanan bir kararname, talukdarlara, başkent karşısında bir ölçü bağımsız olabilmek için ellerinde bulundurdukları altı yüz yirmi üç kaleyle birliklerini silahsızlandırmayı buyuruyor. Artık Britanya yönetimi, daha önce Awadh hükümdarlarının hoş gördüklerine karşıdır: İngilizler iktidarı bir merkezde toplamak ve yeni tarım reformuna karşı her türlü direnişi önlemek amacında.

Püriten bağnazlık ve İngiltere'de geçerli toplumsal adalet fikirleri adına, talukdar denen bu "zevk düşkününün, bu kan

emicinin" elindekileri alıp, toprağı işleyen köylüye dağıtma kararı veriliyor. Bunun için başvurulan yöntemlerden birisi de vergilerin mayıs hasadının satışından önce ödenmesini istemek. Talukdarlar genellikle gerekli maddi güce sahip olmadıklarından, topraklarına el konuluyor, ardından da köylüye dağıtılıyor. Böylelikle salt "ahlaki bir iş" yapılmakla kalınmıyor, aynı zamanda muhalefetin başı kesiliyor: İflas etmiş talukdarların idareye direnecek hiçbir gücü kalmadığı gibi, bir çatışma çıktığında velinimetlerinin tarafını tutacak milyonlarca yoksula iyilik yapılmış oluyor.

***

"Vuruşmamız gerek! Hiçbir tepki göstermeden bütün haklarımızın elimizden alınmasına seyirci kalamayız!"

Taripur Racası'nın rahat *mardanasında*[5] otuz kadar talukdar toplanmış. Durum ciddi. Yönetim, katılığını sürdürüp ödemeler için süre tanımaya yanaşmıyor ve bütün çabalara -rehine verilen aile mücevherleri, tefeci faiziyle alınan borçlar- rağmen, büyük toprak sahiplerinden çoğu gerekli parayı toparlamamış. Bazıları hapse atıldı, kimileri böylesi bir onursuzluktan kurtulmak için kaçmayı yeğledi, birkaçı da direnme kararıyla kalelerine kapandı. Talukdarlar yalnızca Feyzabad'da sahip oldukları sekiz bin köyden dört binini yitirdi. Bahraiç bölgesinde varlıklarının üçte birine el konuldu...

"Yaşlı Kalakankar Racasını hapse atmak istediklerinden, ne kadar hasta olduğunu görünce yerine oğlunu götürdüklerinden haberiniz var mıydı?"

"Babasının bütün vergilerini mayıs sonuna kadar ödeyemeyeceğini bahane ederek, Bhadri talukdarının evlatlığını, o zavallı aptalı içeri tıkmışlar!"

Ve her biri yakın zamanda zindana atılan bir akrabasından, bir tanıdığından bahsediyor.

"Ne ayıp! İyi de, ne istiyorlar?"

---

5 Selamlık bölümündeki toplantı salonu.

"Çok basit, köylü üzerindeki etkimizi yok edip buraların tek hakimi olarak kalmak için bizleri iflas ettirmek, onurumuzu lekelemek."

"Bana kalırsa, bundan çok daha karmaşık," diyor beyaz sakallı bir adam. "İngilizler sadece açgözlü değil, gerçeğe sahip olduklarından, değer ölçülerinin evrenselliğinden emin görünüyorlar ve bu nedenle de bu ölçüleri tüm dünyaya yaymak gerektiği kanısındalar. Öteki uygarlıkları tanımamaktan gelen bir üstünlük duygusu. En güçlüler altlarındakileri anlama zahmetine pek katlanmaz, sarsıcı ya da gülünç buldukları ayrıntılarla yetinir, böylelikle de önyargılarından rahatsız olmazlar."

"İyi ama onlara anlatmaya çalıştığımız, hatta yanıldıklarını kanıtlamayı başardığımız zaman da diklenip, her türlü konuşmayı bitiriyorlar!"

"E, tabii! Bu körlüğe ihtiyaçları var: Kendilerini üstün bulmasalar, egemenliklerini nasıl haklı gösterececkler? Kültürlerinin, dinlerinin, yönetim usullerinin diğerlerinden daha üstün olmadığını anlasalar, o zaman onları dayatmak için haklı bir nedenleri kalmaz. Adını anmaktan zevk aldıkları daha iyi bir dünya kurmak, ezilenlerin savunulması gibi ideallerinin, kendilerini korumaktan aciz olanların kaynaklarına el koyma isteğini gizleyen güzel sözlerden başka bir şey olmadığını kabullenmek zorunda kalırlar."

"Ahlaksızlık bahanesiyle kralımızı tahttan indirerek, bütün varlıklarına el koyarak tam da bunu yapmadılar mı?" diyor dev gibi bir talukdar; bir taraftan da bıyığını sıvazlıyor.

"Sakın kendinizi kandırmayın, dostum; bunu sadece İngilizler değil, genel olarak bütün güçlüler yapıyor. Hep yaptılar, yapmaya da devam edecekler."

"Bu anlamda, hayvanların çok daha üstün olduğunu düşünüyorum," diyor yaşlı bir talukdar: "Yaşamak için öldürüyor, ama sonra diğerlerinin yaşamasına izin veriyorlar. İnsanlara gelince, onların hırsının sınırı yok, ne yapacaklarını bilmeden önlerine gelen hazineleri topluyor; sefalete mahkûm ettikleri ne yaparsa yapsın!"

"Bir elleriyle halkın kaynaklarını çalıp, ötekiyle iyilik yaptıklarında, şu 'yüce gönüllü' yüzü takınmıyorlar mı!"

"İtiraz edilince de ifrit oluyorlar!"

"Ve kalabalıklar ayaklanınca da, üzerlerine ateş ediyorlar!"

Hava kızışıyor, beddualar havada uçuşuyor, gırtlak gırtlağa gelmek isteniyor, dövüşeçekler, kimse Awadh'ın soylu talukdarlarının...

Taripur Racası, "Yeter artık dostlarım!" diye gürültüyü kesiyor. "Öfkelenmek kimsenin işine yaramaz. Buraya ortak bir hareket kararlaştırmak için toplandık. Güzel sözlerine uzun zaman kandıktan sonra, artık en azından hepimiz İngilizlerin düşman olduğunun farkındayız. Soru değişmedi: Kendimizi nasıl koruyacağız?"

"Kalelerimize kapanıp direnmek gerek!"

"Daha önce, halkın ayaklanmak üzere olduğunu Genel Vali'ye anlatması için Kalküta'ya bir heyet göndersek iyi olur."

"Ayaklanmak mı? İyi ama toprak dağıtılırken köylü neden ayaklansın ki?" diye şaşırıyor genç bir soylu. Tanınmış bir âlimden gökbilim dersi aldığı Delhi'den yeni döndü.

"Çünkü onlara sağladığımız güvencenin sonu geldi. Hasat nasıl olursa olsun, onlara hep iyi bir yüzde veriyorduk, böylece her zaman yiyecekleri vardı. Dahası, hasta olduklarında ya da çocuklarını evlendirmek istediklerinde yardım ediyorduk onlara. Bütün bunlar herkesin bir kârının olduğu, yüzyıllar boyunca kurulmuş bağlılık ve güven ilişkileriydi."

Başlar sallanıyor, söylenenler onaylanıyor; burada Avrupa'da yaygın olan eşitlik kavramına yer yok; bunlar saçma geliyor: Cahil bir köylü efendisiyle aynı karar hakkına nasıl sahip olabilir? Bundan böyle kendini namussuz memurlardan nasıl koruyacak, yönetim cangılında tek başına yolunu nasıl bulacak? Öngörmeyi hiç öğrenmeden, günü gününe yaşamaya alışmışken, vergilerini ödemeyi başarabilecek mi?

Topraklarından son haberlerle dönen bir talukdar, "İngilizler bütün toprakların değerini yükselttikleri için vergileri-

ni asla ödeyemeyecekler!" diyor. "Taşramız hakkında en ufak bilgileri olmayan onlarca memur gönderdiler ve toplayacakları bilgiler için yerel yetkililere güveniyorlar. Tabii bunlar da ya İngiliz'in gözüne girmek ya da bahşişlerini vermeyi reddedenlerden intikamlarını almak için gelirleri abartacak. Bölgelere bağlı olarak, vergilerin geçen yıla oranla %10 ile %50 arasında artacağı söyleniyor!"

Her kafadan bir ses yükseliyor: Köylü böylesi tutarları asla ödeyemez! Yoksa hepsini hapse mi atacaklar?

Taripur Racası alayla, "Açgözlülüklerine şükran borçluyuz, bizi bu hırsları kurtaracak!" diyor. "Yeni durumdan kârlı çıkacaklarını sanan çiftçiler bile kısa zaman sonra bize gelecek. O zaman Kumpanya'yla pazarlık etmek, ya da dövüşmek için çok daha güçlü olacağız. Yine de zaman kaybetmeden uygulanacak bir tutum üzerinde anlaşmak zorundayız. Sizden bir kez daha bu konuyu düşünmenizi istiyorum."

Tartışmalar aynı coşkuyla yeniden başlıyor. Ne var ki gece olduğunda hiçbir karar alınmayacak. Üzerinde anlaşılan tek konu, bir hafta sonra yeniden bir araya gelmek.

8. Bölüm

Yeni Yüksek Komiser'in emriyle Britanyalılar, Lucknow'un en güzel saraylarına sırayla el koyuyorlar. Her bahane geçerli. 1856 yılının Eylül ayının başlarında, bir molla olan Kadir Ali Şah'ın on iki bin müminlik bir ordunun başında, kraliyet ailesinin bir bölümünün de katılacağı bir ayaklanma hazırladığı söylentileri, böylesi bir dizi girişimi tetikliyor.

6 Eylül sabahı, şafakla birlikte bir İngiliz birliği, tehlikeli belgeler aramak bahanesiyle Moti Mahal Sarayı'nı kuşatıyor, kadın çocuk ayırt etmeden sahiplerini sokağa atıyor. Askerler kargaşadan yararlanarak mücevherleri ve değerli eşyayı götürüyor; Yüksek Komiser saraya Kumpanya subaylarını yerleştirmeye karar verdiğinden, çevreyi yakıp yıkmıyorlar.

Birkaç hafta sonra, 3 Ekim günü, Britanya birliklerinin saldırısına uğrama sırası, Gomati Irmağı'nın güney kıyısındaki görkemli Macchi Bhavan kalesindedir. Kaleden sorumlu Hintli subay teslim olmayı reddettiği için tutuklanırken, askerler değeri yüksek eski silah ve zırhları götürüyor, otuz kadar topa da el koyuyor. Aynı zamanda kralın bir kardeşinin ikametgâhı da olan kale, Kumpanya birlikleri için kışlaya dönüştürülüyor.

Yine Gomati Irmağı kıyısındaki beş katlı şatafatlı Çadır Menzil Sarayı'nda, kraliyet ailesi üyeleri ve başlıca kadınlar bu gelişmeleri büyük bir kaygıyla izliyor: Coverley Jackson, sarayı boşaltmaları için haber gönderdi; 32. piyade alayını yerleştirmek için saraya ihtiyacı olacak.

"Lucknow'un en güzel sarayına bir alay yerleştirecek, bu adam çıldırmış! Her şeyi kırıp dökecekler! Kentin doksan iki sarayı içinde başkasını bulamadı mı, yoksa bizleri aşağılamak ve hükümdarımızın onurunu daha da lekelemek için mi kovmak istiyor bizi?"

"Endişelenmeyin," diyor begümlerden biri bilgiççe. "Çadır Menzil'e el koyamazlar; bu saray, Kumpanya'nın oturması için kral ailesine bıraktığı saraylar listesinde yer alıyor."

"Hâlâ bunların sözüne inanıyor musunuz?"

O sırada Hazret Mahal salona giriyor.

"Oysa ikiyüzlülükleri konusunda tecrübemiz var! Verdikleri sözlere, hatta imzalarına rağmen istediklerini yapacaklar; önlemek için elimizde hiçbir imkân yok!"

Kadınların içinden bu uğursuz baykuşu susturmak geçiyor ya, yine de onda bir bilgelik seziyorlar; kaygı, öfkelerini unutturduğu için sorular yağdırmaya başlıyorlar: Ne yapılacak? Aklında bir fikir var mı?

Elindeki oymalı gümüş silindiri saygıyla tutan siyah derili bir haremağası uğultuyu kesiyor.

"Hanımlar! Haşmetmeaplarından mektup var!"

Can-ı Âlem'in mektubu! Kadınlar donup kalıyor. Nihayet! Gideli sekiz ay oldu ama en ufak bir haber alamadılar; duydukları tek söylenti, altı haftalık bir yolculuktan sonra Kalküta'ya vardığı, yol yorgunluğunu atmak ve uzak İngiltere seyahatine hazırlanmak için orada biraz kaldığı.

Değerli parşömeni koruyan silindire bir kaygı ve umut karışımıyla bakıyorlar. Seyahatinin başarılı geçtiğini müjdeliyor olabilir mi?

İlk toparlanan Hazret Mahal oluyor.

"Ulak doğruca İngiltere'den mi geliyor?"

"Hayır, Huzur; Kalküta'dan."

Kalküta'dan! Kadınlar bağrışıyor. Yolu bunca uzatmanın ne anlamı var? İngiltere'den gelince Bombay'da karaya çıkmalı,

oradan da doğruca Lucknow'a gelmeliydi. Bu yol bile oldukça uzun, fırtına olmazsa, en az iki ay. Neyse, önemli olan, mektubunun gelmesi! Çabuk, mührü kıralım ve bakalım sevgilimiz bize neler anlatıyor?

Yüce haberi yüksek sesle okuma onuru aralarında en yaşlı olana, kralın kuzinlerinden Begüm Şehnaz'a düşüyor.

> Yüreğimin değerli sevgilileri, saygıdeğer eşlerime ve akrabalarıma,
>
> Sizlerden ayrıldığım ve sevgili kentimi terk etmek zorunda kaldığım o kader gününden beri, bütün yitirdiklerimi düşünüp gözyaşları içinde kalmadığım bir an bile olmadı. Yolculuk çok zor geçti, hasta oldum ve mihracenin beni bir kardeş gibi karşıladığı Varanasi'de uzun bir mola vermek zorunda kaldık. Şimdi artık Kalküta'da...

Heyecanlı sesler yükseliyor:

"Ne demek, Kalküta'da? Londra'da olmayacak mıydı? Sakın bu hainler gitmesine engel olmasın?"

Sonunda, begüm kızıyor:

"Ne olduğunu merak ediyorsanız, bırakın da okumaya devam edeyim!"

> ... Şimdi artık Kalküta'da, korkunç rutubete rağmen, çok daha iyiyim. Ama buraya vardığımda öylesine bitkindim ki, uzun bir deniz yolculuğunu göze alamadım. Onun için, kraliçe Victoria'nın huzurunda davamızı anlatması için, yerime Rajmata'yı gönderdim. Annem kraliçenin zekâsını ve sebatını hepiniz biliyorsunuz, daha iyi bir elçi seçemeyeceğimden eminim. Yanında kardeşim ve büyük oğlumla birlikte bazı vezirlerim de var, bir de gerçekten neler olduğuna tanıklık edecek, değerini tarif edemeyeceğim Binbaşı Bird. 18 Haziran günü gemiye binen toplam yüz kırk kişi hiçbir güçlükle karşılaşmadan, 20 Ağustos'ta Southampton'a vardı.
>
> Karşılama coşkulu oldu, kalabalık en gösterişli mücevherlerini takmış prensleri görmek için toplandı. Rajmata da kentin önemli hanımlarını kabul etti. Heyet birkaç gün sonra hareket etti ve bu kez resmi karşılama olmaksızın Londra'ya

vardı. Kardeşim General Sahip Albay Sleeman'ın ilhakı haklı göstermek için belirttiği suçları topladığı "Awadh'ın mavi kitabına" karşı etraflı cevaplarımızı Kraliçeye, eşi Prens Albert'e ve Başbakana iletti. Rajmata henüz kraliçe Victoria tarafından kabul edilmediyse de, bunun çok yakında gerçekleşeceği vaadini aldı.

... İngiltere'ye gitmemiş bile!

Hazret Mahal artık dinlemiyor, sanki vücudundaki bütün kan çekilmiş, büyük bir bitkinlik duyuyor.

... Davasını anlatmak için neden, neden kendi gitmedi? Yanında olsaydım, gitmesi için ikna ederdim, dalkavuklar ve hainlerle çevriliyken, onların etkisi altında kalıp kolay yolu seçti. Sorumluluktan kaçtığını ve yönetmekten aciz olduğunu iddia edenleri haklı gösterdiğinin farkında değil mi? Belki de haksızlık ediyorum... Belki de gerçekten hastaydı? Belki de "muhterem Kumpanya'nın" sahtekârlıklarını kraliçeye anlatmasını önlemek için zehirlemeye çalıştılar..."

Yeni Genel Vali, Lord Canning çok sevimli, emrime, istediğim kadar kalabileceğimi belirttiği bir saray tahsis etti. Ama niyetim, sevgili Lucknow'umun anısına burada Kayzerbağ'ın eşi olacak yeni bir saray yaptırmak, böylelikle yitirdiğim mutluluğun büyüleyici sahnesini baştan yaratmak. Vakit geçirmek için yeni bir gösteri düzenlemeye giriştim, ama perilerimi arıyorum; Kalkütalılar Lucknow'un güzelleriyle boy ölçüşemez!

Ve sizler, sevgili eşlerim, sizi her şeyden çok özlüyorum.

Müjdeli bir kaderin bizi yakında birleştireceğini umut ediyorum.

Ayrılığımıza ağlayarak güzel ellerinizi öpüyorum.

... Sadece kendinden bahsediyor, pişmanlıklarından, üzüntülerinden, buradan ayrıldığı günden beri istilacının keyfine kalmış bizlerin yaşadıklarıyla ilgili, endişeli tek bir söz yok!.. Gönderdiğim haberlere bile en küçük bir ima yok. Eline geçmiyor mudur? Mammoo düzenli olarak eline geçtiğini söylüyor, ama sanırım Mammoo'nun sözleri yalan. Cesaretimi kırmamak, umudu yaşatmak için...

Oysa öteki kadınlar keyiften yerlerinde duramıyorlar.

"Bu mektup, gökten gelen bir işaret," diyor Begüm Şehnaz, "bize yol gösteriyor: Krala yazıp durumumuzu anlatacak ve Genel Vali'ye vaatlerini hatırlatmasını rica edeceğiz."

Berikiler rahatlıyor, başlarıyla onaylıyor. Can-ı Âlem müdahale ederse, kurtuldular demektir! Hazret Mahal güvenlerini paylaşmamakla birlikte en ufak bir yorum yapmaktan kaçınıyor. Bu coşkuyla bir mektup yazılıp Kalküta'dan gelen ulağa teslim ediliyor, acele etmesi için de yanına bir kese altın ekleniyor.

Bir ay sonra, 12 Kasım'ın erken saatlerinde, saray sakinleri yüksek seslerle ve silah tıkırtılarıyla uyanıyorlar. Britanyalı bir subay komutasında bir tabur asker, Çadır Menzil'e girmeye çalışıyor. Direnmeye çalışan muhafizlar hızla etkisiz hale getiriliyor, haremağaları acımasızca itilip kakılıyor.

Kırmızı üniformasını kuşanmış iri yarı subay, "Ekselansları Yüksek Komiser'in emri," diye bağırıyor. "Tahliye emrini göndereli bir ay oldu. Ekselansları sonsuz hoşgörüsü ve sabık kraliyet ailesine olan saygısı nedeniyle bu süreyi daha da uzattı. Bu süre de doldu. Hanımların eşyalarını toplamalarını ve sarayı bir saat içinde terk etmelerini rica ediyoruz."

Haremin ağır perdeleri ardında, yoğun bir şaşkınlık yaşanıyor. Çığlıklar, iniltiler, öfkeli itirazlar duyuluyor: "Sarayı terk mi edeceğiz? İmkânsız! Hem nereye gideceğiz?"

"Hazırlanmak için bir ayınız vardı, şimdi sadece bir saatiniz kaldı, hanımlar, bir dakika fazla değil."

Haremin içinde kargaşanın en derini hüküm sürüyor. Uyku sersemi kadınlar, bir kâbus içinde boğuşuyormuş gibi. Başlarına gelen felakete inanamıyorlar. Doğru, böyle bir emir geldi, ama Vacid Ali Şah'ın müdahalesiyle her şeyin yoluna gireceği umuduyla ciddiye almadılar. Şimdi de bu canavarlar... Panik içinde, bir odadan diğerine koşuyor, ağlaşıyor, haremağalarıyla hizmetkârları azarlıyorlar: Ne yapacağız? Ne götürelim? Bulabildikleri torbalara aceleyle yakut, elmas ve pırlantalı ağır parçalar tıkıştırılıyor; ama inciyle süslenmiş dupattalardan, al-

tınla işlenmiş gararalardan, sedef ya da fildişi tuvalet malzemesinden, altın kaplı tabak çanaklardan, gümüş aynalardan, değerli ve olmazsa olmaz bütün bu eşyadan hangilerini almalı? Acımasız, imkânsız bir seçim... Bu ihtişam, bu incelik onların bütün hayatı, şu an haydutların terk etmelerini söyledikleri bütün yaşamları!

"İsterlerse öldürsünler, gitmeyeceğim!" Gözleri ağlamaktan kızarmış Begüm Akhtar kendini divanın üzerine bırakıyor.

Çevresinde kadınlar, ne yapacaklarını bilemeden donup kalıyor.

"Bütün bunlar iğrenç! Ve eğer bir fakir gibi yaşayacaksam, ölmeyi yeğlerim," diye devam ediyor begüm, heyecandan titreyen sesiyle.

Bazıları hak veriyor:

"Çıkmayı reddedersek, üzerimize ateş edecek değiller ya!"

"Kim bilir? Bu adamlardan her şey beklenir!"

Boş tartışmalarla değerli vakit harcanırken, Hazret Mahal'in hizmetkârları Mammoo'nun da yardımıyla mücevherleri, en güzel giysilerini, kitapları ve el yazmalarını sandıklara istifliyor. Nereye gideceklerini öğrenmeye gönderilmiş bir haremağası, döndüğünde, kralın eşlerinin çocukları ve maiyetleriyle birlikte Kayzerbağ'ın güney kanadına yerleşecekleri haberini getiriyor.

Yoldaşlarının yanına dönen Hazret Mahal kadınları canlandırmaya çalışıyor:

"Sadece on dakika kaldı, bana kalırsa acele etmeniz gerek."

"İngirizlere itaat etmek istiyorsanız, yolunuz açık olsun!" diyor Begüm Şehnaz, küçümseyici bir ifadeyle. "Biz kalmaya karar verdik."

"Gerçekçi olmak gerek: Kalmanıza izin vermezler!"

"Korkak değiliz, dövüşürüz!"

Hazret Mahal şaşırıyor, ama ısrar etmek istemiyor; bu çocukça davranışı anlamıyor, kaderleri çok daha kötü olabilirdi,

Kayzerbağ Sarayı Lucknow'un en güzellerinden biri, bahçeleri çok geniş ve çiçekli.

Haremin ağır kapılarının önünde tahtırevanlar bekliyor. Hazret Mahal çarşaflarının altında, yanında maceradan büyük zevk alan oğlu Birjis ve birkaç hizmetkârla birlikte, bunlardan birine biniyor. Mammoo sandıkları yüklenmiş yirmi kadar güçlü erkekle arkadan gelecek.

Hafifçe araladığı perdelerin gerisinden son on iki yılını geçirdiği bu altın kubbeli saraya, her arzusu yerine getirilen bir gözde olduğu, oğlunun doğumunun görkemli şölenlerle kutlandığı, bir yıl boyunca mutluluk ve zaferi tattığı, on yıl haremin bütün güzel tutsaklarının ortak yazgısı yarı-unutulmuşluğu yaşadığı mekâna özlemle bakıyor.

Kayzerbağ Sarayı'na vardığında birbiri ardından sıralanan koridorlardan, teraslardan ve iç avlulardan geçecek, sayısız boş odayı inceleyecek. Tek başına, onun için hiç acele etmeyecek. Sonunda begonvillerle süslü bir terasa açılan on kadar ferah ve aydınlık oda seçiyor. Mammoo ve hizmetkârlar şurada burada buldukları sandıkları, divanları, örtü ve halıları getirerek odaların olabildiğince rahat hale gelmesine çalışacak.

Akşama doğru yeni odalarına henüz yerleşmiştir ki, bahtsız yoldaşları saçları karışmış, giysileri dağınık sökün ediyor. Hıçkırık ve beddualarla bölünen cümlelerden, askerlerin tek bir dakika bile mühlet vermeden, denilen saatte harekete geçtiklerini çıkarıyor. Kadınların çığlıklarına aldırmadan, dehşete düşmüş halkın gözleri önünde hepsini zorla dışarı çıkarmışlar. Ardından da eşyalarını karmakarışık sokağa atmış, kargaşadan yararlanarak mücevherlerini çalmışlar.

Kralın karılarına uygulanan bu sebepsiz şiddet öyle bir nefret uyandırıyor ki, yankıları Kalküta'daki yeni Genel Vali'ye kadar ulaşıyor.

Vacid Ali Şah'ın, özel eşyasının satılmasından, hazinesinin büyük bölümünün yağmalanmasından, atlara ve köpeklere yer açmak için saraylarına el konulmasından, özellikle de kral

ailesine bağlanan maaşların kesileceği tehditlerinden yakınan sayısız mektubundan zaten o kadar sıkılmış ki, Coverley Jackson'ın heyecanını yatıştırmaya çalışıyor. Boşuna. Beriki haksız ve şiddet dolu önlemleriyle bütün bir halkın nefretini tetiklemek pahasına da olsa, bildiğinden şaşmıyor. Lucknowlular, Hindu ve Müslümanlarca kutsal sayılan kişileri, ülkeyi baştan başa geçip insanları ayaklanmaya çağıran fakirlerle mollaları her geçen gün biraz daha fazla dinliyor.

Kayzerbağ Sarayı'nda günler sıkıcı ve umutsuz geçiyor. Hazret Mahal, krala haber göndermekten vazgeçmiş; gönderdiklerinin kralın eline geçmediğine, geçse bile bütün zamanını yeni ikametgâhında bir zamanların ihtişamını canlandırmaya ayıran Vacid Ali Şah'ın hiçbirini okumadığına inanıyor. Mammoo'nun, hanımını oyalamak için bütün gayretlerine rağmen yavaş yavaş hüzne dalıyor.

Bir zamanlar şiir yazmaktan bu kadar hoşlanırken, şimdi en ufak bir heves duymuyor. Çevresindekilere güzelliği ve düşü taşımak için; düşünceler, duygular, hayattan parçacıklar paylaşmak için; aradığı ve başkalarına da tattırmak istediği dinginlik yolu üzerindeki minik taşları anlatmak için yazıyordu; yoksa acısını duyurmak için değil: Miyasmalarını bütün dünyayla paylaşacak kadar ilginç bulan marazi bir kendini beğenmişlikten iğreniyor. Mutsuzluk kadar beylik ne var? Herkes bunun gündelik tecrübesini yaşıyor, insanlar "mutsuzluğa dalıyor". Oysa mutluluk bir sanat, bütün çağların felsefe kitapları ve ekolleri mutluluğa çıkacak çeşitli yolları göstermeye çalışmış. O yola yazılıyor.

Halbuki gençliğinde yaşadıkları, bir durum olarak değil bir etap; kendini ve dünyayı anlamak, kendini aşarak yavaş yavaş dinginliğe ulaşacak bir aşama olarak algılandığında, mutluluğun bir armağan da olabileceğini öğretmiş. Yazarı, bütün yaşamı karanlıkları ışığa çevirme girişimi, sinirlerini ve kanını vakfedecek büyük bir eser olan bir simyacı gibi görüyor.

Bütün bunlara henüz hazır değil, harekete çok fazla ihtiyacı var; onun gözünde yazı olmazsa olmaz bir düşünme zamanı, ama yaşama açlığını doyurmuyor.

Yaşamak? Yüzünü acı acı buruşturuyor. Bu hareme tıkılarak, nasıl bir hayat isteyebilir ki? Çocukken dörtnala koşuların ve maceranın düşünü görmüş, pek kuralcı olmayan babasının kadın hayatı yaşayacak çok zamanı olduğuna inanarak tanıdığı özgürlükten esrimişken. Buluğ çağında, yetim kaldığı sırada geleneklerle oyun oynamayan bir amcanın evinde sığıntıyken, acıklı köle yazgısını fark etmişti. Yüksek duvarların gerisindekinden başka bir hayat tanımamış arkadaşlarının tersine, özgürlüğün yakıcı tadı derisine işledi, kaderine razı olmasını yasakladı. Ah, keşke her şeyi gülmek için bahane olarak gören dostu Mümtaz'ın aldırışsız kişiliğine sahip olsaydı!

Mümtaz... Birbirlerini görmeyeli on iki yıl oldu...

Oysa bizi hiçbir şeyin ayıramayacağına, yerleşir yerleşmez onu yanıma aldıracağıma yemin etmiştim... Zavallı, beklemiş olmalı, benim için kaygılanmıştır; kızmış, sonunda da umudunu kesmiştir... Ve ben, kendimi yeni hayatıma adadım, krala olan aşkıma, sonra oğluma; entrikaları boşa çıkarmakla, kendime sağlam bir hayat edinmekle meşgulken, unuttum onu! Çünkü bu bütünüyle değişik dünyada ona ihtiyacım yoktu... Onun bana ihtiyacı olabileceğini hiç düşünmedim...

Ayaklanıyor, içinde arkadaşını görmek için bastırılmaz bir istek var.

Çağırınca, haremağası koşarak geliyor.

"Mammoo Han! Bana iki kişi tarafından taşınan, gösterişsiz bir tahtırevan bul ve hizmetkârlar girişinin önünde beklet. Bir de, kölelerin birinden ödünç bir burka almanı istiyorum. Dikkatli ol, benim için istediğin anlaşılmasın."

"İyi ama Huzur, sarayda onlarca tahtırevan var! Burkaya gelince, ancak halktan kadınların kullandığı o korkunç siyah çadırı giymeyi düşünmüyorsunuz ya!"

"Mammoo!" Kaşlarını çatıyor. "Sana fikrini sordum mu? Haydi, acele et!"

9. Bölüm

Tahtırevanın perdeleri arasından gördüğünü, kendi kentini tanımakta zorlanıyor. Yıkımdan bahsetmişlerdi ya, bu kadarını asla beklemiyordu! Kayzerbağ'dan kent merkezine giden dar sokak ağının karnı deşilmiş, yarı aç işçiler kızgın güneşin altında geniş bir cadde olacağa benzer bir şey yapmaya çalışıyor. Şurada burada eski konaklar yerle bir edilmiş; Ahmet Ali Han'ın, General Enis üd-Din'in sarayları, Vali Konağı yakınındaki Kahvehane kulübü, hatta... çocukken renkli kurdelelerini almaya gittiği Has Çarşı. Gözlerine inanamıyor. Bu yıkım, neden?

"Kenti çağdaşlaştırmak için," diyor Mammoo, alayla. "Yeni efendilerimiz böyle istedi!"

Tahtırevan yol çalışmalarının gürültüsünden ve tozundan uzaklaşıp Çarşı'ya doğru ilerlerken, Hazret Mahal'in içinde tekdüze ve sessiz bir dünyaya dalıyormuş gibi rahatsızlık verici bir duygu var. Eskiden insan, görkemli koşumlar, soylu hanımlar için yaldızlı kubbeleri olan tavanlıklı divan ya da *sukpaller*, son derecede süslü tahtırevanlar, gümüş koşumlu atlar ve özellikle üzerlerinden mallar taşan tezgâhların önüne yığılmış neşeli ve renkli kalabalıklar arasında kendine bir yol açmakta zorlanırdı.

Oysa şimdi, sanki kenti veba kırıp geçirmiş gibi; dükkânların çoğu kapalı, sokaklarda da sadece bambu tahtırevanlar görülüyor: Mütevazı görüntüsüne rağmen, Hazret Mahal'in tahtırevanı dikkat çekiyor, Mammoo çevrelerini saran dilen-

ci kalabalığını dağıtmak için etrafa metelikler saçıyor. Hazret Mahal paçavralar içinde birkaç asker görünce, şaşkınlıktan donakalıyor.

"Evet, bunlar dağıtılmış kraliyet ordusunun askerleri," diye açıklıyor Mammoo. "Şimdiki yönetim, eskiden Vali'nin izin verdiği yetmiş bin askerden ailelerini geçindirmek için kabul etmek zorunda olan on beş binini ayırdı. Askerlerin çoğunluğu eski efendilerinin düşmanına hizmet etmeyi reddetti. Bana kalırsa, talukdarların birliklerine girmeyi umuyorlardı ya, berikiler tarım reformu yüzünden iflas edince, eski askerleri işe alacak imkânları kalmadı. Bu onurlu insanlar için bu katlanılamaz bir durum, onun için de intikam almanın fırsatını kolluyorlar."

Tahtırevan, Çarşı'nın anacaddesine, lüksün merkezi ve seçkin gözdelerin evlerinin bulunduğu bölgeye sapınca, Hazret Mahal gözlerine inanamıyor: Bütün kapılar kapalı, bir zamanlar genç ve tembel güzellerin serinledikleri, çiçeklerle süslü balkonlar ıssızlaşmış, ayrık otlarıyla kaplı. Kahkahaların, şarkıların, şiirlerin sıralandığı yerlerde şimdi ölüm sessizliği hüküm sürüyor. Nihayet tahtırevan yolun sonunda, görkemli bir yapının, Amman ve İmaman'ın evinin önünde duruyor.

Ağır kapının aralanması ve siyah şalına bürünmüş yaşlı bir kadının görünmesi için birkaç dakika beklemeleri gerekiyor.

Kadın kuşkuyla, "Ne var?" diye soruyor.

Bu beklenmedik görüntüye şaşıran Mammoo, "Burası Amman ve İmaman adlı hanımların evi değil mi?" diye soruyor. "Hâlâ burada mı oturuyorlar?"

"Ne istiyorsunuz onlardan?"

"Bana bak, ihtiyar! Kiminle konuştuğuna dikkat et! Derhal git, hanımım çok soylu ve saygın Begüm Hazret Mahal'in, kralımızın eşinin geldiğini haber ver!"

Telaşlı adım gürültüleri, heyecanlı sesler duyulana kadar bir çeyrek saat daha geçiyor, sonra birden tahtırevanın girmesi için kapının iki kanadı açılıveriyor.

"Muhammedi! Allah'a şükürler olsun! Bizi şaşırttın!"

Perdeleri açan iki güçlü, beyaz saçlı kadın inmesine yardım ediyor. Beriki bir an tereddüt ediyor; bu iki ihtiyar Amman ve İmaman olabilir mi? Oysa onun hatırladığı saçları bakırlaşmış, dudakları boyalı, gözleri rastıklı, her zaman pahalı kumaşlara sarınmış, güzel olmamakla birlikte etkileyici, görkemli iki kadın. Nasıl bu kadar değişirler? Dikkatini çeken sadece yüzlerindeki kırışıklar değil, bir zamanlar bunca özen gösterdikleri görüntüleri sanki artık tümüyle önemsizmiş gibi.

Evin içinde ilerledikçe daha çok karşılaşacağı bir boş vermişlik. Eşyalar tozla kaplı, billur avizelerle bakırlar solmuş, halıların son temizlenmesinin üzerinden aylar geçmiş ve geniş divanları kaplayan ipekler buruşmuş, hatta yırtık. Terk edilmiş bir ev, demek geliyor içinden.

Telaşla koşuşturan iki hizmetkâr toz alıyor, yastıkları kabartıyor, halının üzerine beyaz bir çarşaf seriyor; bir üçüncüsü de şerbetleri getiriyor. İki kardeş özür üzerine özür diliyor:

"Sana ikram edecek bir tatlımız bile yok! Ah, keşke geleceğinden haberimiz olsaydı! Ama aylardan beri ziyaretçimiz olmadığı için, kızlarımızı evlerine gönderdik."

"İyi ama... neden?"

"Bir bilsen! Bir felaket! Hükümet talukdarların köylerine el koyup vergileri artırdığından beri müşterilerimiz, yani Awadh asaletinin kaymağı iflas etti. Ellerinde birkaç parça bir şey kalmış olsa da, o kadar endişeliler ki, eğlenmeye hiç hevesleri kalmadı. Çarşı'daki bütün saygın evler kapandı, geriye sadece İngiliz askerleri ve köylülere dağıtılan toprakları yok pahasına alıp zenginleşen sonradan görmeler için ikinci sınıf evler kaldı."

"Köylüler işleyecekleri yerde topraklarını satıyor mu?"

Amman acı dolu bir sesle, "Taşrada olup bitenlerden haberin olmadığı anlaşılıyor," diyor. "Burada çocuklarıyla birlikte köyden gelen zavallı bir kuzinim var. Sana her şeyi anlatır."

Hazret Mahal artık alışkın olmadığı bir saygısızlık karşısında susarken, Mammoo ve İmaman havayı yumuşatmak için sevimlilik yarışına girişiyor.

... Bana sanki on üç yaşındaymışım, yanındaki kızlardan biriymişim gibi davranıyor!.. Yoksa saraydaki gibi arkamdan alay etmelerini, çekiştirmelerini mi yeğlerdim... Aslında açık-sözlülükle konuşulmasına alışık değilim artık. Haklı, dünyayla hiç ilgim yok... Oysa bu dünya hızla değişiyor..

Gerginliği geçince, Amman'ın akrabasını, Lucknow'dan seksen kilometre uzaktaki Sitapur çevresinden gelme Nuran adlı köylü kızını sıcak bir tebessümle karşılıyor. Kadın, beş çocuğuyla buraya yayan gelmiş. Daha otuzunda olmasına rağmen, ağır toprak işçiliği ve sert iklimden öylesine hırpalanmış ki, ellisinde görünüyor.

Hazret Mahal'in anlayabilmek için dikkatini toparlaması gereken renkli bir lehçeyle, "Köyümüz Salimpur Racası'nın mülküydü," diye giriyor söze. "Kendimizi bildik bileli onun topraklarını işlerdik, o da geleneğe uyarak bize mahsulün dörtte birini verirdi. Tohumu, suyu, aletleri, buğday ya da şeker kamışı taşımamız için arabayı veren, vergilerimizi ödeyen de oydu tabii. Havalar iyi giderse karnımızı doyuruyorduk, hatta elimizde fazlası bile kalıyordu; hasat verimsiz olduğunda da raca bir sonraki ürüne kadar yardım ederdi; hiç açlık çekmedik. İyi bir efendiydi. Ordusu bizi haydutlardan ve hırsızlardan korur, varlığı memurların gelip başımıza dert açmalarını önlerdi. Babamız gibiydi, biz de bağlıydık ona, istediğini yaptırabilirdi: Kaleyi onarır, hendekleri temizlerdik... Bazen sertti ama hep adil davrandı, onu hep saydık. İngirizler gelip her şeyi altüst edene kadar!"

"İyi de, size toprak vermediler mi?" diye itiraz ediyor Hazret Mahal.

Köylü kadın ağlamaya başlıyor:

"Tanrı bizi cezalandırdı! Oysa kocama, efendinin topraklarını almamız doğru olmaz, demiştim. Bağırdı, aptal ve cahil bir kadın olduğumu, İngirizlerin toprak sahibi olma, bütün ürünü istediğimiz gibi kullanıp zenginleşme fırsatı verdiklerini söyleyerek sopaya girişti. Öteki bütün köylüler gibi, uzun tartışmalardan sonra toprakları kabul etmeyi kararlaştıran köy

kurulunu dinledi. Racamızı bir daha göremedik. İyi ki göremedik, yoksa utancımdan ölürdüm."

"Sonra ne oldu?"

"Önce tohum almak, su parasını ödemek ve şeker kamışı nakliyesinde kullanacağımız arabayı kiralamak için köy tefecisine ayda yüzde on beş faizle borçlanmak zorunda kaldık. Hasat pek iyi olmadı, ama İngirizlerin hesapladığı yeni vergiler bir önceki seneden çok daha yüksekti! Kazancımızın yarısını götürdü. Borcumuzu geri ödeyince, bize yiyecek hiçbir şey kalmadı. Köy kurulu, hükümetten bir sonraki hasada kadar altı ay mühlet istedi. Cevap hemen geldi: 'Ya ödersiniz ya da topraklarınıza el koyarız.' Basit bir tehdittir, dedik, çünkü Awadh'da borcu yüzünden köylünün toprağına el konulduğunu hatırlayan yok! Borcumuz var diye elimizden ekmek teknemizi almak ne kralın ne de talukdarın aklına gelirdi. En fazla, çeşitli angaryalarda çalıştırmak için çocuklarımızı göndermemizi isterlerdi!"

Dupattasının bir kenarıyla gözlerini silip, çatlak sesiyle devam ediyor:

"Alıcı olarak gelen, çevrenin büyük tüccarlarıyla tefecilerini görünce, İngiriz hükümetinin ciddi olduğunu anladık. Bir ihtiyar heyeti köylünün hakkını korumak için aceleyle başkente gitti. Yoldayken, aynı sorunları yaşayan başka köy heyetleriyle karşılaşmışlar. Lucknow'a varınca ne kadar yalvarıp on binlerce ailenin açlıktan ölüme mahkûm edileceğini söylemişlerse de, yetkililer dinlememiş bile. Dediklerine göre, onların ülkesinde işler böyle oluyormuş: borçlunun mallarına el konuluyor, sonra da hapse atılıyormuş..."

"Bana mantıksız geliyor," diye sözünü kesiyor İmaman. "Hapse atılmış bir insan borcunu nasıl öder? Bu İngirizlerin gerçekten tuhaf adetleri var."

"Tuhaf mı? Öldürücü, demek daha doğru!" diye haykırıyor Nuran. Öfkeden kıpkırmızı kesiliyor. "Sizler olmasaydınız, ben ve çocuklarım çoktan açlıktan ölürdük. Topraklarından kovulan on binlerce köylü gibi."

Hazret Mahal'e dönüp, devam ediyor:

"Huzur, kralımız dönmeyecek mi? Yalvarırım, söyleyin ona; halkı onu bekliyor, ona ihtiyacı var!"

Hazret Mahal duygulanıyor, kadıncağızı kucaklıyor.

"Söz veriyorum, ileteceğim, ama biliyorsun, İngilizler Kalküta'dan ayrılmasına izin vermiyor..."

"Çok sürmeyecek!" diye sözünü kesiyor Amman, "insanların burasına geldi, İngirizleri kovmaktan başka bir şey konuşulmuyor. Bu yıl Hindistan'dan ayrılacaklar, kehanet öyle diyor."

"Ne kehaneti?"

"Palashi kehaneti, canım! Kehanete göre İngirizler Kumpanya'nın Bengal hükümdarını yendiği Palashi zaferinden yüz yıl sonra Hindistan'ı terk etmek zorunda kalacak. Buradaki varlıklarının başlangıç noktası olan bu zaferin tarihi, 23 Temmuz 1757. Biz de 1857 Ocak ayındayız..."

Hazret Mahal başını sallıyor. İyi bir Müslüman olarak, halkın düşkün olduğu kehanetlere ya da mucizelere inanmıyor. Yine de, bu umuttan başka tutunacak dalı kalmayan Nuran'a kuşkularından söz etmiyor.

"Buradaki herkesin derdi büyük." İmaman içini çekiyor. "Köylülerle büyük toprak sahipleri, aynı zamanda da esnaf ve sanatkârlar. Artık hiç müşterisi kalmayan yüzlerce pahalı eşya dükkânıyla, bütün bu harikaları yapan sanathaneler kapanmak zorunda kaldı. Geçen gün sokakta giderken, bir zamanlar alışveriş yaptığım sanatkârları dilenir gördüm. Ağırlarına gitmesin diye görmezden geldim, birkaç rupi sadaka vermesi için hizmetkârımı gönderdim. Ama yüreğim parçalanarak... Kentimizin zenginliğini oluşturan halk, işsizlik ve açlıktan ölüyorsa, sonumuz ne olacak?"

"Eskisi gibi buğday dağıtılmıyor mu? Aşevleri yok mu?" diye soruyor, Hazret Mahal şaşkınlıkla.

"Masraflarını kral ya da talukdarlar karşılıyordu. Bugünün zenginleri, varlıklarını başkalarının enkazına borçlu olan tefeci tüccarlar. Kimseye acıdıkları yok."

Herkes karanlık düşüncelere dalmış, susuyorlar. Birden, Hazret Mahal ziyaretinin amacını hatırlıyor:

"Ya Mümtaz? Ondan haber var mı?"

"Mümtaz? Senden sonra burada birkaç ay kaldı," diyor Amman. "İyiydi, hoştu ama seçkin bir gözde olacak özelliklerden yoksundu. Yine de, en yüksek mevkilere gelemeyen kızlarımızın da iyi yerlere gitmelerine dikkat ettik. Asla kendi hallerine bırakmadık, fuhuşa sürüklenmelerine izin vermedik. Bu yüzden başımıza epey dert geldi ama bu tarafımızla övünüyoruz."

"Nerede şimdi?"

"Onu civardaki küçük bir talukdarla evlendirdik. Köy kızı olduğu için, ortamını bulacağını düşündük. Ama son aldığımız habere göre, üç yıl kadar oluyor, oradan gittiğini duyduk."

"Gitmiş mi? Nereye?" diye meraklanıyor genç kadın.

"Çocuğu olamadığı için kayınvalidesinin günah keçisi olmuş, hizmetçi yerine konmuş. Sonunda kaçmayı başarmış ve dediklerine göre, Lucknow'a dönmüş. Gelip senden yardım isteyeceğini düşünmüştüm."

... Yardım... Zavallı Mümtaz, onu yıllar boyu unutan birinden yardım dilenemeyecek kadar gururlu ve çekingendi...

"Onu nasıl buluruz?"

"Bütün Çarşı'yı, ikinci sınıf evleri aratttım. Mümtaz'ı gören yok; en azından öyle diyorlar."

Hazret Mahal ürperiyor.

... Belki de öldü, benim yüzümden... Yardım edeceğime söz vermiştim, unuttum onu...

Dönüş yolunda düşüncelere dalıyor, onu eğlendirmek için elinden geleni yapan Mammoo'yu duymuyor; birbirlerine sırlarını açarak, geleceği düşleyerek Mümtaz'la geçirdiği uzun geceleri hatırlıyor, arkadaşının çınlayan kahkahasını yeniden duyuyor, bal rengi gözlerini görüyor ve kendini onu bulabilmek için Allah'a tüm gücüyle dua ederken yakalıyor.

Düşüncelerini bir trampet gümbürtüsü bölüyor. Perdelerin arasından, kırmızı sarıklar giymiş müzisyenlerin arkasında sıralanan uzun bir kafile görüyor. Ortalarında, bir filin sırtına bindirilmiş, *howdasında* dimdik duran uzun saçlı, siyah sakallı, sıska bir adam. Hızla geriye çekilmeden önce adamın kartal burnunu, gür kaşların altında delici gözlerini görecek kadar zaman buluyor. Soluk soluğa kalıyor: Ardına gizlendiği perdelere rağmen, adamın ona baktığından kesinlikle emin.

"Mammoo, bu adamın kim olduğunu biliyor musun?"

"Tabii, burada herkes tanır onu. Feyzabat mollası Ahmedullah Şah. Nereden geldiği bilinmiyor ama onun hakkında bir sürü söylenti var: Bazılarına göre Madraslı ve eski hükümdar Tipu Sultan'ın akrabası; kimileri de İndus'un karşı tarafından, soylu bir aileden geldiğini, İngiltere'yi gördüğünü iddia ediyor. Hangisi doğru, bilemem, ama söylentilere göre doğaüstü güçlere sahip ve binlerce müridi var. İngilizlerin yeminli düşmanı olduğu için, onları kovmak üzere Hinduları ve Müslümanları cihada çağırıyor."

"Önlemiyorlar mı?"

"Oh, hemen her gün halkı ayaklanmaya çağıran yeni bir 'kâhin' çıkıyor... Çoğu tutuklanıp öldürülüyor. Daha geçen hafta bir Hindu fakiri gelmiş, burada birkaç gün kalmış ve denilenlere göre sipahilerle bir araya gelmiş, zaptiyeler haber alıncaya kadar da kuzeyin yolunu tutmuş. Hükümet, Ahmedullah Şah konusunda tereddütlü: kalabalıklardan aziz muamelesi gördüğü için, tutuklarlarsa karışıklık çıkabileceğinden korkuyorlar. Ama bu ateşli konuşmalarına daha ne kadar dayanabilirler?"

... *Bakışlarında ne büyük bir güç vardı...*

Genç kadın tümüyle allak bullak oluyor, içinden bir ses bir gün bu adamla yeniden karşılaşacağını, kaderlerinin birbirine bağlı olduğunu fısıldıyor...

10. Bölüm

Mammoo o sabah hanımının yanına girerken heyecandan yerinde duramıyor: Bütün kent Dum Dum dedikodusundan başka bir şey konuşmuyor!

Kalküta yakınlarındaki Dum Dum garnizonun deposuna, Müslümanlara yasak domuz yağı, Hinduların kutsal hayvanı inek yağıyla doldurulmuş yeni fişekler gelmiş. Oysa fişek kapçıklarının dişleyerek çıkarılması Hinduları dokunulmazlar arasına düşürecek, Müslümanları sonsuza dek günaha batıracaktır.

"İşi ortaya çıkaran, fişekhanedeki bir işçi," diye anlatıyor Mammoo. "Matarasındaki sudan vermeye yanaşmayan bir Brahman sipahisine, alayla, 'Bu kadar kibirli olma, çok geçmeden hepiniz kastınızı yitireceksiniz, çünkü İngilizler yeni fişekleri pis yağla doldurdu!' demiş."

"Hangi yeni fişekler?" diye soruyor, tüfeği tabancadan ancak ayırt eden Hazret Mahal.

"Yakında orduya dağıtacakları Lee Enfield tüfeklerin fişekleri. Eski Brown Bess'lerden çok daha hassas, asıl önemlisi menzillerinin iki yüz değil, sekiz yüz metre olması. Ama sipahiler bu fişekleri asla kabul etmez! Haber bütün garnizonlara yayılmış, başta Bengal ordusunun ezici çoğunluğunu oluşturan yüksek kasttan Hindular, yani Brahmanlarla Rajputlar olmak üzere, herkes endişeli. Zaten epey zamandır İngilizlerin onları din değiştirmeye zorlayacaklarından kuşkulanırken..."

"Gülünç! Herhalde birkaç misyonerden..."

"Yanılıyorsunuz, Huzur, her gün daha çok misyoner geliyor; üstelik din yaymaktan çekinmeyen epey subay da var."

Hazret Mahal başını kuşkuyla sallıyor.

"Bu fişek hikâyesi çok tuhaf, genelde İngilizler askerlerinin dini duygularını rencide etmemeye çok dikkat eder."

Oysa halkın artık hiç güveni kalmadı. İnsanlar hâlâ Mr. Edmond adlı birinin kısa süre önce Kumpanya yetkililerine hitaben yazdığı ve Hindistan artık Hıristiyan egemenliğinde olduğuna göre, bütün Hintlileri "gerçek imana" döndürmeyi öneren mektubunun etkisinde. Mektup Kalküta'dan gönderildiği için, Valilik makamından geldiği rivayet ediliyor; Genel Vali dedikoduya şiddetle karşı çıksa da, inandırıcı olmayı başaramıyor.

Birkaç gün sonra yayılan yeni bir söylenti "yabancıların şeytanca niyetlerini" doğruluyor: Askerlere dağıtılan una, öğütülmüş domuz ve inek kemiği karıştırılmış. Öfkeden çıldıran sipahiler koca un yüklerini nehre deviriyor.

Mammoo, "Bütün bunların iftira olduğuna yemin eden subaylara inanmayan askerler gemi azıya almış," diye devam ediyor. "Dediklerine göre, bazı esrarengiz görevliler Lucknow'a da gelmiş, her gece kışlalarda gizli toplantılar düzenliyorlarmış."

... Gizli toplantılar? Nihayet, işgalciye karşı bir girişim?

"Bu akşamdan tezi yok, o toplantılardan birine katılacaksın," diyor haremağasına. "Katılacak ve söylenen her şeyi bana kelimesi kelimesine anlatacaksın. Ama sakın kim olduğunu belli etme!"

***

Gece oldu, güçsüz bir hilal kampı belli belirsiz aydınlatırken, sessiz gölgeler kışla duvarları boyunca süzülüyor. Teker teker gelip ateşin başına çömelmiş, çaylarını yudumlayan ve pişmiş topraktan hokkalarını tüttüren askerlerin arasına karışıyorlar. Genellikle gürültülü ve neşeli toplantıların tersine, bu akşam herkes susmuş, düşüncelere dalmış.

Birden bir dal çıtırdıyor, içlerinden biri başını kaldırıyor: "Dikkat! Geldi işte!" diye fısıldıyor.

Sipahi üniforması giymiş, ama Lucknow'un sekiz yüz kilometre doğusunda, Berhampur'da konuşlanmış XIX. piyade alayı kokardıyla dikkat çeken uzun boylu bir gölge yaklaşıyor. İnsanlar ellerini kalplerine götürerek geleni selamlıyor, konuğun çevresini alıyor, oturması için bir örtü bulunuyor, sıcak bir çayla birkaç *çapati* uzatılıyor; beriki bir önceki günden beri bir şey yemediğini söyleyerek pideleri mideye indiriyor.

"İki hafta önce Berhampur'dan çıktım ve şimdiye kadar altı kışla ziyaret ettim. İngilizler amacımı bilmiyorlar, ama yine de sadece geceleri seyahat ediyorum; bir yakalasalar, firardan asarlar."

Çevresindekileri süzüyor:

"Ziyaret sebebimi açıklamadan önce, burada konuştuklarımızın gizli kalacağına söz vermenizi istiyorum."

İzleyen iki saat boyunca, efendileriymiş gibi hareket eden, hükümdarları tahtlarından indiren ve küçümsedikleri bir halka kötü muamele eden yabancılar karşısında ülkenin kuzeyindeki bütün insanların ve askerlerin hoşnutsuzluğunu anlatıyor.

"Onlar adına fethettiğimiz uçsuz bucaksız topraklar olmasa, bugün hâlâ ufak bir ticaret şirketi kalacaklarını düşünmeden, ordularının vurucu gücü biz sipahilere bile köleymişiz gibi davranıyorlar! Ne kahramanlıklar yaparsak yapalım, hangi zaferleri kazanırsak kazanalım, asla subay olamazken, İngiltere'den daha yeni gelmiş bir yeniyetme hemen komutanlığa atanıyor. Beyaz olduğu için. Onların gözünde bizler yerliden, zenciden farksızız! Tarihte ilk kez, kendi ülkemizde aşağı sınıf muamelesi görüyoruz!"

Çevresindekiler başlarını sallayarak onaylıyor, hepsinin de derdi aynı: Yüksek kast ya da onurlu aile mensupları olarak saygı görmeye alışmışlar ve bu nedenle acemi subayların kabalığı ve kasılmaları olduğundan da ağır geliyor.

"Şimdi de," diye ekliyor beriki, "daha kolay denetleyebilmek için, bizi din değiştirmeye zorluyorlar."

Gerçekten de siyasi ve askeri yetkililer yaklaşık yirmi yıldan beri kalabalıklara Protestan inancını kabul ettirmeye çalışıyor, dini alışkanlıklarını açık açık alaya alıyor. Yüzlerce Hindu tapınağı, cami, medrese ve sufi sığınağı çeşitli bahanelerle kapatılmış hatta yıkılmış.

Sipahilerden biri homurdanıyor: "Köyümüzün yakınında kilise yapmak için camiye ait bir araziye el koydular."

"Asıl tehlike çocuklarımızın beynini zehirlemeye çalışmaları," diye sözünü sürdürüyor gelen haberci. "Düşünsenize, Delhi'deki büyük laik lise öğrencilerine gizli gizli İncil öğretmeye başlamışlar; bu da ancak öğretmenlerden birinin din değiştirmesinin ses getirmesiyle ortaya çıkmış, durumun farkına varınca, bütün veliler çocuklarını okuldan almış. Ama diğer devlet okullarında hâlâ devam ediyorlar."

Adamlar yumruklarını sıkıyor. Dinlerine yapılan bu saldırının, onurlarına saldırmaktan farkı yok, hoş görmeleri imkânsız.

Yaşlı bir sipahi, "Komşu devletlerle savaşırken, pek sorun yoktu," diyor. "Prensler ta eski zamanlardan beri birbirleriyle boğuşur. Oysa bugün, ilhak edilen kendi krallığımız ve kendimizi istilacının hizmetinde buluyoruz. Sanki kendi arkadaşlarımıza ihanet etmişiz, sanki ihanete uğramışız gibi. Köye döndüğümüz zaman sessiz bir kınamayla karşılaşıyoruz; hele yeni düzenlemelerle durum daha kötüleşip, buğday ve mısır fiyatları neredeyse iki katına çıktıktan, insanlar açlık tehlikesiyle karşı karşıya kaldıktan sonra."

"Bir şeyler yapmamız gerek ama ne?"

Konuk bir hareketle herkesi susturuyor:

"Çok yakında öğreneceksiniz. Hindu ve Müslüman dinlerini koruma komitemiz ülkenin bütün kuzey yarısına haberciler yerleştirdi. Kâfirler davranışlarımızı denetleyebilmek için vicdanlarımızı yönlendirmek istiyor. Buna izin vermeyeceğiz. Sizler öncüsünüz, bunları arkadaşlarınıza anlatın. Ama dikkat edin! Genel ayaklanma işareti gelmeden kendinizi belli etmeyin: Başarımız düşmanı şaşırtmamıza bağlı. Yakında hazır olmanızı belirten bir işaret alacak ve..."

Cümlesi bir aksırıkla yarım kalıyor. Sipahiler hemen atılıyor ve bir ağaç kümesinin ardından deli gibi çırpınan ufak tefek bir adam çıkartıyorlar.

"Casus! Her şeyi duydu! Öldürmek gerek!" diye bağırıyor askerler, adamı konuklarına doğru sürüklerken. Beriki itiraza yelteniyor.

"Casusluk yapmıyordum, önemli bir kişinin hizmetkârıyım!"

"Casusluk yapmıyormuş! Peki orada ne arıyordun? Bizi dinliyordun!"

"Geziyordum, sesler duyunca..."

Güçlü iki tokat, sesini kesiyor.

"Hayatına değer veriyorsan, hemen söyle: efendin kim?"

"Efendim... hanımım? Kralımızın eşlerinden biri," diye kekeliyor Mammoo.

"Adı?"

Zavallı tereddüt ediyor ama ucunda hayatı var, verdiği sözün canı cehenneme!

"Begüm Hazret Mahal, kralın dördüncü eşi."

Çevresindekiler homurdanıyor.

"Yalan söylüyor! İngilizler göndermiş olmalı bunu!"

Mammoo'nun kanı çekiliyor, iyi niyetini nasıl kanıtlayacak? Tek bir çare görüyor:

"Öyleyse sözlerimin doğruluğunu anlamak için saraya birini gönderin!"

Gizlilik emreden hanımının öfkesini aklına bile getirmek istemiyor ama başka seçeneği yok: Bu adamlar ona ölesiye işkence yapmaktan çekinmeyecek.

Haberci kararsız:

"Kralın eşi toplantılarımızla neden ilgilensin?"

"Hanımım zorbalara zarar verebilecek ve kralımızı geri getirecek her şeyle ilgileniyor," diyor Mammoo, kendine güve-

nini yeniden bulmaya başlayarak. "Her hafta, Haşmetmeaplarına burada olan biteni yazıyor."

Mektuplara cevap gelmediğini, büyük olasılıkla kralın eline bile ulaşmadıklarını eklemekten kaçınıyor. Komplocuları Begüm'ün krala erişebildiğine, önemli bir müttefik olabileceğine inandırması gerek. Böylelikle Mammoo'ya da dikkatli davranacaklar.

Ziyaretçi, "Bu Begüm... Hazret Mahal," diye başlıyor, düşünceli düşünceli. "Oğlu var mı?"

"Var ya, Prens Birjis Kadar, daha on bir yaşında ama yaşına göre şaşılacak kadar olgun."

"Pekâlâ, bütün bunların doğru olup olmadığını anlamak için seni iki askerle birlikte saraya göndereceğiz. Kaçmaya kalkarsan, seni oracıkta vuracaklarını bil. Yok, eğer doğru söylüyorsan, o zaman hanımına iletmen için bu zarfı veriyorum sana."

***

Mammoo'yu asıl şaşırtan, Hazret Mahal'in hiç kızmaması. Divana uzanmış, dudaklarında bir tebessüm, Berhampur'dan gelen habercinin verdiği mektubu tekrar tekrar okuyor. Bir yıldır umduğu şekillenmek üzere, heyecanını dizginleyemiyor:

"Bak, Mammoo, ne diyorsun?" diyor, mektubu uzatırken.

"Huzur,
Büyük hazırlıklar var. Siz de hazır olun. Haşmetmeaplarının yakınlarına güveniyoruz.
Krallarına sadık sipahiler."

"Ne diyorsun? Ne yapmalıyım?"

"Hiçbir şey. Beklemekten başka."

"Beklemek, hep beklemek!"

Gözlerini öfkeyle göğe kaldırıyor.

"Biz kadınlar, hayatımızı beklemekle geçiriyoruz... ta ki bekleyecek bir şeyimiz kalmayana kadar. Ama bu sefer başka, görmüyor musun? Halk İngirizlere karşı savaşmaya hazır.

Tamam, silahları bizimkilerden üstün, ama kovacağız onları! Dünyada istenmediği bir ülkede kalmayı başarmış tek bir işgalci örneği yok. Ne kadar güçlü olursa olsun!"

Genç kadın ayaklanıyor ve asabice odayı arşınlıyor.

"Habercinin dediklerine göre, Sihlerin dışında,[1] Kalküta'dan Delhi'ye kadar bütün ordu isyana hazırmış, yaklaşık yüz yirmi bin sipahi! Sence, bu komplonun ardında kral olabilir mi?"

"Haberi vardır mutlaka, ama kraliçe Victoria'nın cevabını almadıkça harekete geçmeyecektir. Pazarlıkla istediğini almak mümkünse, neden savaşsın? Zaten birkaç ay önce, ilhaka direnmek için talukdarların desteğini almayı öneren Raca Jai Lal'e de aynı cevabı vermişti."

Hazret Mahal dalgınca, "Raca'nın olanlardan haberi var mı acaba?" diye mırıldandı.

"Hiç kuşku yok. Asker olarak yetişti ve sipahilerle temasını hiç yitirmedi. Başından beri içinde olduğunu duyarsam, şaşmam."

"Öğrenmeye çalış. Ya Londra, oradan ne haberler var?"

"Bilgileri Binbaşı Bird'den alan basın, Kumpanya'nın yalanlarıyla ihanetini açığa çıkardığından, kamuoyu bizim yanımızda. Lordlar Kamarası'ndaki görüşmeler çok ateşli geçmiş. Lord Hastings, Vali'nin geri çekilmesini bile istemiş, 'Yaşadığımız güçlüklerin tek nedeni bizim davranışımız,' demiş. 'Eğer Awadh'ın ilhakı onaylanırsa, sözümüze güvenemeyeceklerini gören Hindistan hükümdarları dostumuz olmaktan çıkıp, düşmanımız olur.'* Rüzgârın değişmeye başladığını hisseden Kumpanya yönetimi, sonunda Britanya Kralı'nın kardeşiyle veliaht prensi ağırlamış ve inanılmaz tazminatlar önermiş, ama hükümetin emriyle hareket ettiklerini belirterek Awadh'ın ilhakını konuşmaya yanaşmamış."

---

1 İngilizler, Sihlerin ülkesi Pencap'ı 1846 ve 1849 savaşlarından sonra ilhak ettiler. Mugallerin yeminli düşmanları olan mağlup Sihler, sipahi isyanları sırasında Britanya bayrağının altında savaştı.

"Eminim, bu da yalan! Sorunu çözebilecek tek kişi kraliçe Victoria. Rajmata Londra'ya gideli altı ay oldu, neden hâlâ huzura kabul edilmiyor?"

"Bir sürü vaatte bulundular ama görüşme çeşitli bahanelerle her hafta bir daha erteleniyor. Kâh kraliçe Londra'da olmuyor, kâh çok yorgun ya da işleri başından aşkın. Aslında bu işten rahatsız olmalı: Hanedana bunca zenginlik katan Hindistan Kumpanyası'nı kınamak güç geliyor ama öbür yandan da bir haksızlığı onaylayamıyor. Bana kalırsa, nasıl davranacağına daha karar veremediği için sürüncemede bırakıyor."

***

Birkaç hafta sonra Hindistan'ın kuzeyiyle ortasında gizemli çapatiler görülmeye başlıyor. Halkın geleneksel ekmeği olan bu yassı pideler, komşu köylere birer tane dağıtılması talimatıyla geceleri altışar altışar köy koruyucusunun kapısına bırakılıyor; o köyler de altı pide pişirecek ve yine altı köye dağıtarak zincirin kopmamasını sağlayacak. Bu dağıtım öylesine kusursuz işliyor ki, üç haftanın sonunda en küçük köy bile herkesin ne anlama geldiğini merak ettiği, büyük olayların işareti olmasından kuşkulandığı ekmekten payını alıyor.

Britanya yönetimi durumdan haberdar olunca, olayın kaynağını ve anlamını bulmaya çalışıyor. Boşuna. Tahminlerin arkası kesilmiyor: Basit bir şakadan olası bir komployа, çapatinin o sırada yaygın olan koleraya karşı güçlü bir muska olması düşüncesine kadar, ortaya çeşitli ihtimaller sürülüyor.

Mammoo, hanımının emriyle bilgi edinmek için kenti geziyor ama hiçbir şey öğrenemiyor. Son çare olarak Çarşı'ya dalıyor, Amman ve İmaman'ın evlerine kadar gidiyor. Ev bir zamanlar Lucknow'un olaylardan en haberdar yeriydi, bir iki kırıntı toplayabilmeyi umuyor...

Hanımların evde olmadıklarını öğrenince, dönmeye hazırlanırken, iki kardeşin evlerine aldıkları genç Nuran'ın kızgın sesini duyuyor:

"Çapatiler hakkında bir şeyler biliyorum ama yalnız hanımına anlatırım."

"Kentte kimsenin bilmediği bir şeyi senin gibi bir köylü nereden öğrenecekmiş? Sen sadece saraya girmek için bahane arıyorsun," diyor Mammoo, öfkeyle.

"Nasıl istersen," diye gülüyor beriki, "ama bil ki begüm bundan hiç memnun olmayacak."

"Bu biliyorum dediklerini nereden duydun?"

"Dedim ya, yalnız hanımına anlatırım."

"Pekâlâ, gel bakalım, ama eğer beni kandırıyorsan kırbaçlatırım seni. Hâlâ kararlı mısın?"

Nuran cevap vermek yerine omuz silkmekle yetiniyor, hızla burkasına bürünüyor.

Öğle saatini geçeli epey olmuş, salon loş gölgelere boğulmuş. Hazret Mahal, homurdanarak bu köylü kadınına güvenmekle yanlış yaptığını söyleyen Mammoo da dahil bütün hizmetkârlarını savmış.

Kadıncağız birinin gelmesinden korkuyormuş gibi omzunun üzerinden bakarak, bir nefeste konuşuyor:

"Huzur, hazırlanın, çapati dağıtımı büyük isyanın habercisi."

"Ne isyanı? Sen nereden biliyorsun?"

İçgüdüsüyle, o da sesini alçaltmış.

"Madraslı olan büyükannem, çocukken yaşadığı Vellore ayaklanmasından sık sık bahsederken, her şeyin esrarengiz çapati dağıtımıyla başladığını, bugün gibi o zaman da kimsenin buna anlam veremediğini, ama önemli bir şeyler olacağını sezdiğini anlatırdı."

"Peki, sonra ne olmuş?"

"İngiliz subaylar, sipahilerin dini belirtileri takmamalarını istemiş, belki daha o zaman din değiştirtmeye çalışıyorlardı... Açık açık ayaklanamayan adamlar gizlice örgütlenmiş ve bir gece bütün subaylarla askerlerden bazılarını uykuda katletmişler."

Hazret Mahal ürpertisini önlemeye çalışıyor.

... Bugünlerde çapati dağıtımı Hindistan'ın üçte birini kaplıyor, yoksa sadece Awadh'da değil, Bengal'de, Bihar'da, Delhi bölgesinde ve ülkenin bütün kuzeyinde de mi ayaklanma hazırlığı var?..

Kendi düşüncesinden kendi ürküyor, oysa yıllardan beri tek bir arzusu oldu: istilacıdan kurtulmak. Genel bir ayaklanmanın arefesinde, o güzel güvenini yitiriyor.

... Vatandaşlarımız Britanya ordusuyla, bütün Asya'nın en büyük gücüyle boy ölçüşebilir mi?..

Köylü kadının sağduyusu ayaklarının yere değmesini sağlıyor.

"Bu, erkeklerin işi. Eğer vuruşmaya karar verdilerse, bizim yapabileceğimiz bir şey yok. Sizi uyarmak istedim, çünkü geçen gün bana iyi davrandınız, onun için oğlunuzu korumak, Lucknow'u terk edip daha sakin bir yere gitmek isteyebileceğinizi düşündüm."

Hazret Mahal dikiliyor. Bırakıp kaçmak? Önerisi bile onuruna dokunuyor.

"Oğlumun prens olduğunu, sürgündeki kralla evliliğimi unutma. Halkımızı yüz üstü bırakmak söz konusu olamaz. Bizim yerimiz burası."

11. Bölüm

İzleyen haftalar kaygı ya da umut verici haber dağarcıklarıyla geliyor. Molla Ahmedullah Han, 17 Şubat günü, komşu Feyzabad kentinde, kalabalıkları yabancılara karşı ayaklanmaya çağırdığı sırada tutuklanıyor.

"Sizin molla hiç umursamamış, herkes gösterdiği cesareti anlatıyor," diyor Mammoo, hanımına.

"Benim molla mı?"

"Evet ya, Çarşı dönüşünde rastladığımız, tahtırevanın kalın perdelerine rağmen bakışlarıyla sizi delip geçtiğini anlattığınız adam."

Doğru, Hazret Mahal o bakışı kolay kolay unutamayacak.

"Ne olmuş?"

"Halk onu o kadar seviyor ki, İngilizler tutuklamadan önce tereddüt etmişler. Subay önce onun ve müritlerinin silahlarını bırakmalarını istemiş, kentten ayrılırken iade edileceğini söylemiş. Molla da böbürlenerek kentten ne zaman isterse o zaman ayrılacağını belirtip subaya arkasını dönmüş. Adamları da tehditkâr ifadeler takınınca, İngilizler çekilmeyi yeğlemiş, ama ertesi gün daha kalabalık dönmüşler. Molla ve müritleri yiğitçe dövüşmüş ama sonunda yaralanıp tutsak edilmiş."

"Ne aptallık! Özgürken olduğundan daha önemli bir kahraman, etrafında toplanılacak bir kutup haline getirecekler onu! Beyazlar güç kullanarak her şeyi halledebileceklerini sanıyor,

karşılarındakinin bakış açısını anlamaya hiç çalışmıyorlar, hele tartışmaya hiç yanaşmıyorlar. Sonuç: herkesin nefretini kazanıyorlar. Bir gün gelecek, bedelini ödeyecekler. Bastırdıkları halklar onları hiç bağışlamayacak!"

Birkaç gün sonra, Kalküta'nın kuzeyinde, Berhampur'daki XIX. Alayın ayaklandığı ve yeni fişekleri kullanmayı reddettiği duyuluyor. Mart ortalarında hareket, yeni tüfeğin kullanılmasını öğrenmek için kırk bir alayın toplandığı Ambala cephaneliğine sıçrıyor. Sonunda, 29 Mart günü, Barakpur'da Mangal Pande adlı bir Brahman sipahisi Britanyalı bir subayı vurup, bir diğerini palasıyla yaralarken, dinlerini savunmak için arkadaşlarını kalkışmaya çağırıyor. Sonunda etkisiz hale getiriliyor, onu tutuklamaya yanaşmayan onbaşıyla birlikte ertesi gün asılıyor.

Britanya toplumunda şaşkınlık yoğun: Neredeyse yüz yıldan beri ilk kez bir "sadık sipahi" üstlerine saldırmaya cesaret ediyor. Bu "duyulmamış olayı" açıklayabilmek için Mangal Pande'nin uyuşturucu etkisinde olduğu belirtiliyorsa da, olanlara tanıklık eden öteki yirmi sipahinin subaylarını korumak için Pande'ye neden müdahale etmedikleri anlaşılmıyor.

Bütün bu gelişmelerden sonra, Genel Vali Lord Canning, fişek konusunun gereğinden uzun sürdüğüne, gerekli bütün teminatların verildiğine ve daha fazla tereddüdün zaaf belirtisi olacağına karar veriyor. Kesin karar daha yeni açıklanmışken resmi binaların çoğunda ve Ambala garnizonundaki subay bungalovlarında esrarengiz yangınlar çıkıyor, suçluları ortaya çıkarmak için yapılan bütün girişimler askerlerin suskunluğuna takılıyor.

Kalkışma haberleri hızla yayılırken, Lucknow'daki sipahiler de hareketleniyor. XLVIII. Alay tabibi Doktor Wells'in hastabakıcıya ait bir ilacı düşüncesizce şişeden içmesi tahrik olarak algılanıyor: Askerler kirlenmek ve kastdışı kalma korkusundan tedaviye gitmeyi reddediyor. Birkaç gün sonra Dr. Wells'in bungalovu ateşe veriliyor. Herkes sorumluların XLVIII. Alay askerleri olduğunu biliyor ya, bu gerçek hiçbir zaman kanıtlanamıyor.

Yeni Yüksek Komiser, Lucknow'a bu aşırı gergin ortamda geliyor. Sir Henry Lawrence, diplomatça davranışları ve aydın reform siyaseti sayesinde huzuru sağladığı ve "Pencap Kralı" unvanını alacak kadar halkın güvenini kazandığı Pencap'tan geliyor.

Her türlü uzlaşmayı reddeden bu kırlaşmış sakallı, uzun boylu ve zayıf görev adamı daha çok Eski Ahit'ten çıkma bir peygamberi andırıyor. Bir İngiliz subayının dördüncü oğlu olarak Seylan'da doğduğu için iyi tanıdığı Hintlilerin değerini takdir ediyor. Zaten Lord Canning de, Coverley Jackson'ın kabalıkları ve beceriksizlikleri nedeniyle iyice çıkmaza girmiş olan durumu ancak Lawrence'ın düzeltebileceğini düşünmüş.

Lawrence daha varır varmaz, Genel Vali'ye rapor yazıyor:

> Dolaştığım zaman nefret dolu bakışlar seziyorum, halkın hoşnutsuzluğu derin. Hemen görevimin bir yıldır yapılan yanlışları düzeltmek olduğunu ilan ettim. Öfkeleri yatıştırmak için başta dini yapılar olmak üzere, benden izin alınmadan herhangi bir binanın yıkılmasını yasakladım. Son derecede ağır muamele gören talukdarların onuruna yarın bir ***durbar***[1] vereceğim. Bazıları köylerinden yarısını, kimileri tümünü yitirmiş.*

Sir Henry birbirini izleyen davetler ve baş başa görüşmelerle soylulardan bir bölümünü yatıştırmayı başarıyor. Onlara Hindustani[2] diliyle hitap ediyor, ilhaktan beri unuttukları saygıyı gösteriyor, topraklarının iade edileceğini vaat ediyor. Aynı zamanda yeni Yüksek Komiser'in açık yürekli, konuşulabilir bir insan olduğunu öğrenen tüccar ve sanatkâr temsilcilerini kabul ediyor. Ne var ki köylülerin yararına olması beklenen, gerçekteyse onları soluksuz bırakan yeni vergileme yöntemine eğilecek zaman bulamıyor. Çok daha acil bir sorunla uğraşması gerekecek: Sipahilerin hoşnutsuzluğu günden güne derinleşiyor.

---

1 Resmi davet.

2 Kuzey Hindistan'da konuşulan bu dil Hintçe (Sanskrit vokabülerinden daha çok alıntı) ve Urdu (Farsça, Arapça, Türkçe) karışımıdır.

O öğleden sonra, ilk kez bir sipahi heyeti gelip görüşmek isteyince, yanındaki birkaç subaya yan salona geçip konuşmaları dinlemelerini söylüyor.

Gelenler altı yaşlı sipahi, kırmızı tunikleri kusursuz; Lawrence'ın Hindistan'da bulunduğu otuz yıl boyunca birçok kez cesaretlerine ve sadakatlerine tanık olduğu o askerlerden.

"Gelin dostlarım, içeri girin!"

Bir el hareketiyle kapının önüne yığılmış, çekingen grubu yüreklendiriyor: "Girsenize!"

Askerler birer birer salona giriyor. Topuklarını vurarak Yüksek Komiseri selamladıktan sonra, kıpırdamadan esas duruşta bekliyorlar. Deri koltuğuna gömülmüş Sir Henry oturmalarını işaret ediyor. Geleneklere aykırı ama, daha gençlerin itirazlarına, kendilerine bile bunca güç gelmesine rağmen, gelip görüşme kararı almış yaşlı askerlere saygısını göstermek istiyor.

Beklediği gibi, berikiler oturmaya yanaşmıyor -sipahi belleği ast-üst düzenini aykırı gelecek böyle bir davranış hatırlamıyor- ama bu öneri bile onları duygulandırıyor.

Elebaşları görünen -altmışlarında, yüzü yara izi dolu ama direk gibi dimdik- kişi, "İyiliğinize teşekkür ederiz, Sahip," diyor. "Babamız sayılırsınız, size saygımız var, karşınızda asla oturamayız."

"Pekâlâ, dostlarım. Sizi buraya getiren nedir?"

"Ciddi konular, Ekselans. Yılın başından, özellikle de Berhampur ve Barakpor ayaklanmalarından beri alaylarımız kaynıyor ve aramızdaki en eskilerin çabalarına rağmen, adamları yatıştırmak imkânsız. Subaylarımızla konuşmaya çalıştık ama yakınmalarımıza kulak verecek zamanları olmadığını söylüyorlar. O yüzden de belki bilge ve anlayışlı biri olarak tanınan sizin..."

"Para meselesinden mi bahsediyorsunuz? Ayda yedi Rupi, hububat fiyatları iki kat artmışken, elli yıldır aynı maaş, düşük olduğunu kabul ediyorum! Zaten konuyu Genel Vali'ye açtım, o da düşüneceğine söz verdi."

"Size şükran borçluyuz, Sahip, konu bu değil pek, rütbe alamamak da değil; her ne kadar yaşlı bir asker için İngiltere'den yeni gelmiş genç bir subayın hakaretlerini dinlemek güç olsa da..." Tereddüt ediyor. "İngiltere'den gelip, şey, buranın adetlerini..."

Sir Henry başıyla onaylıyor.

Hiçbir şey bilmeyen ve yalan yanlış emirler veren çaylaklar! Utanılacak bir durum ve dikkat edilmezse doğruca felaketle karşılaşacağımızı komutanlığa bildirdim...

Hiçbir yorumda bulunmuyor, ama sessizliği yaşlı sipahiye devam etme cesareti veriyor.

"Eskiden o kadar başkaydı ki! Sahipler askerlerine yakındı, bizi birlikte ava götürürlerdi ve alaya gösteri düzenlemek için rakkase getirdiklerinde, bizi de davet ederlerdi. Arenadaki adamlarına katıldığı için 'Güreşçi' adını taktığımız bir subay bile vardı! Bize çocuklarıymış gibi davrandıkları için sahipleri severdik. Şimdi bizi küçümsüyorlar, aramıza hiç katılmıyorlar, memnun olmadıkları zaman da hakaretler yağdırıyorlar. Çoğu zaman, dediklerimizi anlamadıkları için bizi üste saygısızlıkla suçlayarak askeri mahkemeye çıkarıyorlar; oysa biz sadece derdimizi açıklamak istiyoruz!"

Etrafında, öteki sipahiler başlarını sallıyor, ne var ki sözcüleri sabırsızca devam ediyor:

"Buraya gelmemizin nedeni yakınmak değil, Sahip, sizin için her şeyi feda ederiz, ama bir şey..."

Soluğu kesiliyor, gözleri yaşarıyor.

Sir Henry duygulanarak kalkıyor, elini adamın omzuna koyuyor.

"Haydi konuş, dostum."

Yaşlı sipahi hıçkırıklar arasında mırıldanıyor:

"Her şeyi kabul ederiz, ama... ama dinimizi reddedemeyiz."

"Dininizi reddetmenizi kim istiyormuş?"

İşte o zaman hepsi bir ağızdan konuşuyor: Domuz ya da inek yağıyla doldurulmuş yeni fişekler, yasak hayvanların kemiklerin-

den yapılma toz karıştırılmış un. Sir Henry istediği kadar bütün bunların kargaşa çıkarmak için yayılmış iftiralar olduğunu tekrarlasın, adamları inandırmayı başaramıyor. "Fişekler mekruh yağlarla kapatılmamış olsa dahi," diyor sonunda sipahiler, artık herkes aksine inanıyor: "O fişekleri kullanmaya kalksak, bize değdiklerinde dokunulmazlar arasına gireceklerinden korktukları için ailemiz ve bütün köy reddeder bizi. Kuşku yüzünden vebalı muamelesi görür, yalnız yaşamaya mahkûm ediliriz."

"Ya da Hıristiyan olmaya," diye ekliyor içlerinden bir başkası.

Sir Henry için bu kadarı fazla.

Öfkeyle, "Hıristiyan olmak bu kadar kötü mü?" diye haykırıyor. Sonra, bu sözleriyle adamların kaygılarını doğruladığının farkına varıyor ve hemen ekliyor: "Güç kullanarak ya da hileyle kimseye din değiştirtmeyiz, herkes buna özgürce karar vermeli!"

Kelimeler daha ağzından dökülürken aklına Engizisyon, Amerika yerlilerinin gördüğü zulüm, Avrupa'daki Din Savaşları geliyor. Rahatlıyor: Basit sipahilerin bu konuyu duymuş olmaları bile imkânsız.

"Madem öyle," diye itiraz ediyor içlerinden birisi, "devlet okullarında neden Hıristiyanlık öğretiliyor ve Peygamber'in ayak izinin korunduğu Kadem Resul neden silah deposuna çevriliyor?"

"Yanlışlar yapıldı," diyor Sir Henry, "bu yanlışları düzeltmek için geldim buraya. Bundan böyle iznim olmadan hiçbir yapının, özellikle de hiçbir dini binanın yıkılmayacağına söz veriyorum. Yeni fişeklere gelince, size bir müjdem var. Genel Vali, sipahilerin ve ailelerinin kaygılarını göz önüne alarak fişek kapçıklarının dişle değil, elle çıkarılmasını emretti." Ayaklanıyor. "O zaman sorun kalmayacak. İşte bu kadar, dostlarım! Rahatladınız umarım. Gerektiğinde gelmekten çekinmeyin, sizin için hep burada olacağım."

Sipahiler teşekkürler ve selamlar arasında izin istiyor. Sir Henry'nin sevimliliği yüreklerini ısıttı; hayatlarını onun gibi

önderler için vermeye hazırlar. Oysa geldiklerinden daha rahat oldukları söylenemez.

"Fişek kurallarını değiştirdiklerine göre," diyor içlerinden biri, "içinde mekruh yağ olduğu doğru. Yoksa neden değiştirsinler?"

"Doğru! Zaten yasak yağa dokunmak da kirletir ve kastımızı yitirmemize neden olur."

Ne yapacaklar? İstememelerine rağmen, ayaklanmak zorunda mı kalacaklar?

"Ne terbiyesizlik! Üstlerini eleştirmeye nasıl cesaret ederler!"

"Sabrınıza hayranım, Sir Henry! Ben olsam, çoktan kırbaçlatmıştım!"

Yandaki salondan konuşmayı dinleyen birkaç subay, astlarının karşısında en azından rütbelilerin tarafını tutması gerektiğine inandıkları Yüksek Komiser'e duydukları öfkeyi gizlemekte zorlanıyor.

Sir Henry ağır hareketlerle oturuyor, purosunu yakıyor, koltuğuna rahatça yerleşerek karşısındakilere soğuk bakıyor.

"Konuşmalarına izin verdim çünkü sadece gerçeği anlatıyorlardı, baylar. Yirmi yıldır subaylarla askerler arasındaki ilişkilerin ne denli gerilediğini gözlemleme fırsatını buldum; özellikle de biz Britanyalılarla halkın arasındaki ilişkilerin. Bu insanların sizi saymalarını istiyorsanız, öfkelenip konuyu hakarete kadar vardırmaktansa, saygın hareket edin. Yoksa Pencap'taki askeri zaferimizden sonra halkın sadakatini kırbaç ve hakaretlerle mi kazandım sanıyorsunuz? Tam tersine, onları dinleyerek, sorunlarının ne olduğunu anlamaya ve bu sorunlara adil ve etkin çözümler getirmeye çalışarak başardım."

Bir belgeye uzanmak için dönüyor:

"Size garnizonlara yayılan hoşnutsuzluğu nasıl yatıştıracağımı soran Genel Vali Lord Canning'e dün yazdığımı okumak isterim:

"Fişek sorununun dışında yerlilerin, özellikle de yerli askerlerin bizlerle aynı duygulara, aynı hedeflere ve kendi yetenekleri konusunda düşüncelere sahip olduklarını kabul etmedikçe, kendimizi hiç güvende hissedemeyiz."

"Gerçekten de, beyler, kendinizi bir an için Hintlilerin yerine koymanızı istemek çok mu fazla olurdu? Batılı üstünlüğümüzle ezmeye çalışmak yerine, insan muamelesi yaparak ve nazik davranarak istediğimizi yaptırabileceğimiz duygulu insanlar!"

"İnsaf edin, Sir Henry, bunlar kadar dik kafalı insanlarla nasıl tartışılır? Bu fişek hikâyesi saf propagandadan başka bir şey değil!"

"Emin değilim! Aldığım bilgilere göre yerel üreticiler koyun yağı yerine çok daha ucuz olan domuz ve sığır yağı kullanmışlar. Kirletmek amacıyla değil, birkaç metelik fazla kazanmak hırsıyla! Ama sipahilerin kuşkulanmasının bir nedeni de bazı subayların durumdan vazife çıkarıp adamlarını din değiştirmeye zorlamaları."

"Ne var bunda? Hintlilerin Gerçek'e dönmeleri onları günahtan ve sefaletten kurtarmakla kalmaz, aynı zamanda da düzenli bir toplumun yararlarını öğretir!"

"İsterseniz, Hindistan Kumpanyası'nın eski müdürlerinden Charles Gant gibi, 'Hintlilerin Hıristiyanlığa geçmelerini sağlamak, ahlak düzeylerini yükseltmekle birlikte, Hindistan'a gelmemizin başlangıç projesine, ticaretimizin yaygınlaşmasına da hizmet edecek,'* diyelim. En azından, açık sözlüymüş! Ahlak konusuna gelince, küfür edip içmek, borç alıp iade etmemek ve özellikle Awadh'ı ilhak ederken yaptığımız gibi, sözlerimizi tutmamak alışkanlığımızla Hintlilere örnek olabileceğimizden kuşkuluyum."

"Böyle devam edersek, baylar, Hindistan'ı kaybetmekten korkarım."

12. Bölüm

Harem kaynıyor. Batı Hindistan'ın efendisi, Maratha Konfederasyonu'nun sabık hükümdarı Peişva'nın[1] evlatlığı ve varisi Nana Sahip'in bütün ihtişamı ile geldiği duyuldu. 1818 yılında İngilizlere yenilen yaşlı hükümdar, Kanpur'un[2] birkaç kilometre uzağındaki Bithur'a sürgüne gönderilmiş, birkaç yıl önce de orada ölmüştü.

Oğlu buraya ne yapmaya gelmiş? Olağanüstü koşullar -çok önemli bir dini tören ya da *durbar*- dışında, prenslerin bir yerden bir yere gitmelerine pek sık rastlanmaz.

Olan biteni öğrenmeye giden bir haremağası en son haberlerle dönüyor:

"Nana Sahip, Britanya yönetimine gezmek için geldiğini bildirmiş."

Haber güçlü kahkahalarla karşılanıyor: "Gezmek içinmiş! Sadece İngilizler gezer! Nana Sahip'in alay ettiğini anlamamışlar mı?"

"Daha önce ülkenin kuzey devletlerini ziyaret etmiş," diyor haremağası, "özellikle de çocukluk arkadaşı Lakşmi[3] Bai ile buluştuğu Jhansi'yi."

"Nezaket ziyaretleri olmalı," diyor Hazret Mahal, bir kaşını alay eder gibi kaldırarak.

1 Maratha Krallığı'nda başbakan, daha doğrusu başvezir.

2 Lucknow'a seksen kilometre uzaklıktadır.

3 "Bayan, hanım" anlamında bir Maratha terimi.

Eşi kralın verdiği bir müşaire[4] davetinde bir ara gördüğü o heybetli adamı hatırlıyor. Güçlü kuvvetli, yuvarlak yüzlü ve açık tenli Nana Sahip, Maratha usulü sarılmış basık sarığıyla görüldüğünde üzerinde incilerle pırlantalar parıldıyor, kulaklarından ağır zümrüt pandantifler sarkıyordu. Adamın çevresine kasıntıyla baktığını görünce, kendini beğenmiş ama güvensiz biri olduğunu tahmin etmişti. Daha sonra işitecekleri, bu ilk izlenimi pekiştirecekti.

Peişva'nın ölümünden sonra Hindistan Kumpanyası evlatlığını tanımamış, hem unvanını hem de babasına ödediği akıl almaz maaş hakkını reddetmişti. Nana Sahip yıllardan beri pohpohlarla, armağanlarla bu kararı yumuşatmaya çalışmıştı ya, bir sonuç alamamış; sonunda da Kraliçe Victoria'ya durumu iletmesi için sırdaşı Azimullah Han'ı Londra'ya göndermiş, yine başaramamıştı. Azimullah Han huzura bile giremeyecekti...

"Aslına bakarsanız Jhansi Ranisinin[5] de İngilizlerden nefret etmesi için en az Nana kadar geçerli nedeni var," diyor bir begüm. "Raca'nın veliaht olarak ilan etmesine rağmen, evlatlığını tanımadılar, ondan sonra da devletin hükümdarsız kaldığını ileri sürerek topraklarını ilhak ettiler! Lakşmi Bai kaderine razıymış göründü ama işittiklerim doğruysa, intikamını almak için fırsat kolluyormuş."

Genç bir kadın, "Peki Nana burada kimlerle buluşacak?" diye meraklanıyor.

"Yarın Yüksek Komiseri ziyaret edecekmiş," diyor haremağası, "ama bugün soylularla bir araya gelecek, özellikle de buradaki kalışını ayarlayan Raca Jai Lal ve kardeşleriyle."

Jai Lal'in adını duyunca, Hazret Mahal irkiliyor. Kuşkuları doğru çıkıyor sanki; yeni ilhak edilmiş topraklara yapılan bu gezi ziyareti bir temas arayışı, hatta bir girişimin başlangıcı olabilir.

---

4 Doğaçlama şiirler okunan gece daveti.

5 Raca karısı.

Sanki sohbetle hiç ilgilenmiyormuş gibi, ağır ağır doğrulup dairesinin yolunu tutarken, peşinden gelen Mammoo'ya alçak sesle,

"Raca Jai Lal'in hizmetkârlarından biri gibi davranıp Nana Sahip'in maiyetine karış," diyor. "Gözlerini ve kulaklarını aç ve en küçük ayrıntıyı bile öğren ve bana anlat."

İkindi sonunun yaldızlı aydınlığında, ziyaretçiler, Nana Sahip'in şekerlemesinden uyandığı *khoti'nin*[6] verandasına doluşmuş. Bahçenin parmaklıkları arkasındaki muhafizlar olmasa, ulu Maratha hükümdarlarının varisi olarak gördükleri kişiye saygılarını sunmaya gelmeleri iyi niyetli bir girişim olarak görülebilirdi.

Mammoo güçlükle de olsa Nana'nın pek meraklı olduğu lokmaları, şekerpareleri ve havuç tatlılarını teslime gelen pastacıların arasına karışmayı beceriyor. Sarayın içine adımını atınca, gümüş işlemeli beyaz ipekten zarif bir tunik giymiş zeytuni tenli, zayıf bir adamla konuşan Raca Jai Lal'i görüyor. Sohbete dalmış adamların dikkatini çekmeden biraz yaklaşıyor.

"Peki, azizim Azimullah, Londra'dan doğruca buraya dönmek varken, neden Sivastopol siperlerini ziyarete gittiniz?"

"İstanbul'da anlatılanların doğru olup olmadığını görmek istedim: Britanya ordusunun Ruslarca savunulan kentin önünde bozguna uğradığı, saldırılarının sonuç vermediği, umutsuzluğun genelkurmaya kadar uzandığı, asker arasında düzensizliğin ve itaatsizliğin yayıldığı söyleniyordu... Buradayken yenilmez olduğuna inandığımız İngilizlerin Ruslara karşı durmaktan aciz olduklarını görünce çok şaşırdım. Ah, şu Ruslar! Nasıl savaşıyorlar! Nasıl dayanıklılar! Sivastopol'den ayrılırken, eğer örgütlenmeyi becerebilsek, bizim de..."

"Şşt! Duyabilirler."

Sesini alçaltarak:

6 Büyük konak.

"Çarın ajanlarıyla buluştuğunuz doğru mu?"

"İstanbul'a döndüğümde, benimle temas eden biri oldu. Hindistan'daki gelişmeleri yakından izliyorlar ve tek arzuları İngilizleri buradan söküp atmak. Gönderdikleri kişi, eğer bir isyan başlatıp özellikle de Delhi'yi ele geçirmeyi başarırsak, önemli miktarda malzeme desteği sağlayacakları ve İngilizleri kovmamıza yardım edecekleri sözü verdi. Mesajlarımızı götürüp getirecek seyyar badem ve meyve satıcıları sayesinde, Keşmir üzerinden haberleşmeyi sürdüreceğiz."

"Awadh'ın ilhakından sonra biz de boş durmadık, İngilizlerin zaferlerinden tam yüz yıl sonra Hindistan'dan ayrılmak zorunda kalacaklarını söyleyen Plassey kehanetini hatırlatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyoruz. Vatandaşlarımızın ne denli batıl inanış sahibi olduklarını bilirsiniz; onlar için kehanetler insanın asla boş vermemesi gereken tanrısal işaretlerdir. Fişek hikâyesine gelince, doğru ya da yalan fark etmez, gökten geldi ve olabildiğince kullanıyoruz! Halk bıktı ve kalkışmaya hazır, ama büyük talukdarların çoğu hâlâ pazarlık edebileceklerini sanıyor ve tehlikeye atılmaktan kaçınıyor."

"Kaybedecek bir şeyi kalmayanların dışında! Jhansi'de, Peşva'nın sarayında Nana Sahip ile birlikte büyüyen ve ona 'ağabey' diyen Rani, bizimle hareket etmeye hazır. Nagpur, Satara, Karnatakai, Tanjore ve son yıllarda ilhak edilen öteki bölgelerin prensleri de öyle. Efendim onlarla sürekli olarak yazışıyoruz. İçlerinde hâlâ tereddüt edenler olsa bile, isyan patlayıp yaygınlığını görünce bize katılacaklarından eminim."

"Kararlaştırılan tarih hâlâ?.."

Sözleri fısıltıya dönünce, Mammoo bütün gayretine rağmen hiçbir şey duyamıyor. Yeterince şey öğrendi, şimdi gidip hanımını uyarması gerek.

***

Hazret Mahal, haremağasının anlattıklarını dikkatle dinliyor. Yanılmamış, Berhampur ve Barakpur sipahilerinin itaatsizliği birbiriyle ilgisiz gelişmeler değil, genel bir isyan hazırlığı

var. Ve Lucknow'da bu isyanın başlıca kışkırtıcılarından birisi de Raca Jai Lal Singh. Ama şu Azimullah, oldukça değişik biri, güvenilebilir mi?

"Nana'nın en gözde danışmanı olması dışında, hakkında ne biliyorsun?"

"Kendine Azimullah Han denmesini istiyor ve kuzeydoğuda, Britanyalıların bütün çabalarına rağmen yenmeyi başaramadıkları Afganistan denen bölgenin savaşçı kabilelerinden bir Pathan olmakla övünüyor. İngilizler dört yıllık bir savaştan ve ordularının bozguna uğramasından sonra, 1842'de çekilmek zorunda kalmış, on iki bin kişiden ancak yüz kadarı geri dönebilmişti. Cesur ve kurnaz olan bu Afganların bir de olağanüstü dayanma gücü var; kimseye baş eğmedikleri gibi, bundan sonra da eğmeleri pek kolay görünmüyor."

"Peki, şu Azimullah dediğin?"

"Aldığım bilgilere göre, daha küçük bir çocukken, büyük 1837 kıtlığı sırasında annesiyle birlikte Kanpur'a gelmiş. İncil'in yaygınlaşması için oluşturulan misyonun kurucusunun, ardından da halefinin hizmetkârı olarak çalıştıktan sonra, olağanüstü zekâsı nedeniyle okula gönderilmiş. Orada Fransızca ve İngilizce öğretmişler ve ısrarla Hıristiyanlığı kabul ettirmek istemişler. Öte yandan sürekli cinsel taciz hedefi olunca, koruyucularına karşı duyduğu şükran hissi bir zaman sonra nefrete dönmüş. Sevimli ve çok becerikli olduğu için Avrupalıların yanında iş bulmuş, özellikle de Tuğgeneral Ashburnham'in yanına girip, 1850'de hırsızlıktan suçlanana kadar çalışmış. Suçlamayı reddetmeye uğraşmış, ama boşuna. Alenen hakarete uğradığı için İngiliz toplumuna karşı yoğun bir kini varmış.

"İşte o zaman, eskiden İngilizce dersleri verdiği Nana Sahip'in hizmetine girmiş, sırdaşı ve başlıca danışmanı olmuş. Söylenenlere bakılırsa, prens onun fikrini almadan hiçbir karar vermezmiş. Sanki Nana Sahip'in perde gerisindeki yöneticisi gibi.

"Londra'daki başarısızlığından sonra asla haklarını geri alamayacaklarına, öte yandan da, eğer prensler aralarında birle-

şirlerse, İngilizleri yenebileceklerine inandığı gibi, Nana Sahip'i de inandırmış."

Hazret Mahal, "Onun ağzından meleklerin kulağına!" diye içini çekiyor. Sonra küçük bir kahkaha atıyor: "Aynı Azimullah'ın İngiliz kadınlarından hiç nefret etmediği söyleniyor. Dediklerine göre, Londra'daki hanımlar onu paylaşamıyormuş."

"Gerçekten de yüksek sosyetede oldukça başarılı olmuş. Prens olduğunu iddia ediyormuş ve hem yakışıklı olduğu hem de kusursuz davrandığı için kadınlar kollarına atılıyormuş. Onun gözünde buradaki kadınların ölçülülüğü ve tevazuunun yanından bile geçmemiş Avrupalı kadınları küçük görüyor. Bütün görünüşüne karşın, çok katı bir ahlak anlayışı var ve Avrupa'da geçirdiği günlerden sonra kendilerini erdem örneği olarak tanıtan bu toplumların kokuştuğuna karar verip gözleri kamaşacağına, nefreti artmış."

"Ben de sefahate düşkün, kişiliği zayıf ve kararsız Nana Sahip'in tertipler kurabilmesine şaşıyordum. Bu Azimullah gözüme çok sevimli gözüktü," diyor Hazret Mahal. Daha sonra, kafası karışık, hizmetkârına izin veriyor.

***

20 Nisan 1857

Sir Henry Lawrence,
Yüksek Komiser, Lucknow

Sir Hugh Wheeler'a
Yüksek Komiser, Kanpur

Azizim Wheeler,

Dün dostunuz Prens Nana Sahip'i ve yanındaki kardeşiyle, Azimullah adlı sekreterini kabul ettim. Bende bıraktıkları izlenimin çok olumsuz olduğunu, kabalığın sınırında bir kurumla davrandıklarını itiraf etmem gerekir. Dahası, turizm geçersiz bir bahane gibi göründüğü için, Lucknow'a gelmelerindeki gerçek nedeni de anlayamadım. Bu akşam yemeğe misafirim olacakken, önemli bir konu için Kanpur'a dönmeleri gerektiğini belirterek, son anda gelemeyeceklerini bildirdiler.

Mevcut sorunların ışığında bu kişiden çekinmenizi ve ona asla güvenmemenizi yeterince tavsiye edemem.*

Şahsınızın ve ailenizin sıhhatte olması umuduyla size meslektaş selamlarımı iletirim.

Lawrence

Sir Hugh Wheeler

Sir Henry Lawrence'a
25 Nisan 1857

Azizim Lawrence,

Dikkatiniz için teşekkür ederim. Prensin bazen şaşırttığını biliyorum ama inanın bana, İngilizlerin en iyi dostudur ve bunu birçok kez kanıtlamıştır. Daha birkaç gün önce, kargaşa çıkması halinde askerlerinden bir bölümünü emrime vermeyi teklif ettiği gibi, konaklarından birini bana ve aileme tahsis etmeyi önerdi.

Zaten burada her şey çok sakin ve sipahilerimin sadakatine sonuna kadar güveniyorum.

En dostça selamlarımla.

Wheeler

O 2 Mayıs Cumartesi öğleden sonrasının yakıcı güneşi altında, VII. Piyade Alayı'ndan bir bölük, Lucknow'un garnizon kenti Muryaon kampında, manevra alanında toplanıyor. Hava gergin: Britanyalı subaylar, askerlere, Genel Vali Lord Canning'in buyruğu uyarınca yeni Lee Enfield tüfeklerin özelliklerini öğreneceklerini ve yeni fişeklerin kullanılacağını bildirmiş.

Kusursuz üniforması içinde, Binbaşı Carnegie adamlarını süzüyor ve buruşuk tunikleri, bazılarının yırtılmış kol ağızlarını görüp sinirleniyor: Aslında ceketler öylesine dar ki, adam süngüsünü düşürünce, eğilip almakta zorlanıyor; ama üniforma dediğin başka ne işe yarar? İnsanın dik durmasını sağlayan bir kabuk değil midir? Hintliler doğa olarak tembel ve dikkatsiz, neredeyse yüz yıldır kültürlerine saygı göstermek bahanesiyle davranışlarını hoş gördük... İyi ki artık doğru yolu bulduk, bundan böyle gerçek değerleri öğreteceğiz onlara.

Esas duruşta bekleyen askerlerinin karşısında, güçlü bir sesle bağırıyor:

"Doldur!"

Birlikte belli belirsiz bir dalgalanma, kaçak bakışlar, kimse kımıldamıyor.

Binbaşı afallıyor, emri tekrar ediyor, sipahiler hareketsiz, başlarını önlerine eğiyorlar.

Bu itaatsizlik örneği karşısında, binbaşının soluğu tıkanıyor: Bu askerler akıllarını mı kaçırdı? Bir subaya itaatsizliğin nelere mal olacağından haberleri yok mu?

Ne var ki o, tehditlerini artırdıkça sessizlik yoğunlaşıyor, düşmanlaşıyor.

Sonunda bir adım öne çıkan bir sipahi öteki garnizondaki bütün alaylar gibi VII. Alay'ın da mekruh fişek kullanarak dinine karşı gelmeyi kabul etmeyeceğini açıklıyor.

Binbaşı Carnegie öfkesini yutarak fişeklerdeki bu mekruh yağ hikâyesinin karışıklık çıkarmak isteyenlerce yayılmış bir yalan olduğunu bir kez daha anlatmaya çalışıyorsa da, boşuna gayret. Asker artık subaylarına güvenmiyor. Antlaşmaların bozulması, krallarının tahttan indirilmesi ve ülkelerinin ilhakı onları İngilizlerin en kötüsünü yapmaktan çekinmeyeceklerine inandırmış.

Öfkeden kıpkırmızı kesilmiş binbaşı söyleyecek başka bir şey bulamadığı için sonunda askerleri karargâha gönderirken, kendini verilecek cezanın örnek olacağını eklemekten alamıyor.

Çadırlarda toplanan sipahiler bütün geceyi konuşarak geçiriyorlar. İtaatsizlik nedeniyle idam edilme tehlikesini göze almaktansa, bazıları isyan etmeyi ve subayları öldürmeyi öneriyor.

"İmkânsız!" diye itiraz edenler var, "haberciler emir bekleyeceğimize yemin ettirdi bizi. Bütün garnizonlar aynı anda ayaklanmalı, İngirizleri ancak onları habersiz yakalarsak yenebiliriz!"

"Başka çaremiz yok! İdam edilmeyi mi bekleyelim?"

Sesler yükseliyor, küfürler ediliyor, çadırlara giriliyor, çadırlardan çıkılıyor, farklı düşünceleri işitmek ve ortak bir duruşa karar vermek için bir çadırdan diğerine gidiliyor.

Kargaşadan yararlanan yaşlı bir sipahi kamptan ayrılıyor ve ıssız patikalardan geçerek, gecenin içinde hızlı adımlarla ilerliyor. Bir saatlik sıkı bir yürüyüşten sonra, soluk soluğa Vilayet Konağı'nın yüksek parmaklıklarının önüne varıyor.

Aydınlık gecenin içinde, girişi gözleyen on iki kadar silahlı muhafızıyla konak haşmetle yükseliyor. Adam istediği kadar "Sahip" için önemli bir haber getirdiğini, onu hemen görmesi gerektiğini, ölüm kalım meselesi olduğunu söylesin, muhafızların dediği dedik: Saat gece yarısını geçmiş, Yüksek Komiser uyuyor, uyandırmak söz konusu olamaz. Sipahi bugün gidip, yarın gelsin.

Yaşlı asker, "Yarın bütün İngiliz subaylar katledilirse, sizin yüzünüzden olacak!" diye umutsuzca haykırırken, onu deli sandıklarını anlıyor ve bir anlık dikkatsizlikten yararlanarak nöbetçilerden birinin tüfeğini kapıp havaya ateş ediyor. Anında etkisiz duruma getirilip, yere yıkılıyor. Oysa konağın içinde ışıklar yanmaya başlıyor. Gürültüye uyanan Albay Lawrence'ın emir subayı, olup biteni anlaması için postasını gönderiyor.

Yaşlı sipahi itile kakıla ikametgâha götürülür, öfkeyle üstünü başını düzeltmeye çalışırken, patırtıdan uyuyamayan Sir Henry sabahlıkla görünüveriyor.

Şaşkınlıkla soruyor: "Ne var dostum? Ne oluyor?"

"Sizi rahatsız etmekten çok korktukları için, sizi ölü görmeyi yeğleyecek salak nöbetçileriniz var, Sahip!" diye patlıyor beriki. Ardından soluğunu bile toparlamadan sipahilerin ateşli tartışmalarını, mekruh fişeklere dokunmama konusundaki kesin kararlarını, itaatsizlik yüzünden asılmaktan korktuklarını, bu nedenle harekete geçip bütün subayları öldürmeye karar verdiklerini anlatıyor.

Daha sözlerini yeni bitirmişken, atlı bir haberci nefes nefese gelip son haberleri iletiyor: Sipahiler silah deposunu ele geçirdiler!

Sir Henry'nin yüzü bembeyaz: Askerlerinin sadakatine güvenmişti, yanılmış. Kaybedilecek bir dakika bile yok.

Bir saat geçmeden piyade, süvari, topçu, Lucknow'da konuşlanmış bütün Britanya birlikleri harekete geçiyor. Gecenin karanlığında sessizce ilerleyip kampa yaklaşıyor, ardından da kışlayı çeviriyorlar. Kırılan dalların sesini duyup çadırlarından fırlayan sipahiler karşılarında İngiliz toplarını buluyor.

Ay ışığı dünün müttefiki, bugünün düşmanı, birbirlerini süzen iki asker topluluğunu gerçek dışı bir parıltıyla aydınlatıyor. En ufak bir hareketin her şeyi altüst edeceğinin farkında, kimse kımıldamıyor.

Al bir ata binmiş Sir Henry Lawrence ilerliyor.

"Askerler, beni dinleyin! Aranızdan bazıları sizi kandırmaya ve felakete sürüklemeye çalışıyor. Komutanınız olarak, yeni fişeklerin üretiminde herhangi bir mekruh malzeme kullanılmadığına söz veriyorum. İnanın bana, dostlarım, Hindistan'da geçirdiğim otuz yılda uygarlığınızı ve inançlarınızı tanımayı, onlara saygı duymayı öğrendim. Tıpkı cesaretinize ve sadakatinize değer verdiğim gibi. Sizi asla kandırmayacağım! Askerler, sadakatinize güveniyorum, ama bilmenizi isterim ki, ihanet edenler..."

İngiliz saflarından kötü rastlantı sonucunda ateşlenen bir silahın sesi konuşmasını kesiyor. Sipahiler paniğe kapılıyor; içlerinden bazıları korkudan donakalıp, oldukları yerde dikilirken çoğu kaçıyor, karanlıktan yararlanarak çevredeki çalılıkların arasına saklanmaya çalışıyor. Kısa sürede yakalanacak ve kelepçelenecekler: Kaçmaları, suçlu olduklarının kanıtı değil mi? Ayaklanmanın ayrıntılarını ve komplocuların adlarını söylemeleri için saatlerce kırbaçlanıyorlar. Hiçbiri konuşmayacak.

Sir Henry çalışma odasında gidip geliyor, elinde Awadh'daki VII. Piyade Alayı'ndan XLVIII.'ye gönderilen ve bir casus tarafından getirilmiş bir mektup: Askerler dinlerini korumak için hayatlarını vermeye kararlı olduklarını ve XLVIII. Alay'ın onlara katılacağını umduklarını belirtiyor.

Ne yapacak? Bir gün önce bütün sipahilerin silahsızlandırılmasını buyurmuş, bazı yaşlılar sadakat vaat ederek ağlaşıyor. Bu iş yüreğini dağlıyor ama, bu konuda adamlarını anlıyor olsa da, Britanya otoritesine saygı duyulmasını sağlamak zorunda. Eskiden olsa, subayların bir sözü askerleri yatıştırmaya yeterdi; oysa bugün uzun bir haksızlık ve yanlışlık dizisi tüm güvenlerini alıp götürmüş.

İtaatsizlik garnizondan garnizona yayılıyor. Kuzey Hindistan'ın en önemli garnizon kenti Meerut'ta, fişekleri kullanmaya yanaşmayan seksen beş sipahi harp divanına veriliyor: Rütbeleri sökülecek ve on yıl küreğe mahkûm edilecekler. Üstelik sadece askerler değil! Sir Henry, hoşnutsuzluğun on binlerce sanatkâr ya da kralın şimdi işsiz memurları olsun, ödeyemeyecekleri kadar ağır vergiler salınan köylüler veya kaleleri yıkılan, topraklarının büyük bölümünde el konan derebeyleri olsun, bütün halkı kapsadığını çok iyi biliyor.

Ne var ki haleflerinin yanlışlarını ve ileriyi göremeyen siyasetlerini suçlayamayacak, ne kadar tehlikeli olduğuna bakmadan, o siyasetleri sürdürmek zorunda kalacak. İngiltere'ye sadakat her şeyin, kendi vicdanının bile önünde olmalı.

Eski Britanya taktiği "Daha iyi yönetmek için böl!" yöntemi uyarınca, Vilayet Konağı'nda bütün soylular, kodamanlar ve Awadh ordusu rütbelileri için büyük bir ***durbar*** düzenliyor.

12 Mayıs günü, racalardan, talukdarlardan, İngiliz subaylardan ve Hintli astsubaylardan -ilk kez İngilizlerle yan yana oturma hakkına sahip olacaklar- oluşan bir topluluk karşısında Britanya iktidarının yararları ve din konusunda kusursuz tarafsızlığı hakkında uzun bir konuşma yapıyor.

"Emin olun geleneklerinize ve inançlarınıza asla müdahale etmeyeceğiz, bunlara saygı duyuyoruz. Hindu dinini aşağıla-

yan ve halkı Müslümanlığa geçmeye zorlayan Mugal İmparatoru Aurang Zeb'in tersine, Müslümanlıktan nefret eden ve binlerce Müslümanı kılıçtan geçiren büyük Hindu kahramanı Shivaji'nin tersine..."

Davetliler başlarını duygusuzca sallamakla yetiniyorlar.

Sonra sıra, asileri etkisiz bırakmaya yardım eden askerlere madalyalarını vermeye geliyor. Arkadaşları için kahraman, arkadaşlarının gözünde hain olan askerlere.

En sonunda, korkusuz hizmetkârlar soğuk içecekler ve her çeşit tatlı dağıtmaya başlıyor. Hintlileri en çok şaşırtan şey, İngiliz subayların yerlilerle kaynaşmalarını yasaklayan her zamanki kibirlerini unutarak aralarına karışmaları, şakalaşıp son gelişmeler hakkında konuşmaları oluyor. Böylelikle sipahilerin sevgisini kazanacaklarını sanıyorlarsa, yanılıyorlar: Bu yepyeni sıcaklıktan çıkaracakları sonuç, İngilizlerin korktuğu ve Hintlileri yumuşatmaya çalıştıkları olacak.

Hindu ve Müslümanların hoşgörüsüzlüklerine karşı Hıristiyanların öteki dinlere karşı iyi niyetinden dem vuran Sir Henry'nin konuşması onları sadece gülümsetiyor. O çok sofu Aurang Zeb de dahil olmak üzere, bütün Mugal imparatorlarının birliklerinin başında Hindu komutanlar bulunduğu herkesçe bilinen bir şey. Hinduların ünlü kahramanı Shivaji'ye gelince, başlangıçta bir Müslüman ülkeye hizmet etmiş, Mugal imparatoruna karşı savaşında da ordusunun önemli görevlerine Müslümanları getirmişti. Kaldı ki, yenilgi halinde halk dini inançları ne olursa olsun, mağluplara her zaman sığınacak yer sağlıyordu.

Bizzat Awadh ülkesinde din asla en ufak bir ayrımcılık nedeni bile olmadı. Safdarjung ve Asaf üd-Davla gibi hükümdarlar Hindu rahiplere tapınaklarını yapmaları için toprak verir hatta inşaatın masraflarını da karşılardı. Vacid Ali Şah da taht-tan indirilmeden sadece birkaç yıl önce, İrlandalı rahibelere Lucknow'un merkezinde harika bir arsa tahsis etmiş, burada yapılan Loretto Manastırı adlı Hıristiyan okulu en seçkin Hindu ve Müslüman ailelerinin kızlarını kabul etmişti.

Bir raca, "En önemli görevlere sadece Hıristiyanları atayan bu ayrımcılık siyaseti, İngilizlerin gelişiyle başladı!" diyor.

Hepsi güçten düşürmek için İngilizlerin onları birbirine kırdırmaya çalıştığının farkında, başlarını sallayarak onaylıyorlar.

13. Bölüm

Bu 10 Haziran sabahı, Mammoo Han harem dairesine inanılmaz bir haberle dönüyor: Meerut garnizonu ayaklanmış! Asiler bir albayı öldürdükten sonra yeni fişekleri kullanmamakta direndikleri için hapse atılan arkadaşlarını ve diğer bütün tutukluları kurtarmış, daha sonra sokaklara dağılarak Avrupalıların evlerini ateşe vermiş, karşılarına çıkan herkesi öldürmüşler.

Kadınlardan bazıları dehşet içinde, "Memsahiplerle çocukları da mı?" diye soruyor.

Mammoo'nun tereddüt ettiğini gören Hazret Mahal bir açıklama bulmaya çalışıyor:

"Askerlerle birlikte serbest bırakılan adi suçluların işi olmalı. Bizim sipahilerimiz savunmasız kadınlarla çocuklara asla saldırmaz! Peki, söylesene, bizimkilerden kaç ölü var?"

"En şaşırtıcı olanı da bu ya! İngilizler öylesine hazırlıksız yakalanmış ki, hemen tepki verememiş, asiler de bundan yararlanıp kaçmışlar. Haşmetli İmparator Bahadır Şah Zafer'in sarayına varmak için altmış mil ötedeki Delhi'ye at sürmüşler. Beriki bu patırtının nedenini öğrenmek için ortaya çıkınca alkışlamışlar, Hindistan İmparatoru ve isyanın önderi ilan etmişler ve omuzlarına almışlar."

"Adamcağıza fikrini sormadan mı?"

Çıkan seslerden, kadınların işittiklerine inanmadıkları anlaşılıyor. Onursal "Delhi Kralı" unvanını taşıyan bu doksan

ikilik ihtiyar son Mugal imparatorunun torunu; yirminci göbekten dedesi de Büyük Ekber'dir.[1] Ne var ki iktidarı sadece sarayı muhteşem Kızıl Kale ve müştemilatını, yani eski kentin merkezinde ve Jumna Nehri'nin kıyısındaki otuz iki kilometre kareyi kapsıyor.

Daha İngilizlerin gelişinden de önce, iki yüz elli yıl boyunca Hindistan'a egemen olan Mugal imparatorlarının son temsilcileri ancak göstermelik bir iktidar sahibidir. 1739 yılında Delhi ve sarayını yağmalayan Pers hükümdarı Nadir Şah safir, yakut, zümrüt ve inci kakmalı bir şaheser olan Taht-ı Tavus'u[2] ve ünlü Kûh-i Nur elmasını götürür. On yıl sonra da, Afgan istilacısı Ahmet Şah Duranî başkenti bir kez daha yağmaladığı gibi, imparatorluğu bütünüyle güçsüz bırakır. O günden itibaren Müslüman ve Hindu beyleri fiilen bağımsız olur. 1788 yılında yine bir Afgan istilacı, Gulam Kadir, hazinesinin yerini söylememekte direnen Şah Alam'ın gözlerine mil çektirir. İktidar boşluğunu fırsat bilen Marathalar, Delhi'yi işgal eder. On beş yıl süren kargaşa 1803 yılına, İngilizlerin gelip -kendi yararlarına- düzeni sağlayana kadar sürer. Britanya o günden sonra Mugal temsilcisini görkemli sarayında bırakacak, ancak egemenliğini kalesinin surlarıyla kısıtlayacaktır.

Ne var ki bir süreden beri, imparatorluk ailesi Britanyalılara diş biliyor: Büyük Mugal'in hiç kimseyi temsil etmediği görüşünde olan Lord Dalhousie'nin tasarruf önlemi olarak bu "komediye" bir son vermek kararında olduğunu öğrendiler. Bahadır Şah Zafer'in ölümünden sonra oğlu imparator olarak tanınmayacak, ailenin bütün ayrıcalıkları iptal edilecektir. Sarayda kaygıyla öfke at başı gidiyor, prenslerden bazıları mallarına el konmuş raca ve nevvablarla temasa bile geçiyor. Sipahiler sarayın önüne geldikleri 11 Mayıs günü, orada sadece sıcak karşılanmakla kalmıyor; gelişleri için hazırlık da yapılmış. Çünkü imparatorun oğullarından saray erkânına kadar herkes

1 Mugal ya da Babür İmparatorluğu'nun kurucusu Babür Şah'ın torunu olan savaşçı ve filozof İmparator Ekber (1452-1605) Hindistan'ı bir bayrak altında birleştirmiştir.

2 Taht-ı Tavus bugün Tahran'da, Gülistan Sarayı Müzesi'nde görülebilir.

Bahadır Şah Zafer'in ölümüyle birlikte Timur hanedanının[3] sonunun geleceğinin farkında.

Mammoo Han'ın son haberleri haremde şaşkınlık yaratıyor.

"Oysa imparatorun şiirden ve dışarı her çıktığında başını güneşten korumak için tepesinde uçan binlerce güvercininden başka hiçbir şeyle ilgilenmediği söyleniyordu. Denilenlere göre, her çeşit siyasete uzak duran bir bilgeymiş. Bu gelişmelerin ardında olması mümkün mü?"

"Olmadığına kuşku yok ama anlaşılan seçim hakkı bırakmamışlar: Sipahiler yaptıklarına yasal kılıf uydurmak ve bütün ülkeye yaymak için, ayaklanmaya tarihi bir temel bulmak zorunda. Bahadır Şah Zafer'i iktidara getirmekle, Hindu ve Müslümanların tarihteki en parlak dönem olarak bildikleri görkemli Mugal İmparatorluğu'yla simgesel bir bağ kuruyor ve iki yüzyıllık İngiliz sömürgeciliğini yok sayıyorlar. Delhi'de filinin üzerinde ortaya çıkıp *swaraj*,[4] bağımsızlık çağrısı yapan imparatoru alkışlayan halk yanılmamış."

"'Ey sizler, Hindustan'ın çocukları, siz isterseniz düşmanı yok ederiz,' demiş. 'Yüreklerimizde hayatımızdan daha fazla değeri bulunan dinimizi ve ülkemizi kurtarınız. Hindular, Müslümanlar, ayağa kalkın! Tanrı'nın armağanları içinde en değerlisi, *swarajdır.* Zorba iblis yalan ve hileyle onu sizden çaldı, sonsuza dek elinde mi tutacak?'"*

"Söylevini duyan kalabalık çılgına dönmüş. Sanki o küçültücü yabancı baskısı hiç yaşanmamış, sanki Hindistan ansızın ruhunu bulmuş, Hintliler kimliklerine ve onurlarına yeniden kavuşmuş gibi."

Kadınlar donmuş, inanmaya cesaret edemiyorlar, güçlü efendilerin, yerlerinden sökülüp atılması imkânsız İngilizlerin böyle...

---

3 Büyük Mugaller, Timurlenk'in torunları olmakla övünürler.

4 Bu sözcüğün Hindistan'da ilk kullanılışıdır ve *swaraj*, altmış yıl sonra, Gandi tarafından tekrarlanacaktır.

Hazret Mahal heyecandan titriyor.

"Askerlerimiz İngilizleri yendi mi demek istiyorsun?" diye boğulur gibi soruyor. "Yoksa bu da diğerleri gibi bir günde bastırılacak bir ayaklanma mı?"

"Sanmıyorum, Huzur. Raca Jai Lal'in söylediklerini duydum..."

Anlatacakları öylesine inanılmaz ki, bir an duraklıyor.

"Dedi ki... 'Bu, özgürlük savaşının başlangıcı,' dedi!"

"Allah'a hamdolsun!" diye haykırıyor yaşlı bir begüm. "Bütün bu felaketlerden sonra, ülkemiz nihayet canilerden kurtulacak!"

Gelen haberin önemini yavaş yavaş anlamaya başlıyorlar. Aynı zamanda hem heyecanlanmış hem de şaşkın kadınlar kucaklaşıyor, birbirlerini kutluyor; bazıları gülüyor, kimileri ağlıyor, sesler yükseliyor, şaşırmış haremağasının cevap vermekte zorlandığı sorular havada uçuyor.

Sonunda, Hazret Mahal ortalığın bir nebze sakinleşmesini sağlıyor.

"Peki, söyle bana, Delhi'deki İngilizler ne yapmışlar?"

"Tuhaf olan, oradaki İngiliz birliklerinin çok güçsüz olması. Sipahiler hazırlıklıymış ki, zaman geçirmeden Meerut'taki askerlerle birleşmiş. Yirmi dört saat boyunca gerçek bir Avrupalı avı yaşanmış; bazıları öldürülmüş, ama kadınların ve çocukların oluşturduğu çoğunluk hapse atılmış. Ta ki İngiliz subayları cephaneliği havaya uçurup onlarca sipahinin ölümüne neden olana kadar. Asiler de misilleme olarak bütün tutukluları katletmiş."

Sözleri kaygılı mırıltılarla karşılanıyor.

"Kadınları ve çocukları öldürmek... İngirizler bizi asla affetmeyecek!"

"Asi önderleri de bunu istiyor sanki," diyor Mammoo. "Bu sabah Raca Jai Lal ile Mahmutabat Racası'nın konuşmasına kulak misafiri oldum. Bu katliamın bütün köprülerin atılma-

sı için yapıldığından kuşkulanıyorlar. Artık Delhi sipahilerinin başka hiçbir seçeneği kalmadı, dövüşmek zorundalar. Teslim olurlarsa asılacaklarını biliyorlar."

Hazret Mahal sabırsız. "Peki, ya Lucknow? Bizimkiler ne yapıyor? Sonunda silaha sarılıp yasal yönetimi ve kralımızı geri getirecekler mi? Yoksa ağızlarından bal damlayan racalarımız ve nevvablarımız ayak sürümeye devam mı edecek? Oysa Raca Jai Lal'in girişimden çekinmeyecek biri olduğunu sanmıştım..."

"Haklısınız, raca öteki talukdarlardan farklı, askerler tarafından da çok seviliyor, ama belirlenen tarihi beklemek zorunda..."

Hanımının şaşkın bakışlarını görünce, açıklıyor:

"İngilizleri hazırlıksız yakalamak için, genel ayaklanmanın tarihi belirlenmişti ama şimdi her şey değişti. Kentten geçerken kendilerini coşkuya kaptırmış insanlar gördüm, son gelişmeler korkularını alıp götürmüş, artık her şeye hazır gibiler."

Haremde heyecan yerini endişeye bırakıyor

"İyi ya, öyleyse... her şey olabilir, değil mi?"

"Durumumuz zaten zor, bir de kentte ayaklanma başlarsa, İngilizler bizden bilebilir..."

"Sözde komplonun kanıtlarını aramak bahanesiyle Moti Mahal'in sarayını nasıl soyup soğana çevirdiklerini unuttunuz mu?"

Yoldaşlarının korkaklığına öfkelenen Hazret Mahal, haremağasına kendini izlemesini işaret edip ayaklanıyor.

"Koş, bana bir burka getir," diyor soluk soluğa. "Hem bu sefer fayton da gerekmez, yaya gideceğiz."

Eski çarşının daracık aralıklarında Mammoo'nun peşinden dilsiz bir gölge gidiyor. Kalabalık uzun zamandır böylesine yoğun olmadı, sanki bütün Lucknow son söylentilerle uğuldayan bu merkezde buluşmaya karar vermiş. Bir sokak köşe-

sinde, alnına yıkım tanrıçası Şiva'nın üç dişli mızrağını çizmiş, yarı çıplak bir fakir kalabalığa nutuk çekiyor:

"Kehanet," diyor, "kehaneti unutmayın! Yüz yıldır bize zulmeden İngirizler bu sene yok edilecek! Hep birlikte, böcek gibi ezeriz onları!"

Biraz daha ötede, uzun ve kapkara sakallı bir molla meşum törenleri sırasında "tanrılarının kanını içen ve bizi de öyle yapmaya zorlayan" Hıristiyan canavarlara lanetler yağdırıyor!

Dinleyenler dehşetten ürperiyor: Hep bir ağızdan "İngiriz mardabad!"[5] diye haykırırken, biraz ötede oturmuş Hintli zaptiyeler başlarını öte yana çeviriyor.

Bugün kimsenin satın almayı aklına bile getirmediği yiyeceklerle dolu salaş dükkânlarda, birbirine yapışık gibi sıkışmış insanlar ateşli tartışmalara girişiyor:

"Dediklerine göre İran'da halk ayaklanmış ve İngiliz birlikleri ağır bozguna uğramış. Çin'de de gösteriler olmuş ve İngilizler genel bir isyan korkusuyla Singapur'dan takviye istemiş, ama orası da kargaşa çıkabileceği endişesinden tek bir asker bile göndermemiş."

"Perde gerisinden para yardımı yapan, Ruslar. Kırım Savaşı sırasında Britanya ordusunun zaaflarını görünce, onları bölgeden kovmaya yemin etmişler."

"Londra'da kraliçe ne yapacağını bilmiyormuş. Bu olaylardan o kadar şaşırmış ki, sarayına kapanmış ve bakanlarını bile kabul etmiyormuş!"

Ne aptallık, diye düşünüyor Hazret Mahal, *Kraliçe Victoria kaya gibidir!* Yine de söze girmeye cesaret edemiyor, güzel sözcükleri ve vurguları -zarif saray dili- onu ele verebilir.

Cevap vermeyi Mammoo üstleniyor:

"Peki, bu olağanüstü haberleri nereden aldın?"

Sesinin tonu hoşa gitmiyor. Bu herif de nereden çıktı? Yoksa haberlere mi üzüldü? Düşmanlık elle tutulacak gibi, aşırı

5 "İngilizlere ölüm!"

heyecanlı kalabalık için en ufak bir kuşku, en küçük bir itiraz ihanetten farksız görülüyor. Ne var ki insanların dikkati sokakta ellerindeki siyah bayrakları sallayarak yaklaşan bir genç kalabalığına yöneliyor. Hazret Mahal, Mammoo'yu yeninden çekiştirince, birlikte oradan kayboluyorlar.

Dönüş yolunda kapılarının üzerine kırmızı harflerle "hain" yazılmış, kapalı dükkânlar görüyorlar. Mammoo'nun sorusuna cevap olarak, bu dükkânların bütün talimata rağmen Avrupalılara veresiye yapan tüccarlara ait olduğu anlatılıyor. Şurada burada, duvarların üzerinde intikam yazıları görülüyor, sokaklar ateşli bir hareketlilikle doluyor, ama görünürde tek bir İngiliz üniforması yok. Sanki yönetim kargaşa çıkaranları yakalamak yerine, gerginliği üzerine çekmemek için olayları görmezden gelmeye karar vermiş.

"Halkın bu denli öfkeleneceğini hiç tahmin edemezdim!"

Hazret Mahal, saraya girer girmez burkasını atıp rahat bir soluk alıyor.

"Mammoo, hokka takımımı getir, Raca Jai Lal'e yazacağım mektubu hemen götürürsün."

Kızgınlıktan soluğu kesilecek, bu ödlek talukdarlar ne yapıyor? Hareketsizlikleri konusunda düşündüklerini söylemeyi o kadar çok isterdi ki... Oysa bir işe yaramaz. Atasözünün dediği gibi, "İnsan üzüm mü yiyecek, bağcıyı mı dövecek, karar vermeli."

En güzel kalemine[6] uzanarak, yazmaya başlıyor.

Kral Vacid Ali Şah'ın eşi
Begüm Hazret Mahal'den,
Çok muhterem Raca Jai Lal Singh'e

Huzur,

Bugün öğleden sonra, son gelişmelerin Lucknow halkında yarattığı ateşi görme fırsatını buldum. İngilizleri kovmak ve

6 Sivriltilmiş kamış ya da kaz tüyü.

krallarını geri getirmek için dövüşmenin düşünü görüyorlar. Hayatlarını vermeye hazırlar ama bir önder ve talimat bekliyor, racaların sessizliğini anlamıyorlar.

Haşmetmeapları ile sürekli ilişki halinde olduğum için, her zaman güvendiği dostlarının sadakati hakkında bazı kuşkular seziyorum.

Onu düş kırıklığına uğratmamayı görev bileceğinizden eminim.

Mektubu biraz süslediği kuşkusuz, ama bu son cümleyle racayı can evinden vurmayı umuyor. O onurlu bir insan ve dostunun ondan şüphelenmesine dayanamaz.

Zarfı mühürlüyor ve Mammoo'ya uzatırken,"Acele et ve bana cevabını getir," diyor.

Onlarca silahlının nöbet tuttuğu talukdar saraylarının aksine, Jai Lal'in evinde sadece iki asker var. Birincisi ziyaretçinin adını ve amacını yazarken, diğeri konuğu racanın kâtibine götürüyor. Raca tedbirsizliğinden yakınanlara cevap olarak, zaten az sayıda olan düşmanlarının bu dünyanın insanı olmadıklarını söylüyor; muhafız sayısının rütbesine uygun olmadığını ileri sürenlere de her şeyden önce asker olduğunu ve basit hayatı yeğlediğini açıklıyor. Aşırı gelişmişliğin kural olduğu ve en yoz inceliğin erdem sayıldığı Lucknow yüksek sosyetesinde böylesi bir davranışın benzeri yok.

Bu tuhaflıklarının hoş görülme nedeni kralın dostu ve sırdaşı olması, olmayı da sürdürmesi. Gerçekten de, İngilizlerin burunlarının dibinden kralla temasa devam ettiğinden dem vuruluyor.

Mammoo Han'ı fazla bekletmeyecekler. Kâtip, Mammoo'yu sarayın en becerikli haremağası olarak tanıyor; zamanında onunla epey alışverişi olmuş, verdiği bilgilerin doğruluğunu görme fırsatını bulmuş. O yüzden, bugün yardım etmeye hazır. Bey Hazretleri rahatsız edilmemesini buyurdu, ama eğer konu önemliyse, bir şeyler yapmaya çalışacak.

Birkaç dakika sonra, Mammoo'yu geniş kemerlerle ıssız bir verandaya açılan büyük bir salona alıyorlar. Raca, bir masanın üzerine açılmış kurmay haritalarını inceliyor.

Haritalardan başını kaldırmadan, üzerlerinde notlar almayı sürdürerek, "Saray benden bu kadar acil ne istiyormuş bakalım?" diye soruyor, öfkeyle.

"Saray değil, Huzur, sarayın en önemli Begümü, kralın güvendiği tek kişi," diyor Mammoo istifini hiç bozmadan. "Size ondan bir mektup getirdim."

Raca başını kaldırıyor, bir zarf uzatan haremağasını bakışlarıyla tartıyor. Mektubu bir solukta okuyup, kahkaha atıyor.

"Hanımının cüretkârlığına diyecek yok, bana meydan okuyor! Ondan söz edildiğini duymuştum, dediklerine göre siyasetle ilgileniyormuş. Bir kadın için, hatırlanmasına değecek bir özellik. Bir oğlu da mı varmış?"

"Evet," diyor Mammoo aceleyle, "parlak bir çocuk, gerçek bir kral tohumu!"

"Kaç yaşında?"

"On bir."

"On bir mi?" Ağzından bir küfür kaçırıyor. "On bir yaşında bir çocukla ne yapılabilir ki?"

Oysa Mammoo bir ucunu gördüğü şeyi bırakacaklardan değil. Sakince cevap veriyor:

"Annesi en az oğlu kadar akıllı ve ülkesini kurtarmak için her şeye hazır."

Raca dudaklarını ısırıyor. Bu iblis düşüncelerini okuyor, bu kadar şeffaf olduğunu bilmiyordu. Konuyu kapatmanın zamanıdır.

"Güzel. Her halükârda hanımına mektubu için şükranlarımı ilet."

Haremağasının kımıldamadan beklediğini görünce, kendine rağmen ekliyor:

"Zamanı geldiğinde, onu hatırlayacağımı da söyle."

14. Bölüm

Delhi'nin alınmasını ve Bahadır Şah Zafer'in tahta geçirilmesini izleyen gergin günlerden sonra, Lucknow eski sükûnetini kazanmış gibi. Hayat -görünürde- hiçbir değişiklik olmamış gibi devam ediyor. İngilizler alışkanlıklarını aynen sürdürmeyi onur konusu yapıyor; yine atla veya faytonla çıkıyor, ama bu kez tabancaları dolu. Halk belirgin bir düşmanlık gösterdiğinden değil, ama her zamanki uysallığın altında çoğu kez küstah bir mırıltı, kin dolu bir nazar seziliyor.

Isının her gün biraz daha arttığı bu mayıs ayında, sinirler gergin.

Sir Henry Lawrence, başlıca askeri ve sivil yetkilileri Vilayet Konağı'na topluyor. Genel Vali'den sınırsız yetki aldığı için koca konağın ve otuz dönüme yayılmış yirmi kadar müştemilatın güvenliğini pekiştirmek için alınacak önlemleri görüşmek istiyor. Tehlike anında yarısı kadın ve çocuk, bin beş yüz kişilik İngiliz toplumunu ve aşağı yukarı yedi yüz yerli hizmetkârı buraya almak gerekecek. Aynı zamanda bir hendek kazdırmayı ve araziyi iki buçuk kilometrelik bir duvarla çevirmeyi düşünüyor.

"Peki ya komşu evler?" diyor bir binbaşı endişeyle. "Çok kalabalık bir mahallenin ortasındayız, teraslardan üzerimize ateş edilmesi çok kolay olur."

"Evleri boşaltturın ama sadece başka çare kalmayınca yıktırın. Ama sakın dini binalara dokunulmasın!"

"İkametgâhın içine bakanlara da mı? İyi ama bu duvar ne işe yarayacak?"

Sir Henry sıska omuzlarını silkiyor.

"Bütün halkı karşımıza almamızı mı istiyorsunuz? Şimdiye kadar oldukça beceriksiz davrandığımızı göremiyor musunuz? Daha fazla nefretlerini kazanmamaya bakalım. Dün bazı sipahi grupları gelip sadakatlerini tekrarladı, onları düşman edecek hiçbir şeye izin veremem. O sipahilere ihtiyacımız olabilir."

"Yoksa Konak Bahçeleri'nin içine yerlileri de mi alacaksınız?"

"Bizi gırtlaklamalarını kolaylaştırmak için mi?"

İki yüzbaşı, Sir Henry'ye aklını kaçırmış gibi bakıyor.

Yaşlı Albay Simpson, "Bu adamları hiç tanımamışsınız!" diye araya giriyor. "Aralarında bunca zaman bulunduktan sonra, eskilerin bize asla ihanet etmeyeceklerinden eminim!"

Sir Henry gözlerini subaylarına dikmiş, sakince purosunu tüttürüyor.

"Beyler, burada yalnız altı yüz kişilik bir Avrupalı piyade taburu bulunduğunu biliyorsunuz herhalde. Oysa sadece Awadh bölgesinde yirmi binden fazla sipahi var. İşler sarpa sardığında, buradan kendi başımıza kurtulabileceğimizi mi sanıyorsunuz?"

"Kalküta takviye gönderir."

"Malzemenin ağırlığıyla, buraya varmaları bir ayı bulur. O zamana kadar..."

"Pekâlâ, bir avuç yaşlı sipahinin bize sadık olduğunu varsayalım," diye kabul ediyor bir subay, "ama diğer hepsi her gece toplanıp komplolar kuruyor, ayaklanmak için fırsat kolluyor, artık silahlarını almayacak mıyız?"

"Öyle bir emir verdim mi?"

"Hayır, ama fazla beklemeyeceğinizi umuyorum."

"İşte bir kez daha yanıldınız."

Sir Henry'nin sesi buz gibi. On beş yıldır buraya gönderdikleri bu cahil ve kendini beğenmiş horozlar, Hintlilerin saygısını hatta çoğu zaman sevgisini kazanmış asker kuşaklarının eserini yıkmak üzere.

"Lucknow sipahilerinin silahlarını almak, korktuğumuz anlamına gelir ve çevredeki garnizonlarda genel bir ayaklanmaya yol açar. Bana kalırsa tam tersine, sadakatlerine güvendiğimizi göstermek zorundayız. Zaten bundan sonra Muryion kampında, onların arasında kalmaya karar verdim."

Alaycı bir tebessümle ekliyor:

"Yüreğiniz yetiyorsa, bana katılırsınız!"

Bir hafta sonra, Lucknow merkezi dev bir şantiyeye dönüyor. Yüzlerce işçi, Vilayet Konağı'nın binalarını güçlendirmeye, hendekler kazmaya, gerisine askerlerin toplarını yerleştirecekleri mazgallar açılmış bir duvar örmeye çabalıyor. Öküzlerin çektiği kağnılar günler boyu gelip gidiyor, silah ve cephanenin yanında uzun bir kuşatmaya yetecek miktarda her çeşit erzak, un, şeker, çay, kömür, hayvan yemi taşıyor. Durumun ciddiyetini göz ardı etmek söz konusu değil: Delhi'nin sipahilerin eline geçmesinden beri, Ganj boyunca başka garnizonlar da ayaklandı ve isyan, Lucknow'a tehlikeli denecek bir hızla yaklaşıyor.

Sir Henry yorulmak bilmeden en küçük ayrıntıları bile denetliyor, geceleri iki ya da üç saatten fazla uyumuyor. Aynı anda birçok yerde, ona hayran basit askerleri yüreklendirecek bir şaka, bir tebessümü asla eksik etmiyor.

Öte yanda, Binbaşı Carnegie de konak çevresindeki evleri boşaltmakla görevli ekipler kuruyor. Birçok aile nereye gideceğini bilmeden, en değerli eşyalarını almaya fırsat bile bulamadan kendilerini sokakta buluverecek; ne var ki bu değerli eşya herkes için kayıp sayılmaz, askerler hoşlarına gideni alacaktır. Yüksek Komiser'in talimatına rağmen, Binbaşı Carnegie "teröristlerce", Britanya'nın iyi niyetli vesayetinden

kurtulmayı istemek iddiasını ve nankörlüğünü sergileyen bu çılgın Hintlilerce işgal edilmesinden korktuğu için, sayısız ev dinamitlenecek.

Yerle bir edilen konutlardan birisi de, Vacid Ali Şah'ın Rajmata ile birlikte, tahttan indirilen abisinin hakkını savunmak için Londra'da bulunan kardeşinin... Prensesler ve nedimeleri kabaca sokağa atılıyor -birinin kolu bile kırılacak- yanlarına en ufak bir şey bile alamadan, kendilerini dışarıda buluyorlar. Askerler alay etmek için pencerelerden tencereler ve çeşitli mutfak eşyası atarken, her şeyi dinamitlemeden önce mücevherleri ve değerli şeyleri ceplerine indiriyorlar.

Hepsi kraliyet ailesi kadınlarının son barınağı olan Kayzerbağ Sarayı'na sığınacak. Öteki kral eşleriyle birlikte gelenleri karşılayan ve zavallıların yerleşmesine yardım eden Hazret Mahal endişeyle, *ne zamana kadar?* diye düşünüyor.

... Evden eve kovuluyoruz, İngilizler keyiflerine göre her şeye el koyuyor, yıkıp yok ediyor. Hemen tepki göstermezsek, talukdarlar ayak sürümeye devam ederse, yakında kurtarılacak bir şey kalmayacak...

24 Mayıs Pazar günü, Şeker Bayramı. Şiddetli olaylar çıkmasından çekinen Sir Henry Lawrence, İngiliz askerlerine ve polisine ortalıkta görünmeme emri verdi.

Müminler cami çıkışında sessiz gösteriler için tüm kente yayılıyor. İnsanlar, yüzleri asık, saatler boyunca yürüyor: Artık kendini tartmanın, kararlılığını ve gücünü göstermenin zamanıdır. Akşam geleneksel kutlamalardan hiçbiri yapılmıyor; ne gösterişli ışıklandırmalar var, ne kulakları sağır edecek bandolar, ne rengârenk abur cubur dağıtımı, ne bilgiç maymun gösterisi ya da yılan oynatıcısı; bu akşam kimsede eğlenme hevesi yok. Sakin havanın altında, çatışmaların hazırlandığı hissediliyor. Sadece bir işarete kaldı.

Britanyalı bütün kadın ve çocukların 25 Mayıs günü bungalovlarını boşaltmış ve Vilayet Konağı sınırlarının içine taşınmış olmaları gerekiyor. Sir Henry böyle karar verdi ve farazi bir tehlike yüzünden rahat evlerinden ayrılmak zorunda kalmaya ifrit olmuş safların itirazlarına ve direnmelerine rağmen geri adım atmayacak, hatta bütün evlerin boşaltılıp boşaltılmadıklarını denetlemek için subaylarını gönderecek.

Taşınma bir haftaya yayılıyor; birbirleri ardından gelen aileler çoğu kez bir odada yedi-sekiz kişi olmak üzere iyi kötü yerleştiriliyor; çünkü bütün yapılanlara rağmen, yer sıkıntısı var. Yeterli yatak bulunamadığı için yere şilteler konuyor, yemekler aynı odanın ortasındaki masada yenecek. Tabii yakınlığa göre, toplumsal sınıfa göre yerleşiliyor, en rahat yerler subay eşlerine veriliyor. Ne olursa olsun, hiyerarşiyi gözetmek gerek; düzeni korumanın tek yolu, bu. Hizmetkârlar ise dışarıda, verandaların altına istiflenecek.

Kentte, halk köpürüyor: Kollar kavuşturulmuş, İngilizlerin savunmalarını pekiştirmelerine, Vilayeti alınması olanaksız bir kaleye çevirmelerine ses çıkarılmıyor! Önderler nerede? Saldırı işaretini hâlâ vermeyecekler mi?

30 Mayıs Cumartesi öğleden sonra, XIII. Piyade Alayı'ndan, daha önce bir casusun tutuklanmasını sağladığı için madalya almış bir sipahi, gizlice Yüzbaşı Wilson'ın bungalovuna kadar yaklaşıp kapıyı usulca çalıyor:

"Bu akşam başlıyor, Sahip! LXXI. Piyade saat dokuzda ayaklanma emrini verdi."

Lawrence haberi almasına rağmen müdahale etmeye yanaşmıyor. Güvenini kanıtlamak için birkaç gecedir sipahilerin arasında yatıyor. Bir söylenti uğruna her şeyi berbat etmeyecek. Kurmaylarıyla akşam yemeği yerken, top saat dokuzu çalıyor. Barakalarda ses seda yok.

Wilson'a dönerek, alaycı bir tebessümle, "Arkadaşlarınız gecikti,"* diyor.

Daha sözleri bile bitmeden tüfek gümbürtüsü sessizliği bölüyor, ardından başka silah sesleri geliyor, göğe kırmızılıklar yükseliyor. Sir Henry atların hazırlanmasını buyuruyor. Hayvanlar aceleyle eyerlenirken, soluk soluğa bir haberci geliyor.

"Piyade alayları ayaklandı! Bungalovları ateşe veriyor, buldukları her şeyi kırıyor, yağmalıyorlar. Adamları sakinleştirmek isteyen subaylar öldürüldü, geriye kalanlar da kaçtı. VII. Süvari Alayı müdahale etmek istediyse de asilerden biri atını üzerlerine sürüp onları dayanışmaya ve inançlarını savunmaya çağırınca, çoğunluk taraf değiştirip isyana katıldı."

Sir Henry kaşlarını çatıyor.

"Garnizondaki işleri bitince, kente girmek isteyecekler. Ne pahasına olursa olsun onları engellemeliyiz."

Subaylarına dönüyor:

"Majestelerinin XXXII. Alayı'yla yolu kesin, yanınıza dört top ve Avrupalı topçu bölüğünü alın. Ben de geliyorum."

Ardından Binbaşı Carnegie'ye işaret ediyor:

"Binbaşı, kentte ayaklanma çıkabilir. Asilerle birleşmeye çalışacaklardır. On yıldan beri buradasınız, sizce zaptiyeye güvenebilir miyiz?"

"Bana kalırsa, Sir, o kahrolası zencilerden hiçbirine güvenemeyiz! Ama zaptiye hâlâ nispeten güvenilir. Hem başka seçeneğimiz var mı?"

"Öyleyse yerli subayların yanına birkaç İngiliz veririz. On iki subay, daha fazlasına imkânımız yok. Yapacakları işin tehlikeli olduğunu bilsinler. Gönüllülerden seçmenizi öneririm."

"Emredersiniz, Sir!"

Binbaşı Carnegie başını sallaya sallaya uzaklaşıyor. Askerlere seçenek sunmakmış! Görülmüş şey mi? Bu Lawrence dedikleri amma da tuhaf bir subay! Oysa Pencap'ta, sadece yerlilere anlayış ve saygı göstererek bir felaketi önlediği söyle-

nir. Binbaşı Carnegie bu söylenenlerden hiçbirine inanmıyor. İçinden gülüyor: Savaşı önlemek ve bir anlaşmaya varmak için düşmana saygı göstermek yetseydi... Hem savaş olmasa, erkekler ne yapacak? Sıkıntıdan ölür ya da birbirlerini boğazlarlar! Bıyıklarının altından, "Tanrım," diye homurdanıyor, "bizi bu tehlikeli barışseverlerden koru!"

Sipahiler bütün bir gece boyunca yakıp yağmalıyor, evlerini ve saraylarını yıkan bu yabacılardan öcünü büyük bir keyifle alıyorlar. Ve İngiliz komutan, topların asilere çevrilmesi emrini verince Hint topçular bir dayanışma dürtüsüyle taraf değiştirip ayaklananlara katılıyorlar. Yerlerine çağrılan Britanyalı topçular bütün gece durmadan ateş yapacaktır. Sir Lawrence ve askerleri, şafak vakti Muryon kampını geri aldıklarında, geriye sadece kömürleşmiş bir enkaz ve cesetler kalmıştır. Asilerin çoğu, Lucknow halkıyla başarısız bir birleşme çabasından sonra Delhi'ye doğru kaçıyor.

Kentte İngiliz polisi, Britanyalılara bağlı kalmış birkaç sipahinin de yardımıyla halk ayaklanmasını bastırıyor. Sayısız ölünün dışında, tutukladıkları kırk kişi savaş mahkemesinde yargılanacak ve topların belirli bir uzaklıkta tuttuğu düşman bakışlı bir kalabalığın toplandığı meydanda asılacak.

İzleyen günlerde, halkı isyana yöneltiklerinden kuşkulanılan birçok ünlü kişi tutuklanıyor. Aralarında Kral Vacid Ali Şah'ın kardeşi, Şerif üd-Davla, eski başveziri, Delhi kraliyet ailesinden olup ayaklanmayı örgütlemek için birkaç hafta önce Lucknow'a gelmiş iki prens de var.

Hava gergin ve Sir Henry Lawrence, karargâhını sivillerin de toplandığı Vilayet Konağı'na taşıma zamanının geldiğini düşünüyor. Artık gerçek bir savaşın hazırlanmakta olduğundan kuşkusu yok. Duvarların gerisine çekilmeden önce, kraliyet hazinesini getirmesi için Yüzbaşı Bird'ü bir Sih bölüğünün başında Kayzerbağ'a gönderiyor: Hintlileri mücadeleye para desteği sağlama imkânından yoksun bırakmak gerek.

Muhafızların direnişi ve kadınların çığlıklarına rağmen, 17 Haziran günü hazineye el konuluyor; altın ve değerli taş dolu

sandıkların ağırlığı altında çökmek üzere olan kağnılar bir buçuk kilometre ötedeki konağa saatlerce hazine taşıyor.

> "Mücevherler etkileyiciydi," diye yazıyor Yüzbaşı Bird. "Harika inciler, yumurta büyüklüğünde zümrütler, muhteşem mücevherler ve tonlarca altın vardı. Bütün hepsini konağın ana binasına gömdük."*

Hazinenin çalınması haremde gerçek bir sarsıntı bırakıyor. İngiliz komutanlığının acımasız olabileceği, ihanet edeceği biliniyordu ya, haramiliğe soyunacağını tahmin etmemişlerdi. Kadınlar, "Bütün tören takılarını aldılar," diye yakınıyor, "babadan oğula geçen ve tahta geçme töreninde giyilen tacı bile. Şimdi de prenslerimizi hapsediyorlar; öldürmeye de cüret ederler mi?"

Sözleri, yanakları heyecandan kızarmış, koşarak gelen küçük bir hizmetkârın çığlıklarıyla kesiliyor.

"Huzur! Huzur! Çabuk gelin! Bakın! Dışarıda bir şeyler oluyor!"

Begümler eteklerini topluyor, görülmeden bakmalarını sağlayan ahşap kafeslerin başına koşuyorlar.

Gördükleri manzaradan dilleri tutuluyor: Sokakta, kırmızı Britanya üniformalı bez bebekleri sallayarak bağıran erkekler var. Ellerindeki sopaları bebeklere vurup gelen geçeni güldürüyor, alkışlar arasında kılıçlarını çekip uçurdukları kelleleri kalabalığın naraları arasında havaya kaldırıyorlar.

Sonraki günlerde aynı gösteriler, giderek daha intikam yüklü, tekrarlanıyor. "İngiriz mardabad!" çığlıklarıyla sopalanan, kelleleri uçurulanlar yalnız askerler değil, kadın ve çocukları betimleyen bebekler. Duvarlarda, kırmızı boyayla yazılmış Urduca, Hintçe ve Farsça sloganlarda, "Tanrıların küçümsediği ve toprağın gerçek oğullarının nefret ettiği bu yabancıları öldürmek" emri var. "Hareketsiz bekleyenler, Avrupalıların domuzlarıyla leş kargalarının çocuğudur."

Hazret Mahal dalgın dalgın, *bunları neden pencerelerimizin altında yapıyorlar?* diye düşünüyor. *Sarayı işin içine çekmek için mi? Halkın kararlılığını göstermek, krala iletmemizi umduklarından mı? Bir işaret bekledikleri kesin, talukdarlardan alamadıkları işareti hükümdardan istiyorlar... oysa kral çok meşgul... zevklerine dalmış... Hayır, yine haksızlık yapıyorum, zavallı kral tutuklu, mektupları okumuyor, hareket imkânına sahip değil. Oturup dertlenmektense, hayattan elinde kalanlarla avunmayı yeğliyor olmalı...*

İstediği kadar hak vermeye çalışsın, bir zamanlar hayran olduğu bu hükümdarın, sevdiği kocanın davranışına bir anlam veremiyor; düş görmeyi sürdürmek için kendi kendini köreltiğini bilmesine karşın, sanki kocası ona ihanet etmiş gibi, kinleniyor.

15. Bölüm

Sanki Lucknow isyanı bir işaret fişeğiymiş gibi, ayaklanma yerdeki barut izi misali yayılıyor; üstelik sadece Awadh'da değil, Hindistan'ın bütün kuzeyinde. Her gün yeni bir garnizon ayaklanıyor, her tarafta İngilizlerin ve temsilcilerinin malları yakılıp yıkılıyor, hapishane kapıları açılıyor, hazineler yağmalanıyor; sipahiler bütün bunların sefil maaşlar aldıkları yılların haklı tazminatı olduğu kanısında.

Kaçmayı başaramayan Avrupalılar ya çatışmalar sırasında öldürülüyor ya da infaz ediliyor. Sipahi toplulukları tarafından kararlaştırılmış, soğukkanlı cinayetler. On yıllar boyunca efendilerinin acımasızlığına katlandılar, şimdi o acımasızlığı onlara karşı kullanıyorlar. Yaşamları boyunca küfürlere, tokatlara, kırbaçlanmaya tahammül ettiler; top namlusuna bağlanmış yoldaşlarının binlerce parçaya dağılmasını izlediler, şimdi aynı şiddetle, aynı acımasızlıkla karşılık veriyorlar.

Yine de insanlığın üstün geldiği sayısız örnek var; bazı sipahiler kaçan aileleri koruyor, bu aileler içinde subaylarınınkiler bile var. Ama artık geriye dönüş imkânsız, artık ayrı taraftalar.

Başlangıçta çekingen davranan Awadh zaptiyesi, 12 Haziran günü isyana katılıyor. Halkın giderek daha fazla desteklediği çatışmalar basit başkaldırıyı aşıyor. Asiler açıkça "Ülkemizi çalan ve bizi aşağılayan sömürgecilere" karşı savaştıklarını belirtiyor, hatta bazen kavgalarını "Siyahların beyaz adama karşı mücadelesi" olarak niteliyorlar.

4 Haziran günü, Kanpur'un ayaklandığı haberi haremde coşkuyla karşılanıyor. Nana Sahip'in buralara gezmek için değil, öteki racalarla bir savaş planı hazırlamaya geldiği biliniyordu zaten! Yakında, kalkışma sırası Lucknow'a gelecek. Halk hazır, sadece isyanın önderleri olacakları her yerde söylenen Raca Jai Lal Singh ve arkadaşı Mahmutabat Racası'nın vereceği işareti bekliyor. Adı çok geçen bir diğer kişi de hapisten yeni kurtarılan Molla Ahmedullah Şah. Hindu ve Müslüman müritleri dinlerine saldırdığı gerekçesiyle işgalciye yoğun bir kin duyuyor.

Ne var ki coşkunun zirvesine erişmesi için haremağalarının Jhansi'de, Rani önderliğinde isyan çıktığı müjdesini getirmeleri gerekiyor. Kadınlar, Lakşmi Bai'nin adını duymuş, ona hayranlıklarını gizlemiyorlar. Başkalarına pek benzemeyen babası silah kullanmada son derecede usta, eşsiz bir süvari birliği yaratmıştı. Özellikle Hazret Mahal'in içi bu genç kadın hükümdar için içgüdüsel bir sevgiyle dolu. Aşağı yukarı aynı yaştalar ve aynı köklerden -birinin babası vezir, ötekinin sanatkâr- gelmeseler de, her ikisi de güzel, cesur ve en önemlisi, hırslı. Her ikisi de kendileri için ya da oğullarının hesabına, kaderi zorlamakta kararlı.

İsyanlar birbirini izliyor; Varanasi, Jaunpur, Allahabat, Sultanpur, Gonda, bütün Kuzey Hindistan alevler içinde! Ancak sevinç kısa sürecek, çünkü çok geçmeden alacakları bir haber sarayı üzüntüye boğacak: İsyanın arkasında olduğundan kuşkulanılan Kral Vacid Ali Şah Kalküta yakınlarında, Fort William'da hapis.

Yoldaşları ağlaşırken, Hazret Mahal, *Sanki halkın ayaklanmak için arkadan itilmeye ihtiyacı varmış gibi!* diye öfkeleniyor. *Yabancılar ülkemize ve zenginliklerimize el koyuyor, sevdiğimiz bir hükümdarı sürgüne göndererek iktidarı ele geçiriyor, insanları vergiyle boğuyor, sanatkârları iflasa sürüklüyor, topraklara sahip oluyor, dinimize bile saldırıyor, sonra da halkın isyan etmesine şaşırıyorlar! Bu durumun tek sorumlusu olduklarını kabul etmeye yanaşmadan, bir suçlu arıyorlar.*

Ama Beyazlar üstünlüklerinden öylesine şişmişler ki, bunları anlayamazlar. Istırabını ve olası tepkilerini anlayabilmek için kendilerini ötekinin yerine koydukları olur mu? Asla! Daha güçlü oldukları sürece, düzeni ve uygarlığın değerlerini korumak bahanesiyle ezip öldürmeyi sürdürecekler... Hangi uygarlık? En ulu değeri altın olan, tüller altına gizlenmiş bir tüccar uygarlığı...

O güne kadar kutladıkları ayaklanmaya şimdi lanet okuyan kadınların sesi, Hazret Mahal'i düşüncelerinden koparıyor:

"Can-ı Âlemimize yardım etmek için ne yapmalıyız?" diye sızlanıyorlar.

"İngilizleri kralımızı serbest bırakmaya zorlamak için, bir açlık grevi başlatabiliriz," diyor, dolgun bir begüm.

"En azından, siz başlatabilirsiniz," diyor sıska birisi, kıkırdayarak. Büyüklerinin bakışları öfkeli.

"Hiçbir işe yaramaz, İngilizler ölmemizi görmekle sevinir. Böylelikle masrafları azalır!" diye tartışmayı alayla kesiyor Hazret Mahal.

Kadınlar bütün öğleden sonra tartışacak, en olmayacak planlar yapacaklar. Düşüncelerinden başını alamayan Hazret Mahal sonunda dairesine çekiliyor; kocasına duyduğu kuşku ve sitemleri şimdilik unutuyor, çekiciliğinden ve iyiliğinden başka bir şey hatırlamıyor. Bugün ıstırap çektiğine göre, yardımına koşmak için elinden geleni yapacaktır. Bir yolu olmalı: ona haber iletecek bir casus bulmak, gardiyanları satın almak, sahte bir manevrayla dikkatleri başka tarafa çekmek...

Kapının eşiğinde kımıldamadan bekleyen adama dönüp, "Mammoo Han," diyor. "Raca Jai Lal'le görüşmek istiyorum."

"Raca'yı görmek mi istiyorsunuz?"

Haremağası yerinden sıçrıyor. Hanımının tuhaflıklarına alışkın, ama şimdiye kadar böylesine mantıksız bir isteği olmamıştı.

"Nerede göreceksiniz? Nasıl?"

"Bir yolunu bulursun sen, beceriklisin," diye fısıldıyor, en kandırıcı sesiyle. "Tabii, hiç kimsenin haberi olmamalı. Onu buraya almak imkânsız, ama bahçeye?"

"Huzur, haremin bahçesine hiçbir erkeğin giremeyeceğini unutuyorsunuz!"

"Peki, öyleyse, bir kadın... burka giymiş?"

"Öyle demeyin, Huzur, Raca asla kabul etmez," diyor Mammoo. Heybetli askere böyle bir öneride bulunma fikri bile onu titretiyor.

"Hapsedilmiş, belki de işkence gören efendisini kurtarmak için böyle bir rahatsızlığa katlanmaz mı? Kabul ettirmek için sana güveniyorum. Şekerleme saatinde, sakin bir yerde buluşabiliriz. Bu sıcakta kimse dışarıya çıkmayı düşünmez. Haydi, Mammoo, hanımına ve kralına hizmet edeceksin, biz bunu unutmayız."

Kendini ilk kez hükümdarlık kapsamına sokan bu "biz" zamiriyle, şaşkın haremağasını gönderiyor.

Kalın bir yasemin perdesinin ardına gizlenmiş bir kapıdan iki gölge süzülüyor. Erik rengi kurtah giydiği için saray görevlisi olduğu anlaşılan bir haremağasının peşindeki siyah burkalı, iri yarı kadın tökezliyor, ağzından sesli küfürler çıkıyor, ürkmüş haremağası "Şşt!" deyip duruyor. Beyaz mermerden bir bankın süslediği loş bir köşeye ulaşır ulaşmaz burka uçuyor ve altından terli ve öfkeli Raca görünüyor.

"Böylesi bir rezaleti kabul ettiğim için aptal olmam gerek! Haberin olsun, eğer dediğin kadar önemli değilse, kulakların kızarır!"

Billurumsu bir kahkaha duyuluyor:

"Konu önemli, Raca Sahip, endişelenmeyin!"

Raca şaşkınlık içinde ağaçların arasına bakıyor, bir şey göremiyor... Oysa o güllerle pelesenklerin ardındaki belli belirsiz titreme...

İnce yapılı, zarif bir kadın görünüyor. Topaz ve incilerle süslü bir kuşakla tutturduğu, uzun bir brokar garara giymiş, tül kurtahının üzerine göğsünü, saçlarını ve yüzünün alt tarafını örtecek, sırmalı bir dupatta yerleştirmiş. O yaklaştıkça, Raca ilk izlenimde olduğundan çok daha uzun görünecek kadar zarif, duruşunun soylu olduğunu fark ediyor.

Saray kadınlarına özel çekingenliklere ve kırıtmalara hiç başvurmadan, banka oturuyor ve racaya da oturmasını işaret ediyor. Beriki bir bakışta orada sadece tek bir bank olduğunu görüyor, oysa kuralın yasağı açık... Alaycı bir bakış onu gerçeğe döndürüyor. Hangi kural? En kutsal kurala, perde yasasına karşı gelmiyorlar mı zaten?

Alaycı bakışları her an daha yoğunlaşan yeşil gözlerin karşısındaki acemiliğine lanetler okuyarak, bankın en ucuna ilişiveriyor. Bu saçma buluşmayı neden kabul etti? Saraya özgü bu yapmacıklardan nefret ediyor! Kralın dostu olmasa, buraya asla adım atmazdı. Askerleri bütün bu yozlaşmış soylulara, Çarşı'nın zeki gözdelerini sarayın kolay unutulur güzellerine yeğliyor. Bu güzellere hiç yaklaşmadığı için değil -hükümdarın düzenlediği gösterilerde görmüştü bu kadınları- ama yapay bir dünyaya hapsedilmiş bu durgun yaratıklar ona kadından çok taşbebekleri hatırlatıyor.

"Sizi şahsen görmek istediysem, Raca Sahip, durum acil olduğu içindir. Kralın hayatı tehlikede. Hem siz hem de ben, o korkunç Fort William'da tutukluluğa dayanamayacağını bilecek kadar tanıyoruz onu. Kralı oradan kurtarmak zorundayız. Eylem adamı olduğunuz gibi, onun en sadık dostusunuz. Bir planınız var mı?"

İnce kumaşın altında, genç kadının hatlarını tahmin etmeye çalışan Raca, kendini duyduğu sesin ciddi, biraz kısık, büyüleyici olduğunu düşünür yakalıyor.

"Evet, Raca Sahip?"

Çekici ses birden sabırsız oldu.

Beriki aklını toplayarak, "Aslında, bunu düşünecek zamanım olmadı," diyor. "Şu anda eylemlerimizi düzenlemek için o kadar vakte ihtiyacımız oluyor ki..."

Birden susuyor, dudaklarını ısırıyor. Tanımadığı bu kadına neler açıklıyor... Yoksa aklını mı yitirdi?

Yeşil gözler heyecanla parlıyor.

"Allah'a şükürler olsun! Yoksa racalar nihayet harekete geçmeye karar mı verdiler?"

Heyecandan, genç kadının tülü kayıyor, ortaya şehvetli dudaklarıyla tezat oluşturan kemerli burnu ve kararlı çenesi çıkıyor.

Bir taraftan begümün kılığını düzeltmek için acele etmediğini keyifle gözlemlerken, diğer yandan da kadının çok güçlü bir kişiliği olduğunu düşünüyor.

"Peki, harekete ne zaman geçmeyi düşünüyorsunuz? Sarayın bir yardımı olabilir mi?" diye soruyor, çınlayan bir sesle.

"Yardım? Haremin nasıl bir yardımı olabilir?" diyor Raca, elini bu kadar kolay açmış olmanın kızgınlığıyla. "Rica ederim, söylediklerimi unutun. Ülkemize ve kralımıza yapabileceğiniz en büyük iyilik, susmak olacaktır."

Ne kaba adam! Hazret Mahal öfkeyle doğruluyor, dupattasına sarınıyor:

"Ülkenin kadınlarını hiç tanımadığınız belli; sizden alacağım bir ders yok, Raca Sahip. Yoksa geçen yüzyıllarda kadınların çok kez savaştıklarından habersiz misiniz? Tutsak ya da ölü bir babanın, bir kocanın yerine bazıları tahta geçip ordular yönetti. Örneğin, Razia..."

"Şşt! Huzur!"

Mammoo'nun heyecanlı hareketlerini görünce, sesini alçaltıyor. Öfkesi içinde bulundukları tehlikeyi unutturmuş: Yakalansalar, her ikisinin cezasının ölüm olacağına hiç kuşku yok.

Haremağası yan yollara bakmaya giderken, Raca beceriksizliğini affettirmeye çabalıyor. Genç kadını kızdırmak niyetin-

de değil: Karşısındaki akıllı, tutkulu biri, bir gün işe yarayabilir, hem -neden saklamalı?- merakını da çekiyor.

"İyi ifade edemedim, Huzur, saray inceliklerinden habersiz bu askeri bağışlayın. Rica ederim, görüşme konumuza dönelim: kralı kurtarma konusuna. Sizin bir planınız var mı?"

Hazret Mahal tereddütlü. İçinden bu terbiyesizi bırakıp gitmek geliyor ya, kendini tutuyor. Vacid Ali Şah'ın bütün yakınları içinde en beceriklisinin Raca olduğu kesin, bu adama ihtiyacı var. Ama onun da bu ihtiyacın karşılıklı olduğunu anlaması gerek!

"Tutuklanmasına kadar, Haşmetmeapla sürekli yazıştık," diyor. "Ona burada olan biteni bildirdim, halktaki hoşnutsuzluğun her geçen gün arttığını, dönmesini beklediklerini anlattım. Şimdi tutuklandığına göre daha güç olacak, ama birkaç altının gardiyanları yumuşatacağından eminim."

İyi bir amaç için söylenmiş bir yalan, Raca'nın da kanmayacağı kesin: Vacid Ali Şah'la temas ettiği söylentilerini yayan o değil miydi? Ayrıldığı insanları hemen unuttuğunu bilecek kadar tanıyor dostunu: Sürgüne yanında götürmediğine göre, fazla sevmediği açık olan bir begümle neden yazışsın ki?

Hazret Mahal karşısındakinin kuşkulandığını seziyor, o kuşkular kendi çevresinde de mevcut, ama uzun zamandan beri cevabı hazır.

"Kral buradan ayrılacağı gün kalıp gözü ve kulağı olmak isteyip istemediğimi sordu. Öteki kadınlarından hiçbirine güvenemediğini söyledi; onun gözünde bu görevi sadece ben yapabilirdim. Nasıl reddedecektim? Ağlayarak ayrıldık. Onu çok özlüyor, ama işine yaradığımı düşünerek teselli buluyorum."

"Sadakatiniz sizi onurlandırıyor," diyor Raca. Sesinde öyle bir inanç var ki, genç kadın bir alay tınısı sezer gibi oluyor.

Hiç etkilenmeden, devam ediyor:

"Planım şöyle: Bütün öteki kaleler gibi, Fort William'ın içinde de bir cephanelik olmalı. O cephaneliği havaya uçur-

mak, kargaşadan yararlanmak ve oradaki adamlarımızın yardımıyla kralı kurtarmak gerekecek."

"İyi ama, Fort William'a girmek imkânsız, orası bütün Hindistan'ın en iyi korunan hapishanesi!"

"Haremağası Mammoo, yıllarca Kalküta'daki Genel Vali'nin hizmetinde bulunmuş, Bengal ordusundan yaşlı bir sipahi tanıyor. Bu sipahi valilik ikametgâhıyla kale arasında gizli bir geçit olduğunu söyledi. Bunun için, kılık değiştirmiş bir adamımızı valilik ikametgâhına sokmamız yetecek. Oraya girdikten sonra, satın aldığımız muhafizlar ona kaleye ve cephaneliğe giden gizli geçidin yerini gösterecek. Olacaklardan haberdar edilen kralı cephaneliğin havaya uçmasının kargaşasında kurtarırız. Orada en fazla altı yardımcı bulmamız yeter ve İngilizlere karşı duyguları düşünürsek, bunun çok güç olmaması gerekir... Bir de tabii, işin ucundaki büyük ödülü."

"Bu kadar az adam, neden? Kaçan kralı korumak için çok daha fazlası gerekir!"

"Söz konusu olan dövüşmek değil, patlamayı izleyen birkaç dakikada, herkes yangını söndürmekle meşgulken, kralın kaçmasını sağlamak! Olacakları bilenler ne kadar azsa, gevezelik ihtimali de o kadar düşük olur."

"İyi düşündüğünüzü itiraf etmeliyim. Bunları haremde mi öğretiyorlar?" Sesi alaycı ama bakışları hayran. "Yine de önemli bir sorun kalıyor: Kral kurtulduktan sonra nereye gidecek? Tabii ne Kalküta'daki sarayına, ne de Lucknow'dakine. Yoksa İngilizler onu hemen hapse gönderir."

Hazret Mahal plan yaparken bu konuyu hiç düşünmediğini anlıyor. Kendi de inanmadan, "Sipahilerine katılıp isyanın başına geçer," diyor.

Raca'nın bir şey söylemediğini görüp ekliyor:

"Askeri konularla ilgilenmeyeli uzun zaman oldu, ama ona danışmanlık yapabilirseniz..."

"Onur duyarım... Tabii, kabul ederse."

Bakışıyorlar. Daha fazlasını söylemeye gerek yok. İkisi de kralı böylesine tehlikeli bir girişimi asla kabul etmeyeceğini bilecek kadar tanıyor. Vacid Ali Şah şairdir, sadık bir dost, sevgi dolu bir eş, bazen de iyi niyetli ve cömert bir hükümdardır. Ondan asker olmasını istememek gerekir.

Jai Lal genç kadının umarsızlığını görüp acıyor.

... *Onu terk eden bu kralı hâlâ bu kadar seviyor mu yoksa?*

Birden onu teselli etme arzusunu duyuyor:

"Hiç endişelenmeyin, Huzur, ülkeyi kurtaracak ve kralı bütün kudretiyle tahta oturtacağız!"

Karşısındaki cevap vermeyince, gülümseyerek ekliyor:

"Belki de, bugüne kadar yeteneklerini küçümsediğim bazı harem mensuplarının yardımına ihtiyacımız olur."

16. Bölüm

17 Haziran: Sir Henry Lawrence'tan
Kalküta'da Genel Vali General Lord Canning'e telgraf

"Awadh'dan haberler dehşet verici. Aynı kaderi beklediğimiz Lucknow dışında, on beş günden bile az bir süre içinde Britanya kuvvetleri bozguna uğratıldı. Muhbirlerimiz kentin otuz kilometre kuzeyinde önemli asi toplulukları oluştuğunu bildiriyor.

"General Wheeler'in kuşatma altında olduğu Kanpur'u savunmaları için birlikler gönderdim, ne var ki askerler yolda subaylarını öldürüp asilere katıldı. Wheeler yeni takviye göndermem için yalvarıyor; içim yanarak geri çevirmek zorunda kaldım çünkü burada da saldırı her an başlayabilir ve topu topu sadece birkaç yüz savaşçıyız.

"Sizden rica ediyorum, Kanpur'u kurtarmaları için olabildiğince çabuk birlik gönderin, daha fazla dayanamayacaklar."*

Gerçekten de, Kanpur'daki durum ciddi.

Sir Hugh Wheeler daha mayıs ayında, olaylar henüz başlamışken, bunun bir itaatsizlik değil, Britanya iktidarını devirmek için önceden tasarlanmış bir komplo olduğunu anlamıştı. Saldırıya karşı önlem olarak, garnizonun ortasında, tuğladan yapılmış iki binayı tahkim ettirdi, çevresine hendek kazdırdı; üç metre yüksekliğinde bir duvar ördürüp on top yerleştirdi. Nana'nın sırdaşı Azimullah'ın alaylı bir ifadeyle "umutsuzluk kalesi"* olarak adlandırdığı, sembolik bir savunma. Oysa

Hindistan'ın en büyük garnizonlarından biri olan Kanpur'da, tuhaf şey, sadece üç yüz Avrupalı askere karşılık üç bin sipahi var. Sir Hugh pek de kaygılanmıyor, asilerin Meerut ve Sitapur'dakiler gibi bungalovları yakıp yağmaladıktan sonra Delhi'ye gideceklerini düşünüyor.

On altısında sipahi bölüğüne yazılan Sir Hugh, elli iki yıldır Hindistan'da. Ufak tefek, keskin gözlü bu adam, Hintçe konuşan ve ülkenin kültürüne hayran o eski subaylardandır ve işi, İrlanda-Hint karışımı bir melezle evlenip altı çocuk babası olmaya kadar vardırmıştır. Askerlerini çok sever, onlar da ona sınırsız bir sadakat gösterir. Ne var ki son yıllarda uygulanan İngiliz siyasetinin doğurduğu hoşnutsuzlukların farkında, yetkilileri birçok kez uyardı ama boşuna. Şimdiyse, hesabı ödeme zamanının geldiğini biliyor ama yine de güvenini koruyor: Sipahiler ona ve çevresine asla el kaldırmayacak.

21 Mayıs günü, II. Süvari Alayı'nın o gece ayaklanacağı haberini alınca, kadın ve çocukların korunaklı kampa alınmalarını, hazinenin de getirilmesini buyuruyor. Oysa hazineyi korumakla görevli sipahiler bağlılıklarını ileri sürerek itiraz ediyor ve hazineyi bırakmıyorlar. Hava gerginleşiyor: Israr ederse bir çatışma çıkabilir; öte yandan sekiz yüz bin altın rupiyi asilere bırakmak mümkün mü? Çözüm, hazineyi korumak için iki topla birlikte, üç yüz Maratha savaşçısı göndermeyi öneren sadık dost Nana Sahip'ten geliyor. Sir Hugh önce kararsız kalıyor, daha sonra Nana'nın ona yardım ettiği sayısız örneği, hatta daha kısa süre önce Delhi'yi geri alması için bin beş yüz asker önerdiğini hatırlayarak razı oluyor.

Aracılık görevini yapan, Azimullah'tır.

"Düşünebiliyor musunuz, kabul ettiler!"

Nana Sahip'in yanına dönen Azimullah, kendini gülmekten alamıyor:

"Bu İngilizleri hiç anlamayacağım! Unvanlarınızı ve miras haklarınızı elinizden alıyorlar, bütün dostluk itirazlarınızı yutuyorlar, onlara hizmetten başka bir şey düşünmemenizi do-

ğal karşılıyorlar! Size yaptıkları bunca şeyden sonra, onlardan nefret ettiğinizi anlayamıyorlar mı?"

"İyi ama onlardan nefret ettiğim yok ki!"

"Çünkü çok iyi ve çok soylusunuz, Asaletmeap. Sadece sizi soymadılar, kendi sanayilerinin ürettiklerini yüksek fiyata almamız için sanatkârlarımıza zorla işten el çektirerek talukdarları ve bütün ülkeyi iflasa sürüklediler. Üstelik küçümsemeleriyle de eziyorlar bizi!"

"Şahsen onlarla hep güzel ilişkilerim oldu."

"Biz Siyahlar ve Beyaz olan onlar arasındaki mesafenin korunması şartıyla! Kızıyla evlenmek istediğinizi söylediğiniz zaman, dostunuz olduğunu iddia eden eski valinin öfkeli tepkisini unuttunuz mu? Sırtını döndü ve sizinle bir daha konuşmadı."

Nana Sahip kıpkırmızı oluyor ve Azimullah'a hınçla bakıyor: O hakareti hatırlatmaya nasıl cüret edebilir? Sanki yarasını kaşımaktan, kinini canlandırmaktan zevk alırmış gibi...

Süvarinin ayaklanacağı haberinin yanlış olduğu anlaşılınca, çoğu subay güvenlerini kanıtlamak için askerlerin yanında uyuyor.

Öte tarafta, Nana Sahip gerçek bir Maratha gibi, iki ayrı ata oynuyor. 1 Haziran günü, yanına kardeşini, tüm dünyadan nefret eden, gemlenemez öfke nöbetleriyle ünlü sarsak Bala Rao'yu alarak bir teknede sipahi önderleriyle gizlice buluşup isyanı desteklediğini ima ediyor. Sir Hugh bu buluşmadan haberdar olunca, şaşırdığını öne sürüp, sipahileri yatıştırmak ve doğru yola döndürmek amacında olduğunu anlatıyor.

Lucknow garnizonunun ayaklandığı ve İngiliz birliklerinin Delhi'ye doğru ilerlediği haberleri, çatışmaların önlenebileceği hayalini yıkıyor. Süvari giderek daha hareketleniyor, subayların cesareti ve askerlere yaklaşımı tehlikeyi daha fazla geciktiremeyecek.

4 Haziran gecesi silah sesleri duyuluyor. Birkaç dakika sonra bir haberci geliyor, Nana'nın askerlerinin süvariyle birleşip, hazineyi götürdüklerini bildiriyor.

Wheeler, dost ihanetinin ilk işaretini alıyor.

Birinci Piyade Alayı, sipahilerin alaya aldıkları ama zarar vermedikleri subaylarının yakarışlarına rağmen ve zaman geçirmeden süvariye katılıyor. Meerut ve Delhi'deki gibi, asilerin ilk girişimi hapishane kapılarını açmak. Yağma ve yangınlarla dolu, kaleye sığınmış Avrupalıların endişeyle dinledikleri zafer çığlıklarıyla bölünen bir gece başlıyor.

Şafakla birlikte, LIII. ve LVI.'nın Hintli subayları Wheeler'a gelip, adamlarına güvenemeyeceklerini bildiriyor. Beriki uzun zamandır tanıdığı bu eski askerlerden yanında kalmalarını istiyor.

"İmkânsız, Sahip," diyor yaşlı bir sipahi, üzüntüyle. "Avrupalılar ve yerliler artık birlikte olamaz. Sizin için savaştık, kanımızı sizin için döktük ve karşılığında toplarınız kardeşlerimizi parçaladı. En kısa zamanda gitmeniz gerek, Sahip, sizinkileri de alarak gitmeniz gerek. Anamız, babamız oldunuz, kaçışınızı koruruz, ama sizinle gelemeyiz."

Bu sırada, sipahiler, Kanpur'un on beş kilometre uzağındaki Bithoor Sarayı'nın önünde, Nana Sahip'i görmek istediklerini haykırıyor.

Azimullah tarafından uyandırılan Nana, ne karar vermesi gerektiğini kestiremiyor. Olaylar beklendiği gibi gelişmedi: İngilizleri hazırlıksız yakalayacak ve çekilmeye zorlayacak genel bir ayaklanma tasarlanmıştı. Oysa askerlerin sabırsızlığı planı bozdu ve Kalküta'daki İngiliz Yüksek Komutanlığı, bölgeye takviye göndermeye başladı. Kolaylıkla ezilebilecek bu isyana katılırsa, her şeyini hatta hayatını yitirecek. Öte yandan, İngilizleri destekliyor görünmek...

Ancak sipahiler Nana'ya seçenek bırakmıyor: Yasal bir öndere ihtiyaçları var. Ya Nana Sahip başlarına geçer, onu hükümdar kabul ederler ya da ölür.

Nana elini yüreğinin üzerine koyuyor, Azimullah'ın alaycı bakışları karşısında, "İngilizleri desteklediğimi nasıl düşünürsünüz?" diye haykırıyor. "Hazineyi güvenli bir yere gömelim ve Delhi'ye, imparatorumuz Bahadır Şah Zafer'in yanına gidelim!"

Askerlerinin tezahüratı arasında dairesine çekiliyor. Oysa Azimullah aynı düşüncede değil. En zayıf oldukları anda ezmeden, takviye alıp güçlenmelerine izin vererek istilacıyı nasıl kovacaklar? İktidarını pekiştirmek üzere Kanpur'a saldırması için efendisine saatlerce dil döküyor:

"Delhi'de, onlarca prensten biri olacaksınız. Hiçbir gücünüz olmayacak. Oysa burada mutlak hükümdarsınız ve adamlar size hayran."

Kibir korkuyu yeniyor, Nana sonunda savaşmaya razı oluyor.

Subaylarıyla savaşmak istemeyen sipahileri kandırmak daha uzun sürüyorsa da, Beyazların korkunç bir intikam alacakları korkusuyla dağıtılacak altınların hayali, tereddütlerinin hakkından geliyor. Bir de, Kanpur özgürlüğüne kavuştuktan sonra, Büyük Mugal'in muzaffer başkenti Delhi'ye gidileceği, oradan da bütün Hindistan'ın fethedileceği vaadi.

Sipahilerinin Delhi yolunda olduklarından kuşkulanmayan General Wheeler, 6 Haziran sabahı, şafak vakti beklenmedik bir pusula alıyor: Nana Sahip, yazdığı çok saygılı mektupta askerlerinin aynı gün saat 10'da saldıracaklarını bildiriyor. Prensin arkadaşlarından sakladığı bu mektubu yazdıran, eski dostuna vefa borcu ve haber vermeden saldırmayı yasaklayan savaşçı ahlakı olmalı. Ne var ki Wheeler, bütün subaylarını İngiliz-Hintli nüfusla birlikte duvarların gerisine toplamak fırsatı buluyor. Yarısı kadın ve çocuk, toplam bin kadar kişi.

Üç hafta süren kuşatma sırasında kale yoğun top atışına tutulacak. İngilizler ellerinden geldiği kadar cevap veriyor, ama cephaneyi idareli kullanmaları gerek. Her gün yeni kurbanlar görülüyor. Sıcak dayanılmaz, su sıkıntısı çekiliyor. Kamptaki tek kuyuya gitmek için hayatlar tehlikeye atılıyor ve kamp ker-

piç bir duvarla öylesine kötü korunuyor ki, odalarının içindeyken vurulanlar oluyor.

Bir haftanın sonunda, daha uzun zaman dayanamayacaklarının bilincinde olan Wheeler, Nana'ya bir haber gönderip Kalküta'ya gitmelerine izin vermesini istiyor. Bütün ihanetine rağmen, bir zamanlar dostu olan kişiye hâlâ -az da olsa- güveniyor.

Nana için böylesi en güzel çözüm ama tek başına karar veremeyecek; asi subaylara, "acımasız" unvanını taşıyan kardeşi Bala Rao'ya ve kâtibi Azimullah'a danışması gerekiyor. Azimullah belki ilk kez o ünlü sükûnetini yitiriyor:

"Kanlarımızla çocuklarımızı katleden İngilizleri bağışlamak, ha? Aklınızdan bile geçirmeyin! Yoksa Beyaz kanı bizimkinden daha mı değerli? Bir Beyaz çocuk bizimkilerden kaçına bedel? On? Yüz?" Öfkeden soluğu kesilecek gibi.

Sözleri onaylayıcı homurtularla karşılanıyor. Gerçekten de bir süredir isyanın kanlı biçimde bastırıldığı Varanasi ve Allahabat'tan gelenler var. Dehşet içinde, evlerinin ve tarlalarının yakıldığını, kadınların ırzına geçildiğini, insanların sakat bırakıldığını, ne bulurlarsa yakıp yıkarak Kanpur'a yaklaşan Binbaşı Renaud ve Yüzbaşı Neill'in askerlerinin genç yaşlı binlerce köylüyü yol boyunca ağaçlara astıklarını anlatıyorlar.

İngilizlerin gözünde, Delhi ve Meerut'taki sivillerin katledilmesi karşılığında, haklı bir vahşet: öldürülmüş beyaz erkek ve kadınlar... hem de yerliler tarafından! Öyle ya, asıl rezalet bu: Efendilerine el kaldırma cüretini gösteren köleler, bundan büyük suç yok; bu yapılan, herkesin hakkı olan yerde durduğu doğal bir hiyerarşinin yıkılmasıdır. Beyaz insanın belirgin bir şekilde ve sonsuza dek kara ve koyu derili insanlardan üstün olduğu bir dünya düzenini sorguladığı için, kabul edilmez bir küfür; hele o kara ve koyu derililer bir de Hıristiyan değillerse...

Çarpışmalar günlerce sürüyor. Küçük garnizon, sipahilerin saldırısı karşısında umutsuz bir direniş gösteriyor. Plassey Savaşı'nın yıldönümü 23 Haziran'da özellikle ağır bir saldırı-

yı püskürtmeyi başarsa da, ilaçların ve yiyeceklerin saklandığı bina bir obüsle yıkılınca, Sir Hugh Wheeler, Nana'ya yeni bir ulak göndermek zorunda kalıyor.

Beriki ne yapmak gerektiğini kararlaştırmak için kardeşi, danışmanı Azimullah ve başlıca komutanı Tantia Tope ile birlikte bir odaya kapanıyor. Uzun tartışmalardan sonra, Bayan Jacobi adlı İngiliz-Hintli melezi bir rehineyi, Nana Sahip'in imzasını taşıyan resmi bir mektupla göndermeyi uygun buluyorlar:

> Çok Kudretli Majesteleri, Kraliçe Victoria'nın Tebaasına.
>
> Hintlilere karşı girişilen suçlarla hiçbir ilgisi olmayan ve silahlarını teslime rıza gösteren herkes, Allahabat kentine kadar güvenli geçiş hakkına sahip olacaktır.

Sir Wheeler kararsız: Böylesine ustalıkla ihanet eden birine güvenilebilir mi? Ancak ellerinde sadece üç günlük erzak kaldığını, bütün kadınlarla çocukların öleceğini söyleyen subaylarının ısrarı karşısında teklifi kabul ediyor.

Uygulamanın ayrıntıları tarafsız bir alanda, soluk ve sıska iki İngiliz subayıyla Nana'nın temsilcileri; koyu tenli, iri yarı bir adam olan, başında hep beyaz bir sarıkla dolaşan ve parlak bir strateji uzmanı olarak bilinen Maratha komutanı Tantia Tope ve zarif Azimullah Han arasında kararlaştırılacak. Nana Sahip, Ganj ve Jumna Nehirlerinin birleştiği stratejik Allahabat kentine ulaşmaları için İngilizlerin emrine yeterince tekne ve kürekçi vermeyi kabul ediyor. Buna karşılık berikiler de toplarını, tüfeklerini ve cephanelerini bırakacaklar. Uzun çekişmelerden sonra, tabancalarını almalarına izin veriliyor.

Ateşkes 26 Haziran'da ilan ediliyor. Geç kalmış bir duygusallığa kapılan Nana Sahip kadınları, çocukları ve yaralıları kıyıda bekleyen büyük kayıklara kadar götürmek için on altı fil, seksen tahtırevan ve kağnı gönderiyor.

27 Haziran sabahı, refakatçi askerlerin alaycı bakışları altında herkes tepeleme dolu teknelere biniyor. Bayıltıcı sıcağa

rağmen, Satichura Ghat iskelesine hâkim küçük bir Hindu tapınağının gölgesine yerleşmiş yetkililer, yapılanları izliyor. Aralarında Azimullah Han, Tantia Tope ve Nana'nın kardeşi de var, ama prensin kendisi görünmüyor.

En öndeki kayıkta yer alan Sir Hugh Wheeler, saat 9'da hareket emrini veriyor. Teknesi yol almaya henüz başlamışken, Tantia Tope'nin bir işaretiyle bütün kürekçiler kayıkların saman kaplı gölgeliklerine kor parçaları atıp, ateşe verdikten sonra suya dalıyor. Aynı anda, kıyıdaki ağaçların arasından fırlayan yüzlerce sipahi ateşe başlarken, karşı kıyıdan da bu sarsak filonun üzerine top mermisi yağdırılıyor. Panik çıkıyor. Kimileri birkaç dakika dayanabilmek için ateşe cevap vermeye çalışırken, geri kalanlar kadın, erkek, çocuk, yaralı suya atlıyor, umutsuzca kaçmaya çabalıyor; ne var ki Maratha atlıları hemen yetişecek ve kurşun yağmurundan kurtulanları palalarıyla biçecektir.

Ganj'ın kızıl sularında yüzlerce ceset yüzüyor. Katliamdan kurtulan yalnız dört kişi ve dehşeti bunlar anlatacak.

Kadınlar çocuklarını göğüslerine bastırarak dehşet içinde haykırıyor, kararsız askerlerden imdat diliyor, sonunda saraydan katliamı durdurma emri geliyor.

Hayatta kalan iki yüz kadar kadın ve çocuk bir "bibi" için, bir İngiliz subayının metresi için yapıldığından Bibighar adı verilen küçük bir eve tıkılıyor. Uzun zamandır boş olan ev dökülüyor, tutsaklar toprak zeminin üzerinde yatacaklar. Yiyecek olarak günde iki defa un ve yoksul Hintlinin gündelik aşı mercimek ya da *dhal* verilecek.

Nana bu insanları neden kurtardı? Başka bir hayatta dostu olan kişilerin karılarına ve çocuklarına acıdığı için mi, yoksa bir hesabı mı var? Talihin değiştiği bir anda, bu rehineler gerçekten de önemli birer pazarlık kozu olabilir.

Oysa barakanın çevresini doldurup içeridekilerle alay edenlerin gözünde bu umarsız kadınlar bir intikam hedefidir. Gözlerine bile görünemedikleri memsahiplerin hizmetinde ömürleri boyunca imanları gevreyen bu Hintliler için kadınların aşağılanma sahneleri keyif kaynağı, çünkü İngilizlerin yanında

çalışmanın dayanılmaz tarafı, işin begümlerinkinden daha ağır olması değildir; asıl sorun, var olmamaktır. Ev halkından sayılmak, itilip kakılmakla birlikte, çocuk gibi korunmak yerine bir gölge muamelesi görülür, kullanılacak bir alet; ama asla tek bir bakışa bile değecek bir insan olunmaz.

Kini besleyen, ilişkilerin günden güne insanlıktan uzaklaşmasıdır. İşte kadınlar dizleri üzerine çökmüş, beceriksizce buğday öğütmeye çalışan, biraz un için taşların üzerinde ellerini yaralayan, bir zamanlar ipeklere ve dantellere bürünmüş birer "leydi" iken, şimdi hizmetkârlarının bile burun kıvıracağı paçavraları yıkamaya çabalayan aynı memsahipleri görünce, keyiflenip alay etmelerinin asıl nedeni, budur.

Çünkü Babighar'ın başgardiyanı kadının da memsahiplere anlayış gösterdiği söylenemez.

Açık teni ve otoriter tavırları nedeniyle "begüm" adı verilen bu kadın, Nana'nın kâtibine bütün varlığıyla bağlı, eski bir orospudur. Tıpkı onun gibi, İngiriz kadınlarından nefret ediyor; özellikle iyi niyetli görünmeye çalışanlardan, dostça davranmak isterken kibirlerini saklayamayanlardan, iyilikleriyle bile araya çok belirgin, hakarete dönüşen bir mesafe koyanlardan. Bu nedenle de, onları aşağılamak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Tutsaklarının sağlık durumunun tehlikeli olacak kadar bozulduğunu öğrenen Nana Sahip, bir hekim gönderip kadınlara günde bir saat dolaşma izni verdiği zaman, başgardiyan İngirizleri en yoğun alaylara hedef olacakları kalabalık sokaklarda yürütecek ya da çarşıdan, yiyeceklerle dolu tezgâhların arasından geçirecek; aç bir çocuğun bakışlarına dayanamayıp bir meyve uzatma cüretini gösteren satıcıya, "Utanmıyor musun?" diye çıkışacaktır. "O meyveyi git de, açlıktan ölen bizim çocuklara ver!"

Bibighar hapishanesinde zayıflık ve dizanterinin kırıp geçirdiği kadınlar her şeye karşın bir umuda sarılıyor: Boşboğaz bir hizmetkârdan, Binbaşı Renaud alayının Allahabat'tan yola çıktığını, onları kurtarmak için Kanpur üzerine geldiğini öğrendiler.

Öte tarafta, Nana Sahip danışmanlarını topluyor.

"Soluk benizli ve dar kafalı halk yenildi, ama toparlanmaya çalışıyor. Onları yok edeceğiz!"*

Casusların getirdiği haberlere göre, İngiliz birliğinde ancak birkaç yüz asker var, yollarının üzerinde kanlı kasabalar ve kentler bırakmış olsalar da, gerek çatışmalarda gerekse de güneş çarpması ve bir dizi hastalık sonucu ağır kayıplar verdiler.

Nana Sahip, 9 Temmuz'da Tantia Tope ve kardeşi komutasındaki asi ordusunu Britanyalıları durdurmaya gönderiyor. Düşmandan çok daha kalabalık olduğundan, bu görevi kolaylıkla başarmaları gerekiyor. Ne var ki General Havelock'un beklenmedik anda gönderdiği ve Hintlilerin arkasına sarkan takviyeler asileri şaşırtıyor. İki gün süren kanlı çarpışmalardan sonra, Nana Sahip'in birlikleri bozguna uğruyor.

Bozgun haberinin Kanpur'a ulaştığı 13 Temmuz günü, savaş konseyi ittifakla kenti savunmaya karar veriyor.

Tutsaklar ne olacak?

Başta Tantia Tope ve Azimullah olmak üzere, prensin danışmanlarından çoğu, kadınlarla çocukları ortadan kaldırmak niyetinde: "Burada bütün olan biteni gördüler, bize karşı tanıklık ederler." Nana Sahip ise bu çözüme kesinlikle karşı çıkıyor; adamlarını ikna etmek için İngilizlerin kadın ve çocuklarını kurtarmak için her şeyi vereceklerini ve eğer durum kötüleşirse, kellelerini kurtarmanın tek yolunun bu rehineler olduğunu söylüyor.

Savaş meclisi herhangi bir karar alamadan dağılıyor.

17. Bölüm

Awadh'ın bütün bölgelerinden, Lucknow'un otuz kilometre uzağındaki Nawabganj'a asi grupları akın ediyor. Çoğu ayaklanmış garnizonlardan gelen sipahiler olsa da, aralarında adamlarının başına geçip, istilacıyla savaşmaya karar vermiş talukdarlar da var. Kaybedecek neleri kaldı ki? İngilizlerin yeni yasaları topraklarını ellerinden aldı; daha da önemlisi, talukdarla köylüyü yüzyıllardır birbirine bağlayan karmaşık sadakat zincirini kırarak konumlarını yerle bir etti. Artık tek bir amaçları var: Ulu ahlak ilkelerinin ardına sığınarak, ülkelerini çalan ve onurlarını lekeleyen haydutları kovmak.

Haziran ayının sonlarında Nawabganj'da, bir süvari alayı ve askeri polisten iki alay olmak üzere, yedi bini aşkın savaşçı toplanıyor. Başlarında da Mahmutabat Racası'yla Raca Jai Lal Singh. Birbirlerine değer veren, uzun zamandır dost olan iki kişi. Öte yandan, tuhaf birinin, Molla Ahmedullah Şah'ın gelişiyle kaygılanıyorlar. Beriki tahrik edici konuşmaları nedeniyle İngilizlerin attığı hapishaneden yeni çıkmış. Peşinde, onu büyülenmiş gibi izleyen bini aşkın müridi var. Bu koşullarda, böylesi bir gücü geri çevirmek söz konusu olmasa da, adamı asla gözden ayırmamak gerek.

28 Haziran günü Kanpur'dan gelen bir ulak, kentin sonunda Nana Sahip'in eline geçtiğini haber veriyor. Artık İngilizler tarafından çevrilme korkusu olmadığına göre, Lucknow üzerine yürüyebilirler.

29 Haziran'da kentin on bir mil uzağındaki Chinhut kasabasına Molla'nın komutasında sekiz kişilik bir öncü birliği gönderilirken, Jai Lal ve Mahmutabat, stratejinin son ayrıntılarını belirliyorlar.

Lucknow'da, muhbirlerin uyardığı Sir Henry Lawrence tereddüt ediyor. Henüz tam düzene geçememiş düşmanı korkutmak için asker göndermek ve bu öncü birliği yok etmek gerekir mi? Böylesi bir girişim, yanında kalan sipahilerin bağlılığını sınama fırsatı da olur ya, işin içinde Vilayet Konağı'nı ve oraya sığınmış sivilleri savunacak bir avuç askerden bazılarını yitirme tehlikesi de var. Nihayet, tarihe korkak olarak geçmeyi reddeden subaylarının ısrarıyla, 30 Haziran şafak vakti, yedi yüz askerin başına geçip Chinhut yolunu tutuyor.

Oysa bu son yirmi dört saatlik tereddüt kaderini belirleyecek, Hintlilere örgütlenme zamanı tanıyacaktır.

O 30 Haziran sabahı, boğucu bir sıcak var. Lawrence'ın birliği kumlu bir zemin üzerinde ağır ilerliyor; askeri yavaşlatan, bir filin çektiği ağır Howitzer topudur. Zaman yitirmemek için yemek molası verilmiyor, yerli sakalar sırra kadem bastıkları için içecek suları da yok. Sir Henry yine de kaygılanmıyor, kavurucu güneşin altında dişlerini sıkarak ilerleyen adamlarının dayanıklılığı ve cesaretini biliyor.

Chinhut göz menziline henüz girdiği sırada, süvari öncüleri yoğun bir ateşle karşılaşıyor, Howitzer'ı yerleştirmeye fırsat bile bulamadan, kalın bir hintkirazı perdesinin ardına saklanmış Hint topları İngiliz birliğini gülle yağmuruna tutuyor. Topçu düellosu saatlerce sürüyor, sonunda Hint topları birden susuveriyor. İngiliz saflarında zafer coşkusu var, düşman çekiliyor! Tepenin yamacından inen ve kuşatma düzenine geçen asi alaylarını görene kadar. Kusursuz bir düzenle yaklaşıyorlar, binlerce kişi var. Aynı anda Sir Henry'nin Hintli topçuları ve sipahilerin çoğu, yerlerini terk ediyor; topları hendeğe yuvarlayıp vatandaşlarına katılıyor, İngiliz topçusunu tek başına bırakıyor. Cephaneleri el çabukluğuyla kaybolduğundan, İngilizlerin atacak mermisi de yok. Her taraftan ku-

şatılmış askerler bütün güçleriyle savunmaya geçiyor, onlarcası kurşunla devriliyor; durum tümüyle umutsuzken, Sir Henry nihayet ricat borusu çaldırıyor.

Lawrence dahice bir hile uygulamasa, bitkin askerleri için kanlı bir macera olacak bir ricat. Dar bir köprünün girişine yerleştirdiği alevatarlı askerler Hintlileri yaklaştırmıyor, böylelikle geçip kurtulan askerler kanlar içinde konağa dönüyor ve paniğe neden oluyor. Kayıplar çok ciddi: üç yüz ölü ve onlarca yaralı. Asıl önemlisi, yenen psikolojik darbenin korkunçluğu. Bir İngiliz ordusu ilk defa yerliler karşısında bozguna uğruyor!

Kamp yaralarını sarar, Sir Henry Lawrence telaşlı kadınlarla çocukları sakinleştirmeye çalışarak gedikleri tıkamaya çalışırken, muzaffer sipahiler kahramanlar gibi karşılanıyor. Çarpışmayı, o güne kadar yenilmez olduklarına inanılan İngirizlerin kaçışını ballandıra ballandıra anlatıyorlar.

Zaferi pekiştirmek için olacak, birkaç heyecanlı adam, ellerinde tüfekten başka silah olmadan ikametgâha saldırıyor, yoğun bir top ateşiyle karşılaşınca çok sayıda ölü bırakarak çekilmek zorunda kalıyorlar. O zaman öfkelerini "işbirlikçilere", işgalciye sadık kalan zaptiyelere, özellikle de banya ve mahajanlara, yeni yönetimin yarattığı tüccar ve tefecilere yöneltiyorlar. Hain avı başlıyor. Öfkeli halkın desteklediği askerler, İngilizlere ya da müttefiklerine ait ne varsa yağmalayıp ateşe veriyor, sokaklarda suçlu olduklarına inandıklarını kovalıyor, denetimi ellerinden kaçırmamaya çalışan subaylarının buyruklarına kulaklarını tıkıyorlar. İntikamcı bir coşkuyla sadece İngiliz bungalovları değil, hapishane, adalet sarayı, vergi daireleri, telgrafhane ve gar da yakılıyor; istilacıyı hatırlatacak ne varsa yerle bir ediliyor. Durum saatler geçtikçe daha da tehlikeli bir hal alıyor, çünkü çevre köylerden gelenler sadece kutlamaya katılmaktan çok, intikam peşinde.

***

"En kısa zamanda önlem alamazsak kent kargaşaya teslim olur ve sonunda hiçbir şeyi denetleyemeyiz!"

Raca Jai Lal, Chinhut Savaşı'na katılan askeri önderlerle talukdarları toplamış. Hepsi tehlikenin farkında, ancak saatlerce tartıştıktan sonra bile bir çözüm üzerinde anlaşamıyorlar.

"Emre itaat etmeyi zorlamak için, askerlerin üzerine ateş açacak da değiliz ya!- O zaman da iç savaş çıkar!" diye itiraz ediyor racalardan biri.

"Bana kalırsa bırakalım, yapsınlar. İki üç gün sonra yorulurlar ve sükûnet kendiliğinden gelir," diyor yanındaki bilgece.

Raca Jai Lal için, bu kadarı fazla.

"Bırakalım da kenti yağma mı etsinler? Sakın kendinizi kandırmayın, bu işin elebaşları sipahilerimiz değil. Kadınlarla çocukları haraca kesenler, öldürenler, hapisten çıkan mahkûmlar! Saldırıya uğrayan sizlerin evi, sizlerin ailesi olsa, koltuklarınıza kurulup bu kadar rahat konuşabilir miydiniz? Tabii konuşamazdınız, hiç beklemeden katliamı durdurmanın çaresini arardınız! Oysa saldırıların kurbanı 'ötekiler', hiçbir ortak yanı hissetmediğiniz halk, felakete alışkın yoksullar; onun için burada oturup konuşuyor, uyulacak ilkeleri belirliyor, gerekli tarafsızlıktan, aceleyle alınmış bir kararın getirebileceği olumsuz sonuçlardan bahsediyorsunuz!"

Parmağını şaşkın bakan topluluğa uzatıyor:

"Eğer öfkeden ve kinden gözleri körelmiş caniler suçluysa, efendiler, görkemli fildişi kulelerde oturan sizler onlardan çok daha suçlusunuz! Aldırmazlık ve korkaklığınız yüzünden bütün bu masumlar ölürken, hâlâ nasıl rahat uyuyabildiğinizi anlamıyorum?"

"Bu kadar güzel konuşuyorsunuz ya, nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?"

Genç Salimpur Racası'nın, açıksözlülüğüyle Lucknow'un övündüğü zarif davranışlara hakaret gibi duran sonradan görme Jai Lal için büyük bir sevgi duymadığı herkesçe biliniyor.

"Zaman geçirmeden, herkesin uyacağı yadsınamaz bir denetim oluşturmak zorundayız."

"Peki ama nasıl? Hükümdarımız buradan yüzlerce kilometre uzakta hapis, yerine geçen Britanya iktidarını da biz yıktık. Ne yani, bir talukdarlar meclisi mi?"

Jai Lal omuzlarını kaldırıyor.

"Talukdarların asla anlaşamayacaklarını siz de biliyorsunuz! Son günlerde sipahi temsilcileriyle yaptığım görüşmelerden de anladığım gibi, yadsınamaz tek makam, kraliyet ailesinden bir isim olur. Süvari kralın kardeşini, Prens Süleyman Kadir'i yeğliyor ama onun on katı daha kalabalık ve çoğunluğu Hindu olan piyade, tahta Vacid Ali Şah'ın oğullarından birinin geçmesine taraftar. Büyükler babalarıyla birlikte, Kalküta'da, ama öteki ikisi burada."

"Kaç yaşındalar?"

"Birincisi on altı, ikincisi on bir."

"Çocuklardan bahsediyorsunuz!"

"Önemi yok, sadece bir sembol olacaklar. Kararları askerin ve talukdarların temsilcileri verecek."

Yaşlı Tilpur Racası'nın alaycı sesi duyuluyor: "Begümleri unutuyorsunuz! İçlerinde bazı çok kuvvetli kadınlar var. Hem genç bir kralın annesi oğlu buluğa erene kadar resmen naiplik görevini üstleneceğinden, kadın iktidara karışmaya kalkarsa, işimiz zorlaşır."

Jai Lal, yaşlı racanın sözünü kesiyor: "Onları mantığa davet etmeyi biliriz, şimdi acil olan, en iyi adayı bulmak. Ordunun başı olarak, talukdarların bir temsilcisiyle birlikte, yarın begümleri ziyarete gitmeyi öneriyorum."

***

Harem dairesine ziyaret haberini götürme görevi Mammoo Han'a düşüyor. Raca Jai Lal ile konuşurken, öteki kadınların fikrini almanın gereksiz olduğunu, Hazret Mahal'in oğlu Prens Birjis Kadar'dan daha iyi aday bulunamayacağını anlatmaya çalışıyor ya, sert bir fırça yiyor:

"Devlet işlerine karışma cüretini nereden buluyorsun? Bu konuda kararı ordu ve talukdarlar verecek, haremağaları değil!"

Mammoo'nun bakışındaki nefretten fazla ileri gittiğini anlıyor ama en azından ne düşündüğünü açıkça belirtti: Bu Mammoo ve benzerleri, devrin değiştiğini ve çoğu zaman politika yerini tutan saray entrikaları çağının geçtiğini anlamak zorunda.

Çadır Menzil Sarayı'nın, daha mutlu günlerde kralın kadınlarıyla sohbetten hoşlandığı büyük mavi salonunda, kölelerin gerdiği ağır perdenin gerisinde bir soylu begüm topluluğu sabırsızca ziyaretçileri bekliyor. Mammoo'dan aldıkları cılız haberler meraklarını iyice tetikledi. Jai Lal Singh ve Mahmutabat Racaları isyanın geleceğini görüşmek üzere kabul edilmek istemiş. İsyanın geleceğini? Hiç anlamıyorlar, savaş erkeklerin işi, bütün bunların içinde kadınlar ne yapacak? Gelenlerin amaçlarını sezen sadece Hazret Mahal, ama o da düşüncelerini söylemekten kaçınıyor. Üstelik genellikle gevezeliği sınır tanımayan Mammoo bile bu sefer hiçbir şey bilmediğini iddia ediyor. Adamın yalan söylediğinden kuşkulanıyor olsa da, beriki bir gün önceden beri öylesine huysuz ki, ısrar etmemeye karar veriyor.

Holde ayak sesleri duyuluyor ve Türk muhafızların eşliğinde iki raca görünüyor. Kırışık yüzlü, sert görünüşlü askerle açık tenli, her tarafından zarafet akan arkadaşı arasındaki zıtlık sarsıcı. Oysa konu ciddi olduğunda, birbirlerini daha iyi tamamlayan bir ikili düşünülemez.

Sayısız temennadan ve geleneksel nezaket cümlesinden sonra, Mahmutabat Racası sözlerini özenle seçiyor ve ziyaretlerinin nedenini açıklıyor. Daha söze yeni başlamıştır ki, şaşkın ve öfkeli sesler patlıyor.

"Sevgili hükümdarımız hayattayken, yerine birini geçirmeye nasıl cüret edersiniz!"

"Kabul edilmez bir ihanet!"

"Böyle bir alçaklığa asla razı olmayız!"

Perdenin gerisinde, kadınlar şaşkın, isyan ediyor. Bütün olan bitenlere rağmen, Vacid Ali Şah'ın görkemli görüntüsünü

canlı tuttular ve dışarıdan bakınca, sarsılmaz bağlılıkları kralın geri döneceği inancını pekiştiriyor. Krala böylesi bir sadakat, kadınlar için kutsal bir dava... Kendi konumları kralınkine sıkı sıkıya bağlı değil mi? Kralı konumundan soyutlarlarsa, onlara ne olur? Düşmanlarının sürgüne gönderdiği, daha da beteri, kendi insanlarının reddettiği bir hükümdarın eşleri, gölgenin gölgesi olmakla kalmaz, hemen unutulurlar.

Mahmutabat Racası sabırla öfke sağanağının geçmesini, begümlerin yeniden dinleyecek duruma gelmelerini bekliyor.

Sipahiler arasında yaygınlaşmaya başlayan itaatsizliği, askeri denetlemenin güçlüğünü anlatıyor. Zaferin akıllarını başlarından aldığını anlatıyor, bundan böyle tanıyacakları tek makam Delhi'deki Büyük Mugal ya da onun Lucknow'daki temsilcisi olacaktır. Bu temsilci de hapiste olduğuna göre, o dönene kadar yerini oğlunun almasını istiyorlar.

"Yani Can-ı Âlem döndüğünde, yeniden tahtın sahibi mi olacak?"

Raca Jai Lal, "Şerefim üzerine yemin ederim!" diyor. Bütün bu bağlılık itirazları sabrını taşırdı. "Öte yandan, tahtı boş kalır ve askerler onlara konuşacak ve savaşmaları için yüreklendirecek bir hükümdar, cezalandırmak kadar ödüllendirmeyi de bilecek tarafsız bir hakem, kısacası sonuna kadar güvenebilecekleri son bir makam göremezlerse, emin olun çoğu davayı yüzüstü bırakıp, evlerine döner; bu da Kumpanya'nın geri gelip intikamını almasına çanak tutar. O zaman, hiçbirinizin hayatı metelik etmez!"

Kadınlar son cümleyi duyunca ürperiyor, bunun öylesine, boş bir tehdit olmadığının farkındalar.

Oysa en yaşlıları, Begüm Şehnaz, henüz tam ikna olmuş değil.

"Pek anlayamadım, Raca Sahip, sizi komutan olarak o askerler seçti, şimdi de itaat etmiyorlar mı?"

"Halkın zihniyetini en az benim kadar tanırsınız, Huzur. Doğuştan itaat düşmanı olsalar da, Tanrıları ve Tanrı'nın yer-

yüzündeki ete kemiğe bürünmüş temsilcisi olarak taptıkları kralları için gözlerini kırpmadan ölürler."

"Öte yandan, muhterem Begümler, bir kralın tahta geçmesiyle saray yerini, sizler de konumlarınızı geri kazanacaksınız. Oysa şimdi, bu saraylar bir perişanlıktan başka bir şey değil."

Mahmutabat Racası'nın ustalıkla ortaya attığı bu son görüş, dengeyi değiştiriyor. Eski zamandaki hayatın birazını da olsa bulmak; işte hiçbiri bunu düşünmeye bile cesaret edemezdi. Ne var ki Raca Jai Lal gelecek günlerin kutlama değil, savaşma çağı olduğunu, istilacıya karşı amansız bir boğuşmaya girileceğini hatırlatınca, coşku hemen kayboluveriyor.

"Kralı belirlemeden önce aranızda ciddiyetle görüşmenizi işte bu yüzden istedim. Her iki prens de çok genç olduğuna göre, annelerinin naiplik yapacağını unutmayın. Bunun bir onur olduğuna kuşku yok, ama aynı zamanda güç bir görevdir ve içinde bulunduğumuz koşullarda, özellikle tehlikelidir: en ufak bir hata ölümcül olabilir. Naibe danışmanlık yapmak ve kararlarını yönlendirmek için yanında bulunacağız tabii ama son sorumluluk onun ve oğlunun omuzlarına yüklenecek."

"İzin verirseniz, saygıdeğer Begümler, size düşünme zamanı vermek için çekilelim. Sakın unutmayın, fazla vaktimiz yok, onun için bu akşam tekrar geleceğiz."

***

Oğlum, kral?

On bir yıldır gizliden gizliye gördüğü düş, gerçek olabilir mi? Hazret Mahal heyecandan mı yoksa endişeden mi ürperdiğine karar veremiyor. Hep düşündüğünden öylesine farklı ki... İhtişam ve ihtiram yerine, bugün önerdikleri acımasız, belki de ölümcül bir çatışma. O düş kâbusa dönebilir...

Gözünün önüne, mutluluk ufku, yeni gelinin kırmızı gararası ve her gün karınları doyan bir sürü oğlan çocuğundan öteye gidemeyen yoksul ama tasasız küçük bir kız geliyor. Birden basit keyiflerin, Kurban Bayramı'nda, yılda sadece bir kez et yiyebildikleri için olduğundan daha da lezzetli gelen koyun

kavurmasının; Şeker Bayramı'nda hediye edilen, kasıla kasıla cümle âleme gösterildikten sonra, yatakta bile çıkarılmak istenmeyen giysilerin özlemini duyuyor. Bu anılarla birlikte, içini heyecanla yan yana bir şaşkınlığın doldurduğunu duyuyor: Tamamladığı yoldan böylesine gurur duyarken, o bayağı geçmiş için nasıl bu kadar keskin pişmanlık duyulur?

Çevresinde, kadınlar tartışıyor. Racaların söyledikleri bütün tereddütlerini giderdiğinden, şimdi artık güzel Has Mahal'e karşısına çıkan bu talih kuşunu ve onuru anlatmaya çalışıyorlar. Öyle ya, bahtsız Vacid Ali Şah'ın yerine bir halef belirlenecekse, bu kişi ancak onun büyük oğlu olmalı. Her ne kadar o büyük oğul... Her ne kadar Noşervan Kadar, babasının bile tahta geçmeyecek kadar dengesiz bulduğu bir gençse de. Bu koşullarda sadece bir sembol olacak, kararları talukdar meclisinin tavsiyeleriyle naip kraliçe alacak. Oysa şaşırtıcı olan, prensin annesinin kararsızlığı. Uysal ve yumuşak başlı sanılacak kadar iyi huylu olan kadın, taşıyamayacağını söylediği bir sorumluluk almamakta direniyor. O, iktidar için yaratılmış biri değil, sadece kocasının ve oğlunun sevgisi için yaşamışken ve tutsak edilmiş bir eş için ağlarken gelip, o eşten kalan en değerli mirası, sevgili oğlu Noşervan Kadar'ı tehlikeye atmasını mı istiyorlar? Yoldaşları ısrarı artırdıkça, Has Mahal inatçı suskunluğuna daha çok dalıyor.

Begümler öfkeleniyor, onu utandırmak için yöntem değiştiriyorlar. Bu kadar sevdiğini söylediği oğlunun tahta çıkma fırsatını elinin tersiyle itecek kadar bencil olabilir mi? Tehlike? Yok denecek kadar az. Doğru, güç bir dönemden geçiyorlar ama kentler birbiri ardından istilacıya karşı ayaklanıyor. Britanyalıların sayıları az, sipahiler olmadan fazla direnemezler ve asiler sonunda Awadh'ı geri aldıkları zaman, bütün şan ve şeref genç krala ait olacak. Zavallı Has Mahal, reddedemediği savlar karşısında sersemliyor, sonunda inadı kırılıyor.

18. Bölüm

Batan güneş haremde, varılan kararı öğrenmeye gelmiş iki racanın buyur edildikleri büyük salonu kıpkızıl yalımlarla dolduruyor. Beklerken sıkılmasınlar diye, hizmetkârlar konuklara mango ve ağaçkavunundan sadece sarayda bilinen bir yöntemle yapılmış bir şerbet sunuyor, kimileri de geniş pankalarını[1] sallayarak onları serinletmeye çalışıyor.

Sonunda, perdenin ardından buyurgan bir ses duyuluyor. Kararı açıklama ayrıcalığı, içlerinde en yaşlıları olan Begüm Şehnaz'a düşüyor.

"Raca Sahiban,[2] görüşmelerimizin sonucu şöyle: Müstakbel kral olarak Begüm Has Mahal'in oğlu, prens Noşervan Kadar oybirliğiyle seçildi."

Jai Lal duyduğu düş kırıklığından, Begüm Hazret Mahal'in, gücü ve zekâsıyla onu şaşırtan kadının oğlunun seçileceğini umduğunu fark ediyor. Oysa zarlar atıldı, artık müdahale edemez. Buna karşılık, teminat isteyecek:

"Sizlere teşekkür ediyoruz, muhterem Begümler. Şimdi izin verirseniz, doğrudan müstakbel naip ile görüşmek istiyoruz," diyor.

Gözyaşlarını tıtamayan Has Mahal'i yatıştırmaya çabalayan Begüm Naşid, "Şu anda çok heyecanlı," diye itiraz ediyor. "Biraz toparlanması için zaman verin."

1 Tavus tüyünden yapılmış, uzun saplı yelpaze.

2 Sahip unvanının çoğulu.

"Bağışlayın, muhterem Begümler, ama nezaket kuralları için pek zamanımız yok. Savaş kapımızda ve dövüşmek için sipahiler arasında düzeni bir an önce sağlamak zorundayız."

Mahmutabat Racası arkadaşına şaşkın gözlerle bakıyor: Bu kadar kabalık, neden? Savaş an meselesi değil, yoksa bu bir kararlılık sınavı mı?

Cevabı çok gecikmiyor. Perdenin arkasından titrek bir kadın sesi duyuluyor:

"Hazırım, elimden geleni yapacağım, Raca Sahiban. Ama sizlerin de bana oğlumun hayatının tehlikeye atılmayacağına şeref sözü vermeniz gerek."

Mahmutabat Racası, arkadaşının öfkeyle bir şeyler söylemesine fırsat vermemek için, sabırla bir kez daha anlatıyor:

"Savaş zamanında herkesin; sizin, bizim ve oğlunuzun hayatının tehlikede olduğunu anlamanız gerek, Huzur. Britanyalıları kovacağımıza inancımız tam, ama talih bizden yüz çevirirse, size verebileceğimiz tek söz onu korumak için imkânsızı bile yapacağımızdır."

Uzun bir sessizlik, sonra aynı ses, çok daha kararlı, duyuluyor:

"Öyleyse, reddetmek zorundayım. Hayatımın hiçbir önemi yok ama prensi böyle bir tehlikeye atmaya hakkım olduğunu sanmıyorum."

"Ben kabule hazırım!"

Şaşkın bir sessizliğin ortasında, cevap billur gibi yankılanıyor.

"Ve oğlum Birjis Kadar da ülkesine hizmete hazır."

Hazret Mahal'in çevresinde kınayıcı mırıltılar yükseliyor: Neler anlatıyor bu kadın? Bir çocuk bunu nasıl anlayabilir?

"Oğlum küçük, ama halkına karşı görevlerinin bilincinde olarak eğitilmesini sağladım. Öteki prensler gibi, aklındaki tek düşünce doğuştan kazandığı hak ve ayrıcalıklar değil."

Çevresindekilerin kızgın itirazlarını duymazdan gelerek, çınlayan sesiyle ekliyor:

"Ben de sizler gibi, tek çarenin savaşmak olduğuna inanıyorum, Raca Sahiban. Tutumumuzla efendilerimizi ikna edebileceğimizi umarak gereğinden fazla boyun eğdik. Oysa hayat bize hak aramanın ve bir şeyler açıklamaya çalışmanın yararsız olduğunu öğretti; iktidarı ellerinde tutanlar ancak hoşlarına gideni işitiyor. Hiçbir taviz, hiçbir pazarlık ülkemizi geri kazandıramaz. Britanyalılar ahlaktan dem vurup, aciz bir hükümdarın altüst ettiği adaleti yeniden kurmaktan başka amaçları olmadığına yemin ediyor; oysa bizler adaletle en ufak bir ilgileri olmadığını, tek hedeflerinin zenginliğimize el koymak olduğunu biliyoruz. Bütün bir halkın savaşa girerek, onları gitmek zorunda bırakacağı güne kadar, burada kalacaklardır.

"Sizlerin rehberliğiyle, Raca Sahiban, oğlum ve ben bu savaşı yönetmeye hazırız."

***

Bardaktan boşanırcasına yağan bir muson yağmurunun altında, merasim üniforması giymiş iki sipahi alayı, Kayzerbağ Sarayı'nın ortasında, beyaz mermerden yapılmış zarif Baraderi'nin[3] önünde, esas duruşta dizilmiş. İçeride, talukdarlar ve subaylar toplanmış, veliaht prensin gelişini bekliyorlar. Kralların kent merkezinde, kırmızı kumtaşından yapılmış Lal Baraderi'de taç giymesini gerektiren geleneklere karşın, saraydan fazla uzaklaşmamanın daha doğru olacağına karar verildi.

Raca Jai Lal, böylesi zor koşullarda bu kadar küçük bir çocuğun seçilmesinin uygun olduğuna askerleri ikna etmekte çok zorlandı. Bir anlaşmaya varmak için, iki uzun gün boyunca pazarlık etmek gerekti. Birjis Kadar, ülkenin kuzeyinin yegâne hükümdarı, Delhi'deki Büyük Mugal'in talimatına uyacak, başvezirini askerin onayıyla seçecek, subaylar da çifte maaş alacak askerler tarafından kabul edilecek. Dahası, sipahiler İngilizlerin işbirlikçilerini istedikleri gibi cezalandırabilecek.

3 Törenler için kullanılan, dışa açılan on iki kemeriyle ünlü bir anıt.

Kısacası, Delhi ve Lucknow'da olduğu gibi, ayaklanan bütün kentlerde asi askerler parasal kazanımlarının yanında, siyasal kararları denetleme hakkına da sahip olacaklar.

Prensi ve annesini bekleyen zevatın içinde Chinhut zaferinin başlıca kahramanının, Molla Ahmedullah Şah'ın yokluğu dikkat çekiyor. Berikinin çarpışmada aldığı bir kurşun yarası yüzünden hareket edemediği ileri sürülse de, Molla'nın genç krala bağlılık yemini etmek istemediğini, hele annesine sadakatin söz konusu olamayacağını herkes biliyor. Kadınlar siyasetten, hele hele savaştan ne anlarmış? Sözlerini yaymak konusunda gecikmeyen müritlerine Hz. Muhammed'in en genç eşinin, "develer savaşında" orduyu yöneten Hz. Ayşe'nin yaşadığı bozgunu hatırlatıp ekliyor: "Kadın tarafından yönetilen bir ülke felakete gider."

Bir anlık sükûnetten yararlanan kraliyet korteji, Kayzerbağ Sarayı'ndan çıkıp Baraderi'ye yöneliyor. Bir zamanların ihtişamının aksine, bu kez sadece yüz kadar muhafızdan, prensi, annesini ve maiyetlerindeki hanımlarla haremağalarını taşıyan birkaç faytondan oluşuyor. Cafcaflı üniformalar giymiş bandolar, cambazlar ve dansçılar yok; Vacid Ali Şah zamanında törenlerin başlıca ilgi odağı olan brokar koşumlu filler de yok, kralın sürgüne gitmesinden sonra Britanya talıtı adına bu fillere el kondu. Hintliler, "Çalındı!" diyecektir.

Yine de, kortejin geçişini izlemek için yolun iki yanını dolduran kalabalığın coşkusu eskisinden daha sönük değil ve küçük çocuk, ardından da çarşaflara bürünmüş annesi ayaklarını yere değdirdikleri an, dev alanın bir ucundan diğerine kulakları sağır edici bir tezahürat ve alkışlar yükseliyor.

Tümüyle aydınlatılmış Baraderi'nin içinde, soylu bir kalabalık sessizliğe gömülmüş, daha da önemlisi, kralları olarak önerilen on bir yaşındaki bir çocuğa yönelik kuşkulu bir merakla bekliyor. Oysa Birjis Kadar'ın azametli tavrı, "el konmuş" tahtın yerine kullanılan mesnet[4] üzerine otururken gösterdiği özgüven olumlu bir etki yaratacak.

4 Brokar minderlerle kaplı, bağdaş kurularak oturulan geniş bir eşya

"Ey Zaferin Babası, dinin dayanağı, İskender ululuğunun sahibi, adil Kral, çağımızın Sezar'ı, evrenin Sultanı!" Büyük âlim, Awadh hükümdarlarının kuşaklardan beri kullandıkları unvanları sıralıyor, kaybolan tacın yerine altın ipliklerle burulmuş, ortasında siyah bir inci ve sorguç bulunan ve mendil adı verilen sarığı büyük bir saygıyla küçük çocuğun dalgalı saçlarının üzerine yerleştiriyor.

Ve Birjis Kadar, narin ve kırılgan bedeniyle doğrulup, bütün gücüyle halkına ve ülkesine hizmet etmeye Tanrı önünde berrak bir sesle ant içince, yüreği en nasırlılar bile bir ürperti duyuyor.

Sözleri biter bitmez atılan yirmi bir pare top, halka yeni kralını müjdeliyor. İşte o zaman hükümdarlarına bağlılıklarını bildirmeye gelmiş talukdarlarla subayların ağır geçidi başlıyor. Sırayla gelip yerlere kadar eğiliyorlar, yeni kralın her birine söyleyecek bir sözü ya da yapacak bir baş hareketi var. Bütün bedeninden bu kadar küçük biri için şaşırtıcı ve etkileyici bir soyluluk, bir sükûnet yayılıyor.

Yanında ve bir adım gerisinde, başını kaldırmış, bakışları keskin annesi durmuş, önlerine kapanan bu talukdarlardan çoğunun ilk fırsatta taraf değiştireceklerini adı gibi biliyor. Günün yararına uyarak taraf değiştirmeyi eski ve kabul edilmiş bir uygulama gören bu derebeyi ailelerinin başlıca özelliklerinin bağlılık ve sadakat olmadığının farkında. Bunun için bir planı da var.

Saygı geçişi sona erdi. Mahmutabat Racası bir el işaretiyle sessizliği sağladıktan sonra söze giriyor:

"Kralımızın yaşını göz önünde bulundurarak ve geleneklere uyarak annesini, çok soylu Begüm Hazret Mahal'i oğlunun erginliğine kadar naip ilan ediyoruz. Talukdarların sözcüsü olarak ben, orduyu temsil eden Raca Jai Lal Singh ve tabii vezirleri ona danışman olacak. Naibe bağlılığınızı ifade etmenizi istiyorum.

"İzninizle, Raca Sahip!"

Begüm ilerliyor, kurallara pek uymayan bu müdahaleye şaşıran Raca çekiliyor.

Brokarlı gararası içinde görkemli duran, bundan böyle ana kraliçe olacak Hazret Mahal buyurgan bakışlarını karşısındakilerin üzerinde gezdiriyor. Acelesi yok, söyleyeceklerine bütün dikkatlerini vermeleri gerekecek.

"Soylular, Sahiban, ülkemizin içinde bulunduğu güç koşullar oğlumu ve beni ağır iktidar sorumluluğunu almaya itti. Bu zor durumda, aldığımız karar hayatlarımızı tehlikeye atmak anlamına geliyor. Bu tehlikeye atılmayı kabul ettik, çünkü bağımsızlık mücadelesinin etrafında toplanacak, yadsınamaz bir sembole ihtiyacı olduğunun ve bu sembolün de sevgili hükümdarımız Vacid Ali Şah'ın oğlundan başkası olamayacağının bilincindeyiz.

"Ama eğer bir taahhüde gireceksek, o zaman sizden de bir söz vermenizi istiyoruz. Eğer böyle bir söz alamazsam, eğer bir bozgunun sonrasında kavgayı terk edeceğinizden kuşkulanacaksam, o zaman yegâne oğlumun hayatını tehlikeye atmam. Bu nedenle her birinizin gelip ya kutsal Kuran'ın, ya da Ganj'ın kutsal suyuyla dolu bu kavanozun üzerine el basarak, Britanyalıları ülkeden kovana kadar sadakatle ve aralıksız savaşacağına yemin etmesini istiyorum."

Ne kadın!

Raca Jai Lal Singh tanıdığını sandığı, asla böyle bir konuşma beklemediği bu kadını şaşkınlıkla izliyor!

Onun yerinde başka kim olsa naip olmaktan öylesine mutluluk duyardı ki, kendi koşullarını dayatmak aklına bile gelmezdi. Oysa haklı, talukdarların ne kadar güvenilmez olduklarını biliyor.

Ne var ki, çevresinde mırıltılar giderek yükseliyor: "Bizimle nasıl böyle konuşur? Kendini kim sanıyor? Eski bir rakkasenin bizden isteyeceği bir şey olamaz. Memnun değilse, onsuz da yaparız!"

Jai Lal tehlikeyi seziyor, eğer hemen bir şey yapılmazsa, durum kötüleşecek. Öte yandan bir kral olmadan orduyu tutmak ve talukdarları birleştirmek imkânsız; İngilizlerin geri gelmeleri çok sürmez, alacakları intikam da feci olur!

Mahmutabat Racası'yla bakışıyorlar, beriki insanları yatıştırmayı deneyecek:

"Sözlerinizi hakaret saymamız gerekirdi, Huzur," diyor, ciddi bir sesle. "Ancak bu sözlerin ana sevgisinden ve oğlunuzu içine attığınız tehlikenin korkusundan kaynaklandığını anlıyoruz. Annelerimiz de böyle davranırdı herhalde. Böylelikle, size gücenmeyerek ortak duyguyu temsil ettiğim kanısındayım. Talukdarların cömertliği asla açık vermez: Eğer güçsüzlüğünüzü yatıştıracak tek yol bu şaşırtıcı isteğinize uymaksa, o zaman size böyle bir iyilik yapabiliriz kanısındayım."

Ve Begüm'e tepkisini gösterme fırsatı tanımadan, Kuran'a yaklaşıyor, yemin etmek için elini kaldırırken, hemen peşinden gelen Jai Lal de Ganj'ın suyuyla dolu kavanozun başına gidiyor. Bir anlık bir tereddütten sonra, bütün talukdarlarla nevvablar onları izliyor, kendi kutsal değerleri üzerine yemin ediyorlar.

Kıl payıyla atlatılan tehlikeden haberleri olmayan, alanda toplanmış yüzlerce asker heyecanla bağırıyor, krallarını görmek için sabırsızlanıyor. Ve genç kral, peşinde annesiyle tören salonundan çıkınca onu karşılayan gürültü bir dalga gibi, parkın bir ucundan diğerine yayılıyor.

"Krişna! Sen bizim Krişna'mızsın!"

Adamlar ağlıyor, gülüyor, onu görmek, genç hükümdarlarına dokunmak için birbirlerini itiyor, onu aynı tapınmayla Hindu dininde sonsuz aşkı betimleyen çocuk-ilah Krişna'yla karıştırıyor. Kimileri coşkuya kapılıyor, onu öpmeye çabalıyor: Raca Jai Lal müdahale edip sopasını sağa sola sallayarak düzeni sağlamasa, Birjis Kadar'ın soluksuz kalıp ölmesi işten bile olmayacak. Subaylar büyük bir zorlukla bir yol açıp küçük kralı annesinin beklediği faytona götürüyor, kortej kalabalığın

hayır duaları arasında, peşinde sayısız hayranıyla Kayzerbağ Sarayı'na dönmeyi başarıyor.

Halk bütün bir gece boyunca, rengârenk fenerlerin ışığında coşkusunu yaşıyor. Erkekler tabla ve langara[5] eşliğinde dans edip yeni kralın tahta çıkışını kutlarken, kafeslerin gerisindeki kadınlar küçük çocuğun özelliklerini sayıyor ve Lucknow'da ilk kez iktidarın bir kadın eline geçmesine seviniyorlar.

Oradan az ötede, loş ışıklara bürünmüş Vilayet Konağı'ndaki hava tümüyle farklı. Her odadan inilti ve hıçkırıklar yükselirken dışarıda askerler, başları önlerinde avluyu arşınlıyor.

Birkaç mumun aydınlattığı ana binada kurulan bir yatağın çevresinde subaylar ve subay eşleri toplanmış İncil okuyor, ölülerin duasını söylüyor. Bembeyaz çarşafın üzerinde bunca sevdikleri ve saygı duydukları, en umarsız koşullarda bile silinmez tebessümüyle cesaret aşılayan, bir babaymış gibi sırlarını açtıkları adamın uzun ve sıska vücudu yatırılmış.

Sir Henry Lawrence'ı dinlendiği sırada odasında patlayan bir top mermisi öldürdü. Bütün acısına rağmen, ölmeden önce Binbaşı Banks'i Yüksek Komiserliğe getirmek, kuşatmanın devamı için talimatlarını ilettiği Albay İnglis'i de askerin başına geçirmek fırsatını buldu. Üstelik kendisi gibi basit mezar yazısını yazdırmayı bile başardı:

"Görevini yapmaya çalışan Henry Lawrence burada yatıyor."

"Tanrı'nın inayeti üzerine olsun."

5 Bir çeşit vurmalı çalgı.

Bölüm 19

Britanya bayrağı, Vilayet Konağı'nın merkez binasının tepesinde meydan okur gibi dalgalanıyor. Sipahiler öfkeleniyor, bayrağı sık sık hedef olarak alıp ateş ediyorlar: Kral Birjis Kadar'ın taç giydiği günden beri düzensiz saldırılarına son verme ve yeni talimatı bekleme buyruğu aldılar. Raca Jai Lal'in verdiği, daha ilk görüşmelerinde cesaretlerinden başka hiçbir şeye kulak vermeyen, ellerinde sadece tüfekleri, toplara karşı saldırıya girişen askerlerin gereksiz yere öldüklerini anlattığı ve naibin onayladığı bir buyruk. Strateji belirlemek için toplantı yapılması kararı alınıyor.

Bu 7 Temmuz öğleden sonra, talukdarların ve racaların temsilcileri, Yüksek Askeri Komutanlık ve yönetim eksiksiz olarak Kayzerbağ'ın yakınlarında, Rajmata'nın oğluyla birlikte yerleşmeye karar verdiği Çavlahi Sarayı'nda toplanıyor.

Yeni naibi biraz kuşku ve biraz rahatsızlıkla bekliyorlar: Raca Jai Lal, Rajmata'nın istilacıyla mücadele ve ülkenin yönetimini ilgilendiren bütün görüşmelere katılmak istediğini bildirdiyse de, söylediklerini kelimesi kelimesine tekrarlamamayı yeğledi: "Eğer bu saygıdeğer Sahipler, kararlarını kaydetmekle yetinecek bir kukla olacağımı sanıyorlarsa, yanılıyorlar," demişti genç kadın. "Krallığın yönetimini uzun zamandır izliyorum ve hepsi de İngilizlere yüklenemeyecek sayısız yanlış gözlemledim! Danışmanlarımız çoğu kez kendi çıkarlarını ülke yararının üzerine çıkarıyor. Artık bitti. Durum ciddi ve en ufak bir hoşgörü göstermem."

Saat tam dörtte, önde koyu yeşil üniformalarıyla Türk muhafızları, Rajmata toplantı salonuna giriyor. Sırmalı kumaştan dokunmuş ve incilerle süslü muhteşem bir garara içinde, ağır adımlarla ilerliyor. Bu kez yüzünde, halka göründüğü taç giyme günündeki gibi peçe yok; sadece ince bir tül, örülmüş saçlarını gizliyor. Bu görünüşüyle çalışma toplantılarını bir kadının değil naibin, yönetimin başının idare edeceği ve perde kurallarının gerekli olmadığını anlatıyor.

Toplanmış erkekler imayı anlamakta yanılmıyor, başlangıçta görünüşünden sarsılsalar da, güzelliğinden çarpılıyor, gözlerini kaldırıp ona bakmaya cüret edemiyorlar. Oysa gündem gibi, şu ya da bu konuda soracağı sorulara cevap vermeleri gerekiyor; yavaş yavaş toparlanacak, kendilerine gelecekler.

Hazret Mahal içinden memnunlukla gülümsüyor. Peygamber'in çarşaflanmaya direnen küçük kızı Zeynep'i tekrarlamak hoşuna gitti: "Allah bana güzelliğimi gizlemem için bahşetmedi." Buna bir muzip cümle de kendisi ekliyor. Kadınların güzelliği erkeklerin kafasını karıştırıyorsa, o zaman bakmasınlar!

İlk açıklamayı Raca Jai Lal yapıyor:

"Sipahilerin çoğu Delhi'ye gittikleri için, emrinizin altında yirmi alay, yani yaklaşık on beş bin asker var," diyor. "Kalküta'nın takviye göndermesi durumunda, yeterli olmaz; takviyenin çok gecikeceğini de sanmam. Üstelik silahlarımız Britanyalılardan çok geri: Askerlerimizin elinde, iki yüz metre menzilli, nişan alması güç Brown Bess tüfeklere karşı onlarda sekiz yüz metreye erişen Lee Enfield'ler var. Öte yandan onların Howitzer'larından çok daha güçsüz eski toplara sahibiz. İngilizler Vilayet Konağı'na çekilmeden önce cephaneliği havaya uçurdukları için, kısa sürede cephane sıkıntısı çekeceğiz."

Bu sözler kaygılı yorumlarla karşılanıyor. Chinhut zaferi öylesine güçlü bir yenilmezlik duygusu verdi ki, insanlar bazı gerçekleri unutur oldu.

Uğultunun üzerinden naibin sesi duyuluyor:

"Öyleyse, İngilizler tarafından gönderildikten sonra işsiz kalan eski kraliyet ordusunun binlerce subayıyla askerini neden silah altına almıyoruz? O zaman otuz yeni alayımız olurdu! Cephaneye gelince, hızla bir tesis kurup, yeterince cephane üretmeleri için gerekli sayıda adam çalıştıramaz mıyız?"

"Asıl sorunumuz, Huzur," diyor maliyeden sorumlu vezir Raca Bal Kishan, "paramızın olmaması. Haşmetmeaplarının da tanık oldukları gibi, Yüzbaşı Birch devlet hazinesine el koyup, Kayzerbağ'dan ikametgâha taşıtarak isyanı desteklememizi önlemişti."

"Yanlış bilmiyorsam, Kral Hazretlerinin kişisel hazinesi duruyor?"

"Nerede olduğunu bilmiyorum. Kral Hazretleri hazinelerini şahsen mühürleyip, güvendiği iki adamına emanet etmişti. Onların kabul edeceklerini..."

"O iki kişiyi hemen getirsinler."

"Bulmaya çalışacağız, Huzur."

"İsterseniz bulacağınızdan eminim, Raca Sahip," diye araya giriyor Hazret Mahal, buz gibi bir sesle.

Ve böylesine saygısız bir muamele görmekten şaşırmış seçkinlerin mırıltılarını duymuyormuş gibi, kentin durumunu anlatmaya gelen Lucknow Valisi'ne dönüyor:

"Gerçek bir felaket, Huzur! Askerlerin son günlerdeki yağmalarından sonra, bütün çarşılar ıssız, tüm satıcılar dükkânlarını kapattı. Karaborsada, akıl almaz fiyatlara satılanın dışında hububat yok, halkın bir bölümü açlıktan isyan etmek üzere."

Hazret Mahal öfkeli bir el hareketi yapıyor:

"Satıcı sorumlularını getirtin, Vali Sahip, ellerindeki hububatı satın alalım. Her zamanki fiyata, tabii. Daha sonra da, oğlum kralın adına, muhtaçlar için bir buğday ve mercimek dağıtımı düzenlersiniz. Ama her yerde, Lucknow'da ve çevre kentlerde acımasız olacağımızı ilan ettirmeyi özellikle unutmayın: Halkı aç bırakanlar idam edilecek!"

Böylesine aşırı önlemlere şaşıran kararsızları bakışlarıyla deliyor:

"Efendiler, savaşta olduğumuzu unutmayın! Katı bir düzen uygulamazsak, düşman kolaylıkla üstün gelir. Ve o zaman sadece bir avuç düzenbaz tüccar değil, buradaki herkes asılır."

Son cümlesini karşılayan sessizlik ve endişeli bakışlardan, bu kez istediği sonucu aldığını anlıyor.

Bu arada hazinenin muhafızları Hüsam üd-Davla ve Miftah üd-Davla huzura getiriliyor. Onlardan bekleneni duyunca, tereddüt ediyorlar: Bizzat kraldan buyruk gelmedikçe, emanete nasıl ihanet ederler? Başvezir ne kadar bu altınların istilacıya karşı mücadele için gerektiğini, altını teslim etmenin vatandaşlık görevleri olduğunu söylerse söylesin, inatları inat: Vacid Ali Şah'a sadakat yemini ettiler, Awadh yönetimine değil.

Aşırı sadık hizmetkârları gırtlaklamaktan büyük zevk duyacağı kesin Jai Lal öfkeleniyor: "Fort William'da tutsak olan Haşmetmeapları size nasıl emir verecek?"

Hazret Mahal'in kimseye belli etmeden bir pusula uzattığı Türk muhafız hemen kayboluveriyor.

Tartışma yarım saati aşıyor, herkes iki adamın kararını değiştirtmeye uğraşıyor, ama boşuna. Birden baş teşrifatçı görünüyor ve gür bir sesle haber veriyor:

"Kral Hazretleri!"

Birjis Kadar dimdik yürüyerek saygıyla eğilen tebaasının arasından ilerliyor, annesinin yanına geçiyor ve güvenli bir sesle iki muhafıza hitap ediyor:

"Muhterem pederime gösterdiğiniz bağlılıktan haberim oldu ve sizi kutluyorum. İyi ama bundan daha sadece birkaç gün önce, bize sadakat yemini etmediniz mi? Kral Hazretleri, Awadh tahtına geçemediği sürece kral benim ve bana itaatle yükümlüsünüz. Bütün hayatı boyunca Britanya tiranlığının ıstırabını yaşamış olan muhterem pederimin bütün altınını direniş mücadelesinin hizmetine vereceğinden hiç kuşkum yok.

Bu yüzden ve onun adına, kutsal davamıza hizmet etmek için, sizden hazineyi bana teslim etmenizi istiyorum."

Açık bakışından ve birden gerçeği hatırlatan sözlerinden etkilenen iki adam sadakatlerini nasıl açıklayacaklarını şaşırıyor: Haşmetmeapları onları bağışlasın, onlar cahil iki hizmetkârdan başka bir şey değil, hazine bu öğleden sonra saraya teslim edilecektir. Yere kadar temennalar çakarak, geri geri yürüyerek huzurdan çıkıyorlar.

Para sorunu şimdilik halledildiğine göre, sıra bir strateji belirlemeye geliyor. Söz sırası yine Raca Jai Lal'de:

Topluluğa dönerek, "Sahayı büyük bir dikkatle inceledim," diyor. "Menzillerinin kısalığını göz önünde bulundurarak, topları valilik binalarına olabildiğince yakın yerleştirmeliyiz. Tabii böylelikle düşman atışı karşısında savunmasız kalacakları gibi, elimizde az sayıda topumuz olduğu için, mevcutları da her ne pahasına olursa olsun korumak zorundayız. Bu nedenle, bir hareketli top yöntemi öneriyorum: Topları bir duvar köşesinin ardına ya da bir bayırın dibine saklayacak ve adamlarımızın işleteceği bir platform ve makara düzeneğiyle, sakladığımız yerden sadece ateş etmek için çıkaracak, düşmanın tepki göstermesine fırsat vermeden yeniden gizleyeceğiz."

Sadece topları değil, başlarındaki topçuları da koruyacak bu zekice planı herkes onaylıyor.

Subaylardan biri, "Elimizde İngilizlerin Chinhut bozgunu sırasında terk ettiği bir Howitzer da yok mu?" diye soruyor.

"Doğru, var. Dahası aynı gün İlaka ve Purwa beylerinin ele geçirdikleri dört ağır top da var. Bize vermeleri için konuştum, para bile teklif ettim, ama İngilizlerden aldıkları bu toplar onlar için bir saygınlık belirtisi. Kullanmasalar bile, yanlarından ayırmak istemiyorlar."

"Yani, mücadelemize katılmıyorlar mı?" diye soruyor Hazret Mahal.

"Katılmıyorlar, Huzur."

"Yanlış yapıyorlar. Onlara kral tarafından imzalanmış, askerleri ve toplarıyla birlikte istilacıya karşı savaşımıza katılmalarını buyuran bir ferman göndereceğiz. Reddederlerse, İngiliz işbirlikçisi ilan ederiz... Halkın bundan çıkaracağı tüm sonuçlara katlanırlar."

Topluluk ne diyeceğini bilemiyor, donmuş gibi. Yeni naibin kararlılığını bilen Jai Lal bile dilini yutmuş.

Başlıca siyasi ve askeri kararların alınması bir haftadan da az sürüyor. Hazret Mahal olağanüstü bir örgütçü olarak herkesi şaşırtıyor. Her sabah, yeni başvezir Şerif üd-Davla ve bütün vezirlerin katıldığı bir topluluğa başkanlık ediyor, onlardan askerlik dışındaki konularda bilgi alıyor. Öğleden sonraları da Raca Jai Lal geliyor ve askeri durumla ilgili gelişmeleri anlatıyor, sipahilerin sözcüsü olarak komutanlık ve Çavlahi Sarayı arasındaki bağlantıyı sağlıyor. Resmi bakımdan başvezirin astı olmasına rağmen, başlıca sorumluluklar Jai Lal'in omuzlarında; çünkü ordunun başkomutanı olmanın yanı sıra, Devlet Meclisi'ne de başkanlık yapıyor. Asiler tarafından kurulan, beşi Hindu ve beşi Müslüman olmak üzere altı asker ve dört sivilden oluşan bu Meclis'in bütün kararları onaylaması gereği, bu hakkı iktidarın bölünmesi olarak gören Rajmata'yı çok sinirlendiriyor.

Ne var ki en acil konunun, düzenin yeniden sağlanması ve halka güvenle birlikte hayatta kalması için gerekli olanın verilmesi olduğunu şimdilik herkes kabul ediyor. Aynı anda hem Hintçe hem de Urduca yazılan ve Birjis Kadar'ın mührünü taşıyan fermanlar gıda ürünleri üzerindeki vergilerin kaldırıldığını, yağmacı ve karaborsacıların ölüm cezasına çarptırılacaklarını ilan ediyor.

İsyanın derinliğini anlamaktan uzak olan ve bu hareketi "ayaklanma", asileri de "haydut" olarak adlandıran İngilizlerin inanmak istediklerinin aksine, işbaşına geçen, yasalarını ve cezalarını işleten, eski kurumları canlandırıp nefret edilen sömürge düzenini hatırlatan her şeyi yıkan, gerçek bir iktidardır.

Yeni yönetimin ilk önlemlerinden biri de talukdarların efendi ve koruyucu olarak haklarını iade etmek oluyor: Köyleri geri veriliyor, köylüler de vergilerini ödeyemedikleri bahanesiyle İngiliz yönetimi tarafından el konulan topraklarına kavuşuyor. Taşrada herkesin bildiği bir adalet ve atalardan kalma geleneksel bir düzen hüküm sürüyor.

İsyan bir taraftan da İngilizlerin batılı bilim ve teknikleri yayma adına bir yana ittikleri geleneksel bilimlerin, yerli tıbbın ve astrolojinin dönüşüne tanık oluyor. Hekimler yaralı ve hastaları yine eski bilgilere dayanarak hazırladıkları ilaçlarla tedavi ediyor, pandit'ler[1] yıldızları inceleyerek yaptıkları tahminlerle asileri yüreklendiriyor. Bastırılmış kültürlerin gerçek bir ayaklanması yaşanıyor, kötülenmiş eski bilgiler haklarına kavuşuyor, Batı'nın üstünlüğünü ve bu üstünlükten hareketle egemenliğini haklı göstermek için kendi entelektüel ve kültürel donanımını dayatan, Hintlilerin gelenek ve inançlarıyla alay eden İngiliz şiddetinden intikamını alıyor.

Kayzerbağ Sarayı'nda da hava değişti. Orada artık sadece Vacid Ali Şah'ın kadınlarıyla akrabaları kalıyor ve sarayın sakinleri çevredeki iyimserlikten beslenerek sonu gelmez zar ve satranç oyunlarına, çeşitli makyaj girişimine ve özellikle en sevdikleri konuya, dedikodularına dönüyor. Haremi, entrikalarını ve kıskançlıklarını terk eden Hazret Mahal, ana kraliçelerin geleneksel ikametgâhı Çavlahi Sarayı'na yerleşiyor. Bu görkemli sarayın bir özelliği de, duvarlarından yayılan hoş koku. Söylentiye göre, sarayı yaptıran raca; güç günler geçiren, iflas etmek üzere olan bir koku satıcısına acımış, bütün malını satın alarak, sarayın harcına katılmasını istemiş.

Hazret Mahal her öğleden sonra askeri gelişmeleri bildirmeye gelen Raca Jai Lal'i daha bir yıl önce Rajmata Melike Kishwar ile Vali Sir James Outram arasındaki o çarpıcı görüşmenin gerçekleştiği ünlü aynalı salonda kabul ediyor.

Her şey o kadar çabuk değişti ki... Yoksa ben de mi değiştim? İnsanlar bana farklı bakıyor, kuşkusuz daha fazla saygıy-

1 Hindu bilgeleri.

la, ama aynı zamanda da korkuyla... Mammoo Han bile eskisi kadar açık konuşmuyor... Bir tek Jai Lal her zamanki açıksözlülüğüyle, beni eleştirmekten geri durmuyor. Beni eleştirmesine kızıyorum, aynı zamanda da hoşuma gidiyor, iktidar insanı o kadar yalnızlaştırıyor ki; en azından o, söylenmesi güç gerçekleri saklamaya çalışmıyor...

Oysa genç kadının Raca'da beğendiği, gerçek sorunları anlatmasının yanı sıra, ona iktidarı tartışmasız bir hükümdar olarak değil, insan gibi davranması. Gündelik görüşmeleri sırasında, karşılıklı bir güven doğuyor. Raca'nın yanındayken kuşkularından, kaygılarından söz etmekten çekinmiyor, bilmediği ya da anlamadıklarını sormaktan geri durmuyor, bunları ona karşı kullanmayacağını biliyor. "Bir hiçten gelme" bu kadını istemeye istemeye kabullenen, en ufak bir yanlışını, beceriksizliğini kollayan çoğu kadının tersine, Raca Jai Lal; Rajmata'nın da kendisi gibi bağımsızlık için savaşmaya kararlı olduğunu, hiçbir vaadin ya da hiçbir tehdidin onu yolundan çevirmeyeceğini anlıyor. İstilacıyı reddetmesinin nedeni onun yerine geçerek iktidarın nimetlerinden yararlanmak değil, ezici ve aşağılayıcı haksızlığa duyduğu yoğun kin. Rajmata, Lucknow seçkinlerinin alay konusu etmeyi yeğleyeceği bu inancı ve cesareti nereden alıyor? Tam da "bir hiçten gelme" olduğu ve çoğu yeni zenginin aksine, kendini aşağılanmış hissedenlerin ıstırabını unutmadığı için mi? Küçük toprak sahibi ve "bir hiçten gelip" bir av sırasında kralın hayatını kurtardığı için soylu ilan edilen babanın oğlu olan kendi gibi?

Birlikteyken her şeyi konuşuyorlar, yasak olan bir konu hariç: Mammoo Han konusu.

Hazret Mahal, haremağasını Divanhane'nin başına geçirmek ve saray veziri yapmak isteyerek herkesi şaşırtıyor. Bu görev ona öteki vezirler karşısında üstünlük sağlamayacak ya, sürekli olarak naibin yanında olması herkesi ve her şeyi denetlemesine olanak verecek; böylelikle unvanını ve yetkilerini büyük ölçüde aşacak. Üstelik Mammoo unvanından yararlanmayı hiç ihmal etmiyor, yeni konumunun tadını küstahça çı-

karıyor. Uzun süre aşağılandıktan sonra, şimdi öcünü alıyor. Kendini hiç birilerini ezerken olduğu kadar büyük görmüyor ve birine bir yararı dokunduğu ender hallerde, bu iyiliğinin karşılığını misliyle alıyor. Zenginlik ve güç açlığı söndürülemeyecek kadar derin ve eksikliğiyle ya da kısa boyuyla alay ettiğinden kuşkulanan herkesi düşman biliyor. Gururlu talukdarları itip kakmaya cesaret eden bu eski hizmetkârın yarattığı nefret o kadar yoğun ki, naibin düşmanları bu adamı bu kadar kayırmasını sevgilisi olmasına bağlamaktan, hatta Birjis Kadar'ın babası olduğunu iddia etmekten çekinmiyor.

Jai Lal, Rajmata'yı uyarıp Mammoo'yu böylesine terfi ettirmenin sakıncalarını anlatmaya, eski bir köle tarafından itilip kakılan büyük talukdarların öfkesinden bahsetmeye çalıştığında, Hazret Mahal, Raca'yı sertçe susturuyor.

"Onu eleştirmekten vazgeçin. On yıldır bana sadakatle hizmet ediyor; hiç böylesi bağlılık gösteren bir hizmetkârım olmadı."

"Kendinizi aldatmayın, Huzur, o ve onun gibiler sadece kendilerine sadık olur. Çıkarları sizinkilerden ayrıldığı an, size ihanet etmekten çekinmeyecektir."

Hazret Mahal'in yüzü soluyor.

"Aramızın iyi olmasını istiyorsanız, bu konuyu bir daha açmayın."

Jai Lal öfkeleniyor, gözlerini açmayı, haklarında söylenenleri aktarmayı düşünüyor, ama imkânsız, genç kadına asla böyle bir hakaret yapamayacak. Yumruklarını sıkıyor.

"Açıksözlülüğümden hoşlandığınızı sanmıştım," diyor. "Eğer bütün sözlerinizi tekrarlayacak ve düşlerinizi onaylayacak bir dalkavuk istiyorsanız, başka yere bakmanız gerek."

Ve yerlere kadar bir temennayla çıkıyor.

Huzura çıkmadığı birkaç gün boyunca, gündelik gelişmeleri naibe anlatması için yaverini gönderiyor. Oysa Hazret Mahal kısa sürede onunla sohbetlerini özleyecek, daha da önemlisi, tavsiyelerini arayacak: Önemli kararlar alması gereki-

yor, ancak vezirlerinin basiretinden kuşkulanıyor. Gururunun sesini dinlemiyor, Raca'yı huzura davet etmeye karar veriyor.

Gerçekten de, Vilayet Konağı'nın saldırısına hazırlanmak gerek.

Sipahiler ve talukdar birlikleri şimdiye kadar ikametgâhı sürekli bir taciz ateşine tuttu. Komşu evlerin teraslarından gece gündüz top ve tüfek ateşi açtılar. Kuşatma altındakilere bir anlık dinlenme fırsatı bile tanımayan, uzun vadede vücut ve zihin olarak bitkinleşmelerine yol açacak bir sinir savaşı. Oysa asiler de hiçbir sonuç vermeyen bu çatışmalardan usanıyor, durmadan alay eden İngirizlerin işini bitirmek için büyük saldırının başlatılmasını istiyorlar.

***

Yüksek Komiser'in çalışma odasında, sığınmacıların şilteleri ve sandıklarıyla tıka basa doldurulmamış tek odada, Lawrence'ın askeri konulardaki halefi Albay İnglis'in çevresinde beş kişi oturuyor.

Subaylardan biri, "Bu Hintlilerin strateji konusunu iyi bildiklerini itiraf etmek gerek," diyor. "Küçük toplarını mevzilerimizin etrafına yerleştirdiler, ama o kadar yakına koydular ki, obüslerimiz onlara isabet edemeden üstlerinden geçip gidiyor. Tüfekle topçularına ateş etmek de neredeyse imkânsız: İblis hızıyla hareket ettirdikleri çitlerin ya da toplarının hemen dibinde kazdıkları derin hendeklerin içine saklanıyorlar!"

"Evet, stratejileri sağlam, tabii! Onları biz yetiştirdik!"

"Bu taktiklerle hilelerin askeri okullarda öğretilmediklerini de itiraf edin, sevgili dostum!"

"Pekâlâ, beyler! Sizleri buraya düşmanın erdemlerini ve zaaflarını tartışmak için toplamadım," diyor, saçları kırlaşmış, kısa boylu, köşeli çizgili albay.

Piposundan kısa nefesler çekiyor:

"Muhbirlerim önümüzdeki günler için yoğun bir saldırı hazırlığı yapıldığını bildirdi. Elimizde işe yarar kaç kişi var?"

"Yaklaşık bin iki yüz, Sir, bunların beş yüzü de yerli."

"Revirde kaç yaralı?"

"Altmış kadar, ama güvende değiller. Daha dün bir obüs düştü, talihimiz varmış, kimseye bir şey olmadı."

Albayın kaşları çatılıyor.

"Rehinelerimizi, üç prensle genç Tulsipur Racası'nı revire götürüp orada tutacaksınız. Herkese duyurun. İçimizde asilerin casusları var; göreceksiniz, yarından tezi yok, o tarafı dövmekten vazgeçecekler."

Bir başka subay, "Kalküta'nın gönderdiği takviyelerden haber var mı, Efendim?" diye soruyor.

Beriki kendinden emin, "Her an burada olabilirler," diyor.

Takviyelerin pek de yakında olmadıklarını söyleyerek adamlarının maneviyatını bozmanın yararsız olduğu kanısında. Bir gün önce gelen bir ulak, General Havelock'un 14 Temmuz'da Allahabat ayaklanmasını bastırdıktan sonra Lucknow'a yöneldiğini, ancak yolundan ayrılarak Tantia Tope'nin adamlarının saldırısına uğrayan Binbaşı Renaud'nun yardımına koşmak zorunda kaldığını bildirdi. Tarlalar arasında yavaş ilerlediklerini, köylülerden çoğunun asilere katıldığını, köylerin istihkâma döndüğünü ve yolların tuzaklandığını anlatmanın da bir faydası olmayacak. Daha ne kadar direnebilecekler? Kuşatmanın başından bu yana onlarca adam kaybettiler; yaralılara gelince, cerrahın becerisi ve gönüllü sıhhiyecilerin gayretine rağmen, çoğu septisemi veya kangrenden ölüyor. Öte yandan, askerin maneviyatını en çok yıkan, endişe. Erzak sonsuza kadar dayanmalarına izin vermeyecek, zaten daha şimdiden tayını günde bir mercimek çorbası ve üç pideye indirdiler ve çocukların sızlanması dinmiyor. Yine de teslim olmak söz konusu değil; Kanpur garnizonunun hazin sonu, düşmanın acımasız olacağını gösteriyor.

Tanrı'nın bir armağanı, ellerinde yeterince cephane var, en azından konak arazisine top tüfek mermisi yağdıran Hintlilerden çok daha fazlası; üstelik Britanyalılar sadece gerektiğinde

ateş etme emri aldı. Öte yandan, hazırlanan genel saldırıya direnecek güçleri olacak mı? Daha yüksekte olmalarına rağmen kendilerinden on kat, yirmi kat daha kalabalık bir düşmanı püskürtebilecekler mi?

Bütün seçenekleri bir bir düşünerek, koca geceyi göz kırpmadan geçiriyor. Yakın zamanda takviye gelmezse, işlerinin bitik olduğunu biliyor... Ya da talukdarlar, sipahiler ve halk arasındaki güzel birlikte bir çatlak olmazsa. Oysa karşısındakileri bölmek için yaptığı bütün girişimler başarısız oldu. Bareilly kentinin komiseri Hindularla Müslümanlar arasında sürtüşme çıkarabilecek kışkırtıcılara verilmek üzere gönderilen elli bin rupiyi iade etti. Önerdiği yüksek meblağlara rağmen en ufak bir işbirlikçi bulamadı.

Yanındakilerden birinin bir şakası Albay'ı karamsar düşüncelerinden çekip alıyor:

"Divanhanenin başındaki haremağası Mammoo'nun naibin sevgilisi, hatta büyük ihtimalle küçük kralın babası olduğu dedikodusunu duydunuz mu?"

"Haremağası! Böyle bir şey olabilir mi?"

"Dediklerine göre, kısırlaştırma tamamlanmamış ya da cerrah acımış olabilirmiş. Hadım olduğu sanılan kişilerin çocuk sahibi oldukları daha önce de görüldü. En azından bu dedikodular, Begüm'ün hizmetkârına gösterdiği inanılmaz bağlılığı ve adamın divanhanenin başına fişek gibi yükselmesini açıklayabilir."

Albay heyecanlanıyor: "İyi ama, öyleyse Birjis Kadar tahtta en ufak bir hakkı olmayan bir piç demektir! Bunun ne anlama geldiğini anlayabiliyor musunuz, Beyler?"

Subaylarının şaşkın bakışlarını görünce de, ekliyor:

"Düşman arasına ayrılık tohumları ekmek için beklenmedik bir fırsat. Süvari bu kadar küçük bir çocuğun tahta geçmesini zaten zor kabul etmişti. Vacid Ali Şah'ın oğlu olmadığı söylentisini yaymayı başarırsak, hem o hem de annesi bütün yasallıklarını yitirir. Talukdarlar, racalar ve sipahiler yeni adayın

adı üzerinde kavgaya tutuşurken, belki de bize karşı saldırıya geçmeyi düşünecek zaman bulamazlar."

"Ya söylenenler yalansa?"

"Hiç fark etmez! Yapmamız gereken dedikoduyu yaymak, naibi gözden düşürmek, bu Birjis'in kral çocuğu mu yoksa köle çocuğu mu olduğu kuşkusunu köpürtmek! Yanlış rivayetler çoğu kez savaşın toptan da etkili, en güçlü silahları olmuştur. Derhal casuslarımızı kente gönderin, akıllara kurt düşürmeye hemen başlasınlar."

Bölüm 20

Binbaşı Banks, 20 Temmuz sabahı saat dokuzda çayını içerken korkunç bir patlamayla yerinden fırlıyor. Batı barikatından koyu bir toz bulutu yükseliyor: bir mayın patlamış olmalı.

Borazanlar hemen alarm borusu çalıyor. Subaylarının yönetiminde topçular yerlerine koşarken, piyade de siperlere giriyor. Kentten yükselen bir deniz gibi yaklaşan insan selinin içinde Awadh bayraklarıyla racaların sancakları seçiliyor. Hinduların yıkım tanrısı Şiva'ya yönelen "Har Har Mahadev!" haykırışlarının ve "Allahüekber" seslerinin eşliğinde, binlerce sipahi saldırıya geçiyor.

Gecenin karanlığından yararlanılıp en önemli İngiliz top bataryasının bulunduğu çıkıntının yakınına yerleştirilmiş mayın patlayınca, içeri sızmaya ve Vali Konağı'nın avlusunu işgale izin verecek genişlikte bir gedik açılıyor. Mayın patlar patlamaz, Hint piyadesi yoğun toz bulutunun içinde ilerliyor; bir taraftan da asi topçuları Valilik binalarını ateşe vermek için yangın mermileri yağdırıyor. Ne var ki yaklaşan askerler aralıksız bir top ve tüfek ateşiyle karşılaşıyor. Mayının yeri yanlış seçilmiş, hasarsız İngiliz bataryaları ölümcül bir ateş kusuyor.

Avazları çıktığı kadar "Caloh Bahadır!"[1] diye haykıran önderlerinin coşturduğu asi dalgaları salvoların altında ilerliyor. Yüzlercesi düşüyor ama içlerinden bir bölümü duvarlara ulaşıyor; diplerine sığınarak, top ya da tüfek mermisinin erişeme-

1 Haydi yiğitlerim!

yeceğinden emin, soluklanmaya çalışıyor, ardından da saldırıyı sürdürüyor. Her yerden çıkarak duvarı aşmaya çalışıyorlar; kılıçla ve süngüyle dövüşülüyor, acımasızca göğüs göğüse boğuşuluyor, kana basılıp kayılıyor, yer cesetle kaplı.

Bailey[2] Kapısı tarafındaki saldırıyı Molla Ahmedullah Şah yönetiyor. Düşman ateşinden kurtulmak için zekice bir yöntem bulmuş: Askerleri pamuk balyalarını iterek ilerliyor, İngilizler hilenin farkına varmadan duvarın dibine varıyorlar. Orada, İslam'ın yeşil sancağını sallayan Molla'dan cesaret alarak ikiye ayrılıyor, mitralyöz ateşine aldırmadan ilerliyor ve bir düşman bataryasını ele geçiriyorlar. İngiliz topçusu korkudan takviye çağırıyor, acımasız bir boğuşma yaşanıyor. Hintliler tam üstün gelecekken, durumlarından yararlanmak yerine, İngilizlerin şaşkın bakışları arasında geri çekiliyorlar.

O kırılma anında cephanesiz kaldıkları daha sonra anlaşılıyor. Molla, kasıtlı yapıldığına inandığı bu ihmalden dolayı kurmayları asla bağışlamayacak; bundan böyle, istilacıya karşı mücadelesini kendi başına yürütecek.

Çarpışma yedi saat sürüyor. Her iki taraf da aynı kararlılıkla çabalıyor. Sonunda, saat dörde doğru, sipahilere çekilme emri veriliyor. Yaz güneşinin sıcağında çürüyecek cesetlerin salgın hastalık yaymasından çekinen İngilizlerin izniyle, savaş alanında bıraktıkları yüzlerce ölü ve yaralıyı gece gelip toplayacaklar.

İngilizler ise, asla sayılmayan yerli askerler dışında, yirmi kişi yitirdi. Ne var ki en önemli kayıpları bir top mermisine kurban giden Yüksek Komiser Binbaşı Banks. Bundan böyle tüm komuta Albay İnglis'in elinde.

Üstü başı hâlâ savaşın tozuyla kaplı Raca Jai Lal, gecenin geç saatinde Hazret Mahal'in çağrısına uyarak Çavlahi Sarayı'na geliyor ve Rajmata'yı son derecede huzursuz buluyor. Daha selam vermeye fırsat bulamadan, soruyla karşılaşıyor:

2 Eski bir Lucknow valisinin adı.

"Ne oldu, Raca Sahip? Sekiz bin kişilik bir Hint ordusu, birkaç yüz Britanyalı tarafından nasıl püskürtülür? Oysa bu saldırı haftalardır hazırlanmıştı ve en iyi birliklerimizi kullandık! Bu onursuz yenilginin sebebi nedir?"

"Cesaret eksikliği değil, Huzur, askerlerimiz aslanlar gibi savaştı. Bizimkinden çok daha üstün bir ateş gücüne saatlerce direndiler. Bir kişi bile kaçmaya çalışmadı. Ölü ve yaralı sayısı cesaretlerini ve sadakatlerini anlatıyor zaten. Eleştirilmekten çok, kutlanmayı hak ediyorlar."

"Öyleyse, neden kaybettik?" diye ısrar ediyor Hazret Mahal, söyleyecek bir şey bulamamanın şaşkınlığıyla.

"Silahlarımızın yetersizliği yüzünden. Hem toplarımızın hem de tüfeklerimizin menzilleri çok kısa. Öte yandan, komuta açısından da sorunumuz var: Subaylarımız disipline uymuyor, bütün uyarılarımıza rağmen, sadece cesaretin önemli olduğuna, taktiklerin ancak korkaklar için gerektiğine inandıkları için, cepheden saldırıya geçiyorlar. Bir de tabii strateji bilgimiz çok az, Kumpanya hiçbir Hintlinin astsubaylıktan öteye geçmesine ve bir bölükten büyük bir birliğe komuta etmesine izin vermedi. Askeri harekât konusunda eğitim almış, lojistikle ilgilenme fırsatı bulmuş tek bir subedar[3] yok. Ben bile bütün bildiklerimi bu yüzyılın büyük savaşlarını anlatan kitapları okuyarak öğrendim."

"Oysa bu saldırı için bir strateji oluşturmuştunuz," diye ısrar ediyor genç kadın.

. "Oluşturmuştum ve subayları ikna ettiğimi sanıyordum. Mayın patlar patlamaz, bir öncü birliğin gidip gediğin yeterince geniş olup olmadığını anlaması, ardından da topçunun şaşırtma ateşi açması ve piyadenin karışıklıktan yararlanarak kanatlardan ilerlemesi gerekiyordu. Oysa mayın patlar patlamaz, askerler subaylarının peşinden atıldılar, toz bulutu dağılınca da kendilerini hasar görmemiş siperlerin gerisinde iyi korunan ve hemen ateşe başlayan bir düşmanla burun buruna buldular.

3 Hintli astsubay.

İtaatsizlik ve heyecan yüzünden, gereksiz bir katliam. Aslında sipahilerimiz fazla cesur, onlar için hayatın bir değeri yok."

Hazret Mahal küçümseyici bir ifadeyle, "Oysa Avrupalılar tam tersine; hayat onlar için öylesine değerli ki, önlenemez bir son olan ölümü büyük bir felaket sayıyorlar! İngiliz ölülerinden bahsediyorum, tabii; yoksa ölen Hintlileri görmüyorlar bile."

Raca çekilmek için izin istiyor, oldukça yorucu bir gün geçirmesine rağmen, kışlaları dolaşmak ve askerlerini sakinleştirmek niyetinde.

Hazret Mahal yalnız kalınca dairesini enine boyuna arşınlıyor. Gecenin geç saatine rağmen uyku tıtturamayacağını biliyor, daha bu sabah içleri coşkuyla dolu yola çıkan bütün o askerleri düşünüyor... artık yoklar... bir hiç uğruna mı?

Hayır, Jai Lal yanılıyor. Bu insanlar bir hiç uğruna ölmüyor, özgürlüklerini, onurlarını kazanmak için ölüyorlar. Savaşa katılarak her gün ezilen zavallı yoksullar olmaktan çıkıyor, sefil hayatlarında ilk kez bir anlam buluyorlar. Hayatlarını kaybetmelerinin hiçbir önemi yok, sonsuza dek kahraman olarak kalacaklar.

Ölüm karşısındaki bu aldırmazlık ordumuzun gücü olduğu kadar, zaafı; çünkü askerler hiçbir tedbir almıyor. İngilizlerin aksine, kazanmaktan çok yüceleşmek ve şana erişmek için savaşıyorlar.

Ertesi sabah, Raca'yı yeniden çağırtıyor. Geceyi yenilginin nedenlerini düşünerek, alınacak önlemleri araştırarak geçirdi. Bunları Raca'yla konuşmak istiyor.

Giden haberci eli boş dönüyor: Raca evinde değil.

Hanımının şaşkınlığı karşısında, her sabah olduğu gibi son haberleri vermeye gelmiş Mammoo keyifle:

"Geceyi Çarşı'da, gözdelerin yanında geçirdi," diyor.

Ve Hazret Mahal'in ifadesini görünce de kalleşçe ekliyor:

"Durumun ciddiyetine rağmen, bu alışkanlığından vazgeçeceğe benzemiyor."

İntikam almak için tam düşlediği fırsat. Raca'nın hanımının gözündeki yerinden son derecede rahatsız; oysa on yıl boyunca onun tek sırdaşı olmuş, en güç anlarda onu desteklemiş, cesaretlendirmişti. Bu dağdan gelmenin giderek naibin güvenini kazanmasını, Hazret Mahal'in artık sadece ona danışmasını içi yanarak izliyor. Bir zamanlar sadece Mammoo'ya danışması gibi, zenanaya tıkılmış, dış dünyayla tek teması haremağası iken...

Ama yüreğini asıl burkan, Raca'yı karşılarken yüzündeki o mutlu tebessüm, haremağasına hiç göstermediği o gülücük. Oysa Hazret Mahal'i, bir erkeği heybetine bakarak değerlendiren kadınlardan farklı sanmıştı. Sakın uzun boylu ve yapılı olmasına bakarak bu hödük için bir şeyler hissediyor olmasın? Sadece iyi konuştuğu için akıllı bulmasın?

... Buna izin vermeyeceğim, kral eşi ve kral anası, herkesin saygı duyması gereken güçlü naip olduğunu unutmasını önleyeceğim...

Genç kadını herkesten daha iyi tanıyor; ona herkesten daha iyi tavsiyelerde bulunur, herkesten daha iyi korur. Bunun için her şeyi yapmaya yemin ediyor, bu onun görevi ve içindeki sesi, bunu aslında kendi çıkarı için yaptığını söyleyen fısıltıyı omuzlarını silkerek uzaklaştırıyor.

... Bunu nasıl yapar? Oysa ben, sanıyordum ki...

Hazret Mahal yalnız kalınca öfkeden dudaklarını ısırıyor, gözlerine keder yaşları doluyor, bu kadar aptal olmasına şaşıyor! Kraliyetin bütün işlerini soracak kadar beğendiği bu erkek, doğruluğuna saygı duyduğu bu adam, demek buradan çıkar çıkmaz kadınların yanına uzanan bir sefa düşkününden farksız! Ah, nasıl da alay etmiş olmalı! Saflığına nasıl gülmüştür, kim bilir!

Bunu ona söyleyecek...

Olduğu yerde kalakalıyor.

Ne söyleyecek? Adamın üzerinde hiçbir hakkı yok, özel hayatını eleştirmeye hakkı yok, aralarında sadece bir iş ilişkisi var...

... Yine de... Beni gördüğü zaman gözlerindeki ışıltı düş müydü? Beni endişeli bulduğunda sesinin yumuşaklığı düş müydü? Bütün bunlar bir çapkının, daha da beteri, bir içten pazarlıklının oyunu olabilir mi?

Raca her zamanki gibi dakik, saat beşte günlük görüşmeleri için huzura çıkıyor. Hazret Mahal onu kabul edip etmemekte uzun süre kararsız kaldı, içindeki sese kulak verse, aralarındaki ilişkiyi o anda bitirecek. O zaman başta Raca, herkes nedenini merak edecek. Gerçek nedeniyse asla açıklayamayacak. Üstelik onun tavsiyelerine her zamandan çok ihtiyacı var: Savaşta ölen askerlerin ailelerine yardım için para bulmak gerek. Çocuklarının açlıktan ölmeyeceğine güvenemezlerse, sipahilerin çoğu köylerine döner. Hem de en gerekli oldukları şu anda. İngiliz alaylarının Allahabat'tan yola çıkıp Lucknow'a ilerledikleri haberi doğrulandı.

Görüşme kısa sürecek. Hazret Mahal hiç alışılmadık bir sertlikle mali imkânları soruyor, Raca da talukdar topraklarından savaş sırasında ara verilen vergilerin alınmasını öneriyor. Bu arada sipahilere hainlerin mallarını yağmaya izni veren, ama aynı zamanda da korumaları gereken halkın mallarına el koymalarını en ağır cezalarla yasaklayan bir ferman çıkarmaya karar veriliyor.

Hazret Mahal şimdiye kadar hiç bu denli mesafeli durmadı, Raca'ya asla hükümdar olduğunu bu kadar açıkça belli etmedi. Bir gün öncenin yenilgisine bağladığı ve haksız bulduğu bu davranıştan gururu incinen Raca salt mesleki bir söylemin gerisine çekiliyor ve birbirlerinden hoşnutsuz, soğukça ayrılıyorlar.

Ne var ki bu soğukluğun üzerinde fazla duramayacaklar: İlgilenmeleri gereken acil sorunlar var.

General Havelock, kanlı bir çarpışmadan sonra Nana Sahip'in ordusunu bozguna uğrattı. "Bütün bu zencileri yok etmeye" yemin eden Binbaşı Renaud'nun öncülüğünde ilerleyen

birlikler, yollarının üzerindeki köyleri ve tarlaları ateşe vererek Kampur'a ulaştı. Nana ordusunun terk ettiği kentte halkın bir kısmını kılıçtan geçirmekle birlikte, fazla oyalanmadılar. Görkemli bir geleceği olduğuna inanan fanatik dinci ve korkutucu Albay Neill'i geride bırakan Havelock, vilayette kuşatma altındaki vatandaşlarının imdadına koşmak için zaman geçirmeden Lucknow yolunu tuttu.

Her gün Lucknow'a gelen ulaklar, son haberleri iletiyor. Kısa süre sonra kente akın edenler, canlıdan çok ölüye benzeyen savaş artıkları. Anlattıkları tüyler ürpertici: Albay Neill ve adamları, Kanpur ve çevre köylerdeki halkı kadın, çocuk ayırt etmeksizin katletmekle yetinmiyor, işkence bitince ölümden sonra da huzur bulmamaları için kirletiyorlar.

Yaşlı bir köylü, "Müslümanları domuz derisine sarıp diktiklerini gördüm," diyor. "Bütün çığlıklarına ve yakarışlarına rağmen, zorla yağını yutturuyorlar. Hinduları da inek derisinin içine sarıyor ve gırtlaklarına zorla kutsal hayvanın etini tıkıyorlar. Aslında sabırlı olan bu insanların ölüm ıstırabı karşısındaki iç paralayıcı çığlıklarını asla unutamayacağım. Kirlendikleri için, sonsuza dek lanetlendiklerini biliyorlardı. İngilizler gülüyor, alay ediyor ve artık çığlıklarından bıktıkları zaman, deri torbaları büzüp, soluksuzluktan öldürüyorlardı. Bir de dinlerine aykırı hareket edip Müslümanları yaktılar, Hinduları da gömdüler."

"Canavarlar!" diyor Hazret Mahal, dehşetle ürpererek. "Nasıl bu kadar acımasız olurlar? Düşmanı öldürmek yetmiyor mu? Ölümden öteye de cezalandırmak, önemli olan tek şeyi, ebedi hayatı elinden almak şart mı?"

"Belki Bibighar'da tutsak edilen kadınlarla çocuklar yüzünden," diyor, Kanpour'dan yeni gelmiş bir sipahi.

Gözlerini yerden ayırmadan, belli belirsiz bir sesle devam ediyor:

"Ben saklanma imkânını buldum, ama arkadaşlarım emirleri yerine getirmek zorunda kaldı. General Tantia Tope, itaatsizlik edenleri, itiraz edenleri asmakla tehdit ediyordu."

"Ne itirazı?" diye soruyor Hazret Mahal.

"Tutsakları öldürme emrine..."

"Savunmasız kadınlarla çocukları öldürmek!"

"Maalesef... Kapılardan ve pencerelerden ateş etmeye zorlandılar, titreyip ağlıyorlardı ve içeridekileri vurmamak için sonunda tavana ateş ettiler. İçeride, tutsaklar haykırıyordu. İlk salvolardan sonra, sipahiler devam etmektense ölmeyi yeğlediklerini söyledi. General Tantia Tope itiraz edenleri zincire vurdurdu, başlarına ne geldiğinden haberim yok. İşte o zaman Begüm dedikleri kadın bozuntusu öfkeden çıldırdı, Nana'nın korumalarından olan sevgilisini çağırttı, adam da elleri satırlı dört kasapla birlikte geldi. Evin içine girer girmez, yürek paralayıcı çığlıklar, yalvarmalar duyuldu. Daha fazla dayanamadım, kaçtım. Dediklerine göre adamlar yarım saat boyunca korkunç işlerini görmüşler. Daha sonra içlerinden biri, kadınların ayaklarının dibinde yuvarlanıp, çocuklarına acıması için yalvardıklarını, ama kimseye acımadığını anlatarak şişinmiş. İki yüze yakın insan öldürmüşler. Bazıları can çekişmiş, bütün gece inledikleri duyulmuş.

"Tantia Tope ertesi sabah sipahileri göndermiş, cesetleri kör kuyulara atmışlar.

"İki gün sonra, General Havelock'la askerleri gelip katliamı görünce delirdiler sanki ve halktan intikam almaya giriştiler. Bütün sorumlular çoktan gitmişti tabii ve her zamanki gibi, kabak suçsuzların başına patladı. Özellikle de Havelock gidip komuta Neill'e geçince. Bütün erkekler tutuklandı, sorguya çekildi, çoğu asıldı. Ama daha önce kırbaç tehdidiyle Bibighar'ın zeminine yayılan kanı yalamak zorunda kaldılar ve domuz ya da inek derisine dikilenler gibi, sonsuza dek lanetli oldular."

Anlatılanları bir ölüm sessizliği izliyor. Herkes dehşet içinde, kimsede en ufak bir yorum yapacak hal yok. Uzun dakikalardan sonra, Hazret Mahal'in güçsüz sesi duyuluyor:

"İngilizler bu cinayeti asla bağışlamaz. Dua edelim de Nana Sahip'in döktüğü kanlar bizi ve çocuklarımızı boğmasın!"

Bölüm 21

"İleri, yiğitlerim! Bizimkileri kurtarmamız gerek!"

General Havelock ve küçük birliği, önünde tek bir hedef, ovayı cebri yürüyüşle geçiyor: Asilerin eline düşmeden ve kuşatılanlar Kanpur'daki gibi katledilmeden, Lucknow'daki Vilayet Konağı'nı kurtarmak gerek. Tanrı'nın onlardan yana olduğundan emin, Havelock kendine güveniyor.

İflas etmiş bir işadamının oğlu olan bu kısa boylu, beyaz saçlı adam, daha çok küçükken yazıldığı Hindistan ordusunda cesaretiyle üzerinden hiç ayırmadığı ve göğsüne bir zırh gibi taktığı onlarca madalya kazandı. İnançlı bir vaftizci olarak, dudaklarında Hz. İsa'nın adıyla savaşır, fırsat buldukça da askerlerine İncil'i ve ilahileri öğretirken, hükümetin sipahilere "gerçek dini" anlatmak için yeterince misyoner göndermemesinden yakınır.

General ve küçük ordusu, Ganj Nehri'ni aşıp Awadh'ın başkentine seksen kilometre kalıncaya kadar yaklaşmışken, yaman bir direnişle karşılaşıyor; üstelik sadece sipahilerden değil, her köyü müstahkem bir kaleye çevirmiş köylülerden. Berikiler kalın kerpiç duvarların gerisine ya da ağaçların arkasına saklanıp Britanya askerlerini yaklaştırmazken, kadınlarla çocuklar erzak ve cephanelerini sağlıyor. Binlercesi dövüşüyor ve durumlarının en umutsuz olduğu anlarda bile cesaretleri ve inatları sarsılmaz bir kararlılığı yansıtıyor: "İngirizleri kovalım!" bütün bir halkın savaş uranı oldu.

Oysa Havelock, "Adalet ve insanlık davasını destekleyen Tanrı'nın yardımıyla" ilerlemeyi sürdürüyor; en ufak bir pişmanlık duymadan köyleri yakıp sakinlerini bitiriyor. Neill'in adı dehşetle eşanlamlı olsa da, Havelock'ın ondan geri kalır yanı yok. Talimat bekleyen bir subayına, "Dostum, istediğiniz kadar insan asabilirsiniz,"* dediği gibi, tutsakların top namlusuna bağlanarak infaz edilmesini salık veriyor.

Böyle öldürülmüş iki sipahinin karşısında subaylardan biri, Binbaşı North, yakınıyor:

"İkisi de hayatlarının baharında, uzun boylu, kaslı gençlerdi; her ikisi de eskiçağın bronz heykellerini andırıyordu. Bir saniye sonra onlardan geriye, havaya dağılmış et parçalarından başka bir şey kalmayacak."*

Ne var ki günler geçtikçe, Sir Henry Havelock, meslektaşlarının küçümseyerek "ayaklanma" olarak adlandırdıkları bir hareketten çok, bütün bir halkın isyanıyla karşı karşıya olduğunu fark ediyor. İngilizlerin silahları daha üstün ya, Hintlilerin de sayıca üstünlüğü var ve her iki tarafta da ölü sayısı durmadan artıyor.

Britanya birlikleri 5 Ağustos'ta, Lucknow'un sadece otuz kilometre uzağında, yollarının üzerindeki Bashiratganj köyünün direnişini kırmaya çalışıyor. Merkezdeki Hint piyadesi, Howitzer'ların ve ağır topların ateş gücü karşısında çekilirken, kanatlardaki topçu yerini koruyor. Kısa süre sonra Hint birlikleri ani bir manevrayla Britanyalıların gerisine sarkıyor, berikiler ne olduğunu anlamadan etraflarının çevrildiğini görüyor. Büyük çabalar sonunda, yüz kadar ölü bırakarak, kuşatmayı yarmayı başarıyorlar.

Sonunda Havelock böyle devam ederse, daha başkente varamadan bin askerinin sonuna kadar kırılacağını anlıyor. Acil takviye gönderilmesi için Kalküta'ya telgraf göndermesine rağmen, kendi savunmasını zayıflatmaktan korkan Genel Vali Lord Canning, yardımı damlalıkla yolluyor gibi. Üstelik askeri konvoy çok yavaş ilerliyor. Havelock bütün telgraflarının hiçbir şeyi değiştiremeyeceğinin farkında: Tehlikeleri ve daya-

nılmaz sıcağı düşününce, takviyenin dört ya da beş haftadan önce gelemeyeceği kesin.

Başkomutana gönderdiği bir mesajda şunları yazıyor:

> Sonuna kadar güvendiğim subaylarım, eldeki kuvvetlerle Lucknow üzerine yürümenin başarısızlığa mahkûm olacağını düşünüyor. Bu durumda düşmanın karşısına çıkmak, askerlerimizin tümüyle yok edilmesi demek olur.*

İstemeye istemeye vatandaşlarının kurtarılmasını ertelemeye, Ganj'ı yeniden aşıp konvoyu beklemek üzere Kanpur'a dönmeye karar veriyor.

İngilizlerin geri çekildiği haberleri Lucknow'a ulaştığında, bir sevinç patlaması yaşanıyor: Bayraklarla donatılmış sokaklarda, erkekler bir zafer olarak gördükleri bu çekilmeyi tablalar eşliğinde dans ederek kutluyor. İkametgâhın içinde kalanlar dışında, bütün Awadh'da tek bir İngiliz bile yok ve yakında bütün Hindistan'da da tek bir tanesi kalmayacağı umuluyor!

Bütün Hindistan'da tek bir İngiliz bile... mümkün olabilir mi?

Hazret Mahal, genelkurmay haritalarının üzerine eğilmiş, dikkatle Raca Jai Lal'in açıklamalarını dinliyor. 1857 yılının bu Ağustos ayında Bengal ordusunun üçte ikisi, yani seksen bin sipahi ve talukdarların birlikleri de dahil, on binlerce gönüllü asilere katılmış. Oysa utanç verici Chinhut bozgunundan sonra, İngiliz birlikleri Lucknow ve Agra'da kuşatılmış, Delhi önünde de çakılmış durumda.

"İsyan merkezdeki birçok bölgeye de yayıldı," diyor Jai Lal, "prenslerin her zamanki ihtiyatlarıyla bir karar vermemelerine rağmen, halkın da desteklediği sayısız sipahi alayı ayaklandı. Gwalior, İndore, Banda, Nowgong, Mhow, Sagar, Sehore ve tabii Jhansi'de. Bhopal'de, Begüm, Britanyalılarla ittifak siyasetine karşı çıkan ve geniş topraklara el koyan milliyetçilerle uğraşmak zorunda. Aynı şey Bundelkhand ve Rajputana için

de geçerli. Maharaştra'da, Bombay'ın güneyindeki Poona kenti ayaklandı ve artık Peşva'nın varisi Nana Sahip adına genel bir Maratha isyanı bekleniyor."

"İngilizler ne yapıyor?"

"Sonunda şaşkınlığın etkisinden kurtuldular! Londra, Çin'e giden birlikleri Hindistan'a çevirdi; Bombay ve Madras ordularıyla Kumpanya'ya sadık kalan Sihler birleşti ve merkeze doğru ilerliyorlar. Kuvvetlerimizin hızlı hareket etmesi gerek: Halk ayaklanması batıya ve güneye yayılırsa Haydarabat Nizamı,[1] Gwalior ve İndore mihraceleri gibi büyük hükümdarlar isyana katılmanın çıkarlarına daha uygun olduğunu anlayacaktır. O zaman, öteki prensler de onları izlerse, Britanya egemenliğinin sonu olur!"

Hazret Mahal duyduğuna inanamıyor... Halkın cesareti ve kararlılığı bütün dengeyi bozabilir mi? Büyük prensler İngilizleri karşılarına almaya cüret edebilir mi? Bizzat kendisinin bile uzun süre Britanya yönetimini ikna etmeye, kocasını Awadh tahtına oturtmayı kabul ettirmeye uğraştığını hatırlıyor. Onun ve çevresindekilerin ufku ancak değişmez efendilerinden adalet istemekle sınırlıydı. Oysa günden güne, katliamdan katliama, artık istemenin, vazgeçmenin zamanı olmadığının farkına vardı; çatışma sınırına dayandı, artık geri dönülmez bir noktaya ulaştı.

Buna rağmen, kendi antlaşmalarını ihlal etmekten çekinmeyecek İngilizlere duydukları güvensizlikle, yüzyıllık uyuşukluğunu silkelediğinde aşırılıklara gidebilecek ve denetimden çıkacak bir halkın korkusu arasında kalmış birçok hükümdar hâlâ kararsız.

"Bhopal Begüm'üne mektup yazacağım," diyor. "Özgürlük hareketine katılmanın onun çıkarına olduğunu kabul ettirmeye çalışacağım."

"Kralın da Haydarabat Nizamı'na bir mektup yazması gerekir. Birliklerinden bazıları Büyük Mugal'in düşmanlarına

1 Prenslere özgü bir unvan.

yardım etmeyi reddedecek kadar hoşnutsuz. Marathaların dışında, Bhopal ve Haydarabat da mücadeleye katılırsa, zafer kazanılmış demektir."

Raca, naibe rapor veren bir başkomutan gibi bilgilerini ve düşüncelerini aktarıyor, ancak mesafeyi koruyor; kişisel bir tepki verip beklemediği gibi, genç kadının gözlerine bakmamaya bile gayret ediyor. Hazret Mahal eski günlerdeki ilişkileri, harekâtta ve devlet yönetimindeki gelişmeler üzerindeki tutkulu tartışmaları, ondan gelen tüm değerli tavsiyeleri yeniden yaşamak için neler vermezdi! Oysa kabul etmeli ki en çok eksikliğini hissettiği, Raca'nın sesindeki sıcaklık, kıskançlıklar ve yergilere karşı koruyucu bir kadife gibi yaydığı hayranlık ve özen.

... Neler düşünüyorum ben? Hangi hayranlık? Hangi ihtimam? Dediklerine göre, hâlâ düzenli olarak ziyaret ettiği Çarşı dilberlerine gösterdiklerinin eşi... Tutup benimle alay etmiş bir adamın yakınlığını özleyecek değilim ya... Oysa inanmıştım...

Kendini yalnız, düşman bir sarayın ortasında umarsız hissettiği için kullanıldığına hükmediyor. Oysa iktidarın her zaman yalnızlığa mahkûm ettiğini, asıl önemlisinin saygı görmek olduğunu biliyor.

Doğruluyor ve haşmetli bir baş hareketiyle Raca'ya görüşmenin bittiğini anlatıyor.

***

"Nana Sahip çok yaşa! Peşva[2] çok yaşa!"

Lucknow halkı, o ağustos ayının ilk günlerinde eski Bithoor sürgünü, Marathaların yeni önderini coşkuyla karşılıyor. Nana Sahip talihsiz bir savaştan sonra Kanpur'u İngilizlere terk etmek zorunda kaldı, iki bin askeriyle Begüm'ün yanında savaşmaya geldi.

Hazret Mahal onu karşılaması için rütbesinin gerektirdiği filler, süvariler ve mızrakçılarla Raca Jai Lal'i görevlendirdi ama danışmanının bütün ısrarına rağmen, Nana Sahip'i hu-

2 Maratha Krallığı'nda başvezir (ç.n.).

zuruna kabul etmiyor. Nana'yı neyle suçlarsa suçlasın, bütün ayaklanma önderleri arasında birlik sağlamanın her şeyden önce geldiğini kabul ettirmek için Mahmutabat Racası'nın bütün ikna yeteneğine başvurması gerekiyor.

O öğleden sonra, Çavlahi Sarayı'nın taht odası Nana'yı görmek ama özellikle de muhtemel bir kapışmayı kaçırmamak için koşup gelen saray erkânının uğultusuyla doluyor.

Hazret Mahal oğlunun yanında oturmuş, uzaklara bakıyor, genç krala saygılarını sunan ve önünde Varanasi'nin muhteşem ipeklilerini açan, incilerini ve elmaslarını kuşanmış ünlü ziyaretçiyi görmezden geldiğini belli ediyor. Onu huzura kabul etmeye razı oldu, konuşmaya değil. Başlangıçtan beri küçümsediği bu kaba ve kendini beğenmiş adam, şimdi artık tüylerini ürpertiyor. Salınarak hareket eden, parlak sözler söyleyen şişman gövdeye gözucuyla bakarken, birden dehşetten haykıran yüzleri, kesilmiş kolları bacakları, oluk oluk akan kanları görüveriyor. Daha fazla dayanamıyor ve birden prensin sözünü kesiyor:

"Raca Sahip, siz en iyisi bize Bibighar'da olanları anlatın!"

Sözleri bir kırbaç gibi şaklıyor, konuşmalar bıçakla kesilmiş gibi, kalıyor. Sesin şiddetiyle sarsılmış insanlar bekliyor.

Hakaret karşısında Nana'nın kanı çekiliyor, "İyi ama, Huzur, anlayamıyorum..." diye kekeliyor.

"Masum kadınlarla çocukları nasıl katlettiğinizi, bu cinayetlerle davamızı nasıl lekelediğinizi de ben anlayamıyorum!"

Nana Sahip tereddüt içinde... Kukla yaftası yemek pahasına, buyruklarının ötesine geçildiğini mi itiraf edecek? Yoksa aslında kendinin de onaylamadığı bir cinayetin sorumluluğunu mu üstlenecek? Kararın Bibighar'daki kadın gardiyan tarafından alındığını iddia eden danışmanıyla arasında geçen şiddetli münakaşayı hatırlıyor. Hiç inanmamış, talih yüz çevirince mücadeleden ayrılıp İngilizlerle anlaşmasını önlemek için Azimullah'ın kadını bilerek yüreklendirdiğini düşünmüştü.

Tam da bu anda öne çıkan, yüz çizgileri gergin, her zamanki nezaketini tümüyle unutarak Begüm'e çıkışan Azimullah; "Biz sadece Britanyalıların vahşetine cevap verdik! Irzına geçilip öldürülen binlerce kadın ve çocuğumuz yoksa hiçbir şey ifade etmiyor mu? Yakılan yüzlerce köy, cesetlerle kaplı yollar, ölümden sonra huzur bulmalarını önlemek için, sapık bir amaçla kirletilen erkekler? Yoksa bazılarının acınmayı hak ettiğini, bazılarının da buna layık olmadığını belirten iki ağırlık, iki ölçü mü var? Yoksa ölülerimizin onların ölüsünden daha az değerli olduğunu düşünecek kadar mı benimsedik Beyazların aşağılamasını?"

Çevredekiler şaşkınlıktan soluklarını tutuyor.

"Hintli annenin çocuğunu kaybedince bir Avrupalıdan daha az acı çektiğini imaya cüret ettiklerinde," diye çınlayan bir sesle konuşmasını sürdürüyor, "çocuklarını doyurmak için her fedakârlığı yapan, hatta açlıktan ölmeyi bile kabul eden kadınlarımızı görmüyorlar mı? Ama gerçek onları ancak önyargılarına uygunsa ilgilendiriyor!"

"Britanyalıların çifte ölçütleri beni de en az sizin kadar isyan ettiriyor, Han Sahip, ama düşmanlarımızın barbarca davranıyor olması, onları taklit etmemizi gerektirmez," diyor Rajmata sükûnetini korumaya çabalayarak. "Onlarla ikiyüzlülükleri ve vahşetleri yüzünden savaşıyoruz, aynı yöntemleri kullanacak kadar alçalacak mıyız?"

"Savaştayız, Huzur ve eğer kazanmak istiyorsak, ahlak konularına eğilecek zamanımız olmadığı kanısındayım. En çok ıstırap çekenler, yani halk, böyle bir şeyi anlayamaz."

"Halkımız konusunda çok daha yüksek görüşlerim var, Han Sahip. Tam tersine, vahşetten nefret ettiğini düşünüyorum. Zaten bütün tehditlerinize rağmen Bibiglıar'daki savunmasız tutsakları öldürecek tek bir sipahi bile bulamamanız bunu kanıtlıyor! Bana sorarsanız, bir ülkenin gücü her şeyden önce ahlak gücüne bağlı."

Ve toplanmış saray erkânına yeşil gözlerini mıknatıs gibi dikerek:

"Eğer bizler, efendileri, hiçbir ölçü tanımadığımızı, çıkarlarımız adına her şeyi yapabileceğimizi gösterirsek, halk ondan 'ortak çıkar' için talep ettiğimiz fedakârlıklara neden katlansın? İktidar entrikalarından ve oyunlarından uzak tutulduğu için kolaylıkla yöneltilir sanılan bu halk çoğumuzdan çok daha kavrayışlı yargılara sahip. Yöneticilerine ancak saygın davrandıkları sürece saygı gösterir. Eğer biz kendi çizdiğimiz kuralların çevresinden dolanmaya kalkarsak, halk bize nasıl güvensin? Bir gün ayaklandığında, artık hiçbir vaat, hiçbir söylem öfkesini yatıştıramaz."

Zamanın derinliklerinden beri kuşkuculuğun üstün zekâ belirttiğini, ahlakın ancak salaklara göre olduğunu ileri süren soylular bu yersiz sözleri şaşkınlıkla dinliyor.

Küçümsemesini zor gizleyen Rajmata, Nana Sahip'e dönüyor:

"Bu cinayet, Raca Sahip, bizi yeni bir tehlikeyle karşı karşıya getirdi. İngilizler bütün aşırılıklarını haklı göstermek için, yapılanları bahane edecek, tabii. Beni asıl kaygılandıran, kendi savaşçılarımız: Yukarıdan vahşet örneği geldikçe, onlardan yabani hayvanlar gibi değil de asker gibi davranmalarını nasıl isteyeceğiz?

"Tabular bir kere yıkılmaya görsün, şiddetin nerede duracağını kimse bilemez. Biz bile şiddetin bir sonraki kurbanları olabiliriz."

Bölüm 22

"Sizleri buraya çağırmamın nedeni, Beyler, yakında Vilayet Konağı'na karşı girişilecek saldırının ayrıntılarını kararlaştırmak ve her şeyden önce, son bozgunumuzdan gerekli dersleri çıkarıp yeni bir taktik belirlemektir."

Başlıca vezirlerle komutanlar, Konsey salonunda toplanmış. İçlerinde Başvezir Şerif üd-Davla, hazine emini, Divanhane'nin başı Mammoo Han, talukdarların temsilcisi Mahmutabat Racası ve sipahilerin sözcüsü Raca Jai Lal Singh var. Sadece Molla Ahmedullah Şah, bir kadının emrindeki yönetimi tanımamayı sürdürüyor.

İlk açıklamayı Jai Lal yapıyor: "İkametgâh çepeçevre uzanan derin ve on sekiz ayak[1] genişliğinde bir hendekle korunuyor. Atışların önemli bir bölümünün yapıldığı ana bina, kampın girişinden aşağı yukarı on metre daha yüksek. Askerlerimiz daha duvara bile erişemeden obüs ateşiyle yok oldu. Chinhut'ta ele geçirdiğimiz tek Howitzer'ı uygun cephane olmadığı için kullanamıyoruz. Yapmamız gereken, düşman fark etmeden duvarlara yaklaşmak."

"İmkânsız, gece gündüz gözcülük yapan otuz nöbetçi var, her dört saatte bir değişiyorlar. Bir fare bile geçemez."

"Ya köstebek?"

Latifeyi pek yerinde bulmayan bir topluluğun kınayıcı mırıltılarını duyunca, sözünü sürdürüyor:

1 Yaklaşık beş-altı metre.

"Bana kalırsa tek çaremiz ikametgâhın altına kadar bir tünel kazmak, bataryaların altında patlatacağımız mayınları yerleştirmek ve açılacak gediklerden içeri girmek. Güç olacak, çünkü çok zaman ister, ağır iştir, yakalanmamak için sessiz olmak gerekir. Öte yandan, çökük tehlikesi de var ve eğer mayınların yerini iyi hesaplayamaz ve toplarını havaya uçuramazsak, gedikten girdiğimiz anda ellerine düşeriz. Öte yandan, patlayan mayınlar düşmanı şaşırtır, biz de şaşkınlıktan yararlanıp duvarı aşarız."

"Düşünce olarak mümkün, ama gerçekçi değil. Bir sürü rastlantıya bağlı, onun için işe yaramaz," diyor Mammoo Han, omuzlarını silkerek.

"Öyleyse, başka bir şey önerin!"

Bakışlarıyla birbirlerine meydan okuyorlar. Raca, haremağasını ne denli küçümsediğini saklamakta zorlanıyor, beriki de onu hanımının gözünden düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor.

Mahmutabat Racası, "Ben öneriyi ilginç buldum," diye araya giriyor. "Zaten, başka bir çaremiz var mı? Adamlarımız ölmeye hazır, ama onları ağızdan dolma tüfeklerle düşmanın toplarına karşı göndermek neye yarar? Bir başka yöntem, yıpratma savaşımızı sürdürmek; en yakın düşman mevzilerine ateş açarak, olabildiğince çok İngiliz öldürmek. Böylesi içeridekilerin cesaretini kırar ve sürekli tetikte olmaya zorlayarak, bitkin bırakır ya, ellerinde cephane ve asgari erzak olduğu sürece teslim olmalarını sağlayamaz."

"Oradaki casuslarımız sayesinde, daha birkaç hafta dayanmaya yeterli cephane ve erzaka sahip olduklarını biliyoruz," diyor başvezir.

Hazret Mahal, "Haftalarca beklemek söz konusu olamaz!" diye kestirip atıyor. "Özellikle Kanpur'da olanlardan sonra, Kalküta'nın takviye göndermesi fazla gecikmez. Düşmanı şimdi yenmek gerek! Cepheden yapılacak bir saldırı bozgunla sonuçlanacağına göre, Raca'nın önerdiği tünel savaşını denemekten yanayım. Saygıdeğer zevat ne düşünüyor?"

Kısa bir tartışmadan sonra, kimse ortaya daha iyi bir fikir koyamadığı için öneri kabul ediliyor ve bu görevin çok eski bir kabileye, okçulukta olduğu kadar mayın yapımı ve yerleştirilmesinde usta olan Parsî gönüllülere verilmesi kararlaştırılıyor.

İzleyen günlerde, yarı çıplak onlarca insanın yerin beş altı metre altında lağımlar kazdığı görülecek. Gözleri yakan tozun içinde, karanlıkları aydınlatan meşalelerin daha da ısıttığı kavurucu sıcakta, yıpratıcı bir çalışma. Raca Jai Lal, İngiliz toplarının tam altında patlamaları için mayınların konulacağı yeri kesin olarak belirlemek amacıyla sarayın mimarlarını getirtiyor. Patlayıcılar tünellerin kenarında açılacak yeraltı odalarına yerleştirilecek. Saldırı sırasında fitilleri ateşlemek yeterli, odalar ve üzerlerindeki toplar havaya uçacak.

***

Bu sabah Bayan Jackson'la Bayan Ward, Albay İnglis'in yanına öyle bir telaşla geldiler ki, saçlarını taramaya bile fırsatları olmamış! Soluk soluğa konuşarak, boğuk darbeler ve yataklarını sarsacak kadar güçlü titreşimler yüzünden bütün bir gece gözlerini kırpmadıklarını anlatıyorlar. Daha birkaç gün önce, ikametgâh sakinlerinden başkaları da gelip garnizon yetkililerini uyarmıştı. Subaylarla görüş alışverişinden sonra, gerçeği kabul etmesi gerekiyor: Hintliler ilk saldırının bozguna uğramasından sonra taktik değiştirdi; artık kampa girmek için mayın patlatacaklar.

Bu yeni tehlikeye karşı önlem olarak, kamp sakinlerinden yerin altından gelecek her türlü kuşkulu sesi bildirmeleri ve en güvenli görülen bölümlerde toplanmaları istendi. En önemlisi -en iyi savunma saldırı olduğuna göre- bu heriflere güzel bir karşılama töreni hazırlanacak. Olağanüstü bir rastlantı ya da kuşatma altındakilerin inancına göre, Tanrı'nın gerçek müminlere verdiği destek sonucu, ikametgâhı savunan XXXII. Kraliyet Alayı'nın askerleri yeraltında çalışmanın bütün ayrıntılarını bilen Cornwall madencilerinden oluşuyor. Albay İnglis'in buyruğuyla düşman tünellerinin ilerlemesini izleyecek,

zamanı geldiğinde saldırganları hazırlıksız yakalamak için yukarıda çıkışlar ve karşı tüneller açacaklar.

Askerler eli ayağı tutan bütün erkeklerin yardımıyla bu yeni tehlikeye karşı koymaya hazırlanırken, kadın ve çocukların endişesi doruğunda: Bu "siyah iblisler" her an, her yerden çıkabilir! Koltuğun, masanın altından, yatağın...

Albay İnglis, düşman hatlarının arasından dikkat çekmeden süzülmeyi başaran bir İngiliz-Hintliyle Kanpur'daki General Havelock'a umutsuz bir mektup ulaştırıyor:

> Yalvarırım acele edin, uzun süre dayanamayacağız. Burada beş yüz kadın ve çocukla birlikte yüz yirmi yaralı ve hastaya karşı sadece üç yüz elli Avrupalı asker ve üç yüz sağlam sipahi kaldı. Hepimiz yorgunluktan bitkiniz, düşman topçusu bize bir an soluk alma fırsatı vermeden, durmaksızın dövüyor. Dahası, erzakımız azalıyor, elimizde ancak iki, üç haftalık yiyecek kaldı.*

Dürüst bir asker olarak, kuşatma altındakilerinin durumunun zıtlıklarla dolu olduğunu, çoğunun güçlükle hayata tutunmasına karşın, bazılarının hiçbir şeyin eksikliğini çekmediğini biliyor. Vilayet Konağı, insanların birbirlerine yakınlıklarına göre bir araya getirildiği bungalovlardan oluştuğu için, her ev halkı istediği gibi ya da imkânları ölçüsünde geçiniyor. Kendilerine ait erzakları bulunan bazı seçkinler istedikleri gibi doyuyor. Parası olanlar, özellikle ölülerin mallarının açık artırmayla satışına katılıp çok şey satın alabiliyor: Erzak, tütün, giyim eşyası inanılmaz fiyatlara ulaşsa da, ödeyecek imkâna sahip olanlar, uygunca yaşamanın yolunu buluyor. Örneğin, vilayet hazinesinden sorumlu Martin Gubbins'in bungalovunda her akşam yemekte bir kadeh sherry ve iki bardak şampanya içiliyor; her öğleden sonra saat beşte, toplar patlasın patlamasın, pötifurlar eşliğinde çay servisinden vazgeçilmiyor. Garnizonun geri kalanı günde birkaç pide ve bir mercimek bulamacına talim eder, çocuklar yetersiz beslenme yüzünden ölürken...

Dramın tam ortasında, ölüm her an bir kurban alacakken, Victoria döneminin bu küçük evreninde eşitsizlik ve toplumsal engeller varlığını sürdürüyor. Hanımefendiler diğer kadınlar karşısında mesafelerini koruyor, kampın içinde bir yerden diğerine gitme izni çıkar çıkmaz sıcağa, böceklere, kötü kokulara ve sinek bulutlarına rağmen, barış zamanında geçerli garnizon protokolüne uygun ziyaretler başlayacaktır.

Albay İnglis, felaketin yaşandığı bir sırada eşitsizlik ve önyargıların direnmesini onaylamasa da, ast-üst ilişkisinin derin köklerini bir müdahaleye kalkışmayacak kadar tanıyor. Yaşanan çarpışmalara bir de iç savaş ekleyecek değil ya!

***

Hazret Mahal'in Savan ya da "Yağmur Mevsimi" adını verdiği harekâtın tarihi, 18 Ağustos olarak belirlendi. Kuşatmanın başından beri ikinci geniş çaplı girişim olacak ve Hintliler mayınları patlatarak bu kez kazanacaklarından emin. Parsîler işi tamamlamak için bütün gece çalıştı. Düşmanı şaşırtmak için kampın kuzey cephesini gürültüyle kazarken, güneydeki bir tünele mayınları yerleştirdiler.

8 Ağustos şafak zamanı, Yüzbaşı Orr ile yardımcısı, Teğmen Macham ve iki nöbetçi, Johanna Evi'nin damından düşman mevzilerini gözetlerken, bir patlama bütün binayı yerle bir ediyor. Sadece sağa sola dağılmış uzuvları bulunacak. Birkaç dakika sonra patlayan başka bir mayın güney duvarında dev bir delik açıyor, ardından bir üçüncüsü konutların yakınında patlıyor. Enkaz dağılır dağılmaz, sipahiler kampın içine açılan gediklerden geçmek için tünelleri dolduruyor. Oysa bataryalar hasar görmedi, konağın avlusunda beliren sipahilere yoğun bir ateş açılıyor. Top ateşini gerçek bir kargaşa izliyor. Her iki taraf körlemesine ateş ederken, tünellerdeki sipahiler gediklerden beliren İngilizleri karşılamak üzere bir araya toparlanıyor.

Karanlık tünellerde saatler boyu bıçak bıçağa boğuşuyorlar; sıcak dayanılmaz, tozdan nefes alınamıyor, yaralılara ve ölülere takılıp tökezleniyor ama çılgınca boğuşma sürüyor.

Aynı anda Jai Lal ve Mahmutabat Racası her biri birkaç alayın başında, konak istihkâmlarına karşı saldırıya geçiyor. Şaşkınlıktan yararlanmak ve kampı ele geçirmek umudundalar. Düşman topçusunun ateşine rağmen ilerliyorlar, askerler onar onar devriliyor, ama arkadan gelen arkadaşları dişler kenetli, gerilemektense ölmeye kararlı, yürümeyi sürdürüyor.

Çatışmaların en yoğun anında gök kararıyor ve gün ortasının parlak güneşi kayboluyor. Dünya birkaç dakikada gölgeye boğuluyor. Sipahiler tanrıların bu öfke gösterisi karşısında dehşetle duraklıyorlar. Ve birden, panik başlıyor: Askerler korkunç bir düzensizlikle çekiliyor, subayların buyruğuna rağmen koşuyorlar. Durmaları için kente ve garnizonun koruyucu siperlerine ulaşmaları gerekecek. Orada duaya girişiyor, onları koruması için Vişnu'ya, öfkesinin dinmesi için yıkıcı Şiva'ya yakarıyorlar.

Çavlahi Sarayı'nda, Hazret Mahal bu kez kesin olduğunu umduğu saldırının sonucunu bekliyor. Düzenli olarak gelen ulaklar son durumu bildiriyor: Mayınlar patlatıldı, sipahiler kampı ele geçirmiş olmalı, Jai Lal ve Mahmutabat komutasındaki alaylar aslanlar gibi dövüşüyor, şu sırada düşman savunmasını yarıyor olmalılar...

... Jai Lal... Her zaman askerlerinin önünde... Adamları ona tapıyor; her şeyi denetlemek bahanesiyle en geride kalan bunca subayın tersine, onlardan kendi yapamayacağı hiçbir şey istemiyor. Yaralanmasın da, sakın...

Ölmesini düşünmek bile istemiyor Onun ölümü tarifsiz bir kayıp olur... dava için tarifsiz kayıp. Oda birden karanlığa batarken, bunalarak kapanında dönüp duruyor: Sadece en iyi komutanını yitirme kaygısı mı? Tam da ölümle burun buruna gelen bu herife, buradan çıkınca dilberlerinin yanına gidecek bu kaba adama bağlandığını kabullenmek zorunda.

... Kadınlar onlara acı veren maceracıları neden yumuşak ve sevgi dolu erkeklere yeğler? Onlara çekici gelen erkek mi, yok-

sa gözlerinin önüne serdiği geniş ufuklar mı? Erkeği mi, yoksa o erkeğin taşıdığı düşü mü seviyorlar?

Gelen haberci düşüncelerini bölüyor.

"Huzur, çarpışmalar durdu! Oysa kazanmak üzereyken birden güneş kayboldu ve korkuya kapılan askerler kaçtı!"

"Kaçtılar mı?" Kulaklarına inanamıyor. "Peki, Raca Jai Lal durduramadı mı onları?"

"Çok uğraştı, ama dehşetin önüne geçemedi. Askerlerin dörtte üçü Hindu, bunların batıl inancından olabilir mi?"

"Kes sesini! Bir daha böyle konuştuğunu duyarsam, dilini kestiririm! Git ve bana Mammoo Han'ı gönder!"

Birkaç dakika sonra huzura çıkan Mammoo Han değil, Raca Jai Lal'dir. Kanlı üniforması lime lime, bu bitkin adamın o gururlu asker olduğuna inanmakta zorlanıyor.

"Yaralanmışsınız!"

Haykırmaktan alamadı kendini, beriki onu hemen rahatlatıyor:

"Bir şeyim yok, yaralılarımızın kanı, yüzlerce yaralımız var..."

Jai Lal'e endişesini belli etmenin pişmanlığıyla toparlanıyor ve naip tınısını bularak, neler olup bittiğini soruyor.

Raca gelişmelerin ayrıntılarını anlattıkça, öfkesinin kabardığını hissediyor. Birden, adamın konuşmasını kesiyor:

"Dün, mayınların yeri yanlıştı, bugün kabahat saklanan güneşte. Peki, yarın ne olacak?"

"Bize uygun cephane verilmedikçe, yarın olmayacak," diyor Raca sertçe. "Onları savunamadan adamlarımın ölmesini görmekten ben de usandım!"

"Nasıl?"

"İmal ettiğimiz cephanelerde bir sorun var. Askerlerimiz ateş ediyor, ama düşmana isabet eden kurşunlar yaralamıyor,

sadece basit bir çizik bırakıyor. Yarından tezi yok, fabrikayı denetlemeye gideceğim."

"Mammoo Han'ın dostu Mir Vacid Ali'nin kurduğu fabrikayı mı?"

"Evet! Öte yandan casuslarımı da harekete geçireceğim çünkü bize ihanet edildiği kanısındayım. İngilizler nereden saldıracağımızı önceden biliyor, bataryalarını ona göre yerleştiriyor, mayınlarımız da boşuna patlıyor. Bir de bazı tüccarların kuşatma altındakilere erzak sağladığı söyleniyor."

Hazret Mahal'in midesi bulanır gibi, ama kararlı bir sesle cevap veriyor:

"Rica ediyorum, o hainleri bulun, Raca Sahip; size söz veriyorum, görecekleri ceza onları örnek almak isteyenlerin bütün hevesini söndürecek."

Raca eğiliyor, tek kelime etmeden çıkıyor.

Genç kadın berikinin uzaklaşmasını üzülerek izliyor. Bu konuşmayı uzatmak, eskiden olduğu gibi gelecekten bahsetmek isterdi. Hazret Mahal'in suçlamalarının hedefi olmamasına rağmen, ona bu fırsatı vermek istemedi.

Bu adam karşısında neden hep böyle beceriksiz davranıyor ki?

Bölüm 23

Kayzerbağ'ın büyük meydanında, kraliyet saraylarıyla baharat çarşısının arasında on iki darağacı kurulmuş. Birkaç metre ötede, üzeri kırmızı bir gölgelikle kapatılmış yüksekçe bir sekiye yerleştirilmiş rahat koltuklar, yüksek görevlileri ve söylentilere göre geleneklere karşı çıkmak pahasına da olsa hainlerin infazına bizzat tanık olmaya karar veren Rajmata'yı bekliyor. Sekinin iki yanında, birer sipahi alayı esas duruşta.

Birden uzun bakır borular duyuluyor, saray halkı görülüyor. Önden ipekten çogalarını[1] giymiş, başlarına sırmalı topilerini geçirmiş vezirler, Britanya savaş alanlarında kazanılmış madalyalarını gururla taşıyan komutanlar geliyor; nihayet koyu renk tüllere sarınmış, ifadesiz yüzünün yarısı açıkta, naip yürüyor.

Yerlerine daha henüz oturuyorlar ki, mahkûmların getirildiğini haber veren kasvetli trampet sesleri duyuluyor, dhoti[2] giymiş on iki adam, muhafızların lathi[3] darbeleri altında sendeleyerek ilerliyor.

Bir gün önce tutuklanıp hemen yargılandılar ve ülkeye ihanetten suçlu görüldüler. İçlerinden bazıları, tüccar olanlar, kuşatma altındaki İngilizlere erzak sağlamaktan; yeni cephane fabrikasında çalışan ötekiler de fişeklerde barut ve kurşun yerine saman ve talaş kullanmaktan. Soruşturma sırasında, suçları-

1 Erkeklerin şalvarlarının üzerine giydikleri bir saray giysisi.

2 Köylülerin giydiği, belden düğümlendikten sonra bacak arasından geçirilip yeniden bele takılan, dikdörtgen biçiminde pamuklu kumaş. Daha sonra Gandi tarafından halk giysisi olarak tanıtılacaktır.

3 Düzenin sağlanmasında kullanılan, uzun ve sert sopa.

nı hemen itiraf ettiler: Niyetleri İngilizlere yardım etmek değil para kazanmakmış.

Şimdi de bütün uzuvları sarsılarak diz çökmüşler, kaderlerini elinde tutan bu derin bakışlı kadına yalvarıyorlar.

"Merhamet, Huzur!" diye ağlaşıyorlar. "Biz hain değil, şeytana uyan basit insanlarız. Kendimiz için de değil, çocuklarımız için. Siz de anasınız, bizi anlamıyor musunuz? Yalvarıyoruz, hayatımızı bağışlayın! En sadık hizmetkârınız oluruz, bize istediğinizi yaptırırsınız, ama yalvarırız bizi affedin! Ailelerimizi sefalete ve umutsuzluğa itmeyin, o masumların babalarını bağışlayın!"

Yana yakıla ağlayan erkekleri görmek, yüreği nasırlaşmış bir asker için bile güç. Jai Lal naibe endişeyle bakıyor, genç kadının yüzü bembeyaz. Hazret Mahal elini kaldırıyor -mahkûmlar susmuş, herkes soluğunu tutmuş- sonra usulca indiriyor.

Kalabalığın tezahüratı mahkûmların çığlığını bastırıyor: Adalet yerini buldu! Bazılarının kuşkusu kalmış olsa da, artık bütün halk başlarında gerçek bir hükümdar bulunduğunun farkında.

Hazret Mahal dönüş yolunda, görkemli tahtırevanının dibine büzülmüş, ürperiyor. Ne yaptı? O adamları soğukkanlılıkla ölüme gönderen kendisi mi? Oysa adaleti yerine getirmek gerekiyordu! Adalet? Bilinci aldatıcı görüntülere kanmayacak kadar yerinde – ne adaleti?

... *Ne de olsa o zavallılar bugün güçlü ve saygın ötekilerden daha kötü bir şey yapmadılar. Bu sahtekârlığa katılmasa da, en azından olan biteni göremeyen Mir Vacid Ali'yi Mammoo Han'ın ısrarıyla bağışladım... Ötekileri de affedebilirdim...*

Hayır, yarın öbür gün gelişmelerin altında kalmamak için bir örnek oluşturması gerekmişti – aslında yerini bulan adaletten çok, siyaset.

... *Sorumlusu olduğum ve böylesi hareketlerin tehlikeye attığı halkı ne pahasına olursa olsun korumak gerek,* diye avu-

tıyor kendini, ama içindeki huzursuzluk inat ediyor. Aslına bakarsan, diye fısıldıyor içindeki ısrarlı ses, bu ölümlerden çok kendi yarattığın, herkes tarafından sevilen güçlü ve cömert hükümdar görüntüsüne ağlıyorsun.

Bütün bunlar, düş! İktidarın karar vermeye zorladığını, oturup düşünme fırsatı tanımadığını, duygulara ve kuruntulara yer vermediğini, Awadh naibinin küçük Muhammedi'ye özgü duygusallıklar sergileyemeyeceğini biliyor.

Mantığını çalıştırarak sakinleşiyor, kendine güvenini yeniden kazanmış olarak sarayına dönüyor. Orada, Vacid Ali Şah'ın on iki karısıyla akrabalarını bekler görünce, şaşırıyor. Mahvolmuş ifadelerini bakınca canı sıkılıyor, halkın kaderiyle bu kadar ilgili olduklarını bilmiyordu.

Halkın kaderi, tabii ya! Kendisi infazları izlerken, Kalküta'dan gelen bir ulak haberler getirmiş. Kral Hazretleri çok hasta, iki aydan beri bunalımda ve hiçbir şey yememekte direniyor.

"Bütün bunlar senin yüzünden!" diye çıkışıyor Begüm Şehnaz. Yeni Rajmata'ya bakan gözleri nefret dolu.

"Benim yüzümden mi? Neden?"

Berikiler hep bir ağızdan konuşmaya başlıyor:

"Tabii senin yüzünden! Boş bir hevesle oğlunu sevgilimizin yerine ittin ve bu asiler yönetiminin başına geçtin! İngilizler kralı bu yüzden hapse attılar, isyanın arkasında onun olduğunu sandılar: Basit bir kadının ona danışmadan böyle bir karar aldığına nasıl inansınlar! Onun güvenine ihanet etmekle kalmadın, ölümünden de sorumlu olacaksın!"

Kralın kız kardeşlerinden Prenses Sanjeeda söze giriyor: "Hem bütün bu işler neye yaradı? Ülkenin kurtuluşu hakkında söylediğin o cafcaflı sözler, güleyim bari! Senin binlerce adamın birkaç yüz İngiliz'i yerinden etmekten aciz! Bizi kandırmak için yalanlar uydurdun! Aslına bakarsan, ülke umurunda değil, zavallı kocan da umurunda değil. Dinlediğin tek şey, içindeki hırs! Ama o hırs sana yar olmayacak, Allah cezanı verecek!"

Cevap vermeye, zincirlerinden boşanmış kadınlara mantıklı açıklamalar yapmaya çalışıyor – boşuna. Vazgeçiyor, bir beddua yağmuru altında dairesine çekiliyor.

Benden bu kadar nefret ettiklerini asla düşünemezdim...

Ağzındaki acılığı daha da artıran, eski yoldaşlarının zehir gibi sözlerine bir cevap verememiş olması: Aslında, denemesi bile yersiz olacaktı, ne söylerse söylesin, onların gözünde mahkûm edilmişti bir kere.

Pencerenin önüne oturmuş, Çavlahi Sarayı'nın ta Kayzerbağ parkına kadar uzanan görkemli çiçek tarhlarına görmeden bakıyor. Yalnızlığını hiç bu kadar yoğun hissetmemişti. Sırlarını açacak, kuşkularını paylaşacak kimse yok, tavsiye isteyecek kimse yok. Bir ara Jai Lal'e güvenebileceğini sandı ama beriki güvenine layık olmadığını gösterdi... Mammoo'ya gelince, ona en ufak bir zaafından kuşkulanma fırsatı bile veremez, bundan yararlanmaya çalışabilir. Hanımını seviyor tabii, ne kadar sevebiliyorsa... ama yaşadığı umutsuzluklar cömert olmasını önlüyor ve doymak bilmez güç hırsı onu insanları iki sınıfa ayırmaya zorluyor: ezilecek zayıflar ve bağlanılacak, istenen yöne döndürülmeye çalışılacak güçlüler.

İyi de, neden yakınıyor? Tehlikeli bir iktidar macerası uğruna harem kadınlarına özgü o rahat hayatı terk etmeye karar veren kendisi değil mi? Oğlu kral olsun diye? Sadece o değil... İktidardan bizzat tat aldığını itiraf etmeli; o gülünç maddi imkânları için değil, başkalarının hayatlarını iyileştirmeye ve karşılığında... sevgilerini kazanmaya fırsat verdiği için.

Yetimken bunca özlemini çektiği sevgi, o sevgi için kanmayacak bir susuzluk hissediyor, reddedilmek onun için acıtıyor. Her seferinde aynı şey, her seferinde mantıklı düşünmeye çalışıyor: İnsanlar ona güvenip, yeni naiplerinden yardım ve talimat bekledikleri sürece, yergilerin onu yolundan çevirmesine izin vermeyecek.

Kök salmalarına fırsat tanımayacağı kuşkuları kovmak için başını sallıyor, ardından da o günün mektuplarıyla dilekçele-

rini getirtiyor. Sayısız sorumluluğuna karşın bu yazıları bizzat okumak istiyor, çünkü vezirlerinin raporlarından çok, halkın ne düşündüğünü anlamanın en iyi yolu, bu.

***

"Huzur, sizi görmek isteyen bir hanım var. Adını vermek istemiyor ama çok eski bir dostunuz olduğunu söylüyor. Meşgul olduğunuzu anlattım, ama gerekirse bütün gün bekleyecekmiş."

Hazret Mahal yazı takımının başına oturmuş, öfkeyle soluyor. Bu yeni konumunda en güç gelen şey, yardımına hakları olduğunu sanan bu sonu gelmez dilenciler ve dalkavuklar geçidi. Her şeye muktedir değil mi? Onlar da sadık bendeleri olmuyor mu? Farkında olduğu ama reddedemediği duygusal bir baskı; özellikle de bütün çocukluğu boyunca bir yardım elinin düşünü görmüşken.

Dost oldukları dönemde, Raca Jai Lal onu bu konuda uyarmıştı:

"Artık Muhammedi olmadığınızı unutmayın, hatta Hazret Mahal da değilsiniz. Naip olarak mesafenizi korumak zorundasınız. Sizin göreviniz krallığın iyi yönetilmesini ve herkesin refahını sağlamak; yoksa şunun ya da bunun sorunlarıyla uğraşmak değil. Bu dipsiz kuyu bütün gücünüzü emer, herkesi memnun edemezseniz, iftiralara hedef olursunuz."

Haremağası cevap bekliyor: "Ne cevap vereyim, Huzur?"

"Bütün gün bekleyebilecek bir deliyse, hemen kurtulmak daha iyi! Bırak gelsin, on dakika sonra da götürmeye gel."

Kendinden daha düşükleri bekletmeyi alışkanlık haline getiren saray halkı ve seçkinlerin tersine, öbürünü hor görmeyi, bir hiç uğruna zamanını, saatlerini, günlerini almayı, sadece aldırmazlık yüzünden hayatını kaybettirme geleneğini asla kabullenemedi.

Verecek hiçbir şeyi olmayanlar için, zamanını feda etmenin tek sadakat kanıtı olduğunu çok iyi biliyor. Hindistan'da muktedirleri ısrarlı ve sessiz varlıklarıyla, ağır tevazularıyla çeviren

böyle milyonlarcası var. Buna bir türlü alışamıyor, ne var ki toplumun binlerce yıllık yapısında kök salmış bir durumu değiştiremeyeceğinin de farkında.

Kapının eşiğinde duran kadında en ufak bir tevazuu yok. Sanki tanımasını bekliyormuş gibi, dudaklarında kocaman bir tebessümle naibe bakıyor. Hazret Mahal onu tanıdığından emin, altın benekli o kahverengi gözleri, o çıkık alnı... Ve birden:

"Mümtaz?"

Birbirlerinin kollarına atılıyorlar, sarılıyorlar, mutluluk çığlıkları atıyorlar! İnanmakta güçlük çekiyorlar, o kadar uzun zaman oldu ki! Sevgiyle kucaklaşıyorlar, biraz uzaklaşıp birbirlerine bakıyorlar.

"Her zaman güzelsin!"

"Sen ise, daha da güzel!"

Birbirlerinin belini tutarak keyifle gülüyorlar, mutluluktan, birbirlerini yeniden bulmanın mutluluğundan bir daha sarılıyorlar. Bunca yıl, birbirlerini görmeden nasıl dayanabildiler?

Hazret Mahal dostunu dikkatle inceleyince dudakların ve gözlerin ucunda ince kırışıklar, küçük mutsuzluk çizgileri görüyor. İki kadının anlattıklarını hatırlıyor; evliliği, kısırlığı, reddedilmeyi...

Yine de, gençliğinin aldırmazlığıyla ışıldamasa da, hayatın sillesini yemiş bir kadın görüntüsünden uzak, hatta gözlerinde hâlâ parlayan bir kıvılcım var.

"Neden beni hiç görmeye gelmedin?"

"Biliyorsun, Muhammedi." Dudaklarını ısırıyor. "Bağışla, ama benim için hep Muhammedi olarak, ötekiler beni alaya alırken beni koruyan yürekli dost olarak kalacaksın. Daha önce gelmediysem, sana yük olmamak içindi... Hem beni görmek istersen, birini göndermek güç olmaz diye düşündüm."

Hazret Mahal gözlerine dolan yaşları hissediyor.

"Beni bağışlayabilecek misin? Krala olan aşkımın girdabına, ona bir oğlan doğurmanın gururuna kapılıp o kadar bencil davrandım ki; insan ezilmek istemiyorsa haremin çekişmeleri ve entrikaları karşısında her an dikkatli olmak zorunda. Bundan bir yıl önce, seni aramaya karar verdiğim zaman, kimse nerede olduğunu bilmiyordu. Çok endişelendim, en kötüsünü düşündüm... Söyle bana, başından neler geçti? Boşandıktan sonra, sana kim baktı? O zaman neden haber göndermedin bana?"

"Eski tanıdıklarımdan hiçbirini arayamadım, çok utanıyordum. Hem üstelik, zamanını alan o kadar çok insan varken..."

"Mümtaz! Sen öteki insanlarla bir değilsin! En iyi dostumdun benim!"

"Değişmiş olmandan korktum, kovulmayı göze alamadım. Öldürücü darbe olurdu. Hiç denememeye ve gençliğimizin güzel anılarını olduğu gibi korumaya karar verdim."

"Peki öyleyse, şimdi neden geldin?"

Gözünde muzip bir parıltı, Mümtaz doğruluyor:

"Bugün senden bir şey istemeye değil, tam tersine, bir şey vermeye geldim."

Arkadaşının yüzündeki şaşkınlığı görüyor:

"Bırak da olan biteni bir anlatayım. Evliliğim bir kâbus gibiydi. Kaynanam hakaret etmekten hiç vazgeçmedi, özellikle de kısır olduğumu anlayınca. O zaman dövmeye başladı; dayak, hakaret ve kötü muamele dolu dört yıl. Kocam ağzını açmaya cesaret edemiyordu, beni seviyordu ama zayıf biriydi ve anasının ısrarıyla beni evden attı.

"Öteki kadınların her şeyi yapmayı kabul edecekleri kadar korktukları bu kovulma, benim için olağanüstü bir kurtuluş oldu. Nihayet özgürdüm! Ama maddi imkânım yoktu.

"O zaman hamiler edindim, onlarda kocamdan ve ailesinden görmediğim iyi muamele ve koruma buldum. 'Saygın' ve evli bir kadın olmaktansa, seçkin bir gözde olmanın ne kadar yeğlenmesi gerektiğini anladım. Çünkü hangi saygıdan bahse-

diyoruz? Evli erkek kendi malı olarak gördüğü şeye saygı duymuyor, fethedeceği bir şey kalmıyor, seni istediği gibi kullanıyor. Yatağını kiminle paylaşacağına kendi karar veren bir fahişe kadar bile olamıyorsun. Eğer kendi maddi imkânı yoksa, evli kadın tümüyle kocasının iyi niyetine ve huyuna bağımlı. Hele bir de çocuk doğurmuşsa.

"Gözdeyken, yaşadığımı anladım. İlk hamim yaşlı biriydi, bana biraz da kızı gibi davranıyordu. İki yıl sonra ölünce, ağladım. İkincisi, kocan Kral'ın tahttan indirilmesinden sonra, İngirizler talukdarların topraklarına el koyunca inme geçirdi. Felçli kaldı. Biraz teselli etmek için ziyaretine gitmek istedim ama ailesi parasında gözüm olduğunu sanarak izin vermedi.

"Awadh'ın ilhakından sonra, her şey değişti. Senin de gördüğün gibi, çarşının yarısı kapalı, hayranlık uyandırdığımız, kutlandığımız parlak geceler tarih oldu. Soyluların yerini alan yeni zenginler parasını verdikleri için her şeye hakları olduğunu sanıyor. Bizi Kanpur garnizonuna çağıran birkaç İngiliz'in de onlardan kalır yanı yok. Dinleri yüzünden suçluluk duygusu altında eziliyorlar. Yasak meyvenin karşısındaki çocuklar gibi arzudan patlıyorlar, ama tatmin olur olmaz tek bir kere bakmadan, tek bir söz söylemeden kalkıp gidiyorlar; sanki vücudun bayramı değil de, hemen unutulması gereken utanılacak bir pislikten çıkıyor gibi. Gözdelerin hepsi İngirizlerden nefret ediyor, zaten yararları anlatılıncaya kadar çoğu bu kadar alçaltıcı bir ilişkiyi reddediyordu."

"Yararları mı dedin?"

"Bugün bile, istediğimiz gibi seyahat eden sadece bizler varız. Düğünlerde, sünnetlerde şarkı söyleyip raks etmeye çağırıyorlar, gidişlerimizi gelişlerimizi sorgulamak kimsenin aklına bile gelmiyor. İngirizlerin yanına da böyle girebiliyoruz zaten. Gözlerini boyayarak kuşkularını gideriyor, boş sözlerle sersemlettikten sonra da onları konuşturmaya, bilgi sızdırmaya, bizim için çoğu kez bir anlam taşımayan, ama uç uca eklendiğinde komutanlık için bir şeyler ifade edebilecek ayrıntılar almaya çalışıyoruz. Ben bile komutanı ile aynı düşüncede

olmayan ve bardak taştığında kuş beyinli bu güzel kadının casus olacağını aklına bile getirmeden sırlarını açan bir subayla görüşüyorum. Bu ikili oyundan çok keyif aldığımı, oldukça başarılı olduğum için şefin beni birkaç kere kutladığını da söylemem gerekir."

Hazret Mahal meraklanıyor: "Kimmiş, bu şef?

"Tahmin et, bakalım! Onu iyi tanıyorsun, hatta danışmanlarından. Uzun zamandır gözdeleri ziyaret ettiği için, kimsenin kuşkusunu çekmeyen biri. Oysa eski tanıdıkları bugün çok üzgün, çünkü onları ihmal ediyor. Dediklerine göre, ona yüz vermeyen bir güzele tutulmuş, gözü başka kimseyi görmüyormuş!"

Hazret Mahal yüreğinin sıkışacağını sanıyor, imkânı olabilir mi...

Boğulur gibi bir sesle, "Yoksa... Raca Jai Lal mi?" diye soruyor.

"Ta kendisi! Bizi yeniden İngirizlerle görüşmeye ikna eden, her hafta topladığımız bilgileri anlattığımız, o. Naip olarak senin de bunlardan haberdar olman ve kararlarını buna göre alman gerektiğini düşündüm."

İki kadın gecenin geç saatinde, yeniden buluşmaya söz vererek ayrıldıklarında, Hazret Mahal arkadaşını kollarında sıkıyor; Mümtaz da ona neden bu kadar sıcak teşekkür ettiğini anlayamıyor.

Bölüm 24

"Hoş geldiniz, Raca Sahip! Oturun da, biraz konuşalım."

Hazret Mahal her öğleden sonra olduğu gibi, bugün de son askeri harekâtlar ve ordunun durumu hakkında bilgi vermeye gelen Raca Jai Lal'i en göz kamaştırıcı tebessümüyle karşılıyor.

Son zamanlarda pek alışkın olmadığı bu karşılamaya şaşıran Raca, kaşları çatık, eşikte donup kalıyor. Naip daha önceleri gerginlikten uzak, neredeyse dostça ilişkileri yeğler görünürken, birkaç haftadır Raca'ya tümüyle mesleki bir üslupla hitap ediyor. Nedenini anlayamadığı bu ani değişiklik yüreğini burktu, sonunda gerekli dersi çıkardı; Rajmata'ya gereğinden fazla önem verdiğini, bütün kadınların dönek olduklarını unutmaması gerektiğini düşündü. Hele kraliçeler...

Bugün ne oldu buna? Sanki birden varlığımı fark etmiş gibi. Şükran duygularına kapılıp ayaklarına kapanmamı mı bekliyor? Beni kim sandı?

Soğuk bir sesle cevap veriyor:

"Bağışlayın, Huzur, ama kalamayacağım, yapacak işlerim var. Bu belgelerde son günlerdeki harekâtın talimatını ve ordunun önümüzdeki haftayla ilgili ihtiyaçlarını bulacaksınız. Bunları okumak zahmetine katlanırsanız, daha sonra etraflıca konuşuruz."

Genç kadına tepkisini gösterme fırsatı vermeden eğiliyor ve odadan çıkıyor.

Hazret Mahal yalnız kalınca bir an şaşkın duruyor, sonra gülmeye başlıyor:

Güzel cevap! Başka türlü davranmasını mı bekliyordum? Onda beğendiğim şey, bu bağımsızlık değil mi? İşin ucunda ne olursa olsun, uysal görünmeyi ya da dalkavukluk etmeyi beceremiyor. Ona acı verdim, geri dönüş güç olacak ama başaracağım, dostluğu benim için çok değerli.

Dostluğu?..

Sabırsız bir el hareketiyle, giderek baskıya dönen kelimeyi atıyor... Vacid Ali Şah'la evli değil mi? Saygı duyduğu, hapse düşüp yakınlarından uzak kaldığı için sadakatine çok daha fazla layık olan o iyi erkekle?

...Jai Lal de evli ve gurur duyduğu oğulları var. Dediklerine göre, eşi daha çok çocuklarının anasıymış. Genellikle toprakların aile dışına çıkmaması için, aile arasında düzenlenmiş evliliklerde pek duygu olmaz ya, bu izdivaçlar tam da bu yüzden sağlam kalır: Kadın kendini çocuklarına adar, erkek de düşlerini başka yerlerde görme imkânını yaşar!

Bütün bir gece boyunca kendi kendiyle uğraşıyor, en güzel umudun Raca'yla güvene dayalı ilişkiyi yeniden oluşturmak olduğu, bundan daha ileri gitmenin uğursuzluk ve tehlike yaratacağı sonucuna varıyor.

Bu nedenle, ertesi sabah Raca'yı dingin bir yakınlıkla karşılıyor. Amacı, kralın kaçış planının son ayrıntılarını belirlemek.

"Bildiğiniz gibi, Can-ı Âlem günden güne güçten düşüyor. Daha fazla bekleyemeyiz. Ona bir şey olursa, bir daha kendime gelemem."

Raca yüreğindeki ince sızıyı önleyemiyor:

... Onu hâlâ eskisi gibi seviyor mu, yoksa kendini mi suçluyor? Karısı isyana karışsın karışmasın, Britanyalılar her iktidarın bilmek zorunda olduğu ilke uyarınca, tedbirsiz olmaktansa adaletsiz olmak yeğdir diyerek, kralı her halükârda hapse atacaklardı. Tamam da, bu kadın için ben neden endişeleni-

yorum? Mücadelemizi kösteklemediği sürece, yaptıkları ya da düşündükleri beni ilgilendirmemeli...

"Asıl güçlük," diye sözünü sürdürüyor genç kadın, "hiçbir kuşku uyandırmadan kaleye girecek kadar becerikli, aynı zamanda da sapına kadar dürüst birini bulabilmek, çünkü İngilizler planlarımızı anlatacak herkese ağırlığınca altın vermeye hazır olmalılar. Böylesine nadir bir parçayı uzun uzun aradıktan sonra nihayet Londra'da, kralın annesi Haşmetli Melike Kişvar'ın maiyetinde buldum."

"Neden Londra'da?" diye şaşırıyor beriki. "Buradan birini bulmak daha kolay olmaz mıydı?"

"Bütün benliğiyle sadık birini bulmak gerekiyordu. Böyle bir adamı hiç tereddüt etmeden ailesini ve her şeyini bırakarak kralının hakkını korumak için ta soğuk ve düşman İngiltere'ye gidenler arasından seçmekten daha uygun ne olabilirdi? Teması Rajmata aracılığıyla sağladık. Adam bir hafta sonra Londra'dan ayrılacak, Bombay'da vapurdan inip doğruca Varanasi için yola koyulacak ve kimseyi aramızda bir ilişki olduğundan kuşkulandırmamak için Lucknow'a hiç uğramayacak. İngilizleşmiş bu Hintli, Varanasi'de ortadan kaybolacak... ve kentin sayısız kutsal dilencilerinden biri olarak tekrar çıkacak; hani hiç kimsenin kötü muamele edemediği, Hinduların kutsaması için yalvardıkları, Müslümanların beddualarından çekindikleri dilencilerden. Dilencimiz Kalküta'nın yolunu tutacak ve orada imanıyla ve hempalarının yardımıyla gerçekleştireceği birkaç 'mucize' sayesinde dikkatleri çekecek.

"Ve ünü kendinden önce yayıldığı için, Fort William'ın çoğunlukla Hindu sipahileri tarafından sevinçle karşılanacak."

"Üstelik kalede altı suç ortağı da olacak."

"Harika! Asıl sorun, daha önce de değinmiştik, hâlâ duruyor: Kral serbest kalınca ne yapacak? Ayaklanmanın başına geçecek mi?"

"Belki de bir uzlaşma yolu arar ama bu artık bizim işimiz olmaz, kararı kral verir!"

Raca dikiliyor ve buz gibi bir sesle:

"Korkarım, değişikliğin boyutunu tam anlayamadınız, Huzur," diyor. "Son birkaç aydır on binlerce insan ülkelerini özgürlüğe kavuşturmak, inanç ve geleneklerini serbestçe yaşamak, onurlarını kurtarmak için canlarını feda etti. Britanya ordusu bölgeyi ateşe ve kana boğdu, köyleri ve tarlaları yağmaladı, kadınlara tecavüz edip çocukları parçaladı. Bütün bunlar unutulabilir mi sanıyorsunuz? Eğer bundan önceki hayata dönülecekse, ben bile askerlerimden kendilerini feda etmelerini isteyemem. Kaldı ki, sakın yanılgıya kapılmayın; İngilizler bizimle, sadece ayaklanmaya cüret etmekle kalmayıp beyaz kadın ve çocuklara el kaldırma günahını işleyen 'yerlilerle' asla uzlaşmaz. İntikamlarının korkunç olacağına ant içtiler!"

"Yanlış anlamadıysam, Raca Sahip, kral size savaşı durdurmanızı emretse, itaatsizlik edeceksiniz?"

"Bu emri ben versem, önce askerlerim reddeder, Huzur! Tıpkı talukdarları isyana katılmaya iten binlerce köylünün reddedeceği gibi. Halkımız sabırlıdır, hatta tepkisiz olduğu bile söylenir; ama bir kez ayaklanmaya görsün, seçkinlerin tersine, yitirecek hiçbir şeyi olmadığı için sonuna kadar gider."

***

"Sizinle nasıl böyle konuşur?"

Raca çekildikten sonra, Mammoo hanımının yanına gelip, 'ikiyüzlülük' olarak nitelendirdiği bu tutum karşısında öfkesini gizlemiyor. Kendine rakip gördüğü kişiyi alçaltmak fırsatından memnun, ısrarını sürdürüyor:

"Size bağlılık yemini etti, şimdi de askerlerinin itaat etmeyeceği bahanesiyle itiraza yelteniyor! Aslında, kişisel hırsını tatmin etmek için ikili oynuyor."

Yine aynı çekiştirmeler! Hazret Mahal öfkeden kıpkırmızı oluyor:

"Seni men ederim! Eğer bu saçmalıkları yaydığını duyarsam, kovarım! Hindu sipahilerimizin oğlum Birjis Kadar'la tanrıları Krişna'ya aynı saygıyı gösterdiklerinin farkında değil

misin? Awadh'ın Hint-Müslüman kültürünün, olağanüstü insanlık ve hoşgörü anıtı 'altın ve gümüş' kültürümüzün aptalca dini önyargılarla tehdit edilmesine izin vermem."

Gördüğü tepkinin şiddeti haremağasına baş eğdirtiyor. Hanımı daha önce ona hiç böyle davranmamıştı. Herkesin kanısının aksine, onu Divanhane'nin başına getirdi, şimdi de kovmakla tehdit ediyor. Yoksa hanımı kendini ondan vazgeçecek kadar güçlü mü sanıyor?

"Sizi korumaktan başka bir şey düşünmüyorum, Huzur, her zaman olduğu gibi," diye kekeliyor. "Durumunuz kıskançlıklara neden oluyor, sizin hakkınızda dedikodular..."

"İyi ya, çıkarsınlar bakalım! Haremde geçirdiğim yıllar, bu iftiralara hiç önem vermemeyi öğretti. Herkes tarafından beğenilmek istersen, hiçbir şey başaramazsın!"

"Dikkatli olun, Huzur, halka söylediklerini dinlettiren ve iktidarınızı kemirmeye çalışan güçlü bir düşmanınız var. Sizi eleştirdiğini ve ülkeyi felakete sürüklediğinizi söylerken çok duydum onu."

"O molla delisinden mi bahsediyorsun?"

"Ahmedullah Şah deli falan değil, tam tersine, son derecede zeki ve kurnaz. Kendini Tanrı'nın görevlendirdiği peygamber olarak tanıtıp, bütün Britanyalıları yok etmeye ant içiyor. Müritleri yoksul kişiler, onlarla nasıl konuşacağını, güçlülere karşı güvensizliklerinden nasıl yararlanacağını iyi biliyor. Saray insanlarının gevşekliğini ve bazı komutanların ödlekliğini eleştiriyor. Kendisi askerlerinin en önünde, inanılmaz tehlikelere atılarak savaşıyor. Ölümden o kadar çok kez kurtuldu ki, doğuştan dindar olan halk ona, zafere götürecek doğaüstü bir varlık gözüyle bakıyor."

"Beni tam olarak neyle suçluyor?"

"Perde kurallarına riayet etmemekle, erkeklerin yanındayken saçınıza ince bir tülden başka bir şey örtmemekle ve bir de İngilizleri korumakla!"

"İngilizleri korumak?"

"Sığınan kadınlarla çocukların hayatlarını bağışladığınızı, muhafiz eşliğinde Allahabat'a göndermeden önce sarayda koruma altına aldığınızı duymuş."

"Bundan da gurur duyarım! Yoksa bu canavar, masum insanları öldürmemi mi istiyormuş? İslam'ın, savaşçı olmayanlara dokunmayı yasakladığından da mı haberi yok? Kutsal Kuran'ı işlerine geldiği gibi yorumlayan bütün bu dinadamları var ya, işte en büyük düşmanımız bunlar. Dinimizi öyle gösteriyorlar ki, bir gün bütün herkes Müslümanları ezilmesi gereken bir köktenci güruhu olarak görecek; bu yüzden de savaştığımız yabancılardan çok daha tehlikeli oluyorlar!"

Öfkesini dizginleyemiyor:

"Mollalar, mevlanalar,[1] imamlar; bu insanların ötekilerine nasıl davranacaklarını söylemeye hakları yok! Hazreti Muhammed, papazların verdiği zararın karşısında, ruhban sınıfına gerek görmedi. Müminin Kutsal Kitap'la, yani Allah'ın Kelamı'yla baş başa kalmasını, kendi vicdanına göre yorumlamasını istedi. Eğer kadın erkek, bütün Müslümanların bir şeyler öğrenmelerinde bu kadar ısrar ettiyse ve hatta 'İlim Çin'deyse, gidip bulun,' dediyse, sebebi müminlerin Kuran'ın rehberliğinde hayatlarının yönünü çizmelerini istediği içindi."

***

Şiilerin, Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in iktidarını tanımadığı Emevi halifesi Yezid tarafından bütün ailesiyle birlikte katledilmesinin yasını tuttukları Muharrem ayı, o 22 Ağustos günü başlıyor. Dünya Şiileri, Irak'ın Kerbela bölgesinde, 680 yılında işlenen bu cinayetten beri her yıl haftalarca ölülerinin arkasından ağlıyor.

Bu, Birjis Kadar'ın tahta çıktığından beri ilk Muharrem ve bütün çarpışmalara rağmen, Hazret Mahal törenlerin Vacid Ali Şah dönemindeki kadar görkemli olmasını istiyor. Böylelikle genç kralı kalabalıklara göstermek, askerin kararlılığını ve maneviyatını yükseltmek de mümkün olacak. Gerçekten de,

1 Arapça 'Efendi' anlamındadır (ç.n.).

törenler salt Şiileri ilgilendiriyor olsa da, Hindular da katılmaya alışık.

Yeni ayın ilk hilaliyle birlikte, Lucknow'un en görkemli ibadet yeri olup, XVIII. yüzyılda inşa edilen, tek bir sütun üzerine kurulu elli metre uzunluğunda ve on altı metre genişliğinde kubbesiyle tüm dünya mimarlarının hayranlığını kazanan Bara İmambara'dan uzun bir kafile çıkıyor.

Kortejin başında siyah koşumlu görkemli filler yürüyor: Sırtlarında bayraktarlar, Mugal imparatorlarınca verilen güneş, ay ve balık gibi kutlu tepelikli ve altın direkli bayrakları havaya kaldırmış. Arkalarından âlemleriyle süvariler geliyor; ellerinde sırmayla Kuran'dan ayetler işlenmiş, tepelerinde Şii beşlisini, yani Hz. Muhammed, kızı Hz. Fatma, damadı Hz. Ali ve oğulları Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin'i simgeleyen tunç bir elin göründüğü âlemler. Peşlerinde, kafası öne eğik, şehidin beyaz atı, Zulzinah.

Geride, koyu renk giysilere bürünmüş, omuzlarında İmam Hüseyin'in tabutunu betimleyen, gümüş gözyaşları işlenmiş siyah bir kumaş örtülmüş bir tabutu taşıyarak, ayaklarını sürüyerek, göğüslerini yumruklayarak, yavaş yavaş ilerleyen bir erkek kalabalığı. Daha da arkalarında, renkli balmumundan yapılmış, değerli madenlerle süslenmiş, İmam Hüseyin'in Kerbela'daki türbesinin benzeri minik maketler taşıyan uzun bir kol. Her mahalle, her lonca kendi maketini hazırlamış; maketlerin ihtişamı bağışçının önemini ve cömertliğini sergiliyor.

Bütün bu kalabalık geçip gittikten sonra, tokmaklanan davulların iç karartıcı gümbürtüsüyle tövbeciler görünüyor. Siyahlara bürünmüş, yavaş adımlarla yürüyor ve göğüslerini döverken, "İmam Hüseyin! İmam Hüseyin!" diye bağırıyorlar. İki yanlarındaki kalabalık coşkuyla karşılık veriyor: "Yâ Hüseyin!" Bütün bir gece boyunca dövünecekler, soluk soluğa kalacaklar; yüzleri kasılacak, hayatı pahasına da olsa gaspçıya karşı durmaktan çekinmeyen İmam'ın yaşadığı felaketi anacaklar.

Öte tarafta, kentin bütün imambaralarında, takılarını çıkarmış, yüzlerini boyamamış kadınlar, ağlayarak ilahi okuyor.

Sarayda, naip, Lucknow'un en ünlü mersiyecisini çağırmış; kadın kısık bir sesle İmam Hüseyin ve yakınlarının, arasında yaşlılarla çocukların da bulunduğu yetmiş iki kişinin şahadetini bütün ayrıntılarıyla anlatıyor. Çöldeki uzun yürüyüş, kuşatma, yiyecek ve içecek olmadan geçirilen üç gün; ardından düşman ordusunun saldırısı, birbirini izleyen ölüler, birkaç aylık bebeğin, on yaşında bir çocuğun, bir ihtiyarın ölümü. Mersiyeci gerçek bir tragedya ustası olarak gerilimi artırıyor: Kadınlar ağzının içine bakarak içlerini çekiyor, inliyor, heyecana kapılıyor, daha fazla dayanamayıp hıçkırıklara kapılıyor, ağlaşıyor, İmam'ın felaketiyle kendi acılarını aynı kederde birleştiriyorlar. Kendilerini incitmek, ıstıraplarını kendi bedenlerinde duyarak şehitlere bir nebze olsun yaklaşmak için göğüslerini giderek daha güçlü yumrukluyorlar.

Yas törenleri Muharrem ayının onuncu günü, Aşure gününde zirvesine ulaşıyor. O gün, İmam Hüseyin; ailesinin ve yandaşlarının birer birer öldürülmesinden sonra, kendini atı Zulzinah'la birlikte Yezid'in orduları karşısında tek başına buluyor. Hüseyin'in son yoldaşını, oklarıyla delik deşik eden askerler yaralı İmam'ın üzerine atılıyor, son bir hakaret olarak da kesik başıyla top gibi oynuyorlar.

Vali Konağı'nın çevresinde, toplar sustu: İmam'a saygıdan, bin iki yüz yıldır Aşure gününde savaşmak yasak. O gün hatırlamak, ağlamak ve dua etmek gerekiyor.

Önlerinde siyah koşumlu develer -şehit kervanının develeri- ve beyaz donu kan lekeli Zulzinah, tövbeciler kafilesi cenaze davulunun sesine uyarak ilerliyor. Aralarında olgun erkekler kadar, çocuklar da var. Belden yukarıları çıplak, ellerinde zincirden yapılmış, uçları yeni bilenmiş çelik lamalı kırbaçlar var. "İmam Hüseyin!" diye bağırıyorlar. Kalabalık, "Yâ Hüseyin!" diye karşılık veriyor. Aynı anda kırbaçlar çıplak sırtlara iniyor, bıçaklar eti kesiyor, kan fışkırıyor.

"İmam Hüseyin!" İlahilere uyarak kendilerini kırbaçlıyorlar, kan sızıyor, tozun içinde siyah birikintiler görülüyor. "Yâ Hüseyin!" Önce biri yığılıyor, ardından bir ikincisi. Aceleyle

derme çatma sedyelere yükleyip götürüyorlar. Darbeler hızlanıyor, tövbeciler artık coşkuyla dövünüyor, çılgın bir çabayla bedeni yok etmeye, şehit İmam ile buluşup, onunla Vahdet haline gelecekleri son basamağa ulaşmak istiyorlar.

Bütün kent merkezi, töreni coşkuyla seyretmek için toplanmış bir kitle tarafından tıkanıyor. Bir sokağın köşesinden küçük bir sipahi grubu çıkıp, kalabalığın arasından kendilerine dirsekle yol açmaya çalışıyor ve "Haşmetli Mammoo Han'ın muhafızlarına yol açın!" diye sesleniyor. Kızgın izleyiciler arasından kendilerine iyi kötü bir yol açmışken, birden karşılarına dikilen uzun boylu ve sakallı adam bacaklarını açarak yollarını kesiyor:

"Hangi Mammoo'dan bahsediyorsunuz? Rakkasenin hadımından mı?"

Sipahiler şaşkınlıktan donup kalıyor. İçlerinden biri palasını çekip tehdit dolu bir ifadeyle ilerleyene kadar saniyeler geçiyor:

"Yoksa Rajmata'nın Divanhane başkanını mı ima ettin?"

"Bildiğim kadarıyla, Rajmata Londra'da, İngirizlerin tutsağı olarak Fort William'da yatan kralın hakkını arıyor. Ondan başka kral da yok, Rajmata da. Tabii Haşmetmeaplarının Lucknow'da bıraktığı cariyelerinden birinden söz etmiyorsan. Divanhane'nin başına gelince, kendini bir şey sanan eski bir köle, bırak da güleyim bari!"

Bu kadarı fazla! Sipahiler palalarını çekip üşüşürken, kışkırtıcıya on kadar adam katılıyor. Bellerine basit birer peştamal sarmış, ellerinde uzun sopalar tutuyorlar. Kavga başlıyor. Uzun sopalar palaların karşısında harikalar yaratıyor, sipahiler karşıdakilerin yanına bile yaklaşamadan şurada bir bilek, ötede bir omuz kırıveriyor. Askerler göz açıp kapayıncaya kadar köşeye sıkışınca, sakallı, adamlarını durduruyor.

"Evinize dönün ve Mammoo'ya Allah'ın ulağı Molla Ahmedullah Şah askerlerinin selamını iletin!"

Kalabalığa karışıp gözden kayboluyor.

Kavga yüzlerce tanığın gözü önünde geçtiği için, rezaletin yankıları saraya kadar ulaşıyor. Hazret Mahal alınacak önlemleri görüşmek için zaman geçirmeden bütün komutanları toplantıya çağırıyor.

Kimse açıkça söylemeye cesaret edemese de, kabalığıyla herkesin nefretini kazanan Mammoo'nun uğradığı hakarete üzülen yok. Yine de, askerler arasında bölünme hoş görülemez.

Jai Lal ikilemi birkaç kelimeyle özetliyor:

"Molla denetlenir olmaktan çıktı. Askerlerinin tümü ve halkın büyük bir bölümü tarafından bir ilah gibi saygı gördüğü için kimseden emir almak zorunda olmadığını düşünüyor, çarpışmalarda da kendi bildiğini okuyor. Bunun ötesinde yetenekli bir taktik ustası ve insanları yönetmeyi iyi biliyor. İçinde bulunduğumuz koşullarda, yardımından mahrum kalmak yazık olur."

"Zaten dışarıda bırakılmayı kabul etmez; hem Hindistan'ı kâfir dediği İngirizlerden temizlemeye ant içmiş."

"Asıl şaşırtıcı olan, 'Sarayın yozlaşmış İslam'ı' karşısında katı bir Müslümanlık taraftarı olmasına rağmen, Hindular tarafından da desteklenmesi."

"Oh, kurnaz olmadığı söylenemez! İnançlarını şimdilik gizliyor ve müminlere kendi gelenek ve dinlerini dayatmak isteyen zalim yabancılara karşı ortak mücadeleden başka bir şeyden söz etmiyor."

"Askerleri arasında çelik bir disiplin uyguladığı için, orta sınıflar da memnun: Adamları işbirlikçilerin mallarını yağmalayabiliyor, ama halkın malına dokunmaları kesinlikle yasak."

Hazret Mahal söylenenleri dikkatle dinledi.

"Kısacası, Molla'nın sadece Britanyalıların değil, bizim de düşmanımız olduğunu düşünüyorsunuz, öyle mi? İstilacı buraları terk ettikten sonra, bize karşı döner mi sizce?"

"Askeri ve dini önder ününden yararlanarak yeni bir ayaklanma çıkarabilir," diyor Mahmutabat Racası.

"'Düşmanını dize getirmek istiyorsan, ona unvanlar verip dostun yap,' diyen kimdi?" diye soruyor Hazret Mahal. "Ahmedullah Şah'ı buraya davet edip, ona geri çeviremeyeceği bir öneride bulunacağım."

Merak yüklü yirmi çift göz, genç kadına dönüyor.

"Hepinizin kabul ettiği gibi, eşsiz bir komutan olduğuna göre, onu yumuşatacak ve 'Muharrem saldırısı' adını vereceğimiz Vilayet Konağı saldırısıyla görevlendireceğim. Böylelikle, davamızın başarıya ulaşması için mutlaka gerekli ittifakı canlandırmış oluruz."

"Onun emrine mi gireceğiz?" diye endişeyle soruyor Mammoo Han.

"Bildiğim kadarıyla, savaşlara hiç katılmadığın için seninle bir ilgisi olmaz!" diyor genç kadın, sertçe. "Ne düşündüklerini söylemek subaylara düşer."

"Kazanırsa, felaket olur!" diyor Mahmutabat Racası. "O zaman hiç denetleyemeyiz."

Raca Jai Lal araya giriyor: "Meraklanmayın. Kazanmak için, Ahmedullah Şah'ın alaylarımıza ihtiyacı olacak. Oysa şimdiye kadar çok kayıp verdik, bana kalırsa, bundan böyle birliklerimizi idareli kullanmak zorundayız."

"Bundan böyle? Ne süreyle, demek istiyorsunuz?" Hazret Mahal'in sesinde kuşku var.

"Muharrem Saldırısı boyunca."

Herkes kahkahalarla onaylıyor.

Naib'in kaygısı devam ediyor:

"İntikam almasından çekinmiyor musunuz?"

"Daha ne yapacak ki? Kralın ve sizin yetkilerinize saldırıyor. Eğer iktidarı ele geçirmeye kalkarsa, sipahiler peşinden gitmez. Bir komutan olarak saygı duyabilirler ama iş siyasete geldiğinde, kaygı duyarlar. Onun Müslüman, sipahilerin çoğunlukla Hindu olmasından değil, burada bunun hiç önemi yok; askerler omuz omuza çarpışır, mollanın aşırı düşünceler peşinde olduğunu hissettikleri için."

Bölüm 25

İsyan yavaş yavaş ülkenin bütün kuzeydoğusuna yayılıyor ve Hindistan'ın ortası ya da Maratha bölgesinin kalbi ayaklanmaya hazırlanıyor.

O 1857 yılının Ağustos ayında, Kalküta'daki Genel Vali, subaylarıyla haberleşemiyor; telgraf hatları kesik ve Bihar eyaletindeki ayaklanma, ulakların hareketini neredeyse tümüyle engelliyor. Bu nedenle, kararlarını ancak durum hakkındaki kırık dökük bilgilere dayanarak veriyor.

Her tarafta, Hintliler rüzgârı arkalarına almış. Oysa Britanya takviyeleriyle Bombay ordusunun sadık birlikleri ülkenin ortasına doğru ilerlemeyi sürdürüyor. Asiler hızla hareket etmek zorunda: İngilizlerin işini bitirmenin tek yolu, isyanı batıya ve güneye yaymaktan geçiyor. Ne var ki prenslerin çoğu kararsız ve en önemlilerinden bazıları kesinlikle İngilizlerin tarafında.

Özellikle Bhopal'in kadın hükümdarı, Hazret Mahal'in bütün çabalarına ve tebaasının gösterilerine rağmen, asilerin yanında yer almaktan kaçınıyor. Annesi kadar yetenekli, ilke gibi bir yük taşımaktan kaçınan bir siyaset anlayışının sahibi Begüm İskender, Britanyalıların başarısına oynuyor.

Deccan Yaylası'nın en büyük devletinin, camilerde isyan vaazları veren mollaların sarstığı Haydarabat'ın çoktan isyan safında yer alması gerekirdi. İstilacının talihi var, çünkü yaşlı Nizam bir süre önce öldü; oysa daha birkaç yıl önce dayattık-

ları ordunun giderlerini karşılamak için topraklarından büyükçe bir bölümüne el koyan İngilizlerden intikam alma fırsatını kaçırmayacağı kesindi. Ayaklanmanın başlamasından birkaç ay önce yerine geçen oğlu ise koyu bir İngiliz taraftarı olan başvezir Sir Salar Jung'un etkisinde. Başvezir isyanın elebaşlarını tutuklamakla yetinmiyor, onları İngilizlere teslim ediyor.

General Nicholson komutasında üç bin kişilik bir birlik, 14 Ağustos günü Delhi önlerine varıyor, takviye beklerken kenti kuşatıyor. Hindistan Genel Valisi, eski başkenti yeniden ele geçirmek için olabildiğince çok asker toplanmasını buyurdu. Gerçekten de, Büyük Mugal'in imparatorluk başkentine yerleşmesinden beri kalkışan kuzeydoğu bölgesindeki isyanın yazgısı Delhi'ye bağlı. Tıpkı Pencap'ın ve merkezin kaderi gibi. Bu iki bölge ayaklanmamış olsa da, Britanyalılar buraları tutmakta giderek daha zorlanıyor. İki yüzyıllık ihtişamın sembolü eski başkent canlandırılırsa, tüm ülke yabancıları sürüp atmak için tek bir insan gibi savaşacaktır.

Aynı zamanda hem suskun hem de gizemli bir ifadeye sahip dev John Nicholson, birkaç haftada efsaneleşiyor. Peşaver'den çıktığı mayıstan bu yana cesareti ve acımasızlığı bütün ülkeye yayıldığı gibi, askerlerinin en aşırı zalimliğini bile engellemediği anlatılıyor.

Askerler arasında en acımasız bilinenler, Sihler: Tutsakları kazığa geçirdikleri, şişe taktıkları çocukları ana babalarının gözleri önünde ateşe tuttukları söyleniyor. Abartı ya da gerçek, üstlerinin hiçbir aşırılığa müdahale etmedikleri doğru. Avrupalı kadın ve çocukların katliamından beri, İngilizler Hintlilerin yok edilmesi gereken kötücül hayvanlar olduğu inancında.

Birçok İngiliz askeri için intikam, İncil'de yazılı bir hak; savaşları 'İyi ile Kötü'nün çarpışması ve isyanın bastırılması da bir Haçlı Seferi. Kanpur katliamlarından beri gemi azıya almış Londra ve Kalküta gazeteleri tarafından da destekleniyorlar:

"Yıkılan her kilise için elli camiyi yerle bir etmek gerekir. Öldürülen her Hıristiyan için bin asiyi infaz etmek lazım," diyor *The Times*.

Charles Dickens bile işi, "Hindistan'da başkomutan olmak isterdim," demeye kadar vardırıyor. "Bu doğu ırkını dehşetle vurup, Tanrı'nın emriyle, bunca vahşet yapabilecek soylarını dünya yüzünden kaldırmak için elimden geleni yapacağımı ilan ederdim."

Oysa Genel Vali Lord Canning, kör bir baskının çoğu zaman kararsız kalmış halka, asilere katılmaktan başka seçenek bırakmayacağını kendi hesabına anlamış görünüyor. Kuralları canlandırmaya çalışması, ona "Merhametçi Canning" unvanını layık gören Britanya toplumunda hakaretlere neden oluyor; zaten intikama susamış bir ordunun vahşetini durdurmayı başaramayacak.

Delhi kuşatması haberi Lucknow'da hiçbir endişe yaratmıyor. Kent zapt edilemez: Altı metre derinliğinde ve dört metre genişliğinde hendeklerle çevrili Delhi, binlerce sipahi tarafından savunuluyor. Bilmedikleri, ciddi bir erzak ve cephane sıkıntısı çektiği, aç askerler içinde firari sayısının her geçen gün daha arttığıdır.

Öte yanda, 25 Ağustos'ta Kalküta'dan çıkarak Awadh üzerine yürüyen General James Outram'ın yakında gelecek olması, askeri önderleri kaygılandırıyor. Casusların bilgi taşıdığı Raca Jai Lal, naibe gidip Outram'ın sayıca üstün ve iyi teçhizatlı birlikleriyle Kanpur'da General Havelock'la buluşacağını, birlikte Lucknow'a saldıracaklarını anlatıyor.

Sir James Outram... Hazret Mahal, Awadh'ın son valisini, zavallı hükümdar karşısındaki kabalığını ve sertliğini, yalanlarını ve sürekli hakaretlerini hatırlıyor... Özellikle de oğlunun bağışlanması için yalvaran Rajmata'yla görüşmesini, Outram'ın yaşlı kadına cevap verirken kabalığını...

Dördüncü kadın olarak, o günlerde susmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu... *Ah, işler çok değişti, o lanetli İngiriz'e benim ve benimkilerin nelere muktedir olduğunu göstereceğim!*

Vilayet Konağı'nın duvarları gerisindekilerin umutları tazelendi, bu kez sonuç alınacağından eminler. Gerçekten de, Havelock ordusunun Kanpur'u Lucknow'dan ayıran seksen kilometreyi aşmasını bir ay boyunca bekledikten sonra, korkunç bir düş kırıklığına dayanmak zorunda kaldılar: General, Hintlilerin saldırıları karşısında, geri çekilmekten başka çare göremedi. O günden beri ve bütün çabalarına rağmen Albay İnglis, garnizonun maneviyatını yükseltmeyi başaramadı.

"Savaşçılar bitkin," diye yazıyordu, gelip kurtarmaları için yalvarırken. "Düşman ateşi, açlık ve hastalıklar günde yaklaşık yirmi kurban alıyor. Uzun süre daha dayanabileceğimizi sanmıyorum."*

Şimdiyse, Outram ordusunun ilerlemesi kaygılı bir tutkuyla izleniyor. Cebri yürüyüşle ilerleyen birlikler Kanpur'a vardı.

19 Eylül günü, Lucknow yönünde harekete başladılar. Altı düz kayıklardan kurulu bir köprüden geçerek Ganj'ı aştıktan sonra, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında ilerliyorlar. Hintlilerle ilk temas, başkentin kırk kilometre ötesinde, bir ay önce Havelock'ın birliklerinin bozguna uğradığı yerde gerçekleşiyor. İngilizler, "Kanpur'u unutma!" naralarıyla saldırıyorlar ve kılıç hücumuyla düşman askerlerini dağıtıyorlar. Önünden kaçan asilerin peşine düşüyor, daha fazla direnişle karşılaşmamanın şaşkınlığıyla ilerliyorlar. Düşmanın kurduğu tuzağı ancak Lucknow'da, yüksek duvarlarla çevrili bahçelerin ortasındaki Alembağ Sarayı'na varınca anlıyorlar: Sol kanatları Alembağ duvarlarıyla, merkezi ve tarafları bir dizi alçak tepeyle korunan Hintliler, saldırganı yoğun bir ateşle karşılıyorlar.

Çarpışmalar üç gün sürüyor.

Boğuşmanın en yoğun anında, savaş meydanında bir kadın beliriyor. Filin sırtına binmiş, gölgeliğinin tepesinden onu tezahüratla karşılayan askerlerini yüreklendiriyor. Gelen, Hazret Mahal'dir. Lucknow'un ilk kez tehdit karşısında olduğu bu çatışmada birliklerine cesaret aşılamak için, savaşa bizzat katılmaya karar verdi. Onu oraya iten bir başka neden de, kral ailesine bunca hakaret eden o Ourtam'dan intikamını almak.

Gürültüye şaşıran Raca Jai Lal, tezahüratın geldiği bölgeye yaklaşıyor. Genç kadını tanıyınca, hayranlıkla öfke arasında kararsız, bir an olduğu yerde donup kalıyor. Öfke baskın çıkınca atını mahmuzluyor, naibin yanına varıp çıkışıyor:

"Burada ne arıyorsunuz? Aklınızı mı kaçırdınız? Bu savaş oyun değil ve siz devlete ve oğlunuz krala lazımsınız. Hayatınızı tehlikeye atmaya hakkınız yok!"

Yeşil gözleri öfkeden neredeyse kapkara.

"Bana emir verme cüretini nereden buluyorsunuz? Gerekli olduğuna inandığımı yapıyorum ve bu askerlerin kraliçeleri tarafından yüreklendirilmeye ihtiyaçları var."

Raca'ya sırtını dönüyor.

Birkaç saat boyunca yanlarında kalacak, sipahileri ateşleyecek, bu kırılgan genç kadının cesaretinden etkilenen askerler benzersiz bir yiğitlikle savaşacak.

Sonunda, hâlâ çarpışmaların ateşinin coşkusuyla dolu, saraya döndüğünde, giysileri toz içinde ve bitkin bir ulağı bekler buluyor. Delhi'den gelmiş. Bir hafta süren şiddetli çatışmalardan sonra, başkent düşmüş.

Hazret Mahal sarsılıyor. Gerçeği kavrayabilmesi için habercinin açlıkla boğuşan bir kent halkının, başta cephane olmak üzere her şeyin sıkıntısını çeken ve komutanlar arasındaki çekişmelerden bölünmüş bir ordunun içinde bulunduğu koşulları anlatması gerekiyor.

"Bahadır Şah Zafer Hazretleri'ne ne oldu?"

"Tutsak edildi. Dediklerine göre oğullarını katletmişler. Kentin kaderine gelince, korkarım..."

Genç kadın, bir hareketle susmasını emrediyor.

"Bütün bu anlattıkların aramızda kalacak, en azından birkaç gün. Büyük Mugal'in yenildiği haberi birliklerimizin cesaretini yerle bir eder, onun için bundan kimseye bahsetmemeni istiyorum. Haber çabuk yayılacak ama zaman kazanmamız gerek. Söz veriyor musun?"

"Sadık hizmetkârınızım, Haşmetmeap."

Saygılı bir edeple yerlere kadar eğildikten sonra, huzurdan ayrılıyor.

Genç kadın yalnız kalınca nargilesini getirtiyor; uzun bir nefes çekiyor, billur şişedeki suyun fokurtusu, yayılan kokulu dumanlarla yavaş yavaş sakinleşiyor. Kaşları çatık, düşünüyor. Önce Kanpur, ardından da Delhi'nin düşmesinden sonra, İngilizler tüm güçlerini Lucknow üzerinde yoğunlaştıracak. Yeni bir harekât planı yapmak gerekiyor. Jai Lal'le konuşmalı bunu.

Jai Lal... Milletin ortasına küçük düşürdü onu, öfkeden kuduruyor olmalı! Öte yandan, gelip yaptıklarını ve hareketlerini denetlemek de nereden çıktı? Karşısındaki naip, kararları veren de o! Oysa... Adam sanki sarsılmış gibiydi.

... Benim için gerçekten korkmuş muydu? Benim için mi, yoksa söylediği gibi, devlete ve oğluna lazım olan kraliçe için mi? Onun gözünde, sadece kraliçe miyim?

Mümtaz, Raca'nın erişilmez bir güzele âşık olduğunu anlatırken duyduğu heyecanı hatırladı...

... Halbuki sanmıştım ki... Anlaşılan yine düş görmüşüm.

Ona gösterdiği bütün sevimliliğine rağmen, Jai Lal artık hep mesafeli duruyor. Öyle olsun bakalım, bundan böyle o da mesafeli davranacak, dostluğunu dilenecek değil ya!

Hint askerlerinin yiğitliğine rağmen, Alembağ, 23 Eylül günü İngilizlerin eline düşüyor.

Britanyalılar için stratejik bir başarı: Gelecek günlerde, asi başkente karşı girişecekleri saldırıda saraydan ileri üs olarak yararlanacaklar.

Outram ve Havelock, 25 Eylül şafak zamanı kentin güneydoğusundaki Ciharbağ köprüsüne bir saldırı başlatıyor. İngiliz süvarisi çılgın bir kararla yalınkılıç saldırıya geçecek, piyade de birbirini izleyen dalgalar halinde onları izleyecek. Korkunç bir ilk darbeden sonra İngilizler üstün geliyor, ama iki tarafın inanılmaz kayıpları var: Köprüden geçmek için, askerlerin yüzlerce ölü ve yaralıyı çiğnemesi gerekiyor.

İkametgâh artık sadece üç kilometre uzakta, en kestirme yol da sokakları siper haline getirilmiş, engellerle kapatılmış ve evlerinin çoğunda mazgal delikleri açılmış kalabalık Aminabat mahallesinden geçiyor. İngiliz komutanlar, casuslarından aldıkları bilgiler üzerine Aminabat'ın çevresinden dolanıp doğudan, eski Avrupa garnizonu ve saraylar mahallesinden geçmeye karar veriyorlar. Ne var ki Kayzerbağ'ın yakınlarına vardıkları zaman, top ateşiyle karşılaşıyorlar. Raca Jai Lal komutasında yüzlerce sipahi, mermer köşklerin ve çeşmelerin ardına sinmiş, bekliyor. Amansız bir tüfek, kılıç ve süngü savaşı yapılıyor. Halk sipahilerin yardımına koşup her karış toprağı yiğitçe savunurken, teraslardan kadınlar İngilizleri tuğla ve taş yağmuruna tutuyor.

İngiliz topçusu artık birkaç yüz metre ötedeki konağa ilerleyen askerleri koruyor. Güneş alçalmaya başlıyor, askerler bitkin: Üç gündür uyumadıkları gibi, doğru dürüst bir şey de yemediler. Kolundan yaralanan Outram, engellerle dolu sokaklarda son saldırıdan önce biraz dinlenmeyi öneriyor. Havelock için dinlenmek söz konusu değil, Vilayet Konağı'nı hemen o gün kurtarmaya yemin etti.

Yetmiş sekizinci Highlander Alayı ve Sihler, Havelock'ın buyruğuyla teraslı evler arasındaki dar sokaklara doğru ilerlemeyi sürdürüyorlar. Askerler sokaklara girer girmez, her taraftan yağan mermilerin altında sinek gibi devriliyorlar. Önlerinden giden Albay Neill başından vuruluyor. Havelock kayıplara aldırmaksızın askerlerine durmama emri veriyor. Daracık so-

kakların içinden, kurşun ve taş yağmurunun altında yiğitçe yürüyorlar ve sonunda, hava kararırken, konağa varıyorlar.

Highlander Alayı, kuşatma altındaki Vilayet Konağı'na gayda eşliğinde giriyor. Sevinç ve kargaşa had safhada. İçeridekiler kurtarıcılarını karşılamak için koşuyor. Coşkuyla ellerini sıkıp, ağlayarak kutlarken, yüreği nasırlaşmış askerler kesin bir ölümden kurtardıkları çocukları bağırlarına basıyorlar. Konak arazisindeki sipahiler de kutlamaya katılıyor: Büyük hata! "Zenciler" üzerine ateş açmaya alışmış İngiliz askerleri yerlileri görünce, şükranlarını iletmek için çevrelerinde toplananlara ateş ediyor, vatandaşlarının çığlıklarından hatalarını anlayana dek, önlerine geleni öldürüyorlar!

Kaza çabuk unutulacak, kutlamalar bütün gece sürecek.

Ne var ki ertesi sabah, kampı boşaltmanın imkânsız olduğu anlaşılınca, bütün neşe sönüveriyor. Outram ve Havelock'ın küçük birliği büyük kayıp -yüz otuz beş ölü ve yaralı- verdi ve elinde yaralıları, hastaları, kadın ve çocukları, yani savaşçı olmayan yaklaşık bin beş yüz kişiyi Kanpur'a götürecek ne gücü ne de imkânı var.

Sarsıcı olan gerçek, Vilayet Konağı'na girmek için bunca emek ve fedakârlık gösteren askerlerin oradan çıkamayacakları, kuşatma altındakilere yardıma gelmiş kurtarıcıyken, tutsakların sayısını şişirdikleri.

Albay Case'in dul eşi, "Hepimizin umudu kırıldı. Kurtarıcılarımız bizi buradan çıkarmak için çok az, buradaki erzakımızı paylaşmak için de çok kalabalık,"* diye yazıyor.

Oysa kent halkı, "kendi kendilerini hapse atan İngirizler" ile alay etmeyi sürdürüyor. Hayran olmaya, korkmaya ya da nefret etmeye alışkın oldukları insanlarla alay edebilmek büyük bir keyif. Belki öldürmekten de öte. Çünkü sadece bireyler, çoğu kez zavallılar öldürülüyor; oysa alay etmek düşmanı aşağılıyor, görüntüsünü lekeliyor, kendini üstün sayan bu ırkın saygınlığı yerle bir oluyor.

Vahşetiyle "Varanasi, Allahabat ve Kanpur Kasabı" unvanını hak eden Albay Neill'in ölümüne de seviniyor ve bu lanetli işgalin yakında sona ereceğini umuyorlar.

Lucknow'un bir bölümü bayram yaparken, bir diğeri ölülerini gömüyor. Sayıları bini aşkın olsa da, Hinduların olduğu kadar Müslümanların da gözünde ölüler kurban değil, şehit. Hindular daha üstün bir biçime bürünecek, Müslümanlar doğruca Allah'ın cennetine gidecek.

Naip, yiğitliklerinden dolayı kutlamak üzere, komutanlarını Çavlahi Sarayı'na topluyor. Bir de, danışmak için...

"İnanır mısınız, bugün General Outram'dan bir mektup aldım. Vilayet Konağı'ndan çıkıp Kanpur'a gitmelerine izin vermemi istiyor. Buna karşılık, İngilizlerin eline kan bulaşmamış kimseye ceza uygulamayacaklarına söz veriyor! Ne diyorsunuz?" Yüzünce alaycı bir tebessüm var.

Berikilerin kahkahaları açık bir cevap: "Bu İngilizler, her zamanki gibi hiçbir şeyin farkında değiller! Hepsi tutsak, ama onları özgür bırakırsak, hepimizi öldürmemeye söz veriyorlar! Bundan daha saçma bir şey duyan var mıdır?"

Raca Jai Lal, "Ne cevap vermeyi düşünüyorsunuz, Huzur?" diye soruyor.

"Sanırım onu biraz bekleteceğim... Sonra..." Sesi kasıtlı bir aldırmazlık ifade etse de, bakışlarında bir oburluk var. "Sonra da önerisinin ilginç olduğunu, yazdıklarını düşündüğümü bildireceğim. Ardından, ayrıntılar isteyeceğim, kısaca izin vereceğimi umut edecek... ama sonunda cevap vermeyi ihmal edeceğim. O da bana mektup göndermeyi sürdürecek. Ta ki..."

Duraklıyor, bakışları buz gibi, bıçak gibi bir sesle tamamlıyor:

"... Ta ki kralla alay ettiği gibi, benim de onunla alay ettiğimi anlayıncaya kadar!"

Bölüm 26

Hazret Mahal, Kayzerbağ'a hâkim terasından, batan güneşin çeşmelerin sularında ve beyaz mermerden köşklerde yansıyan ışıklarını izliyor. İlk serinlik anlarını keyifle koklarken, geçen günü düşünüyor. Haftalardan beri ilk kez devlet işlerinin sorumluluğunu vezirlerine bırakmaya ve oğluyla meşgul olmaya karar veriyor.

Birjis Kadar bu son bir yılda çok büyüdü ve zarif yüzünde, annesinin eşi yeşil gözlerinde zekâ pırıltıları çakıyor.

Birlikte, parkın yollarında dolaşıyorlar; annesi faytonunda, oğlu atının üstünde, binicilikte ne kadar ilerlediğini göstermenin gururuyla:

"Jhansi Rani'sinin kusursuz bir binici olduğunu söylüyorlar. Siz neden at binmeyi öğrenmiyorsunuz, Amma Huzur? Birlikte uzun gezintilere çıkardık!"

Hazret Mahal oğluna düşüneceğini söylerken, Jai Lal'in bir gün işine yarayabileceğini anlatarak binicilik dersi vermeyi önerdiği günleri özlemle hatırlıyor. Öğrenmesi gerek!

Raca'yı zihninden hemen kovuyor, bütün dikkatini oğluna vermeli. Çocuk her sabah kendi sipahi bölüğüne nasıl talim yaptırdığını anlatıyor. Gerçekten de, taç giydiği günden beri, subaylar, askerlere komuta etmeyi öğrenmesi gerektiği kanısında; bir zamanlar babasının büyük ustalık gösterdiği gibi. Oysa İngilizler bu ustalığı fazla bulmuş, sonunda da komutanlığı yasaklamıştı.

Hazret Mahal çocuğun heyecanla anlattıklarının gerisinde belirli bir üzüntü gizlendiğini seziyor.

... Tanrım, ne kadar da değişti... İlgisiz bir çocuktu... Bugün, kral oldu ve artık hiç arkadaşı yok, sadece dalkavukları var...

Birjis Kadar düşüncelerini okumuş gibi, annesinin elini alıp öpüyor.

"Görevime hazırlanmak için elimden geleni yapıyorum, Amma Huzur, ama birkaç törene katılmanın ve kendimi askerlere alkışlatmanın dışında, benden ne beklendiğini bilmiyorum. Kuklaymışım gibi geliyor. Çevremde bütün ülke hareket ediyor, ben sarayda bekliyorum. Bıktım artık, ben de savaşmak istiyorum."

"Savaşmak mı? Ama daha on bir yaşındasınız! Kaldı ki, ölüm tehlikesine atılmanıza izin veremeyiz, ülkenin kralına ihtiyacı var."

"İyi ama, siz Alembağ Savaşı'na bizzat katılmadınız mı? Ülkenin naibine ihtiyacı yok mu?"

Hazret Mahal söyleyecek söz bulamıyor: Oğlu tıpkı daha önce Jai Lal'in konuştuğu gibi konuşuyor.

"On dört yaşınıza gelip neredeyse erkek olduğunuz zaman savaşlara katılacağınıza söz veriyorum. Umarım o güne kadar bağımsızlığımıza kavuşuruz ve barış egemen olur!"

Teselli etmek için, onu kollarına alıyor; ne de olsa, karşısındaki küçük bir çocuk... Kendi küçük çocuğu.

Bir haremağası gelip düşüncelerini bölüyor.

"Huzur, Raca Jai Lal kabul edilmeyi diliyor. Yanında bir İngiriz var."

... Raca, hem de bu saatte, üstelik yanında bir İngilizle! Sabırsızlanan General Outram'ın bir temsilcisi olmalı...

Raca'nın yoldaşının, başı sarıklı ve teni kara gencin aslında bir dost olduğu anlaşılıyor. Vilayet Konağı'nda postadan so-

rumlu olan William Reid, bir zamanlar kralın bahçıvanıydı ve Lucknow'u "Bahçeler Kenti" kılan ve ona sanatçı muamelesi yapan Haşmetmeap'a karşı büyük bir saygısı var.

Krallığın ilhakından sonra, işini -geçim kaynağından çok, bir yaşam biçimi- yitirdi ve ömrünü çiçekler arasında geçirdikten sonra, kendini tozlu bir yazıhanede buluverdi... Krala ve dolaylı olarak kendine yapılan haksızlık keyfini kaçırdı. İmkânlarının ötesinde yaşamak için Hindistan'ı sömüren pintiler olarak gördüğü vatandaşlarından hiç hoşlanmıyor. Buna karşılık, kraliyet bahçelerinde tanışma imkânı bulduğu Hintli soylulara büyük bir değer veriyor.

Ruhunun derinliklerinde, sonradan benimsediği ülkeye sadık kaldı ve telgraf makinesi inanılmaz haberi tıkırdadığında, hayatını tehlikeye atarak naibi uyarmaya karar verdi.

Yıkıcı olduğu kadar önemli bir haber: Vacid Ali Şah'ı kurtarmak için hazırlanan plan duyuldu. Kalküta'daki Genel Vali, Londra tarafından uyarıldı.

"İmkânsız!"

Hazret Mahal inanmak istemiyor. Bir kez daha ihanete uğradıklarını kabullenmesi için, Reid'in planın ayrıntılarını anlatması gerekecek.

"Londra nasıl öğrenmiş bunları?"

"Bana kalırsa, Hanımım... maiyetinizden birisi."

"Bunu nereden çıkarıyorsunuz?" diye soruyor Hazret Mahal. Duyduklarına inanamıyor.

"Telgrafta Londra'nın bu bilgiyi Lucknow'dan aldığı yazılı."

Genç kadın kaygıyla Jai Lal'e dönüyor.

"En yakın çevremin dışında, plandan kimin haberi vardı?"

"Kimsenin, Huzur," diyor Raca, yüzü karmakarışık. "Etrafımızın casuslarla sarılı olduğunu biliyordum ama hareme kadar gireceklerini tahmin etmemiştim..."

Sonra genç adama dönüyor:

"Cesaretinize ve talihsiz kralımıza bağlılığınıza saygılarımı sunuyorum, Bey. Size şükranlarımızı ifade etmek için ne yapabiliriz?"

"Hiçbir şey. Vicdanımın ve yüreğimin sesini dinledim sadece. İngiliz olmam böylesine kötü davranan ülkemi desteklememi gerektirmez. Şimdi izin verirseniz gitmem gerek, çünkü yokluğum dikkat çekebilir."

"İyi ama Vilayet Konağı'na nasıl gireceksiniz?"

Genç İngiliz gülüveriyor:

"Çıktığım gibi! Durmadan attığınız mermiler hemen göze çarpmayacak bir sürü gedik açıyor!"

Begümün karşısında eğilirken, beriki onu durduruyor:

"Bekleyin, Bey!"

Parmağından yakutlarla bezeli altın bir yüzük çıkarıyor:

"Alın bunu, bir şey değil, sadece şükranlarımın ifadesi."

O sırada, verdiği yüzüğün genç adamın eşyası arasında bulunacağını, bir süreden beri kralın eski bahçıvanından kuşkulanan Albay İnglis'i haklı çıkaracağını bilemezdi elbette.

William, Kayzerbağ ziyaretinden bir hafta sonra ihanetten hüküm giyecek ve hemen kurşuna dizilecektir.

Hazret Mahal, Raca'yla yalnız kalınca, başını ellerinin arasına bırakıyor.

"Hain kim olabilir? En yakınımdakilere kadar casusların ortasında olduğunu bilerek nasıl yaşanır?"

"Daha da uyanık olmanız gerekecek, Huzur. Bu konumunuzla, kimseye güvenemezsiniz."

Gözleri yaşla dolu, kekeleyerek soruyor:

"Size de mi?"

O kadar umutsuz görünüyor ki, Jai Lal duygulanıyor, tartışmalarından beri ilk kez yumuşuyor ve onu rahatlatmaya çalışıyor.

"Tabii güvenebilirsiniz bana, çünkü benim için ülkemin özgürlüğünden daha kutsal bir şey yok. Size yardım etmek için hep yanınızda olacağım."

Raca'ya dönüyor, ellerini tutmak, o ellerin sıcaklığıyla rahatlamak istiyor. Birden kendini öylesine savunmasız hissediyor ki...

Sonra bir irade dürtüsüyle toparlanıyor ve kısık bir sesle:

"Teşekkür ederim, Raca Sahip," diyor. "Yanımda bulunmanız benim için son derecede... değerli."

"Olmazsa olmaz" ya da "vazgeçilmez" dememek için kendini tuttu. Buna hakkı yok. Kralı kurtarma umudunun yok olduğu sırada, ona nasıl ihanet etsin?

Raca düşüncelerini okuyor sanki; usulca başını sallıyor, endişelerini anlıyor -hatta paylaşıyor- ve tam da bu nedenle daha çok saygı duyuyor.

Ancak kendi kendine yalan söylemeyi sürdüremeyeceğini de biliyor. Zekâsını ve iradesini beğendiği bu kadın, bazen asabi ve kibirli olan, bazen şaşırtıcı bir sadelik ve sıcaklık gösteren bu hükümdar, şimdi de bunca kırılgan gördüğü bu kadın için daha önce hiç tanımadığı bir şeyler hissediyor. Çarşının güzel gözdeleri için duyduğu arzu gibi bir şey değil sadece; oysa biraz önce onu kollarına alıp göğsüne bastırmamak için kendini zorlaması gerekti. Bu hissettiği, çocuklarının anasının yanında yaşadığı ılık huzur da değil. İçini dolduran ve karşısında savunmasız kaldığı yoğun bir yumuşaklık, mantığının ve utanmazlığının bütün gücüyle mücadele edemediği, onu korkutan bir çekicilik duyuyor. Hayatında ilk kez, benliğini kendinden de güçlü duyguların altında buluyor. Hislerini saklamak için inanılmaz bir çaba harcayarak naibin karşısında eğiliyor, bağlılığını tekrarlayıp huzurundan ayrılıyor.

***

Delhi'nin düşmesinden beri, Lucknow, asilerin buluşma merkezi oldu. İmparatorluk başkentinden binlerce sipahi ve Awadh'ın bütün köylerinden ellerinde topuzlar, yabalar ve oraklarla köylü kafileleri gelip, isyanın feneri olan, hâlâ bir as-

keri komuta ve yasal bir yönetimin bulunduğu kentte toplanıyor. Bu insanların gözünde Rajmata, savaşçı anayı; küçük kral Birjis Kadar da, Hindu ve Müslüman birliğini temsil ediyor.

Awadh soyluları da özel ordularıyla isyana katılıyor. Yeni gelenler arasında, ünü ve cesareti Lucknow'a kadar ulaşmış saygın bir kişi var. Mugal İmparatoru'nun yeğeni Prens Firuz Şah, küçük bir birlikle Lucknow'a giriyor.

Önlerinde kraliyet bandosu, bir raca heyeti Firuz Şah'ı karşılıyor ve görkemli bir kortej halinde Kayzerbağı yakınındaki Hurşit Menzil Sarayı'na kadar ona eşlik ediyor. Prens bu öğleden sonra sarayda beklenecek. Rajmata, Delhi Savaşı'nın ayrıntılarını olayların tanığının ağzından dinlemek için sabırsızlanıyor.

Beriki huzura girdiği zaman, Hazret Mahal gerçek bir düş kırıklığı yaşıyor. Brokarlı kaftanının içinde ufak tefek duran Firuz Şah, hiç de o övülen savaşçıya benzemiyor. Ne var ki genç adam konuşmaya başlayıp şaşırtacak kadar hareketli yüzünde parlayan gözleri görünce ve sesindeki sıcaklığı duyunca, onun yanındakileri neden bunca etkilediğini anlayacak.

Beriki, Delhi halkının nasıl haftalardır açlık ve susuzluk çektiğini saatler boyunca anlatıyor: Britanyalılar kentin suyunu sağlayan kanalı kapattıkları gibi, mahsulü de mahvetmişken, asi yönetiminin kasalarında orduyu doyurmak için gerekli para yok. Bunun sonucunda evlerine dönen askerlerin sayısı gün geçtikçe artıyor.

Firuz Şah, sipahilerin sürtüşmeli ve düzensiz yönetimini, yaşlı imparatorun herhangi bir şeyi denetlemedeki aczini anlatıyor. Başıboş askerlerin cirit attığı sarayda bile imparatora saygısızlık egemen. Oğullarından Mirza Mugal ordunun başına geçmiş olsa da, öteki komutanların rekabetiyle karşılaşıyor, bu nedenle de alaylar arasında harekât birliği sağlanamıyor. Bir de, İngilizler depoyu ateşe verdiklerinden, ciddi bir barut sıkıntısı var.

On kilometrelik bir takviye konvoyunun desteğini alan İngilizler, eylül başında harekete geçiyor.

"Top atışı üç gün boyunca aralıksız sürdü. Kendimizi bir ateş yağmurunun altında sandık. İngilizler 14 Eylül'de saldırıyı başlattılar. Tehlike karşısında nihayet birlik olduk, her karış toprağı sonuna kadar savunduk. İngilizler daracık sokaklarda güçlükle ilerlerken çok kayıp verdiler. Zaten General Nicholson da ölümcül yarayı orada aldı. Ruhunu şeytan alsın! Savaş iki gün boyunca bir o tarafa, bir bu tarafa gitti. Ancak koca bir tugay kaçınca, pek adamımız kalmadı. Korkudan saklanan halkın direnişini pekiştirmek gerekti.

"İmparator ısrarımız üzerine ordunun başına geçmeyi kabul etti. Onu bekleyen gönüllüler kalabalığının heyecanını görmeliydiniz. Hâlâ kazanabilecek durumdaydık, çünkü cesaretleri kırılan İngiliz askerleri daracık ve dolambaçlı sokakların tuzağına bir kere daha düşmemekte direniyordu; dediklerine göre, ordunun üçte birini orada kaybetmişler."

"Ama maalesef, Bahadır Şah Zafer, İngiliz dostu bir hain olan hekiminin tavsiyelerini dinledi; savaştan vazgeçince, kalabalık da dağıldı."

"Onu nasıl suçlarsınız? Yaşlı bir adam... Ama kararıyla imparatorluk başkentinin idam fermanını imzaladı. Son savunmacıları da Delhi'yi yavaş yavaş terk etti. Sonunda ben de adamlarımı boş yere katlettirmemeye karar verip oradan ayrıldım. Kent 20 Eylül günü düştü. İngilizlerin intikamının ne denli korkunç olduğu biliniyor. Askerler günler boyunca savaşçılar kadar savaşçı olmayanları da katletti, yaralı ya da hasta dinlemedi, binlerce tutsak kurşuna dizildi, saraylar yağmalanıp yakıldı, yıkıldı."

"Ya İmparator?"

"Bahadır Zafer Şah, ailesiyle birlikte kentin birkaç kilometre uzağında, atası İmparator Hümayun'un türbesine sığınmış. Bir zamanlar yolsuzluktan hüküm giymiş bir maceracı olan Yüzbaşı William Hodson, bir casusundan aldığı bilgiyle imparatorun peşine düşmüş ve mevkiine yaraşır bir muamele göreceği sözü vererek teslim olmaya ikna etmiş. Sonradan yaşlı imparatorun demir parmaklıklı bir hücreye kapatıldığını, ziyaretçileri tarafından alay konusu olduğunu duyduk.

"Babalarına eşlik eden üç oğluna gelince, Hodson teslim olurlarsa hayatlarına dokunulmayacağını söylemiş. Ancak dönüş yolunda onları maiyetlerinden ayırmış, soyunmaya zorladıktan sonra da yakından ateş ederek öldürmüş."

Hazret Mahal ürperiyor: "Ne vahşet! Bu insanların verdikleri söze de mi saygıları yok? Hiç olmazsa, üstleri Hodson'ı cezalandırmıştır!"

"Yanılıyorsunuz! Üstleri Hodson'ın davranışını onaylamasa bile yapacakları bir şey kalmadı. Hodson artık hem burada hem de İngiltere'de kahraman sayılıyor."

Berikiler bu sözleri başlarını sallayarak onaylıyor, kimse konuşmuyor, herkes düşünceye dalmış.

Hazret Mahal havayı hafifletmek için hizmetkârlara işaret edip, herkese nargile getirmelerini, hintkirazı ve gül şerbeti dağıtmalarını istiyor.

Ardından prense dönüyor:

"Bizimle kalacak mısınız, Şehzade?"

Beriki hayran gözlerini Hazret Mahal'e çevirip, "Bundan daha büyük bir dileğim olamazdı, Huzur," diyor.

Genç kadın kızardığını hissediyor, çatışma ve felaketlerden nasırlaşmış olsa da, iltifatlara kayıtsız kalacak değil.

Beriki, "Anlattıklarından da güzelsiniz," diye mırıldanıyor.

Öfkelenmiş görünüp başını çevirmesi gerektiğinin farkında ya, cesareti ve zekâsından başka bir özelliği övülmediğinden beri, balözüne aç bir kelebek gibi.

Ensesini delen bir bakış hissedip arkasına dönüyor ve Raca Jai Lal'in soğukça bakan gözlerini görüyor.

Rahatsız olduğu kadar kızıyor: Çekici Prens Turkuvaz'ın[1] iltifatlarından hoşlanmak suç mu olmalı? Bir sonuca dönük olmamakla birlikte, işitilmesi bu kadar keyifli olan iltifatları?

---

1 Firuz, turkuvaz anlamına gelen "firuze" sözünden türetilmiş olup, Şiiler bu taşı özellikle uğurlu sayar.

"Maalesef gitmek zorundayım," diye devam ediyor beriki. "Özgürlük hareketlerini desteklemek üzere merkez bölgelere gitmek istiyorum. Aynı anda bütün cephelerde ayaklanılmasını sağlamamız gerek; İngilizlerin hakkından gelmek için başka çaremiz yok. Halk hazır ama tek başına örgütlenemiyor ve maalesef sipahilerin büyük çoğunluğu da büyük kentlere gitti.

"Eğer isterseniz, size en iyi teğmenlerimden birini bırakabilirim. Sizden bahsedildiğini çok duydu ve size hizmet etmeye can atıyor. Bana kalırsa yanınızda düşmanın düşünce biçimini ve tepkilerini eksiksiz bilecek birinin bulunması çok yararlı olur. Çağırtabilir miyim?"

Hazret Mahal izin verince, Firuz Şah'ın adamı huzura alınıyor. Teni güneşten kızarmış, iri yarı ve sarışın biri; naibin karşısında saygıyla eğiliyor.

Beriki şaşkınlıkla Prens'e dönüyor:

"Ama bu adam İngiliz!"

"Hayır, İrlandalı. Adı da Brendan Murphy."

"Benim için, hepsi aynı. Çevremde Avrupalı istemem. Zaten kendi adamlarımız arasında yeterince casus var."

Murphy anlamasın diye, konuşmalar Urduca yapılıyor. Beriki olduğu yerde dikilmiş, gülümsüyor: Urducayı çok iyi bildiği gibi, naibin tepkisini de anlayabiliyor.

Firuz Şah ayağa kalkıyor:

"Sizi etkilemek istemem. Onunla konuşup kararı kendiniz verin."

Gölgeler büyük salonu kaplıyor, hizmetkârlar gümüş şamdanları yakıyorlar, Rajmata ve Teğmen sohbete devam ediyorlar.

Brendan Murphy, İrlanda'da insanların açlıktan öldüğü günlerde, 1846'da orduya nasıl katıldığını anlatıyor. Ülkenin büyük üreticisi olduğu et ve hububat ihraç edildiği için, köy-

lülerin tek yiyeceği patatesin mildiyu yüzünden tümüyle yok olduğu, büyük kıtlık yılları.

Konuyu tam kavrayamayan Hazret Mahal, "Etle hububatı kim ihraç ediyordu?" diye soruyor.

"Ortaçağ'ın sonunda ülkemizi tıpkı burası gibi sömürgeleştiren İngilizler! Dört yüz yıldan beri topraklarımız Büyük Britanya'dan gelme yerleşimcilerin elinde; eski sahipleriyse istendiği anda kovulabilecek yarıcı oldu."

"Yoksa bana İngilizlerin sizi, Avrupalı Hıristiyanları da sömürdüğünü mü anlatmak istiyorsunuz? Yani üstelik bir de 'kâfir' olan biz 'yerliler' gibi?" diyor Begüm, büyük bir şaşkınlıkla.

"Kesinlikle! Ve sizler gibi, biz de ayaklandık. İrlanda köylülerinin XVII. yüzyılda binlerce yerleşimciyi katletmesi, İngiltere'nin yeni efendisi Oliver Cromwell'ın korkunç tepkisine neden oldu. O günden beri halk, tüm iktidarı ellerinde tutan, Britanya asıllı Protestanların boyunduruğu altında yaşıyor. Başlangıçta dine ve halka direnme cesareti aşılayan din adamlarına giriştiler. Krala sadakat yemini etmeyen papazlar sürgüne gönderildi ya da asıldı. Ardından 'Ölüm Yasaları' uygulandı: Anadili Galce konuşma yasağı, dinini uygulama yasağı, her türlü eğitim yasağı. Halk sadece sefalete mahkûm edilmedi, ezildi. Buna rağmen direnişi sürdürdü.

"Mayıs 1798'de 'Büyük İsyan' başladı. Her iki taraf da yakmaya, öldürmeye girişti. İngilizler üstün geldi, çünkü asilerin çoğunluğu silahsız ve disiplinsiz yoksul köylülerden oluşuyordu. Ayaklanmanın bastırılması korkunç oldu. Dedem isyana katılmıştı. Bütün ailesiyle birlikte öldürüldü, samanlığa saklanmayı başaran beş yaşındaki en küçük oğlu dışında. Babam. Daha sonra, uzak akrabaların yanında büyüyüp asla siyasete bulaşmadı. Bir köylü gibi çalışıyordu ama okuma ve yazma öğrenmişti; bu da köyde ona eğitimli denmesine neden oldu. Papazların yolların dibindeki hendeklere saklanıp ayin yaptıkları ya da ders verdikleri bir dönemdi.

"Bütün bildiklerimi babamdan öğrendim. 1845'te, büyük kıtlık ülkemi sarstığında, on yedi yaşındaydım. Kıtlık dört yıl sürdü. Sekiz milyonluk İrlanda nüfusunun bir milyonu açlıktan öldü. Bir milyonu da, benim gibi ülkeyi terk etti. Büyük Britanya, yüzyılın başından beri sömürgelerine gönderecek asker ihtiyacı duyuyor. Ben de başka bir çare bulamayınca, 1846'da orduya yazıldım ve böylece Hindistan'a geldim."

Begüm kulaklarına inanamıyor.

"İyi de, size neden öyle davrandılar?"

"Her zaman ve her yerde olduğu gibi, bir ülkeyi istila edip zenginliklerine el koymak için ahlak bahaneleri uydurdular. İrlanda'nın zenginliği tarımdan geliyor; siz Hintlilerin altını, değerli taşları baharatı var... Bir de durmadan artan tezgâhlar için gerekli ipek ve pamuğunuz. İngiliz gazeteleri bile öyle başlık atıyor: 'Hindistan'ın kaybı ticaretimize ve sanayimize vurulacak ölümcül bir darbe olur,'* diyorlar."

Hazret Mahal başını sallıyor, ancak merakını çeken bir ayrıntı daha var:

"Bana Urduca anlıyormuşsunuz gibi geldi. Nerede öğrendiniz?"

Beriki bir kahkaha atıyor:

"Karımdan, tabii! Bir Hintliyle evlendim ve bana iki harika çocuk doğurdu!"

Begüm de gülmeye koyuluyor.

"Hoşuma gittiniz, Bay Murphy, ama Raca Jai Lal Singh ile tanışmanız gerekiyor. Orduyla ilgili konularda kararları o verir."

İşte Cork bölgesinden bir İrlandalı olan Brendan Murphy, İngiliz istilasına karşı savaşmak için Awadh Krallığı'nın hizmetine böyle giriyor, sağ kolu haline geldiği Raca Jai Lal ile kısa sürede dost oluyor.

Bölüm 27

Lucknow, 1857 yılının Kasım ayının başında yeni bir saldırıya hazırlanıyor. Direnişe katılmak için her taraftan savaşçılar akın ediyor, kentte artık elli bin asker var. Etkileyici olduğu kadar ağır bir yük, çünkü bütün bu insanları doyurmak ve silahlandırmak gerekiyor ve yönetimin tüm vergi toplama çabalarına karşın kasalar tamtakır. Raca Jai Lal, bu yüzden yeni gelenlerin Awadh'ın düzenli askerlerinin yarısı kadar maaş alacaklarını ilan etmek zorunda kalıyor; Molla Ahmedullah Şah, bu haberin yarattığı memnuniyetsizliği istismar etmekten geri durmuyor.

"Allah'ın Elçisi" kuvvetlerine katılacak sipahilere Lucknow askerlerine verilen paraya eşit bir maaş vaat ediyor ve böylelikle naibin yanından ayrılan askerlerle gücünü iki katına çıkarmayı başarıyor. Saygınlığı aynı oranda artınca, küçümseyerek "saray tarafı" olarak adlandırdığı yönetimi eleştirmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor.

"Böyle devam edemez," diyor Hazret Mahal. "Çağırıp konuşacağım."

"İşe yarayacağından emin misiniz?" diye itiraz ediyor Jai Lal. "Muharrem saldırısının başarısızlığını ve askerlerimizin desteğindeki isteksizliği unutmuş olamaz."

"Deneyeceğim... Ne de olsa düşmanımız aynı, anlaşmamız gerek."

Mollayı yumuşatmak için, en üst yöneticilere layık bir karşılama töreni düzenleniyor.

Görüşme kralın ve vezirlerin de hazır bulunduğu bir ortamda, taht salonunda gerçekleşiyor. Begüm tebessümü ve kusursuz ev sahibeliğini eksik etmiyor. Oysa onu kendine rakip gören adamı anlayamamış: Çevresinin görkeminden ve Rajmata'nın yakınlığından etkilenmeyen Ahmedullah Şah, tam tersine, bütün bunları üstünlüğünün ve saldığı korkunun birer ifadesi olarak görüyor; sert bir eleştiriye girişip komutanları beceriksizlik ve korkaklıkla suçluyor, hatta işi sarayın bağımsızlık davasına bağlılığından kuşku duymaya kadar götürüyor.

"Bu kadar yeter!"

Berikinin konuşmasını kesen Hazret Mahal'in gözlerinde şimşekler çakıyor:

"Yoksa benim de ihanet içinde olduğumu mu ima etmeye çalışıyorsunuz?"

Molla tereddüt ediyor, ardından da düşündüklerini anlatıyor:

"Belki de kandırılıyorsunuz... Kadınlar devlet işlerini yönetmek için yaratılmadı. Kadınlar çok zayıftır ve etki altında kalırlar."

"Ya, öyle mi?" diyor Begüm, alaycı bir sesle. "Öyleyse nasıl oluyor da Hint devletleri asırlardır kadınlar tarafından yönetiliyor? Yoksa ağabeylerinden daha becerikli olduğu için babası tarafından 1236'da Delhi tahtına varis ilan edilen Raziye Sultan'dan bahsedildiğini de mi duymadınız? Yetenekli bir savaşçı, dikkat çekici bir yönetici olduğunu kanıtlayıp ülkede düzeni sağlamış, ticareti destekleyip sanatçılara yardım etmişti. Ya XVII. yüzyılda, kocası Cihangir Han kendini şiire ve içkiye vermişken Mugal İmparatorluğu'nu çekip çeviren büyük Nur Cihan? Peki, Hindistan'ın en büyük Müslüman prensliklerinden Bhopal'in hükümdarları, önce Kudsiye Begüm, şimdi de kızı, Begüm İskender? Şu sırada ordusunun başında, işgalciye karşı ayaklanmayı yöneten Jhansi Kraliçesi? Daha fazlası da

var... Size göre, bunların hepsi zayıf ve etki altında kalacak kadınlar mı?"

Ahmedullah Şah çevredekilerin güldüğünü görüp kasılıyor.

"İyi bir Müslüman olarak kutsal Kuran'ı bilirim: 'Kadın tarafından yönetilen devlet felakete gider,' diyor."

"Kutsal Kuran'da böyle bir şey yok! 'İyi bir Müslüman' olarak bilmeniz gerekir!" diye öfkeyle haykırıyor Begüm. "Tam tersine, Peygamber, kadınlara o dönemde hiçbir Hıristiyan, Yahudi veya Hindu kadının bilmediği, yüzyıllar geçmeden de bilemeyeceği haklar tanıdı: Veraset hakkı, malını istediği gibi yönetme hakkı, ticaret yapma hakkı, içlerinde kadı olanlar bile var."

"Bu dedikleriniz en azından buyrulduğu gibi çarşafa girme edebini göstermiştir," diyor Molla, karşısındakinin neredeyse şeffaf bir tülle örtülü kapkara saçlarına kötü kötü bakarak.

"Bir yalan daha! Kuran'ın hiçbir yerinde kadınların yüzlerini, hatta saçlarını örtmeleri buyrulmaz. Kadınlardan sadece edepli olmaları istenir."

Molla'nın göğe baktığını görünce, Hazret Mahal, "Mammoo Han, git Kuran'ımı getir!" diyor.

Birkaç dakika sonra, kutsal kitabı eline alıyor.

"Kuran'da çarşaftan söz eden sadece iki bölüm var," diyor. "Dinleyin:

"*Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Yüz ve el gibi görünen kısımlar müstesna, zînet*[1] *yerlerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar.*"[2]

"Bir de bunu dinleyin:

"*Ey Peygamber! Kadınlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler.*"[3]

---

1 Ziynet.

2 Nur Suresi, 31. Ayet.

3 Azhâb Suresi, 59. Ayet.

Ardından Molla'ya dönüyor:

"Erkekler yüzyıllar boyunca Peygamber öğretisinin anlamını saptırdı. Yoksa ilk karısı, Hz. Hatice varlıklı bir tüccarken ve en genç eşi Hz. Ayşe, Peygamber ve arkadaşlarıyla birlikte sofraya oturup başta siyaset olmak üzere her konuda konuşurken, nasıl olur da kadınların kapanmalarını ister?"

"Aslında her şey apaçık," diye onaylıyor Mahmutabat Racası, "ama halk Arapça okuyamadığı ve Araplar arasında bile Kuran'ın edebi dilini anlayanlar parmakla sayıldığı için, ulema istediği gibi yorum yapıyor!"

Molla kalabalık içinde küçük düşürüldüğüne öfkelenip ayaklanıyor.

"Ulemaya küfrediyorsunuz, kutsal Kuran'a küfrediyorsunuz! Allah sizi kahredecek!" diye bağırıyor ve nöbetçi haremağalarını dirsekleyerek, sanki Şeytan'dan kaçarmış gibi salondan çıkıyor.

***

Hindistan ordusunun yeni komutanı, Sir Colin Campbell, ünlü bir klanın yoksul düşmüş bir dalından -babası doğramacıydı- gelen, altmış beşlik bir İskoçyalı. Dönemin iyi aile çocukları gibi subay rütbesini satın alacak imkânı bulamadığından, bu rütbeleri savaş alanında kazanması gerekti. Pencap'ta Sihlere karşı başarısı, daha sonra da Kırım Savaşı'ndaki cesareti, kahraman olarak ünlenmesini sağladı.

Kalküta'daki İngiliz çevrelerinin "çirkin ve küfürbaz bir cüce" olarak tanımladıkları Campbell, Balmoral'a yerleşmesinden beri İskoç tebaasına çok değer veren Kraliçe Victoria'nın güvenini kazandı. Askerleri ona tapıyor, özellikle de tümüyle güvenebildiği tek birlik olan, İskoçya'nın yüksek bölgelerinden gelme kaba saba Highlander Alayı'nın savaşçıları.

Sir Colin, Kanpur'da konuşlanmış kuvvetlerle birleşmek, oradan da Lucknow üzerine yürümek için 28 Ekim günü Kalküta'dan ayrıldı. Başlıca önceliği, dört aydan beri gös-

terdiği direnmeyle Anglo-Sakson dünyasında cesaretin ve beyaz ırkın üstünlüğünün sembolü olan Vilayet Konağı'nı kurtarmak.

Emrindeki üç bin beş yüz askerle, 3 Kasım'da Kanpur'a giriyor. Daha önce General Outram'ın yaptığı gibi, bölgenin ileri gelenleriyle temas kurmaya, onlara her türlü vaatte bulunmaya çalışıyor. Başaramıyor. Kimse işbirliğine razı değil, hatta İngilizlere erzak bile vermiyorlar. Campbell o zaman Varanasi'nin kuzeyindeki bütün kuvvetlerini toplamaya, ardından beş bin asker, elli top ve havanla Lucknow üzerine yürümeye karar veriyor.

Ne var ki son anda, General Tantia Tope'nin kendi mihracelerine karşı ayaklanan ürkütücü Gwalior birliğinin başında Kanpur'a yöneldiğini öğrenince, tereddüt ediyor. Oysa gemi azıya almış İngiliz basını ona seçenek bırakmıyor. General Windham, iki bin askerle Kanpur'da kalıyor.

9 Kasım günü nehri geçen Campbell, bin beş yüz kişilik bir sipahi öncüsüne çatıyor ve onları bozguna uğrattıktan sonra, hâlâ küçük bir İngiliz garnizonunun bulunduğu Alembağ'a ulaşıyor.

14 Kasım günü Lucknow'a saldırma kararını başkente sekiz kilometre mesafedeki bu üstte alıyor.

Bu sırada başkentte Raca Jai Lal ve Awadh'ın büyük racalarından Man Singh, savunma düzenini hazırlıyor.

İlk çatışmalar, bir İngiliz malikânesi gibi inşa edilmiş Dilkuşa Sarayı'nın ve hocalarla öğrencilerin sipahilerle birlikte savaştıkları La Martinière Koleji'nin[4] çevresinde yapılıyor. İngiliz ateş gücü bir kez daha hafif topçuya ve fitilli tüfeklere üstün geliyor, Hint birlikleri çekilmek zorunda kalıyor. Bir

4 Racastan, Mugal ve barok karışımı olup, Nevvab Şuja ud-Davla'nın hizmetinde bulunan Claude Martin tarafından yaptırılan büyük bir saray. Martin'in 1800'deki ölümünden sonra koleje dönüştürüldü, Kalküta ve Lyon'daki frerlerin emrine verildi. Martin Vakfı tarafından desteklenen okul hâlâ faaliyettedir.

bölük direnecek, arkadaşlarının çekilmelerini sağlamak için kendini feda edecektir.

Campbell'ın öncüsü, ertesi gün, Kral Vacid Ali Şah'ın bir zamanlar en gözdesi olan güzel eşi için yaptırdığı İskenderbağ üzerine yürüyor. Zarif kulelerle süslü altı metre yüksekliğinde duvarlarla çevrili saray, Vilayet Konağı yolunun üzerinde dikiliyor gibi.

Raca Jai Lal, düşman ilerlemesini durdurmak için hemen kuvvet gönderse de bu adamların ağır toplar ve İngilizlerin en son buluşu olan, tekerlekler üzerine bindirilmiş, klasik topların aksine, her atıştan sonra yeniden doldurmak gerektirmeden her yöne, birbiri ardından seri atışlar yapabilen *rocket cars* karşısında sadece tüfekleriyle durmaları imkânsız. Hindistan'da ilk kez kullanılan bu yeni silah, sipahi saflarında dehşet yaratıyor.

Boğuşma yoğun. İngilizler parka girmeyi başarıyor, umutsuzluğun verdiği cesaretle savaşan asileri sıkıştırıyor. Hint savaşçılarının arasında, olağanüstü cesaret örnekleri veren kadınlar bile var. İçlerinden biri saldırı sırasında, dibine içme suyu dolu damacanalar dizilmiş ulu bir ağacın yaprakları arasına saklanıyor. Çatışmalar bittiğinde, askerlerden bazıları gölgede dinlenmeye ve susuzluklarını gidermeye geliyor. Birden, ağacın dibindeki ceset sayısı subaylardan birinin dikkatini çekiyor. Yaralarını inceleyince, üzerlerine yukarıdan ateş edildiğini anlıyor. Yaprakların arasına gizlenen bir gölge görüp ateş açıyor. Dalların arasından düşen pembe ipek pantolonlu, belden büzgülü ceketli cesedin genç bir kadına ait olduğunu görünce şaşırıyor. Genç kadın, saklandığı yerden iki eski tabancasıyla altı İngiliz askeri öldürmüş.

İskenderbağ'daki üç bin savaşçıdan hiçbiri kurtulamayacak. Sabah güneşi, çoğu eski kırmızı üniformalarını hâlâ çıkarmamış ceset yığınlarının üzerine doğuyor.

İngilizler ilerlemeyi sürdürüyor. Vilayet Konağı yolu üzerindeki son istihkâmlardan birisi de Awadh'ın ilk kralıyla gözde eşleri için yaptırılan, muhteşem Şah Necef mozolesi. Çar-

pışmalar bütün bir öğleden sonra sürüyor. Britanya kayıpları o denli yüksek ki, XCIII. Highlander Alayı'na çekilme emri veriliyor, ancak tam bu sırada mozolenin arka tarafında dar bir geçit olduğu görülüyor. Askerler geçitten birer birer geçiyor, bir süre sonra savunmacılar kendilerini iki ateş arasında buluyor: önlerinde yoğun top ateşi, gerilerinde üzerlerine atılan "etek giymiş iblisler".

Akşam vakti, Şah Necef'in çimenleri ve çiçek tarhları insan bedenleriyle kaplı. Kolera salgınını engellemek için bütün cesetlerin yakılmasına karar veriliyor; oysa içlerinde yaralılar da var; gece boyunca yaralıların iniltileri, bir kurşunla öldürülmek için yakarışları duyuluyor.

Ertesi sabah, Vilayet Konağı yolu üzerindeki son binalar da süngü savaşında ele geçiriliyor ve öğleden hemen sonra, Britanya ordusu Bailey Kapısı'na ulaşıyor, içeridekilerin yoğun sevinç gösterileriyle karşılanıyor.

Outram ve Havelock, gelen birliklerle birlikte Kayzerbağ'a kesin olarak el konulacağını, Lucknow'a diz çöktürüleceğini, Begüm ve hempalarının işinin bitirileceğini umuyor. Sir Colin'in ret kararını duyunca şaşırıyorlar. Şimdiye kadar altı yüz asker yitirmiş, elindeki kuvvetlerin ancak Vilayet Konağı'nı boşaltmaya yeteceği görüşünde.

Operasyon, 19 Kasım günü başlıyor.

O akşam yaklaşık beş yüz kadın ve çocuğu taşıyan ilk sedye ve tahtırevan kafilesi hiçbir engelle karşılaşmadan konaktan ve Lucknow'dan ayrılıyor. Üç günde, bütün garnizon boşaltılacak. Gece olunca, büyük bir sessizlik içinde ve sedyeler üzerinde, silahlı sivillerin ve askerlerin koruması altında yüzlerce yaralı çıkartılıyor. Sir Colin, Hintlilerin dikkatini dağıtmak için bir şaşırtma harekâtı düzenliyor; Kayzerbağ'ı yoğun bir top ateşine tutarak, düşmanı yeni bir saldırının başlamak üzere olduğuna inandırıyor. Sarayın içinde, kadınlar dehşet çığlıkları atıyor, garnizonun bir bölümü korkudan kaçmaya hazırlanıyor. Hazret Mahal komutanları topluyor:

"İsteyen gidebilir. Ben kalıyorum," diyor. "Ancak düşmanın eline canlı geçmek istemediğim için, gitmeden önce başımı kesmeniz gerekecek."*

Askerler bu kadının kararlılığı karşısında, korkaklıklarının utancıyla başlarını eğiyor; bir gurur dürtmesiyle, onun yanında savaşacaklarına söz veriyorlar.

Bu arada dört bin kişilik uzun İngiliz kafilesi, atları ve arabalarıyla birlikte Gomati Nehri'ne varıyor. Tek geçit, nehrin üzerindeki taş köprü, ancak top ateşine ve karanlığa rağmen muhafizlara görünmeden geçmek imkânsız. Berikiler hemen tehlike işaretini veriyor.

Gece yarısı uyandırılan naip, şaşırmışa benzemiyor.

Uyandırmaya gelen subaya, "Bekliyordum zaten," diyor.

"Şimdi gidip durdurmaları için asker göndereceğim!"

"Hayır, bırakın gitsinler."

"Anlamadım?"

"Amacımız onları öldürmek değil, gitmeleri. Eğer bunu kendiliklerinden yapar ve ülkemiz son İngiriz'den de kurtulursa, daha iyi! Başka ne isteriz ki?"

"Ölülerimizin öcünü almayacak mıyız?"

"Öldürülen her İngiliz'e karşı, en az on kişi kaybettik! Sizce, bu kadarı yeterli değil mi? Kaldı ki, sığınmacılardan ve yaralılardan oluşan bir kafileye saldırılmasını kabul edemem. Ben Nana Sahip değilim, ordunun başkomutanı Raca Jai Lal da görüşümü paylaşıyor. Israr etmeyin, kararım kesin: Bu insanların rahatsız edilmeden gitmelerini istiyorum."

Halk konağın boşaltılmasını büyük bir zafer gibi kutluyor: Bütün İngilizler Awadh'ı terk etti, geriye sadece iki bin askeriyle Alembağ üssünü korumak için bırakılan ve işi kısa zamanda bitirilecek Outram kaldı.

Tantia Tope'un General Windham'ı yendiği ve Kanpur'u geri aldığı haberi, iyimserliği daha da pekiştiriyor. O korkunç 1801 Antlaşması'ndan önce Awadh'a ait olan Varanasi ve Allahabat kentlerini kurtarmaktan bile söz ediliyor. Begüm Hazret Mahal, bir plan yapmaları için komutanlarını topluyor. Artık hiçbir şey imkânsız görünmüyor.

Bölüm 28

Kanpur asilerin elinde çok kalmayacak. Aralık ayının ortasında, İngilizler kenti yeniden fethediyor.

Başına ödül konan Nana Sahip kaçtı; nerede saklandığını kimse bilmiyor.

Danışmanı Azimullah Han'a gelince, onu da gören yok. Savaş alanında cesedine rastlanmadığı için, Nana Sahip ile birlikte kaçtığı sanılıyor. Oysa Hazret Mahal'in kuşkuları var: Kaçmak, Azimullah Han'ın kişiliğine uymuyor. Onu sadece bir kez görmüş olmasına rağmen, böylesi bir vahşet ve ikiyüzlülük gösterebilecek bu kişinin her şeyden önce ülkesini kurtarmak için elinden geleni yapacak bir milliyetçi olduğuna inanıyor. Efendisini etki altına alamadığını görüp korkmuş, mücadeleyi kendi üslubunda sürdürmek için yanından ayrılmış olmalı. Benzersiz bir soğukkanlılığa sahip olmakla -savaş alanında, yanında top mermileri patlarken purosunu tüttürdüğü anlatılıyor- tanınsa da, bu parlak ama ilkesiz kişinin yeğlediği silahlı çatışma değil, gizli ittifaklar ve bu alanda da üzerine yok.

İzleyen aylarda söylentiler çıkıyor, Azimullah Han'ın ayaklanan subaylarla birlikte Haydarabat'ta göründüğü, Jodhpur'da, Pune'de, halkın ayaklandığı çeşitli Orta Hindistan kentlerinde ortaya çıktığı anlatılıyor. Rastlantı olsa gerek, geçtiği her yerde ayaklanma çıkıyor. Bhopal'da tutuklandığı ama hemen ardından bırakıldığı söyleniyor; Bhopal Begümü, Nana Sahip'in en gözde danışmanını idam ettirip gelecekte Peşva olabilecek kişinin öfkesini çekmeye fazla meraklı değil.

Öte yanda da Kanpur'dan kovulan ve Nana Sahip'e daha fazla güvenemeyeceğini anlayan Tantia Tope de, efendisinin yeğeni Rao Sahip'le birlikte doğduğu bölgeye, merkezi Hindistan'a dönmeye karar veriyor. Oraya varınca, Marathalar arasında isyan çıkarmak niyetinde.

Ne var ki Lucknow'da, Hazret Mahal ve kurmayları endişeli.

1858 yılının bu Ocak ayında yeni bir saldırı bekliyorlar, öncekilerden çok daha ciddi bir saldırı: General Campbell'ın İngiltere'den aldığı hatırı sayılır takviyelerle birlikte Awadh üzerine yürüdüğü biliniyor.

Hazret Mahal, Lucknow'u berkitmeye girişiyor. On beş bin kişi, Gomati Nehri'nin doğal savunma yerine geçtiği kuzeyi dışında, kentin çevresine bir duvar örüyor. Her sokakta, her aralıkta engeller kazılıyor, başlıca yapılar tahkim ediliyor, bütün evlere mazgal delikleri açılıyor.

Kayzerbağ çevresindeki hendekler Gomati'den alınan suyla doldurulduğu gibi, üç savunma hattı oluşturuluyor. En büyüğü, silahlı kuvvetler başkomutanlığını barındıran ve her köşeye dikilen burçlarla gerçek birer kaleye dönüştürülen tüm sarayları savunmak için yüz yirmi yedi top var.

Bütün bu önlemlere rağmen, başlıca istihkâmların düşman eline geçmesi durumunda, direnişin kentin içinde sürdürülebilmesi için halka çakmaklı tüfek dağıtılıyor. Ne var ki, her zaman ki gibi cephane eksik. Buna karşılık sipahiler akıl almaz hünerler gösteriyor, obüs yapmak için sayısız yöntem buluyorlar: Her biri el işi fünyeyle donatılmış, demir parçalarıyla doldurulmuş kilden obüsler, dev ahşap silindirlerden yapılma obüsler, taş obüsler, hatta obüs şarapneli doldurulmuş jüt çuvallar. Siperlerin ötesine geçip mermi toplamaları için yaşlı kadınlara para bile ödeniyor.

Rajmata bütün cephelerde. Kraliyet filine binmiş, askerleri yüreklendirmek ve hepsine yeterli tayın dağıtılıp dağıtılma-

dığını denetlemek için her şantiyeyi geziyor. Gerçekten de, düşman orduları tarlaları ateşe vereli beri, çoğunun yiyecekten başka hiçbir şeyi yok, ender bulunan hububat da çok pahalı. Naip bu nedenle her mahallede kimsenin açlıktan ölmemesini sağlayacak, gerekirse varlıklılardan alıp yoksullara dağıtacak birer sorumlu görevlendiriyor.

Bu arada çağırıp iki milyon rupi borç istediği bankerlerden ret cevabı aldı. Cesareti kırılmayacak, ısrarını sürdürerek, gerektiği zaman vaat ve tehdit kullanarak bir ödeme yaptırmayı başaracaktır. Aldığı para yeterli değil, askerlere maaş vermek gerek. Ne kadar sadık olurlarsa olsunlar, mideleri boşken ya da aileleri açlıktan ölürken savaşamayacakları açık. O zaman Hazret Mahal mücevherlerini, bütün altın ve gümüş süslerini eritmeye karar veriyor. Bütün gürültülü itirazlarına rağmen, Begümleri de aynı fedakârlığı yapmaya zorluyor. Diplomasi girişimlerini karşılayabilmek için, elde edilen meblağdan küçük bir hazine ayırıp saklıyor.

Bu girişimlerden birincisi, İngiliz komutası altında dört yerli alayının bulunduğu Kanpur'dan gizlice bir Hintli subay getirmek. Beriki rahatsız olduğunu saklamaya gerek duymadan, alayların isyana katılmasını önleyen koşulları açıklamaya çalışırken, Rajmata adamın konuşmasını tatlı sesiyle kesiyor:

"Anlıyorum, Han Sahip. Ama sizin ve benim askerlerimin birer Hintli, birer kardeş olarak birbirlerini öldürmelerini kabul edemem!"

"Adamlarımla birlikte kendimizi tuzağa düşmüş gördüğümüzü itiraf etmem gerekir, Huzur. Kendi ırkdaşlarımıza karşı savaşmaktan nefret ediyoruz, ama en ufak bir itaatsizlik bizi doğrudan darağacına götürür."

"Öyleyse askerlerinize kurusıkı ateş etmelerini söyleyin. Biz de öyle yaparız."

"Tamam da, ya sonra? İtaatsizlikten idam ediliriz!"

"Sonrası olmayacak. Sipahileriniz kurusıkı ateş ettikten sonra hemen bize katılacak ve bu kez İngilizlere gerçek mermiyle ateş edecek!"

Sonunda, subayı ikna etmeyi başarıyor. Birlikte son ayrıntıları da kararlaştırıyorlar, ardından askerler arasında paylaştırılacak bin rupilik bir armağanı olan anlaşmayı mühürlüyor.

Her gün, sabahtan akşama kadar insanları örgütlemeye, güçlerini tetiklemeye çalışıyor ya, akşam bitkin döndüğü zaman, bambaşka dertlerle uğraşmak zorunda kalıyor. Kayzerbağ Sarayı'nda, Begümler ona cephe açtı. Aslında kralın ancak dördüncü kadını olan ve daha da önemlisi, çok mütevazı bir aileden gelen yeni Rajmata'nın gücü karşısında giderek yoğunlaşan kıskançlık ve çekememezliği taşıran son damla, mücevherlere el konması oldu!

Cephane fabrikasının eski sorumlusu ve bazı yöneticilerce İngilizlerin adamı olduğundan kuşkulanılan Mir Vacid Ali, yangına körükle gidiyor. Düşmanın zaferlerini, toplarının gücünü ve onun karşısında asilerin zayıflığını anlatarak kadınları korkuttuktan sonra, şimdi de onları yeni naibin beceriksizliğine ve ona karar alma yetkisi vermenin tehlikesine inandırıyor. Sözlerinin etkisiyle, sarayın içinde durmadan Rajmata'yla çatışma arayan ve iktidarını zayıflatmak isteyen güçlü bir muhalefet doğuyor.

Hazret Mahal istediği kadar bunların önemsiz kıskançlık gösterileri olduğunu, bütün entrikaların üzerinde kaldığını düşünsün, saldırılardan etkilenmeyi önleyemiyor. Allah'tan, Mümtaz var! Kendi odasının hemen yanında, Mümtaz için bir oda hazırlattı, böylelikle birlikte uzun saatler geçirebiliyorlar.

Mümtaz, Hazret Mahal'i rahatlatsa da, siyasi konularda danışmanlık yapması imkânsız. Jai Lal ile yaptığı uzun sohbetleri özlüyor, kendi tereddüt eder ve bin soru sorarken, her seferinde ne yapılması gerektiğini bilen Raca'nın eskisi gibi yanında bulunmasını arıyor. Gücüne ve karar yeteneğine hayran; kuşkuya düştüğünde hep gelip rahatlatıyor, ona karşı duyduğu güven ve hayranlık ilerleme gücü veriyor.

Onunla karşılaşmak için fırsat üzerine fırsat yaratıyor: Kimsenin kimseye güvenemeyeceği bu sarayda Jai Lal'in varlığı, sesinin sıcaklığı, tebessümü vazgeçilmez geliyor.

Oysa beriki hâlâ savunmada. Genç kadının eski ilişkilerini yeniden canlandırmak istediğinin farkında, oysa eskiden aralarında karşılıklı dostluk ve hayranlık vardı sadece, şimdi ise... Ona başka hiçbir kadına bağlanmadığı gibi bağlandığını biliyor. Peki ya o? O neler hissediyor? O kadar değişken bir kadın ki... Hiçbir nedeni olmadan buz gibi, hemen ardından sımsıcak davranıyor... Bu tuzağa yakalanmamalı. Daha geçen gün, Prens Firuz karşısında nasıl kırıttığını görmedi mi?

Prens Firuz'un Begüm için hiçbir önem taşımadığını nereden bilsin?

***

Sir Campbell'ın öncüsü General Frank'ın birlikleri, Nepal'in başveziri ve güçlü adamı Jang Bahadır'ın gönderdiği Gurkaların takviyesiyle Awadh'a doğru ilerliyor. Kentler yoğun çarpışmalarla düşüyor; Nepalliler daha ayrılır ayrılmaz, Hintliler geri gelip denetimi yeniden ele alıyorlar. İngiliz ordusunu geçtiği her yerde taciz ediyorlar. Yenilgiyi bir an bile kabullenmeden saldırıya geçiyor ve her seferinde yitirilen yerleri geri alıyorlar.

General Frank'in amacı Awadh'ı yatıştırmak değil -böylesi bir hedef için çok daha önemli imkânlar gerekir- Lucknow'u almak. Birlikleri acımasızlıklarıyla efsaneleşmiş, ufak tefek Gurkaların eşliğinde ilerliyor. Awadh halkı paniğe kapılıp kaçmaya başlamadan durdurulmaları gerek: Begüm'ün kurmayları, ilerlemelerini engellemek üzere on iki alay göndermeye karar veriyor.

Sipahiler daha birkaç kilometre gitmeden, çala kamçı gelen ve Molla Ahmedullah Şah'ın bir pusulasını getiren bir haberci yetişiyor:

"Geri dönün! Kandırıldınız! Begüm ve saray takımı, İngilizlerle kentin teslimini görüşmek için kentten uzaklaşmanızı istiyor. Bu ihaneti engellemek için hemen dönün! Bu, hepinizin itaat etmek zorunda olduğu, Allah'ın elçisinin emridir!"

Askerler kararsız, genç krala ve Rajmata'ya ettikleri bağlılık yemini var; ama öte taraftan Molla'nın yazdıkları da etkileyici: Bunları yazan değerli bir savaşçı ve kutsal bir kişi, askeri neden kandırmak istesin? Uzun tartışmalardan sonra, yüz geri edip başkente dönmeye karar veriyorlar.[1]

Bu gelişme barutu ateşliyor ve açık bir çatışmaya zemin hazırlıyor. Suçlanan Ahmedullah Şah, herkesin içinde Begüm'ün ve 'sarıklıların'[2] yetkisini sorguluyor, kendini kral ilan edeceği tehdidini savuruyor.

Molla'nın askerleriyle Begüm'ün birlikleri bir sürü ufak tefek çatışmadan sonra, 7 Ocak günü gerçek ve düzenli bir savaşa tutuşuyor. İki saat süren ve yaklaşık iki yüz kişinin hayatına mal olan çarpışma bizzat naibin gelmesiyle duruyor. Hazret Mahal olayları duyunca tahtırevanıyla geliyor, gözleri öfkeden şimşekler çakarak savaşanlara çıkışıyor:

"Çıldırdınız mı? Düşman kapımıza dayandı, sizlerse halkı koruyacağınıza birbirinizi öldürüyorsunuz! Sizlere nasıl güvendim, bilmem!"

Adamlar duruyor. Rajmata'nın sözleri karşısında şaşırıyor, başlarını öne eğiyorlar. Beriki yumuşuyor:

"Evinize dönün ve gücünüzü kenti ve ailelerinizi İngirizlere karşı korumaya saklayın. Cesaretinize ve sadakatinize güveniyorum!"

Hindistan ordularının başkomutanı Sir Colin Campbell, Awadh saldırısına işte böylesi iç çekişmelerin ortasında girişiyor. Ona kalsa güzü bekleyecek ve önce çevrede baş gösteren ayaklanmaları bastıracaktır ya, siyaset açısından Lucknow önceliği ifade ediyor.

Kalküta'dan, Lord Canning'den gelen mektupta, "Hindistan'da bütün gözler Awadh üzerine çevrildi," yazılı. "Tıpkı

1 Daha sonra, pusulanın düşman arasında ikilik yaratmak için İngilizler tarafından hazırlanmış sahte bir belge olduğu rivayet edilecektir.

2 Soylular.

daha önce Delhi'ye çevrili oldukları gibi. Burası sipahilerin toplandıkları son merkez, tüm umutlarının hedefi ve bir hanedanı temsil eden son yer. Yerli önderler, iki yıldan beri aldığımız yerleri elimizde tutmayı becerip beceremeyeceğimizi görmek ve bundan gerekli sonuçları çıkarmak için bekliyorlar."*

Kısacası, Sir Colin yola koyuluyor. Kraliyet ordusundan on altı alayın çekirdeğini oluşturan otuz bin kişi ve güçlü bir topçuyla birlikte, elinin altında İngilizlerin Hindistan'da daha önce hiç bir araya getirmedikleri kadar önemli bir ordu var.

Yavaş ilerliyorlar çünkü demiryolu sadece Kalküta'dan Raniganj'a kadar yüz seksen kilometreyi kaplıyor. Daha sonra, Kanpur'a kadar kat edilecek bin dört yüz elli kilometre boyunca asker ve levazım -toplar, cephane, merdiven ve kuşatma aletleri- fil sırtında ya da mandaların çektiği kağnılarla taşınacak; bütün kafile yolun üzerinde on beş kilometrelik bir dizi oluşturacak.

Sıcak öylesine boğucu ki, askerlerin sabah 10 ile öğleden sonra 4 arasında durmaları gerekiyor; bu nedenle günde yirmi beş ya da otuz kilometreden fazla gitmeleri imkânsız. Kalküta'dan Varanasi'ye varmaları üç haftayı aşıyor. Asi çeteleri bölgede cirit attığından, kutsal kentten sonra üç ya da dört bölüklük kafileler halinde ilerleyecekler. Allahabat'tan sonra da, Kanpur'a varmak için son iki yüz yirmi kilometreyi yaya aşacaklar.

Nihayet bütün ordu şubat ortasında Kanpur'da toplanıyor ve birkaç günlük bir dinlenmeden sonra, Lucknow'a saldırmaya hazırlanıyor. Ne var ki Lord Canning, Campbell'a beklemesini buyuruyor: Nepal başveziri kuşatmaya katılmak istemiş. Lucknow'un zenginliği dillere destan, ganimetten payına düşeni alacak. Kimse aptal değil, yine de böylesine önemli bir müttefiki kızdırmak istemiyorlar. Campbell söylenerek birkaç gün daha bekliyor, sonra da sabrı taşınca, 28 Şubat günü ordusuna Ganj'ı geçmelerini emrediyor.

Britanyalılar karşı kıyıya varır varmaz inanılmaz bir kuvvet birikimine tosluyorlar. Sadece sipahi alayları ve talukdar birlikleri değil, binlerce köylü topraklarını korumak için savaşıyor. İngiltere'den yeni gelmiş subayları şaşırtan, seferberliğin yaygınlığı oluyor:

"Bize bir ayaklanmadan söz edilmişti," diye şaşırıyor içlerinden biri, "oysa burada gördüğüm şey, bütün bir ülkenin biz yabancılara karşı giriştiği bağımsızlık savaşı."[3]

İngiliz kuvvetlerinin üstünlüğü kısa sürede belli oluyor, talukdarlar giderek daha çok kayboluveriyor. İlk ihanet Raca Man Singh'ten geliyor. Yedi bin askeriyle kalesine çekilirken, peşinden çok sayıda racayı da sürüklüyor.

Tek neden düşmanın üstünlüğü değil. Bu derebeyleri halkın isyanı karşısında korkmaya başlıyor. Zaferin Hint toplumunda yüzyıllardan beri yerleşik gelenekleri altüst edeceğini, ayrıcalıklarını tehlikeye atacağını görüyorlar... Üstelik hiyerarşiye alışkın İngilizlerden hiç beklenmeyecek kadar büyük bir tehlikeye.

***

Hazret Mahal o akşam saraya bitkin ve kaygılı dönüyor. Savaştaki kayıplara bir de kaçaklar eklenince, silahlı güçlerin üçte biri azalıyor. Geriye ancak altmış bin kişi kalıyor, bunların da sadece otuz bini sipahi.

Mümtaz eski dostunu eğlendirmeye çalışırken, bir subay huzura girmek için izin istiyor. Haremağasının eşliğinde geliyor, salonun eşiğinde durup bekliyor. Yüzündeki karanlık ifadeden kötü bir haber getirdiği anlaşılıyor.

"Pekâlâ, konuş! Ne oldu?" diyor Rajmata.

"Navabjang'da düşman saldırısını püskürtmeye çalışırken... Raca Jai Lal..."

Genç kadın yerinden sıçrıyor, yüzündeki kan çekiliyor, sesi çıkmıyor. Adamı konuşturmaya çalışan, Mümtaz:

"Raca'ya ne oldu?

3 Britanya askeri raporlarından alıntı.

"Top mermisi isabet etti," diye kekeliyor beriki. Sonra başını önüne eğiyor.

... Top mermisi... isabet etti...

İşittiğini anlayamıyor.

Sonra birden, sanki bir gösteri izliyormuş gibi bir çığlık duyuyor:

"Öldü mü?"

Üzerine dikilen gözlerden, bağıranın kendisi olduğunu anlıyor, subayın şaşkınlıkla baktığını görüyor.

Mümtaz, arkadaşı kollarına yığılmadan, subayı odadan çıkartacak zamanı ancak buluyor. Jai Lal öldü, öyle mi? Yüreğini saran acı soluklanmasını da önlüyor. Mümtaz korkuyor, Hazret Mahal'i yatırıyor, alnına soğuk su çarpıyor, ellerini ve yüzünü okşuyor, bütün bu süre boyunca da onu teselli etmeye çalışıyor. Boşuna. Beriki hıçkırıklara boğuluyor, debeleniyor, kalkmaya davranıyor; sonra da yüzü bembeyaz, divanın üzerine devriliyor.

"Demek onu bu kadar seviyordun?" diye mırıldanıyor sarsılan Mümtaz.

Bunu ona neden belli etmezsin? Hep o kahrolası gurur... Şimdi ise, artık çok geç.

Bütün gece yanında kalacak, sakinleştirmek için ona çocukluk dönemlerinden kalma şarkılar söyleyecek. Hazret Mahal gözlerini yumuyor, solukları yavaş yavaş düzene giriyor, sonunda uykuya dalıyor.

Ertesi sabah uyanıp bütün bunların bir kâbus olmadığını anlayınca, gözyaşları yine akmaya başlıyor. Bütün çabasına rağmen, yaşlarını engelleyemiyor. Mümtaz'dan bütün görüşmelerini iptal etmesini, kapıyı kimseye açmamasını istiyor.

Öğlene doğru, koridorda büyük bir patırtı duyuluyor. Haremağalarının ve kadınların tiz çığlıklarını bastıran güçlü bir ses işitiliyor: "Bırakın da geçeyim, sefil yaratıklar! Rajmata hastaysa, onu görmem için bir sebep daha var demektir!"

Brokar kapı, yüksek bir gölgenin önünde açılıyor.

Hazret Mahal karşısındakine hayalet görmüş gibi, gözleri yuvalarından fırlayarak bakıyor:

"Siz... siz ölmediniz mi?" demeyi beceriyor en sonunda.

"Ölmek?"

Raca şaşkın, kalakalıyor, sonra yanlışlığı anlıyor:

"Hayır canım, ölen yanımdaki talihsiz subaydı. Sizin de gördüğünüz gibi sapasağlamım işte!"

Heyecan fazlasıyla güçlü, aylardan beri dikilen duvarlar yıkılıyor, genç kadın hıçkırıklarla, anlaşılmaz sözler kekeleyerek berikinin kollarına atılıyor.

Hazret Mahal'in titreyen bedenine sarılıyor, teselli edilecek bir çocuk gibi usulca sallıyor. Bir eliyle uzun saçlarını hafifçe okşuyor, sonra eğiliyor, alev alev yanan alnına bir öpücük konduruyor.

Mümtaz belli etmeden çekiliyor.

Bölüm 29

Eski kentin gösterişsiz bir evinde, saçları hâlâ simsiyah, iriyarı bir kadın konuklarını bekliyor. Bir gün öncesinden beri, iki odayı hazırlamak için akla karayı seçti. Toprak zemini süpürdü, mavi duvarları badanaladı, toza karşı amansız bir savaş ilan etti. Ardından da yeğeninin özel olarak getirdiği hazineyi yerleştirdi: çiçekli büyük bir halı, ipek minderler ve ipten yatağın yerine de İngirizlerin "şilte" adını verdikleri icatlarıyla, benzerini hiç görmediği incelikte çarşaflar, bir de saten yorgan.

Abisinin kızı Mümtaz gelip de, arkadaşlarından bir çifti gizlice konuk etmesini istediğinde, Aslam Bibi'nin itirazı şiddetli oldu: Saygın bir kadındı, yasak bir aşka imkân sağlayarak kırk yıllık adını tehlikeye atmayı aklından bile geçirmezdi!

Oysa Mümtaz o kadar çok ısrar etti ki, sonunda geri adım atmak zorunda kaldı. Evli iki kız anası dul bir kadın olan Aslam Bibi'nin hâlâ duyarlı bir yanı vardı ve aşkları uğruna ölümü olmasa da, ebediyen sürgün edilmeyi göze alacak bir çifti düşünmekten bile heyecanlanıyordu. Öyle ya, Hindu, Müslüman ya da Hıristiyan olsun, Hindistan'da bir kadının namusuna yan bakılmaz. Bu gizemli sevgililer sayesinde hayatının macerasını yaşayacaktı! Öte yandan, son itirazlarının hakkından gelen, yeğeninin avucuna bıraktığı altın kesesi olmuştu. Kocasının ölümünden beri, bir zamanlar pek aranılır olan, ancak kralın sürgüne gönderilmesinden, raca ve talukdarların iflasından sonra neredeyse hiç satılmayan ince muslinler dokuyarak geçimini zar zor sağlıyordu.

Hava kararalı çok oldu, yaşlı kadın mutfakta oturmuş, kaygılanmaya başlıyor: Konukları ya gelmezse? O zaman altınları iade mi etmesi gerekecek? İmkânsız! Bir bölümünü kocasının ölümünden beri geçinmek için gerekli olan parayı -ayda yüzde 14, o da sadece hatırını saydığı için, diyor; üstelik hatırını saydığını kaç kere kanıtlamak da istedi- sağlayan tefeciye verdi bile. Dul kaldığı günden beri çok şey öğrendi: Borç aldığı insanları kızdırmamak gerektiğini, buna karşılık borçlarını silecekleri umuduyla, gösterdikleri ilgiye kanmamayı öğrendi: O zaman tam tersi oluyor çünkü başka hiçbir umutları kalmayınca, büsbütün acımasız davranıyorlar.

Kapıda belli belirsiz bir tıkırtı. Düşüncelerinden uyanıyor, kapıyı açmaya davranırken, menteşeleri gıcırdatmamaya özen gösteriyor ve siyah çarşafa bürünmüş zarif gölgeyi içeri almakta acele ediyor.

"Selamünaleyküm."

"Ve aleykümselam."

Sadece geleneksel selamlaşma.

Gerçekten de, Mümtaz son derecede ketum davranmasını buyurdu; ne var ki bu birkaç kelime bile konuğunun en üst sınıftan bir Müslüman olduğunu anlamasına yetti. Mücevher taşımaması tersini düşündürse de, elinin narinliği bu görüşünü kanıtlıyor.

Hazret Mahal, odada yalnız kalınca önce zarif yatağa bakıp arkadaşının parmağını görüyor, ardından yatağa hiç uymayan çatlak duvarlara bakıyor. Çarşafını çıkarıyor, üstünü başını, mat cildinin yumuşaklığını ortaya çıkaran, gümüş işlemeli koyu lacivert kaftanını düzeltiyor; saçlarını süsleyen incili saçakları yerleştiriyor. Jai Lal onu güzel bulacak mı?

Jai Lal... Öpücüklerini hatırlayınca içini bir duygu seli kaplıyor. Ağlayarak kollarına atıldığı o sabahın anısıyla mutluluğa gömülüyor... mutluluğa ve kaygıya. Jai Lal onun hakkında ne düşünüyordur? İki gün oldu bile, o günden beri karşılaşma-

maya özen gösterdiler; arzuları öylesine yoğun ki, belli olmasından korktular.

İlk defa birini seviyor. Vacid Ali Şah'a karşı duyduklarının ihtişamla çevrili bir hükümdara hayranlık, onu daha yakından tanıdıktan sonra da, iyi ve sadık bir varlığa duyulan, biraz acımayla karışık şefkat olduğunu şimdi daha iyi anlıyor. Uzunca bir süre, kocasının imkânsızlıkların ortasında elinden geleni yaptığına inanmıştı... Ama naipliği kabul edeli, özellikle de Jai Lal ile her gün bir araya geleli beri bir önderin başlıca özelliğinin, iyilik ve zekâdan çok, cesaret olması gerektiğini biliyor.

Peki, cesaret tedbiri dışlamalı mı? Jai Lal ile bilmedikleri bir evde buluşmak mantıksızlık değil mi? Sevdiğiyle birlikte olmak için hayatını feda etme hakkına sahip olsa da, askerlerinin sevdiği "savaşçı anne" görüntüsünü, oğlunun durumunu ve özgürlük mücadelesinin geleceğini tehlikeye atabilir mi?

Mümtaz hiçbir tehlike olmadığına onu inandırmasa, yüreğini koparıp atma pahasına da olsa, arkadaşının önerisini asla kabul etmezdi. Bir zamanlar Vacid Ali Şah'ın eski "perilerinin", efendileri tarafından terk edilen ve mezarları olacak haremde hiçbir işe yaramadan çürüyen güzel rakkaselerinin yaptığı gibi, saraydan çıkacaktı. O perilerin en gözü karaları, saray dışında ilişkiler kurup geliştirmiş, birkaç gümüş sikke karşılığında haremağalarının gözlerini yummalarını sağlamışlardı: Kral gittikten sonra, hazinesini korumanın bir anlamı yoktu.

Hazret Mahal o gece son derecede yorgun olduğunu söyleyip, hiçbir koşulda rahatsız edilmemesini buyurdu. Mümtaz belli etmeden bir çarşaf uydurdu, arabacısını tanıdığı bir fayton ayarladı. Arabacı, hanımı bekleyecek ve gün doğmadan saraya geri götürecekti. Bütün bu süre boyunca Mümtaz, Rajmata'nın yatağında yatacak, birinin emirlere karşı gelip odaya girmesi durumunda, Hazret Mahal'in yatakta uyuduğu görüntüsünü verecekti.

Bir perde hışırtısı... Omzuna bir el kondu. Bütün bedeni ürperdi, dönmek istiyor ama dönecek gücü yok; orada öyle,

hareketsiz duruyor, oyalanan ve okşar gibi ensesine çıkan, yumuşak ama kararlı, istemeyen ama bir gerçek gibi kendini kabul ettiren elin zevkini tadıyor.

Beriki bir hareketle genç kadını kollarına alıyor, hayranlıkla seyrederken bir taraftan da sırtını, belini, kalçalarını okşuyor. Aylardan beri bu anı düşleyen Hazret Mahal, kendini geçmişi olmayan ve bu anın sonsuza dek sürmesinden başka bir şey istemeyen bir çocuk gibi buluyor. Kocaman açık gözleri erkeğe bakıyor, titriyor ve arzusunun şiddetinden ürküyor; hayatında ilk kez kendi kendinin efendisi değil.

O zaman, tanıdık alanlara dönmek için, bilinmezi ehlileştirmek için gözlerini kapatıp dudaklarını aralıyor, bir öpücük bekliyor.

"Hayır!"

Jai Lal onu sallanır bırakarak uzaklaşıyor. Berikinin anlamadan baktığını görünce:

"Hayır, azizim," diyor. "Ben sizin düşlerinizden biri, arzularınızı ve eksiklerinizi astığınız bir hayalet değilim. Bana iyi bakın: Tümüyle gerçek bir erkeğim ben, iyi ve kötü yönleri olan, sizi seven ve belki sevmeyi öğrenebileceğiniz bir erkek."

"Ama... Sizi seviyorum!"

"Daha sevmiyorsunuz, korkuyorsunuz! Kanıtını da gözlerinizi kapayarak verdiniz, düş dünyanızda kalmak için. Siz bir düşe tutuldunuz. Bana kalırsa, ikimiz de daha iyisine layığız."

Hazret Mahal gözyaşlarını göstermemek için başını eğiyor, haklı olduğunun farkında. Herkesin cesaretini övmesine rağmen, zırhını çıkarmayı beceremedi. Şehvetli güzelliğiyle sonsuz zevklere götürecek, eşini hazların zirvesine çıkaracak gibi dururken, öteki, hayatında tanıdığı tek erkek olan Vacid Ali Şah ya da yalnızlığını giderdiği harem yoldaşları, farkına bile varmadan, kıyıda kalıyor. Rol yaptığı için değil, tam tersine, sevişmekten hoşlanıyor ama kendini bırakmayı başaramıyor, savunmasız olmanın ve sonunda terk edilmenin dehşetini yaşıyor.

Daha bebekken, bedeninin bütün lifleriyle bağlandığı, doğumundan birkaç hafta sonra ölen annesi tarafından terk edildiği gibi. Günler boyu sütannesinin memesini emmeyi reddettiğini ve açlıktan ölmek üzere olduğunu anlatmışlardı.

Babasının ölümü güvensizlik duygusunu daha da keskinleştirdi. Artık düşmemesi gerekiyordu, çünkü kaldıracak kimsesi kalmamıştı.

Bu yüzden kendi gücünü kendi yaratmak zorunda kaldı. Bu güvenli görüntünün hangi zaafları ve hangi endişeleri gizlediğini bir tek o biliyor.

Bugün, ilk kez âşık olduğu şu sırada bile dehşet içinde, kendini bırakmak istiyor ama bırakamıyor.

Tutamadığı hıçkırıklardan boğulacak gibi oluyor.

"Haydi, can, istediğiniz kadar ağlayın, ama sizi sevdiğimi ve bütün hayatım boyunca seveceğimi de bilin."

Genç kadını kolları arasına alıp, sevgiyle sıkıyor.

"Karar vermekte yavaş davransam da, inatçılığım ünlüdür ve aşkımdan kurtulmak için bir iblis gibi debelenseniz de, sizi asla bırakmam!"

Hıçkırıkları daha da artıyor, sanki korunmak için diktiği bütün duvarlar yıkılmak üzere. Endişeden mi, yoksa mutluluktan mı ağladığını bilemiyor.

Genç kadını usulca büyük yatağa götürüp, yavaşça soyuyor. Ve saatler boyunca onunla konuşup onu okşuyor, vücudunu öpücüklerle kaplıyor. Adamın salonlardan çok açık alanlarda at koşturmaya alışık, biraz pürtüklü ellerinden hoşlanıyor, ama asıl hoşlandığı her hareketinden taşan ve onu ürkütmemek için gemlemeye çalıştığı tutkusu.

Farkına varmadan zaman geçiyor ve duvara vurulan hafif darbeler ayrılma zamanı geldiğini haber verince, inanamıyor, irkiliyorlar.

"Yanılıyor olmalı," diye homurdanıyor Jai Lal.

Oysa pencereden şafağın ilk ışıkları sızıyor.

O zaman dönüyor ve yitirmekten korkuyormuş gibi genç kadına sarılıyor.

"Ne zaman, can?" diye soruyor, susamış bir sesle.

Yüzünü erkeğin göğsüne gömmüş, kekeliyor: "Şimdi, ne zaman istersen, hep." İkisi dışında ne varsa, şu andan gerçek dışı, önemsiz görünüyor. Savaş gerçek dışı, bu sarayla yönetim de öyle. Gerçek olan, aşkları... İlk kez yaşadığını hissediyor, gerisi hep boşluktan kaçmak için düzen, bahane. Her şeyi bırakmak, onunla uzaklara, çok uzaklara gitmek isterdi.

Oysa imkânsız olduğunun farkında. Oğluna borçlu, çocuk hiçbir şey istemedi, kral olmasını o arzu etti, şimdi de hırsının bedelini özgürlüğüyle ödüyor.

Jai Lal sanki düşüncelerini okuyormuş gibi, mırıldanıyor:

"Ne kadar istesek de, ne sen ne de ben mücadelemizi ve bize güvenenleri yüzüstü bırakabiliriz. Yoksa kendimizden nefret ederiz, aşkımız da sürmez."

Her zamanki gibi, yine haklı...

Genç kadın havayı yumuşatmak için, "Umalım da, İngilizler iki çarpışma arasında bize sevişme fırsatı bıraksın!" diyor.

"Hayatlarını öyle güçleştireceğiz ki, dinlenmek zorunda kalacaklar!" diyor gülerek.

Duvarda yine ısrarlı darbeler.

Hazret Mahal, Jai Lal'in kollarına atılıyor.

"Hemen buluşmak üzere, sevgilim, sakın unutma: işaretimiz zümrüt olacak. Buluşabileceğimiz her sefer, zümrüt takacağım."

Çarşafına bürünüyor, şafağın pembemsi solukluğunda küçük siyah bir gölge gibi kayboluveriyor.

***

General Campbell, 2 Mart'tan beri Alembağ'da kamp kurmuş, Lucknow'a saldırmaya hazırlanıyor. 4 Mart'ta General Frank da geliyor. Birleşince, güçleri hemen hepsi Avrupalı

otuz bir bin savaşçıya çıkıyor, bir de Jang Bahadır'ın dokuz bin Gurka'sı var.

Müstahkem kente dönen Lucknow'da halk tetikte. Askeri komutanlık, harekâtı Kayzerbağ Sarayı'ndan yönetiyor. Özel daireler artık bomboş, kraliyet ailesinin kadınları artık çok tehlikeli olan buraları boşaltıp, savaş alanından uzak malikânelere taşındı. Bu gidiş, ziyaretlerine ve yakınmalarına dayanamayan, özellikle de her an gözetlenmeye tahammül edemeyen Hazret Mahal'i rahatlatıyor.

Düşman gücünün büyüklüğü karşısında bazı talukdarlar firarı yeğlediler ve askerleriyle birlikte kaçıp gittiler. Otuz bin sipahinin dışında, geriye sadece çok eğitimsiz on binlerce gönüllü kaldı. Adamları düzenleyip sakinleştirmek için harcadığı bütün çabaya rağmen, Raca Jai Lal endişenin kabardığını, özellikle de "Nepalli iblislerin" varlığının kesinleşmesinden sonra, iyice yoğunlaştığını görüyor. Adamlarını yüreklendirmek ve yeniden savaşma hevesi kazandırmak için yardıma ihtiyacı var.

Hazret Mahal tereddütsüz kabul ediyor. Kralla birlikte gelip, askerlerle konuşacaklar.

5 Mart gününün o öğleden sonrasında, Kayzerbağ'ın dev parkında toplanmış on binlerce asker güneşin altında, daha sekiz ay önce, 5 Temmuz 1857'de bağlılık yemini ettikleri genç hükümdarlarını bekliyor.

Sonunda kralla annesi balkonda görününce kalabalıktan bir coşku dalgası yükseliyor, her yandan alkışlar, kutsamalar duyuluyor.

Jai Lal biraz geride heyecanın yatışmasını bekliyor, oysa askerler neşelerini haykırmaktan yorulmayınca, kralın konuşması için sessizlik emri vermek zorunda kalıyor. Lucknow halkının yeğlediği gibi, beyaz pamukludan basit bir şalvar ve kaftan giymiş, başına da krallık sarığı dolamış Birjis Kadar, balkonun kenarına ilerliyor.

Çınlayan ama sakin bir sesle babasını, Vacid Ali Şah'ı anıyor: "Fort William'da tutsak olan kralınız Awadh'a dönmek

ve bir refah ve onur çağı başlatabilmek için İngirizleri yeneceğinize güveniyor."

Çocuk hiçbir zaman kendini öne çıkarmıyor, kendini hiç hükümdar olarak göstermiyor. Yaşlılara saygının en büyük erdem olduğu böylesi bir toplumda, tevazuyla yürekleri fethediyor. Alkışlıyorlar: Bu kadar genç yaşta, böylesi bir bilgelik! Yüreği nasır tutmuş sipahiler duygulanıp ağlıyor.

Birjis Kadar bir hareketiyle tezahüratı durduruyor:

"Şimdi de dünyada en hayran olduğum, cesareti ve kararlılığıyla yazgılarımıza hükmeden annem Rajmata size hitap edecek."

Hazret Mahal hemen söze giriyor:

"Ben değil oğlum -askerlere dönüyor- Awadh'ın kaderini cesaretiniz ve sadakatinizle ellerinde tutan sizsiniz, burada toplanan savaşçılar! Kutlayıp teşekkür etmemiz gerekenler, sizlersiniz. Onun için, size güveniyoruz."

Geniş bir hareketle, sanki şükran duygularını ifade etmek için hepsini kucaklamak ister gibi, kollarını kalabalığa uzatıyor.

Şaşkın ve hayran askerler bu olağanüstü kadını izliyorlar, bu basit köylüleri, basit askerleri onurlandıran bu kadar güzel ve böylesine vakur kraliçelerine bakıyorlar. Sessizlik doruğundayken, Hazret Mahal, Jai Lal'e öne çıkmasını işaret ediyor.

"Hepimizin öngörüsüne ve cesaretine hayran olduğumuz komutanınıza, Raca Jai Lal'e özellikle teşekkür etmek istiyorum. Bizi kendi çocukları gibi sevdiği için, bizleri korumak amacıyla her şeyi yaptı, yine yapacak. Onun komutası altında, Chinhut'ta unutulmaz bir zafer kazandınız ve aylardan beri düşmana üstünlük sağlıyorsunuz. Onun komutası altında kazanacağız!"

Sözlerini ateşli haykırışlar karşılıyor. Ezelden beri hayatlarını efendileri için feda etmiş bu adamlar şimdiye kadar hiç böylesine onurlandırılıp saygı görmedi. Heyecan bedenlerini sarıyor, aynı zamanda gülüp ağlıyorlar; tüfeklerini, oraklarını, mızraklarını büyülenmişçesine havaya kaldırıyorlar; artık kor-

ku, endişe, kaygı duymuyorlar, kralları ve Rajmataları için bir an önce savaşmak istiyorlar. Halkın hayran olduğu kişilere ne kadar yaklaşmak istediğini bilen Begüm, kraliyet filini hazırlatıyor ve sadece hükümdarlara ait olmasını dayatan geleneğe rağmen, Raca'yı da gümüş gölgeliğine davet ediyor. Komutanlarına gösterilen bu saygıdan duygulanan askerlerin tezahüratı arasında, yavaş adımlarla tüm bahçeyi dolaşıyorlar.

Lucknow kapılarında tehlikenin her zamankinden daha yaman olduğu bir sırada, Hazret Mahal parıldıyor. Sevdiği iki erkeğin arasında, alkışlayan halkın ortasında, hayatta hiç olmadığı kadar mutlu.

Bölüm 30

General Sir Colin Campbell, 6 Mart şafağında, Lucknow üzerine son ve kesin olacağını umduğu saldırıyı başlatıyor.

Sayıca üstün bir düşman karşısında bulunmasına rağmen, tüm askerlik kurallarının aksine, gücünü bölmeye karar veriyor. Kendi güneydoğudan ilerlerken, Outram'ı Vivian Majendie adlı genç bir teğmenin coşkusuyla yekvücut olmuş yedi bin asker ve güçlü bir topçuyla birlikte kuzeye, aşılmaz olarak bilinen Gomati Nehri boyunca gönderiyor. Ne var ki istihkâmcılar bir gecede çalışarak iki köprü kurmayı başaracak ve Outram'ın kolu nehri aşacaktır.

Hedefleri Kayzerbağ karşısında, yarış alanında bulunan müzik köşkü Çakar Koti'yi ele geçirip ağır topçu bataryasını yerleştirmek. Böylelikle Hint komutanlığı kendini iki ateş arasında bulacaktır.

Oysa müzik köşkünü etkisiz bırakmak epey güç olacak. Köşkün içine sığınmış küçük bir sipahi grubu binayı kahramanca koruyor. Bir saate varmadan bir subay, yirmi kadar Britanyalı ölünce, General Outram her türlü direnişi ezene kadar top atışı yapılmasını buyuruyor.

Daha sonra, Teğmen Majendie anılarına şunları yazacak:

> "Çok sevilen bir subay olan Teğmen Anderson'ı kaybetmenin öfkesiyle, bir grup Sih askeri enkaz halindeki binaya saldırıyor ve tek bir canlıyla çıkıyor. İki bacağından tutarak kollarını bacaklarını ayırmayı başaramayınca, yerde sürükleyip süngüyle

girişiyorlar. Oysa daha kötüsü de gelecek: Oracıkta bir ateş yakıyor, bütün çırpınmalarına ve çığlıklarına rağmen, zavallıyı alevlerin üstüne tutuyorlar. Tam o sırada ıstıraptan çıldırmış olan beriki, cellatlarının elinden kurtulup birkaç metre sürünmeyi başarsa da, hemen yakalıyorlar ve sonunda ölene kadar ateşin üzerinde yakıyorlar."

Teğmen Majendie anılarını bağlıyor:

"Böylece, uygarlığı ve insanlığıyla övünen XIX. yüzyılda, küçük gruplar halinde toplanmış İngilizlerle Sihler gösteriyi sakince seyrederken, bir insanı öldürene kadar kızartmak serbest!"[1]

Aynı sırada güneyde, Sir Colin dikkatle ilerliyor. Müstahkem saraylar, camiler ve mozoleler birbiri ardına düşüyor. En kanlı çarpışmalar Kayzerbağ'dan önceki son sarayda, başlarında Raca Jai Lal'in bulunduğu bin kadar sipahi tarafından savunulan Begüm Koti'de yapılıyor. Saatler boyu direndikten sonra, İngiliz gülleleri bütün duvarları yıkınca, Jai Lal daha fazla asker yitirmenin anlamsız olacağına karar verip, ricat borusu çaldırıyor. Britanyalılar saraya girerken, Jai Lal çekilen askerleri korumak için birkaç yüz sipahiyle kalıyor.

Boğuşmalar amansız. Sipahiler ateş ettikten sonra, tekrar doldurma zahmetine katlanmıyor ve süngülerini mızrak gibi kullanarak, tüfeklerini Britanyalılara doğru fırlatıyorlar. Ardından kılıçlarını çekiyor, savaş uranları haykırarak düşman süngülerinin üzerine atılıyor, yaralanıp ölmeden önce, olabildiğince çok kol bacak doğramaya çalışıyorlar.

Jai Lal arkada, yanı başında atları beklettikleri bir yarıktan kaçma emri verdiğinde, geriye yüzden az sipahi kalmış. Tam çıkmaya hazırlanırlarken, bir İngiliz subayının yüksek gölgesi beliriyor:

"Burada kimse var mı?" diye sesleniyor beriki.

1 Vivian Majendie, *A Year of Service in India,* Londra, 1859.

Jai Lal tüfeğini doğrultarak, "Evet, var!" diye cevap veriyor. Tetiği çeker çekmez, yıkılan adamı tanıyarak şaşırıyor: William Hodson, Bahadır Şah Zafer'i tutuklayan, üç oğlunu kalleşçe öldüren adam. O günlerde fotoğrafi tüm büyük Hint gazetelerinde yer almıştı.

Ateş sesleri düşmanın dikkatini çektiğinden, Jai Lal ve adamlarının yapabilecekleri tek şey, atlarına atlayıp olanca hızlarıyla uzaklaşmak.

Hindistan'da en nefret edilen İngiliz'in ölüm haberi bütün kente yayılıyor. Barikatlarda bile, düşük olmasına rağmen hâlâ saygın imparator ailesinin onurunu kurtaran kahramanın adı çağrılıyor.

Jai Lal üstü başı kan ve toz içinde Kazyerbağ'a varır varmaz huzura çıkıyor; kral ve Rajmata, bütün saray halkının önünde ona şükranlarını bildiriyorlar. Dışarıda düşman topları gümbürdemeyi sürdürürken, sarayın içinde Birjis Kadar'ın Raca'ya altın ve inci işli muhteşem bir hilat giydirdiği görkemli bir tören düzenleniyor.

Jai Lal ve Hazret Mahal gecenin geç saatinde, Mümtaz'a ait olan ve dar bir koridorla Begüm'ünküne bağlanan odada buluşuyorlar.

Düşman birliklerinin her gün biraz daha ilerledikleri kentte kalan küçük eve gitmeleri artık imkânsız. Büyük bir tehlikeye atıldıklarının farkındalar, ama subayların bir saraydan diğerine gidip geldikleri bu kargaşa ortamında, eski gözde Mümtaz'ın odasına maskeli birinin girdiğini görmek, kimi şaşırtacak?

Tek tehlike, kıskançlığının kuşkusunu tetiklediği Mammoo Han. İstediği zaman hanımının yanına girme alışkanlığındayken, son günlerde İngilizlerle görüşmesini öğütleyerek Hazret Mahal'i çok öfkelendirdi. Genç kadın haremağasına küçümser bir sesle, bir daha karşısına çıkmamasını söyledi. O günden beri hıncını sürüklüyor, ama kimseye de görünmüyor.

Hazret Mahal mutluluğundan Mammoo'yu unuttu. Her gece sevgilisiyle buluşuyor ve kokulu yaseminlerle süslü büyük yatakta, sabaha kadar sevişiyorlar.

Birbirlerini titreyerek keşfettikleri ağır bir tören. Kendini hiç tutmadan bırakan bu adamın, ona bir çocuğun masumiyeti ve hayranlığıyla bakan bu savaşçının karşısında çekingenliği ve korkuları kayboluyor; onun gürbüz bedenini okşuyor, göğüslerini ve karnını ona dayarken, kendi cüretine şaşıyor. Zaman yitirmeden soru sormayı bırakacak, hiçbir şeyden sorumlu olmadığı bir kasırgaya kapılacak; başı arkaya devrik, dudaklarını sunarak, sıcak bir rüzgârın elinde, derin bir şarkıda, yoğun bir ışığın sızdığı vücudunun büyüdüğünü, elinden kaydığını, şimşek gibi göz kamaştırdığını görecek.

Her gece kendilerini tutkuyla yekdiğerine veriyor, her gece bunun son geceleri olabileceğini biliyorlar.

Bölüm 31

General Campbell'ın birlikleri Lucknow'u adım adım ele geçiriyor. Tuzak ve barikatlarla dolu sokaklardan kaçınarak, evden eve ilerliyor, kendilerine yol açmak için duvarları dinamitliyor, kaçamayan halkı katlediyorlar. Hintliler kentlerinin her karışını savunuyor, kaçarken de İngiliz askerlerinin direnemeyeceğini, böylelikle ilerlemelerinin yavaşlayacağını düşünerek arkalarında şişeler dolusu alkol bırakıyorlar.

9 Mart'tan sonra, Kayzerbağ'ın bombalanması yoğunlaşıyor. Kuzeyde Outram'ın bataryalarına şimdi artık güneyden Campbell'ın topları da katılıyor. Ne var ki sipahiler iktidar merkezini korumaya, hayatlarını kralları ve Rajmataları için feda etmeye ant içti.

Hazret Mahal, Mümtaz'ın ve iki saray tabibinin yardımıyla derme çatma bir revir kurmayı başardı. Ne var ki saray cerrahını bulamadılar, kaçmayı yeğlemiş olmalı; bu yüzden yaralara konulacak antiseptik otların, kan kaybını önleyecek dikişlerin dışında, yatıştırıcı sözler söylemekten ve ıstırabı dindirmek için afyon yutturmaktan başka yapılacak pek bir şey yok.

Bu arada naibin yerinin Kayzerbağ olmadığını düşünen pek çok kişi var, özellikle de hâlâ sarayda kalan ve genç kadını onlarla birlikte savaş alanından uzak bir yere gelmeye ikna etmeye çalışan birkaç vezir. Oysa Hazret Mahal bunun sözünü bile ettirmekten yana değil:

"Siz gidin, Sahiban, kral ve ben kalıyoruz. Hayatlarını bizim için tehlikeye atan binlerce askeri nasıl terk ederiz?"

Jai Lal ise hiçbir şey söylemiyor. Bu yüzden ona şükran duyuyor çünkü kaygılı bakışlarından onun için ne kadar endişelendiğini anlıyor; oysa Raca, genç kadını ısrar etmeyecek kadar iyi tanıyor; hareket etmek istediğini, yararlı görünmeye ihtiyacı olduğunu anlıyor. Üstelik daha bu sabah üzücü bir haber aldı: Kral Vacid Ali Şah'ın annesi, Rajmata Melike Kişvar, iki ay önce Paris'te ölmüş; haberi Hindistan'a daha yeni geldi.

Hazret Mahal için darbe sert oldu: Rajmata onun dünyada en hayran olduğu kadındı. Güç beğenirdi, tutkuluydu, yargısı sağlamdı ve dalkavukların etkisinde kalmazdı. Oğlunun genç karısını beğeniyor, onda kendininki gibi güçlü, ama bazen dolambaçsız bir kişilik görüyordu. Sarayın tuzakları konusunda Hazret Mahal'i az uyarmamıştı.

Rajmata Londra'da aylar boyunca kalmış, Kraliçe Victoria tarafından kabul edilmeyi boşuna beklemişti. Umudu kırılınca, Paris üzerinden dönüyordu. Belki de Fransızların müdahalesini sağlayabilirdi? Oysa Paris'te ne Lucknow'un ne de Awadh Krallığı'nın nerede olduğunu bilen vardı, bu ilginç ve yaşlı kadının söyledikleri kimseyi etkilememişti. Gücü ve imkânı tükenen kraliçe sonunda hastalanmış, yanında ortanca oğlu ve iki sadık hizmetkârı varken, mütevazı bir otelde gözlerini yummuştu. "Père-Lachaise" adlı bir mezarlığa gömmüşler...

Hazret Mahal, Melike Kişvar'ın en azından vicdanı rahat öldüğünü düşünerek avunmaya çalışıyor. Oğlunun tahtını kurtarmak için elinden geleni yapmamış olsa, kendini asla bağışlamayacaktı. Her şeyden önce, bir görev kadınıydı o.

Bana güveniyordu, bu güvene layık olmaya çalışacağım. Ben de sonuna kadar savaşacağım.

Bombardıman iki gün boyunca kesintisiz sürecek, obüsler her yönden yağacak. Jai Lal kıl payıyla kurtuluyor, Hazret Mahal'in ve kralın bodruma sığınmalarını zar zor sağlıyor.

Oysa düşman birlikleri artık Kayzerbağ'a yaklaşıyorlar.

"Daha fazla direnemeyeceğiz," diyor Raca bir akşam. Yüzü solgun. "Çok geç olmadan Musabağ Sarayı'na gitmeniz gerek."

"Sizin yanınızda kalmak istiyorum!"

"Kralı tehlikeye atarak mı?"

Genç kadın irkiliyor.

"Ya siz?"

"Hemen yanınıza geleceğim, söz veriyorum."

Hazret Mahal'i uzun uzun kollarına alıyor.

"Yakında görüşmek üzere, can! Yalvarırım, gidin, şimdi tam zamanı; hava kararıyor, saraydan çıktığınız görülmemeli. Size eşlik edecek askerler bekliyor, kaybedecek tek bir dakika bile yok."

Musabağ kentin altı kilometre kuzeyinde, bir zamanlar saray sakinlerinin kır havası almak için gittikleri, görkemli bir saray. Rajmata, oğlu ve Mümtaz dikkat çekmemek için basit bir doliye[1] biniyor, önlerinde ve arkalarında köylü kılığında askerler gidiyor. Gomati üzerindeki köprüyü geçtikleri sırada, Hazret Mahal, Jai Lal'in verdiği ve şalının altına gizlediği tabancanın kabzasını sıkıca kavrıyor. Kullanması gerekmeyecek, saraya kolayca varacaklar.

Ertesi sabah, her taraftan saldırıya uğrayan Jai Lal ve yaklaşık üç bin kadar asker çekilmek zorunda kalıyor. İki saat sonra, Kayzerbağ, Britanyalıların eline geçiyor.

Bir sonraki hedefleri Musabağ olacak.

***

Hazret Mahal yeni sığınağına varır varmaz Musabağ'ı dikkatle geziyor, duvarların kalınlığını ve saldırganların ateş yağmuruna tutulabileceği kunt kuleleri beğeniyor. Oysa onu aşkın yüksek kapı ve bir sürü kemerli pencere, sarayı çok koru-

1 Tek bir atın çektiği, küçük bir araba.

masız kılıyor. Bütün gece boyunca, topraktan duvarlar yapan, kapı ve pencereleri kapatmak için kum torbaları dolduran sipahilerini yüreklendiriyor. Ertesi sabah askerleriyle birlikte gelen Raca Jai Lal yapılacak işlerin yönetimini üstleniyor. Adamlarının bitkinliğine rağmen, bir an soluklanmalarına bile izin vermiyor, savunma aceleyle tamamlanıyor; çıkıntılı kulelere, terasların tırabzanlarının gerisine toplar yerleştiriliyor. Yazlık saray birkaç saatte kaleye dönüveriyor.

Tam zamanı. General Campbell'ın birlikleri ufukta görünüyor.

Saray beş gün, beş gece boyunca Howitzer'ların şiddetli saldırısına karşı koyacak. Hint topları boşuna ateşleniyor, gülleleri düşman mevzilerine varamadan düşüyor. O zaman gönüllüler her şeyi göze alıp saraydan çıkmaya, İngiliz hatlarına yaklaşıp topçulara el bombası atmaya karar veriyorlar.

Kesin bir ölüme koşmadan önce, son bir arzuları var: Kral ve Rajmata tarafından kutsanmak istiyorlar.

Kendilerini fedaya hazır, böyle onlarcası var, aynı iç paralayıcı tören her sabah tekrarlanıyor.

Bu kadar genç savaşçıların ortasında Kral Birjis Kadar ve annesi ayakta, bütün ülke namına kahramanlıkları için askerleri kutsuyor. Berikileri en çok şaşırtan, Rajmata'nın saklamakta güçlük çektiği heyecanı. Ne de olsa sadece görevlerini yapıyorlar!

Savaşçı tanrıça Durga'nın yerine koyarak tapındıkları bu ulu hanım zaferden sonra ailelerine yardım edebilmek için adlarını ve hangi köyden geldiklerini sorunca, onlar da gözyaşlarını tutamıyor, onun için dua etmekten kendilerini alamıyorlar.

Jai Lal ve Hazret Mahal her akşam buluşmayı başarıyor, uykunun bu değerli saatlerini çalmasına izin vermiyorlar. Bu son birkaç hafta sanki yıllar boyunca aşk ve beraberlik yaşamışçasına, birbirlerini zamanın başından beri tanıyormuş gibi geliyor.

Jai Lal ilk kez sırlarını açıyor, çünkü sessizce alnını okşayan kadının anlayabileceğini ve açıklayabileceğini biliyor. Bir de, onu belki artık yanında olmayacağı bir geleceğe hazırlamak istiyor.

Yaptıkları yanlışları acımasızca eleştiriyor:

"Halkın isyanı Batı'ya ve Merkez'e sıçrasaydı, kazanabilirdik. İnsanlar hazırdı, ayaklanmaya da başlamışlardı. Önderlere gerek vardı. Sipahiler Delhi, Kanpur gibi büyük isyan merkezlerine katılmayı yeğleyerek, dönen İngilizler karşısında tecrübesiz sivilleri yalnız bıraktılar."

"Müttefikimiz olduğunu söyleyen bazı talukdarların ihaneti de var."

"Sadece talukdarlar değil. Düşman sadakatleri satın aldı. Hintliler onlara erzak, nakliye imkânı, hatta bilgi sağladı! Bazen bizde kişisel çıkarı aşan her türlü davaya karşı bir dürüstlük, bir bağlılık eksikliği olduğunu düşünürüm. Her türlü aşağılıktan çekinmemelerine karşın, ülkeleri için en büyük fedakârlıklara hazır olan İngilizlerin tersine."

"İyi ama, halkımız da hiç duraksamadan fedakârlıklar yaptı!"

"Halk, evet, belki de hayatı öylesine sefildi ki, yitirecek hiçbir şeyi olmadığını düşündü. Ama ellerinde ufak tefek bir şeyleri olanlar, tüccarlar, küçük toprak sahipleri, bunlar kârdan başka herhangi bir şey gözetti mi? Birkaç küçük istisna dışında seçkinlerimiz, hareketlerini genel çıkar konusundaki güzel sözlerine uydurdular mı hiç?"

Hazret Mahal sevgilisine hayranlıkla bakıyor, boyun eğip razı olan diğer bütün erkeklerden farklı olmasına bir kez daha şaşıyor. Yenilgi artık birkaç gün meselesi, hele neredeyse bütün talukdarlar askerlerini de alıp başkenti terk ettikten sonra. Geriye bir tek Hazreti Abbas türbesine sığınıp direndikten sonra, Musabağ'a gelen Molla Ahmedullah kaldı.

İlk çatışmalar 19 Mart'ta başlıyor.

General Outram sarayı top ateşine tuttuktan sonra saldırıya geçiyor, birkaç saatte yüzlerce kişi öldürüp tüm top bataryala-

rını ele geçiriyor. Oysa Hintliler yenilgiyi kabule yanaşmıyor, benzersiz kahramanlık örnekleri vererek, düşmanı püskürtmek için topların önüne yalın kılıç atılıyorlar.

Top olmadan nasıl savaşılacak? Durum umutsuz. Her şeyden önce kralı ve Rajmata'yı kurtarmak, aynı zamanda da gelecek savaşlar için orduyu korumak gerek. Raca yüz kadar savaşçıyla burada kalacak, düşmanın dikkatini başka yöne çekip kaçmaları için zaman kazandıracak.

Hazret Mahal ve Jai Lal, son geceyi birlikte geçirecekler. Üzüntüyle kollarında hıçkıran genç kadını teselli etmeye çalışıyor:

"Sakın korkma, can, yanına geleceğim. Bu arada sana güveniyorum, bundan böyle mücadeleyi sen yürüteceksin. Kimsenin etkisinde kalma, iktidar sana emanet, sen naipsin, komutanlar sana itaat etmek zorunda. İtiraz ederlerse, oğlunu öne sür, krala itaatsizlik edemezler. Şimdi bana hep güçlü kalacağına ve asla umutsuzluğa kapılmayacağına söz ver."

Beriki zavallı bir tebessümle söz veriyor.

Gün doğarken hareket edecekler. Raca, toplanmış askerlere kısaca hitap edip teşekkür ediyor ve onlara güvenini yineliyor. Adamların gırtlağı düğümleniyor: Aylardan beri komutanları olduğu kadar onlara babalık eden bu adamı bir daha görebilecekler mi?

Jai Lal daha sonra dostuna, genç kralla Rajmata'ya eşlik edecek olan Mahmutabat Racası'na dönüyor ve kısık bir sesle, "İkisini de size emanet ediyorum, Raca Sahip," diyor.

Her şeyi tahmin eden, duyarlı bir erkek olan Raca, "Hayatım pahasına," diye cevap veriyor.

Hazret Mahal duygularını gizlemek için yüzünü çarşafıyla kapatmış.

Jai Lal ile karşılıklı duruyor, gözlerini birbirlerinden ayıramıyorlar.

"Bana güvenin, can," diye fısıldıyor beriki, "sizi dünyadaki her şeyden çok seviyorum ve sizin için Lucknow'u geri alacağım."

Gitme zamanıdır.

Küçük birlik atlarını kırbaçlayarak dörtnala kalkıyor, ardından toz bulutları yükseliyor. Jai Lal kımıldamıyor, kafile gözden kaybolana kadar gözlerini yola dikiyor.

Omzunda bir el hissediyor: Sonuna kadar yanında kalmaya karar veren İrlandalı arkadaşı Brendan Murphy. Sessizce gülümsüyorlar.

Uzun bir gün olacak.

21 Mart günü, yoğun bir çarpışmadan sonra, direnişin son mevzii de düşüyor. Molla yandaşlarıyla kaçıyor. Campbell'ın süvarisi peşlerine düşüyor, adamlarından çoğunu öldürüyor, ama Ahmedullah Şah kurtulacak.

Raca Jai Lal'e gelince, birisi Rajmata'ya onu aslanlar gibi dövüşürken gördüğünü anlatacak. Sonra, hiçbir haber yok. Savaşta mı öldü? Yakalandı mı? Yoksa kaçmayı başarabildi mi?

***

Lucknow'u dize getirmek için iki hafta boyunca yoğun bir top ateşi gerekti.

Sipahiler kahramanca savaşıyor ve sarayın girişini sonuna kadar savunuyor. Odalarda, kömürleşmiş yüzlerce bedenden dayanılmaz bir koku yayılıyor, cesetler galiplerin ilerlemesini engelliyor.

Oysa İngiliz tarafında, Begüm ve askerlerinin hiç rahatsız edilmeden hangi mucize eseri olarak kaçabildiklerini anlayan yok!

Resmi açıklama, peşlerine düşen süvari alayının yolunu şaşırdığı yönünde.

Subay yemekhanesinde, öfkenin sınırı yok: Harekâttan sorumlu albay nasıl böyle bir hata yapar?

Uğultunun ortasında, bir subay söze girişiyor: "Hata falan olmadığını söyleyebilirim," diyor. "Ben de oradaydım."

Sözlerini şaşkın bir sessizlik karşılıyor:

"Albay rehberlerin söylediklerine inanmayıp, aksi yöne gitme emri verdi. İçimizden bazıları durumu açıklamaya çalıştılar, ama ısrar edince buyruğa uymak zorunda kaldık. Böylelikle de kaçakların tersine at koşturmaya başladık!"

"Ne büyük utanç! O adamın rütbeleri sökülmeli!"

Beriki başını sallıyor:

"Bana kalırsa, asıl sorumlu Sir Campbell'ın kendisi. Begüm'e büyük bir hayranlığı var, o yüzden onu tutsak etmek ya da öldürmek istemedi. Begüm'ün geçen kasımda kuşatılmış vatandaşlarımızın kadın, çocuk ve yaralılarla birlikte Vilayet Konağı'ndan ayrılmalarına izin verdiğini unutmadı. Ben bir de uzun bir bağımsızlık savaşı geçmişine sahip bir İskoçyalı olarak, ülkelerinin özgürlüğü için savaşanlara karşı içinden bir saygı duyduğunu düşünüyorum."

"Bu heriflere karşı bir yakınlık duyduğu kesin!" diyor bir diğeri. "Bir keresinde, 'Lucknow'u yeniden ele geçirdiğimize göre, kaçmaya çalışan umutsuz askerlerin yolunu neden keselim?' dediğini işittim."

Oysa General Campbell yanılıyor: Ne pahasına olursa olsun savaşı sürdürecek olan Begüm'ün kararlılığını küçümsediği anlaşılacak.

Binlerce sipahinin kurşuna dizildiği Delhi fethinden sonra olanların tersine, Sir Colin Campbell, keyfi infazlara izin vermiyor. Öte yandan, askerlerinin kaçamayan herkesten intikam almalarını engelleyemiyor. Yüzlerce yaşlı, hasta, kadın ve çocuk katlediliyor; binlerce savaşçınınkine eklenen cesetleri kentin korkunç bir kokuyla kaplanmasına neden oluyor. Tanıklar, kör bir yaşlıya eşlik eden küçük bir çocuğun, onları askerlerin öfkesinden kurtarması için bir subaya nasıl yalvardığını anlatıyor:

"Subay tabancasını çıkarıp bir tane vurdu. Çocuk yere düşünce ateş etmek istedi ama tabancası iki kere üst üste tutukluk yaptı. Üçüncü kez ateşlemeyi başarınca, çocuk kanlar içinde, ayaklarının dibine devrildi."*

Hayatlarına dokunulmayacağına söz verildikten sonra teslim olan elli sipahinin başına gelenler de anlatılıyor: Sorumlu subay silahlarını bırakmalarını söyledikten sonra duvarın dibine diziyor ve Sih askerlerine işlerini bitirmelerini söylüyor. Dipçik ve süngü darbeleriyle zavallıları birkaç dakikada öldürüyorlar.[2]

***

"Bu vahşeti nasıl açıklıyorsunuz?"

Londra'da yayımlanan *Times* gazetesinin çok saygın muhabiri, son Kırım Savaşı sırasında yaptığı röportajlarla ünlenen William Russell, o 1858 Mart ayının son günlerinde, iki hafta önce Lucknow'a birlikte girdiği birkaç subayla birlikte viskisini yudumluyor.

"Bu yapılanlar haklı birer cezadan çok, intikam ve korku belirtisini andırıyor," diye sürdürüyor sözünü. "Anlaşıldığı kadarıyla, İngilizler Hindistan'dayken ilkelerini unutuyor."

"Anlaşıldığı kadarıyla, Sir, siz de Kanpur'u unutuyorsunuz!" diyor öfkeden tir tir titreyen bir subay. "Barbarlık hiç böylesi ölçülere ulaşmamıştı, kol bacak koparmalar, savunmasız kadınlarımıza tecavüz..."

"Bağışlayın ama Kanpur'a gittim ve orada dikkatli bir araştırma yaptım. Bir İngiliz kadının yaralandığına ya da tecavüze uğradığına tanık olan tek bir kişi bile yok. Bütün bunlar, maalesef, adamlarımızın en korkunç aşırılıklarına neden olan söylentiler. En ufak bir kanıtını bulamadığım, olayların yüzlerce kilometre uzağında, Kalküta'da yaşayanlar tarafından uydurulmuş bu korkunç öyküler karşısında dehşete kapıldılar. Katliamın yapıldığı evin duvarları üzerindeki yazıların, Havelock Kanpur'u aldıktan sonra, yani İngilizler tarafından eklendiğini

2 William Russel, *My Indian Mutiny Diary*, 1858.

kesinlikle belirledim. 'Tecavüzlerin ve yaralamaların öcünü alma' çağrıları askerleri çıldırttı, kadın ya da çocuk, önlerine çıkan 'zencileri' katletmeye itti."

Söyledikleri düşmanca mırıltılarla karşılansa da, hiç aldırmıyor; harekâtın tam ortasındaki askerleri ikna edemeyeceğinin farkında. Tek amacı başkentteki kamuoyunu aydınlatmak, halkı daha fazla kan dökülmesini istemeye çağıran Kalküta'daki İngiliz basının korkunç ve dayanaksız ifadelerine karşı çıkmak. Savaş alanındaki tek görgü tanığı olarak, yıkım ve katliamı mümkünse yavaşlatmak için Londra'daki yetkilileri uyarmak zorunda olduğuna inanıyor.

Lucknow için, artık çok geç.

Beş yüz bin nüfuslu bu kent, şimdi artık ıssız. Dehşet içindeki halkı haftalar boyunca çevredeki ormanlara saklanacak, öldürülmeden önce işkenceden geçtikleri anlatılan Delhi halkının yazgısını paylaşmaktansa ölümü yeğleyecek.

Halkının büyük çoğunluğu en kötüsünden kurtulmayı başarmış olsa da, asi Lucknow yıkılacak. Uzun direnişini cezalandırmak, Britanya iradesine karşı gelmenin nelere mal olacağını bir örnekle göstermek gerekiyor. Hint-Müslüman kültürünün en gelişmiş sembolü "Altın ve Gümüş Kent", her biri diğerinden güzel ve zengin bin saray, bahçe, tapınak ve caminin şehri yerle bir edilecek, vahşice yağmalanacak.

Saldırıdan birkaç gün önce kente varan William Russell, iri gövdesini Dilkuşa Sarayı'nın terasına güç bela çektikten sonra, kente şaşkınlıkla bakıyor:

> "Kentin sarsıcı güzelliğiyle dünyanın hiçbir şehri, ne Roma, ne Atina, ne de Konstantinopolis boy ölçüşebilir," diye yazıyordu, hayranlıkla. "Gök ve altın renginde saraylar, minareler, kubbeler görüntüsü; kemerler, sütunlar, güzel perspektifli uzun cepheler, teraslı çatılar; bütün bunlar çevreye kilometrelerce yayılan sakin bir yeşillik okyanusundan yükseliyor. Bu ışıltılı yeşilin ortasında, şurada burada bu masalımsı kentin

kuleleri. Güneşin altında şavkıyan altın okları, kuleleri ve kubbeleri yıldızlar gibi parıldıyor. Gerçekten Awadh'da mıyız? Burası yarı barbar bir ırkın başkenti mi; yozlaşmış, ahlaksız ve çürümüş bir hanedanın kurduğu bir kent mi?"

İki hafta sonra, dehşet içinde kalacaktır:

"Lucknow artık ölü bir kent. Muhteşem sarayları, top mermileriyle delik deşik edilmiş cepheleri ve kubbeleriyle artık sadece sefil bir yıkıntı. Yüzyıllardan beri saraylarda biriktirilmiş sanat hazineleri ve değerli eşya, altına susamış ve 'çapul sarhoşu' askerlerin yağmasına ve yıkımına terk edilmiş. Taşınamayacak kadar narin ya da büyük ne varsa, kırıyorlar. Yerler bu adamların parçalamaya çabaladıkları harika parçalarıyla kaplı."[3]

Yıkım ve yağma sahnelerinin en korkunçları muhteşem Kayzerbağ Sarayı'nda yaşanıyor. Askerler değerli ağaçtan yapılmış kapıları kırıyor, brokarlarla, inci işli ipek halılarla, çılgınca yırttıkları incecik muslinlerle tıka basa doldu sandıkları avluya çıkarıyorlar. Altın ve gümüş işlemeli kaşmir şallara gelince, değerli madeni alabilmek için yakıyorlar. Nefis yeşim koleksiyonlarını, Venedik aynalarını, billur şamdanları gözü dönmüş bir öfkeyle parçalıyor; fildişi ya da sedef kakmalı zarif eşyayı, müzik aletlerini, bağa kutuları ve paha biçilmez değerinden habersiz oldukları binlerce tezhipli el yazmasını yaktıkları büyük ateşlere atıyorlar. Öte yandan, değerli maden ve taş olan her şey için, altın ve gümüş tabak takımları, dehşete düşmüş kadınların kaçarken unuttukları mücevherler için kavgaya tutuşuyorlar. Zümrüt ve yakutlarını söküp çıkarmak için el işi nefis silahları, telkâri kalkanları, eski kılıç ve hançerleri parçalıyor, incilerini ve firuzelerini almak amacıyla kraliyet fillerinin ve atlarının eyerlerini yarıyorlar, dünyanın en gelişmiş uygarlıklarından birinin tanığı bu harikaları mahvediyorlar.

İşi, Çadır Menzil Sarayı'nın kubbesini kaplayan ince altın levhaları sökmeye kadar vardırıyorlar. Bunlardan yüz kilo ka-

3 A.g.e.

darı Londra piyasasına ulaşacak, ganimet olarak satılınca, akla hayale gelmedik fiyatlara alıcı bulacaktır.

Camilerle tapınaklar da aynı saldırıdan paylarını alıyor. Körkütük sarhoş İngiliz askerleri, Bara İmambara'nın yanındaki görkemli caminin içinde dans ediyorlar; lanetli Müslümanlardan aldıkları öcün tadını çıkaran Sihler de sevinçle ateşler yakıyorlar.

Çalınacak hiçbir şeyin bulunmadığı yoksul konutlar bile 'ders olsun diye!' yakılıp yıkılıyor. Gerçekten de, *Times* muhabirinin bilgece belirttiği gibi, "Bu askerler için en kötüsü, söz konusu ayaklanmanın, efendilerinin kanını dökmeye cüret eden, köleleştirilmiş zencilerin eseri olması."[4]

Peki ya Hint halkı, onlar Beyazların davranışları hakkında ne düşünüyor?

Russell bir akşam, sofrayı kurmakta olan hizmetkârına soruyor bu soruyu.

Beriki efendisinin kızmayacağı sözünü aldıktan sonra, anlatıyor:

"Bakın bu maymunlara, sahip, oyun oynuyor gibiler ama sahipleri ne oynadıklarını bilmediği gibi, daha sonra ne yapacaklarından da habersiz. İşte halk da İngilizlere maymun seyreder gibi bakıyor: Sizlerin güçlü ve acımasız olduğunuzu bildiği için de, gülmeye cesaret edemiyorlar. Size kötülük yapmak için gelmiş yaratıklar gözüyle bakıyorlar ama ne hareketlerinizi anlıyorlar ne de sebeplerini."[5]

***

Başkentin yağmalanması bir aydan fazla sürecek. Ordu tonlarca ganimetle birlikte çekilmeye hazırlandığında, Lucknow'dan geriye harap bahçelerinde ve yıkık saraylarında akbabaların cesetlerden arta kalanları paylaştıkları hayalet bir kent kalacak.

---

4 A.g.e.

5 A.g.e.

Ürkmüş sakinleri yavaş yavaş dönecek, enkaz birer birer kaldırılacak, yeniden inşaatlar başlayacak.

Ancak "Altın ve Gümüş Kentin" görkemi ve daha da önemlisi, hoşgörü ve güzelliğe vurgun ruhu, savurganlığı, narin ve ince davranışları, Lucknow'a düşlenecek en nefis yaşam özelliklerini veren ne varsa, bir daha geri gelmemek üzere kaybolacak.

Bölüm 32

Hazret Mahal dört bin asker, kırk beş top ve Britanya'nın hırsızlığından kurtarabildiği hazinenin bir bölümüyle kaçtı. Düşman ordusundan uzaklaşabilmek için atları sulamak ve biraz dinlenebilmek üzere köylerde geceleri verilen kısa molaların dışında, iki gün at koşturdular.

Hayvanlarla askerlerin bu tempoya daha fazla dayanamayacağını anlatan Mahmutabat Racası'nın ısrarıyla, Jai Lal'in kendini emanet ettiği ve bundan böyle koruyucusu olacak kişinin ev sahipliğini kabul etmek zorunda kalıyor. Ne de olsa, Mahmutabat'ın toprakları Lucknow'un otuz beş kilometre kuzeyinde ve çevredeki yollara gönderilen keşifçiler İngiliz askerlerinin izine rastlamadı.

Binlerce gülün dikili olduğu bahçelerin içinde, sakin bir nehrin üzerinden yükselen Mahmutabat Sarayı, kuleleri, narin sütunlu tırabzanlarla süslü balkonları, dantel gibi işlenmiş korkulukları ve yalancı mermerden fistolarla kaplı toprak rengi duvarlarıyla Awadh'ın en güzel saraylarından biri ve bir dinginlik vahası. Raca'nın akıllıca bir önlemle, istihkâmlarla çevirdiği bir cennet.

Narin yüzlü genç bir kadın olan birinci kadını, Hazret Mahal'i kendi dairesine içtenlikle kabul ederken, genç kral da sarayın selamlığında, prensliğin ileri gelenleri tarafından karşılanıyor. Burada kaldıkları sürece annesini göremeyecek.

Gerçekten de Mahmutabat'ta hüküm süren aile, tüm Awadh'da perde kurallarını en katı biçimiyle uygulamakla övünüyor. Savaş ya da doğal bir afet zamanında bile, hiçbir erkek saraylı bir kadının sesini duyduğunu ya da yüzünü gördüğünü hatırlamıyor. En ufak bir samimiyet belirtisi bile ahlaksızlık olarak değerlendiriliyor. Begüm Şehirbanu, Hazret Mahal'e kayınvalidesini asla kocasıyla birlikte ziyaret etmediğini, böylesi bir hareketin çok güçlü dul Rajmata'ya karşı bir saygısızlık, yakışıksız bir samimiyet gösterisi olacağını anlatıyor.

Hazret Mahal, kurallarda daha önce hiç duyulmamış bir istisnayla her gün Raca'yla bir araya gelmek, gelecek gün ve haftalarda uygulanacak yöntemleri belirlemeyi kabul ettiriyor. Beriki, Mahmutabat'ı merkez üssü haline getirmesini istiyor: Saray inanılmayacak kadar geniş, en büyük kanadı ona ve maiyetine ayrılacak. Ordu için hemen yandaki arazide çadır kurmak da kolay olacak.

Oysa Hazret Mahal'in başka tasarıları var:

"Size karşı sonsuz şükran doluyum, Raca Sahip, ama ailenize ve köylerinize felaket getirmek istemem. Bir yıldan beri, İngilizlerin öfkesinin askerler kadar sivillere de yöneldiğini görüyoruz. Sadece yakınlarınız değil, köylüleriniz de katledilmek tehlikesiyle karşı karşıya kalır."

"Öyleyse, nereye gitmeyi düşünüyorsunuz?"

"Kuzeydoğuya. Gonda Racası bana Gagara ve Çokra Nehirleri arasındaki Bitoli kalesini önerdi. Pek rahat olmadığını söylemedi değil, ama bu zamanda kim rahat arıyor? Önemli olanı, kaleye kolay ulaşılamaması ve çevresinde Britanya ordusunun misilleme yapabileceği çok az köy bulunması. Halkın bize sadık kalmasını istiyorsak, onu tehlikeye atmamamız gerekir."

"Harika. Bitoli'ye ne zaman gidiyoruz?"

"Gelecek misiniz? Peki ya aileniz? Prensliğin işleri?"

Beriki suçlar gibi bakıyor.

"En iyi dostuma, yokluğunda yanınızdan bir an bile ayrılmayacağıma söz vermedim mi? Prensliğe, ailenin kadınlarına

gelince, perdeye rağmen hepsi her şeyden haberdar ve erkekler savaştayken işleri yönetmeye alışkınlar."

Karısı gülerek onaylıyor.

"Eşim sizinle gidecek, Haşmetmeap, annesi Rajmata ve ben varken, endişeye yer olmayacağını biliyor."

Hazret Mahal durumun farklı olduğunu, İngilizlerin Raca'nın yakınlarından intikam almak isteyebileceklerini söylemeye hazırlanırken, berikinin oğlu söze giriyor:

"Yalvarırım, Huzur, sizinle gelmeme izin verin!"

Emir Hasan Han, henüz sekiz yaşında, büyüleyici bir çocuk; konuşmanın başından beri yerinde duramıyor, savaşçılara katılma arzusuyla içi içini yiyor!

"Senin çok daha önemli sorumlulukların var, oğlum," diyor Raca elini küçük çocuğun omzuna koyarak. "En büyük erkek olarak anneni ve kız kardeşlerini sana emanet ediyorum. Ben yokken, onları sen koruyacaksın."

Küçük çocuk gururdan kızarıyor, babasının önünde eğilerek, "Ji Adab, Aba Huzur,"[1] diye mırıldanıyor.

***

1858 yılının Nisan ayında, tüm Awadh savaş halinde. Lucknow'un düşmesiyle başkentten kovulan asiler tüm ülkeye yayıldı, Britanya yönetimi yıkıldı, yerli zaptiye gücü kayboldu, zaptiye birlikleri birbirlerinin ardından ayaklanarak isyancılara katıldı.

Talukdarlarla racalar ise askerleriyle birlikte kalelerine çekildi. Başkentin düşmesi sırasında İngiliz yönetimiyle yeniden temasa geçmeyi düşünmüş olsalar da, Lord Canning'in mart sonundaki açıklaması tüm umutlarını yok etti. İngiliz Genel Valisi, başından beri Britanya'ya sadık kalmış bir avuç küçük derebeyinin dışında, Awadh'ın tüm soylularının mallarına el konulacağını ilan etti.

1 "Evet, muhterem pederim."

"En güçlü talukdarlar da dahil, diğer herkesin toprakları ellerinden alınacak. Onların ve adamlarının hayatları ancak hemen Yüksek Komiserliğe teslim olmaları halinde ve ellerinde İngiliz kanı olmaması koşuluyla bağışlanacak."

Lord Canning, asi derebeylerinin hayatlarını bağışlayarak hoşgörüsünü gösterdiğini sanıyor; oysa mallarına el koyarak ve topraklarını alarak güçlerini, konumlarını ve onurlarını yok ediyor, böylelikle onları savaşı sürdürmeye itiyor.

***

"Canning'i açıklamasını değiştirmeye ikna etmek için elimden geleni yaptım ama inat ediyor!"

Lucknow'da, Yüksek Komiser Sir James Outram'ın öfkesi geçmek bilmiyor:

"Oysa topraklarını ve köylerini ellerinden alarak, Lucknow'un fethinden sonra bizimle barış yapmaktan başka bir arzuları olmayanların son kapısını da kapattığımızı anlamak o kadar da güç değil!"

Sir Outram, dostlarını hâlâ ayakta kalmış ender saraylardan birinde ağırlıyor. Vilayet Konağı ve çevresindeki konutlardan geriye sadece bir enkaz yığını kalınca, yeni yönetim hasar görmemiş güzel yapılara el koydu.

"Awadh'da aşağı yukarı beş yüz raca ve talukdar var," diye söze giriyor yaşlı bir memur, "sizce artık hepsi de bize karşı mı?"

"Başka seçenekleri var mı? Topraklarına el koymamızı oturup seyrederler mi? Direnişe hazırlanmak için malikânelerine çekildiler ve yitirecek hiçbir şeyleri kalmayana kadar savaşacaklar."

"Kararsızlığıyla alay konusu olan Lord Canning, öyleyse neden bu kadar katı bir karar aldı?"

"Belki de kötü şöhretini silmek ve sert olabileceğini göstermek için! Bence asıl nedeni, Kalküta'nın uzakta olması ve kararların gerçeklerden habersiz yüksek memurlar tarafından alınması."

***

Hazret Mahal, Lucknow'dan ayrıldıkları günden beri perde kurallarını tümüyle terk etti, gür saçlarını sözde örtmek için sadece ince bir tül kullanıyor. Saray erkânı kalmadı, "adab kültürünü" oluşturan ve başkentin ününe ün katan gelişmiş davranışların burada, Bitoli kalesinde hiç yeri yok.

Mammoo, her zamanki bağlılığıyla hanımının dairesini yaşanılır hale getirmek için elinden geleni yaptı. O Raca züppesi de burada olmadığına göre, artık hanımını eskisi gibi sık sık göreceğini hissediyor. Soğuk ve çıplak odaları bir çırpıda kocaman halılarla, ağır perdelerle donattı, Rajmata'nın eşyasını yerleştirmek için değerli ağaçlardan yapılmış sandıklar getirtti.

Gördüğü ihtimamdan duygulanan Begüm, yine de bütün bunları nereden bulduğunu merak etmeden duramıyor.

"İnsanlar sizin için verdiler, Huzur."

"İnsanlar mı? Hangi insanlar?" diye şaşırıyor genç kadın. Birden kuşkulanıyor: "Sakın zorla almış olmayasın?"

Berikinin başını önüne eğdiğini görüyor:

"Buralıların desteğine ihtiyacımız varken, gelir gelmez bizden nefret ettirmek mi istiyorsun? Mallarını aldığın insanlara gidip karşılığını ödeyecek ya da aldıklarını geri vereceksin. Al sana altın, hemen git!"

Rajmata dürüstlük ilkelerine bağlı olduğu kadar, krala ve kendine karşı saygısızlık konusunda da ödün vermiyor. Bir yıllık yönetim deneyimi sırasında, en ufak bir samimiyetin iktidarı yıkabileceğini öğrendi. Şimdi onun gözünde en önemli olan şey, sarayda attığı her adıma eşlik eden törensellikten çok, komutan olarak itaat ve saygı görmek.

Değişmenin güç olacağını sanmıştı; tam tersine, kendini özgürleşmiş hissediyor ve hayatının yarısını geçirdiği saray havasının ne denli ağır olduğunu fark edip şaşırıyor. Jai Lal'in yazgısını düşünüp kaygılanmasa, kendini neredeyse hafiflemiş hissedecek. İç burkucu yıkım ve yağma öykülerinin dışında,

Lucknow'daki casusları Raca'yla ilgili en ufak bir bilgi getiremedi.

Yeniden buluşma umudu gün geçtikçe azalıyor.

Endişe yüreğini asıl akşam hava kararırken, onunla birlikte olmaya alıştığı saatte kavrıyor. İstediği kadar mantıklı düşünmeye, binlerce savaşçıdan ve ona güvenen bütün bir halktan sorumlu olduğunu hatırlamaya çalışsın, sevdiği, öğütlerini dinlediği, hayranlığından güç ve kararlılık aldığı erkek olmayınca, sanki mücadeleye devam edemeyecekmiş gibi geliyor.

Allah'tan, hıçkırıklarını daha fazla tutamayınca içindeki fırtınayı anlayabilecek, onu kollarına alıp saçlarını okşayacak, bir çocukmuş gibi teselli edecek Mümtaz var.

"İstediğin kadar ağla, Muhammedi," diye fısıldıyor, eski adını sevgiyle söylerken. "Yarına gözyaşı bırakmamak, hepimizin beklediği cesur ve ışıltılı Hazret Mahal olabilmek için, ağlayabildiğin kadar ağla."

Bölüm 33

Hazret Mahal, Bitoli kalesinden Britanyalılara karşı girişilen saldırıları düzenliyor. Lucknow ve çevresinden kaçmak zorunda kalan savaşçılar gelip bayrağının altında toplanınca, kendi askerleri, müttefiklerinin birlikleri ve Molla Ahmedullah Şah'ın ürkütücü askerlerinin toplamı yüz bine yaklaşıyor. Dağınık birlikler halinde tüm Awadh ülkesine, Ganj'la Himalayaların etekleri arasında kalan Rohilkhand'a ve doğuda Bihar bölgesinin bir bölümüne yayılıyorlar.

Yeni strateji, düşmanla düzenli çarpışmalara girmektense, her yönden taciz ederek iktidarını yerleştirmesini ve yönetimini işler hale getirmesini önlemek.

Rajmata, bu konuda, ayrılmadan önce Jai Lal'in söylediklerini uyguluyor:

"Sakın düzenli İngiliz birlikleriyle savaşa girmeyin," demişti Raca. "Silah ve disiplin bakımından bizden çok üstünler. Bütün hareketlerini gözleyin, nehir üzerindeki limanları açık tutun, haberleşmelerini, erzak nakillerini ve yollarını kesin, kamplarına hiç durmadan ani saldırılar düzenleyin, bir an bile rahat vermeyin."

Her akşam odasında yalnız kalınca, sevgilisinin son gece verdiği madalyonu açıyor. Derin çizgili güzel yüzünü inceliyor, parmağının ucunu kavisli kaşlarında ve dolgun dudaklarında usulca gezdiriyor, bütün benliğiyle ona uzanıyor. Hissediyor... Hayatta olduğunu hissediyor.

***

Ayaklanma altı ay boyunca İngilizlere kan kusturacak.

General Campbell, Genel Vali'ye harekâtın ayrıntılarını anlattığı ilkbahar 1858 tarihli bir raporda asilerle karşılaşmanın güçlüğüne değiniyor:

> "Awadh faal bir isyan halinde; birliklerimiz her harekete geçtiklerinde kelimenin tam anlamıyla asi cesetlerine basarak ilerliyor, ama onlar geçer geçmez direniş yeniden örgütleniyor; haberleşme ve ikmal yollarını kesiyor, kurtardığımız yerleri yeniden ele geçiriyor... Düşman yenildikten sonra da yenilgi öncesindeki kadar güçlü."*

Ordunun papazlarından Peder Alexander Duff, günlüğüne şöyle yazıyor:

> "Bu basit bir askeri ayaklanma değil, uzun zamandan beri için için kabaran ve Hindularla Müslümanları birleştirmeye iten bir isyan. Sipahilerin de ötesinde, geniş kalabalıkların Britanya üstünlüğüne karşı kalkışmaları. Cesur küçük birliklerimizin bu kalabalıkların arasından geçişi, ardında bir karasaban gibi derin bir iz yerine, kabarmış denizde geminin bıraktığı ve hemen kaybolan dümen suyu gibi bir çizgi bırakıyor."*

Üstelik sadece Awadh da değil. Bütün komşu bölgelerde de isyan rüzgârları esiyor. Bihar'daki ayaklanmanın başında, seksen yaşındaki bir talukdar, Kunwar Singh var. Gücü ve kurnazlığıyla "Yaşlı Kaplan" unvanına layık görülen Singh, İngiliz güçlerini haftalarca yenilgiden yenilgiye sürüklüyor ve Azamgar'daki kesin zaferiyle Hint savaşçılarını yüreklendiriyor. Peşinde iki düşman alayı, bin askerinin başında Ganj'ı geçiyor; bir kolunu kaybetmesine, kalçasının delinmesine rağmen Jagdishpur'daki topraklarını geri almayı başarıyor. Sonunda, kan kaybından ölecek, ancak Kunwar Singh adı bütün kuzey Hindistan'da destanlaşacaktır: Yaralanınca kolunu kestiği, kesin zafer için adak olarak Ganj'a attığı ağızdan ağıza yayılıyor.

Çoğu zaman, isyanın önderleri kendi başlarına savaşıyor. Kuzeyde, Mahmutabat Racası'nın desteğiyle Begüm'ün birlikleri, güneyde Kunwar Singh'in damadı Rana[1] Beni Madho'nun yirmi beş bin askeri, kuzeydoğuda da Molla'nın ürkütücü savaşçıları. Ve hemen her yerde, ayaklanmayı diri tutan sayısız talukdar ve raca.

Güçlerin böylesine yayılması, zaten çok büyük bir bölgeye dağılmak zorunda kalan bir düşman karşısında en iyi yöntem. Öte yandan, İngilizler büyük bir harekâta girişir girişmez, isyancılar güçlerini birleştiriyor.

Bu yöntemin ayrıntıları kraliyet iktidarının merkezinde, yani Begüm'ün karargâhında belirlendikten sonra, her on kilometrede bir değişen habercilerle, ilgili komutanlara iletiliyor.

Hintliler hatların kesik olmadığı ender zamanlarda Britanya denetiminde bulunan telgraftan yararlanamadıkları için, eski harkara yöntemini canlandırıyorlar: Okunmaması için süte batırılmış bir kalemle yazılan pusula bir kaz tüyü parçasına sokuluyor, sonra tüyün iki ucu kapatılıyor. İlk ulak ağzında sakladığı tüyü bir sonraki haberciye devrediyor, böylelikle pusula bir günde yüz elli kilometre öteye ulaştırılabiliyor.

Lucknow'un geri alınma planı da bu yöntemle, büyük bir gizlilik içinde hazırlanıyor. Taşrayı denetlemek yeterli değil, iktidarın merkezi ve sembolü başkentin fethedilmesi ve hükümdarın tahtına oturtulması gerek.

Ne var ki başarılı olmak için de birleşmek, öncesinde de İngilizlerin tarafına geçen talukdarları cezalandırarak, onları örnek almak isteyecekleri uyarmak şart. Yeni Lucknow Yüksek Komiseri Robert Montgomery, Lord Canning'den çok daha zekice davranarak teslim olan herkesin bağışlanacağını, malını ve toprağını geri alacağını ilan etti.

Hazret Mahal daha fazla beklemeden hainlere saldırmaya karar veriyor.

---

1 Nepal'de ve bazen de komşu Bihar'da Raca.

Mayısta, uzunca bir süre ikili oynayan ve General Campbell saldırıya geçtiğinde Lucknow'u terk ederek ihanetinin doruğuna çıkan Raca Man Singh'e karşı tedip harekâtını başlatıyor.

On alayın başına geçiyor, peşinde kendine sadık talukdar birlikleri, Raca'nın sığındığı Şahganj önlerine varıyor. Hiç zaman yitirmeden kaleyi kuşatıyor ve birliklerini bütün yolları kesecek, garnizona gelecek erzak ve cephane takviyesini önleyecek şekilde yerleştiriyor.

Kendi ayağıyla tuzağa giren Man Singh, müttefiklerine umutsuz bir haber gönderiyor:

> "Bütün zemindar, talukdar ve asilere toplanıp bana saldırmalarını emretti. Otuz bin kişi kadar var. Küçük ya da büyük, Begüm'ün müttefikleri olmakla övünüyorlar. Bir zamanlar yanımda olanlar bile karşıma geçti."*

İmdat çağrısı duyulmayacak. İngilizler her yönden gelen asi tacizlerini püskürtmekten başka bir şeyle uğraşamıyor.

Rajmata'nın kanıtlamak istediği tam da bu: İngilizler müttefiklerini koruyacak durumda değil, onların tarafına geçmek çılgınlık olur! Man Singh'in topraklarına el konulduğunu ve ona karşı savaşan talukdarlara dağıtılacağını ilan ediyor, askerlerini yüreklendirdikten sonra, gelecek harekâtları kararlaştırmak üzere Bitoli'ye dönüyor.

Adamlarıyla kalesine sığınan Man Singh, direnmeyi sürdürüyor.

Bir buçuk ay geçip, İngiliz yardımı nihayet eriştiği zaman, asiler her zamanki yöntemlerini uygulayarak çekilse de, bu sefer vaat ya da itirazlara kulak asmayıp, katı davranmaya devam eden Begüm'ün gösterdiği öteki hainlere dönüyorlar.

Hazret Mahal, bir taraftan askeri harekâtı komuta ederken, diğer yandan da ülkeyi yönetiyor: Düzenin korunması, adaletin dağıtılması, vergilerin tahsil edilmesi gerek. Eski tah-

sildarlar köylere gitmeye pek cesaret edemese de, istilacının keyfi uygulamalarından bıkan köylü, Rajmata'nın gönderdiği memurları iyi karşılıyor.

Hanedanın saygınlığı ve kendi konumu öylesine yüksek ki, iktidar merkezinden kovulmuş da olsa, Hazret Mahal herkesten saygı ve itaat görüyor.

***

10 Mayıs 1858 tarihi, asiler için çok büyük bir gün: Meerut garnizonundaki sipahilerin ayaklanarak Delhi'yi kurtarmak için yola çıkıp, başlattıkları isyanın birinci yıldönümü.

Bitoli'de, Rajmata bugünü kutlamaya kararlı. Elde değerli taşlarla süslenmiş hilat kalmadığı için, küçük kral, en yiğitlere, işli kaşmir şallar veriyor; bunlardan birisi de Orta Hindistan'daki başarıları için Prens Firuz Şah'a gönderiliyor. Rajmata bu armağanlarla, en azından sembolik olarak, oğlunun iktidarda olduğunu bir kez daha kanıtlıyor.

Birjis Kadar, Lucknow'dan kaçtıkları günden beri giderek daha içine kapanmaya başladı. Yaşıtı olmadan, sadece savaştan bahseden yetişkinlerin arasında geçirdiği sürgün hayatına pek dayanamıyor. Hazret Mahal, çocukken ne kadar neşeli olduğunu hatırlasa da, artık güldüğünü hiç duymuyor ve konuşturmaya çalıştığı her seferinde hep aynı cevabı alıyor: "Teşekkür ederim, çok iyiyim, Amma Huzur." Oğlunun kendinden uzaklaştığı, annesi değil, ötekiler gibi onu kraliçe olarak gördüğü duygusu içini yaralıyor, bundan bizzat sorumlu olduğunu da biliyor. Güvenini yeniden kazanmak için onu daha çok dinlemeli, kaygılarından söz etmeli, fikir vermeli; kısacası, bir oğlanın annesinden beklediklerini sunmalı. İyi ama zamanı nereden bulmalı? Bütün vaktini özgürlük savaşı alıyor. Üstelik oğlu için savaşıyor ya!

Birjis Kadar'ı Mümtaz'a emanet etti, sevgi ve ihtimam dolu arkadaşının onunla en az kendi gibi ilgileneceğinden emin.

Sevgiye aç çocuk, genç kadına hemen bağlanıveriyor. Mümtaz günler boyunca yanında kalıp onu sakinleştiriyor,

sonunda "Amma Mümtaz"[2] adını hak edecek kadar sevgi gösteriyor.

Hazret Mahal bu hitabı ilk duyduğunda, yüreği sıkışıyor. "Amma Mümtaz." Oysa oğlu ona saray kurallarında belirtildiği gibi, sadece "Amma Huzur"[3] diyor... Sonra hemen toparlanıyor. Böyle olmasını istememiş miydi? Kendi veremediğini Mümtaz'da bulmasını arzu etmemiş miydi?

Kendi veremediği? Doğru mu bu?

... *İyi ama oğlundan esirgediğin zamanı sevgiline vermedin mi?* diye fısıldıyor içindeki ses.

Önünde askerler resmi geçit yaparken, Hazret Mahal birden birkaç ay öncesini hatırlıyor; Çavlahi Sarayı'nın taht odasında, Birjis Kadar ile birlikte; yanlarında da en değerli sipahilerini takdim eden Jai Lal.

O anı gözünün önüne getirince bütün vücudu kasılıyor, onun için öylesine kaygılanıyor ki, başka bir şey düşünmekte zorlanıyor. Gerçekten de birkaç gün önce gelen bir haberci, Raca'nın Lucknow Savaşı'nın son günü olan 22 Mart'ta tıtsak edildiğini ve mahkemesinin başladığını bildirdi.

İngilizler işleri kuralına göre yapmakta kararlı, en azından görünürde, çünkü kanıt deyince... Tanık olarak öteki tutsakları, bağışlanmaları için bütün suçları, özellikle de bütün gücüyle karşı çıktığı ve yokluğundan yararlanılarak gerçekleştirilen kadın ve çocuk katliamlarını Raca'ya yüklemekten çekinmeyecek eski hizmetkârlarını ya da yoldaşlarını çıkarıyorlar!

Onu nasıl kurtarmalı? Hazret Mahal saatler boyunca çeşitli imkânları Mahmutabat Racası'yla tartışıyor. Sonunda, onlar bütün güçlerini toplayıp Lucknow üzerine saldırıya geçtikleri anda Raca'nın kaçmasını sağlayacak birini bulmakta karar kılıyorlar.

---

2 Anne Mümtaz.

3 Muhterem anne.

Saldırı başlangıçta haziran ayının ikinci haftası için kararlaştırılmışken, her geçen günün Raca'yı ölüme daha da yaklaştırdığını söyleyen Begüm'ün ısrarıyla, harekât daha erkene alınıyor.

Raca'nın sağ olduğunu bildiğine göre, yalnız kalır kalmaz sevdiği adamla temasa geçmeye çalışıyor. Bilgelerin ustalaştığı eski bir beceriye göre, zaman ve mesafe zihin gücünün kolaylıkla aşabileceği birer hayaldir. Hazret Mahal bütün gücünü toplayarak, birlikte geçirdikleri mutlu anları, gençliklerini anlattıkları, yakında özgürlüğüne kavuşacak ülkeleri için tasarılarını paylaştıkları uzun saatleri anarak sevgilisine kuvvet ve umut iletmeye yoğunlaşıyor.

Her gün Jai Lal'in yaptıklarına bakarak, tek bir kişinin işinin önemini anlıyor. Kadın ya da erkek, bir insan eğer basiretli bir görüşe ve katıksız bir iradeye sahipse, yollarını ve cesaretlerini yitirmiş kitleleri yöneterek tarihin akışını değiştirebilir. Anladığı temel bir gerçek daha var: Halkın o kişide kendinin farkında olmadan aradığı şeyi görmesi gerek: Gerçek önder emirler veren değil, derin bir isteğini dışa vuran, bu isteğini biçimlendirmeyi, somutlaştırmayı bilen kişidir ve bunun için de halka çok yakın olması gerekir.

Jai Lal halka yakındı, kendi de öyle. Basit fanilerin tepkilerini anlayamayacak kadar gerçekten uzaklaşmış saray soylularının ve seçkinlerin tersine, her ikisi mütevazı bir çevreden geliyor.

... *Jai Lal, sevgilim...*

Onu kurtarmak için her şeyi yapacak.

***

Bir süreden beri, General Hugh Rose, Orta Hindistan'ı yeniden ele geçirmeye çalışıyor. Eski Beyrut Başkonsolosu olan bu kişi, başlangıçta kuşkuyla karşılanmasına rağmen, sevilen bir komutan olduğunu gösteriyor; her an en ön saflarda bulunmasıyla askerin saygısını kazanıyor.

Mart 1858'de, Lucknow düşerken, Sir Hugh Rose, Jhansi kuşatmasına başlıyordu.

Kayalık bir tepenin üzerine kurulu ve yüksek duvarlarla çevrili bu etkileyici kale, herkes tarafından bir "güzellik ve cesaret harikası" olarak adlandırılan Jhansi Kraliçesi Lakşmi Bai komutasında on bin kişi tarafından savunuluyor.

Rose, birkaç günlük bir kuşatmadan sonra saldırıya geçip kaleyi ateşe verdi. Tuzağa düşen kraliçe erkek kıyafetine bürünüp birkaç adamıyla kurtulmayı başarırken, Britanya ordusu savunmasız kalan kaleyi fethetti.

Delhi, Lucknow, Kanpur ve ardından da Jhansi gibi büyük kentler yeniden İngiliz eline geçmiş olsa da, Britanya raporlarının "isyanın ruhu" olarak adlandırdıkları Begüm Hazret Mahal'in verdiği cesaretle ülkenin hemen her yerinde çarpışmalar çıkıyor.

Asiler özellikle Hindistan'ın kuzeyinde ve ortasında faal. Yine de birçok talukdar bekliyor, dengenin kimin lehine bozulacağını görmek istiyor; zaten Londra'nın yeni takviyeler göndereceği de söyleniyor.

Bu hesaplar karşısında Begüm bir ferman yayımlayarak, istilacıların tarafında yer alanların halktan ve askerlerden hiçbir merhamet görmeyeceğini ilan ediyor.

Alay eder gibi, "Nasıl hâlâ İngilizlerin vaatlerine inanacak kadar saf olabilirsiniz?" diye soruyor. "İntikamlarını alacaklarından hiç kuşkunuz olmasın."

Lucknow'dan kaçtığı günden beri çok değişti. Her yolu deneyerek mutlaka galip gelmeye kararlı bir komutan olarak sertleşti ve şantajdan yararlanmayı öğrendi. Artık sadece hanedanı yeniden iktidara getirmek için değil, kendinin ve oğlunun hayatı için de boğuşuyor.

***

Lucknow'da, Yüksek Komiser Sir Robert Montgomery, aralarında mali işler danışmanı Martin Gubbins gibi bölgede

geniş tecrübe sahibi olmuş bazı kişilerin de bulunduğu başlıca yardımcılarını topluyor.

"Böyle devam edemez, bazılarında hâlâ canice yangınlar çıksa da, başlıca kentler elimizde, ama ülkenin geri kalanında hiç sonuç alamıyoruz. Ordularımız, ölüm tümüyle önemsizmiş gibi savaşan bu binlerce insan karşısında bir şey yapamıyor."

"Gelecek hayatta, bu sefil yaşamlarında mahrum kaldıkları tüm mutluluklara ulaşacaklarına inandıkları için, çok daha cesur oluyorlar," diyor bir subay.

On yılı aşkın bir zamandır Hindistan'da görev yapan bir başkası soruyor: "İdam sehpasının ya da infaz mangasının karşısında kılları kıpırdamayan bu adamların topun namlusuna bağlandıkları zaman tam anlamıyla yıkıldıklarına dikkat etmediniz mi?"

"Korkunç bir manzara olduğunu kabul etmek gerek. O genç insanların binlerce kanlı et parçasına bölündüğünü görmek..."

"Bu yöntemi giderek daha sık kullanmamızın nedenini vahşet ya da intikam arzusu olarak almayın," diyor bir albay, "en etkili çare, bu."

"Nasıl yani? Bir ölü, bir ölüdür!"

"Bu ülkede değil! Törenle gömülmedikçe ya da yakılmadıkça, gelecekte hayat yok! Bu da hem Hindular hem de Müslümanlar için ölümden bin beter. O kadar ki, bazı tutsaklar kurşuna dizileceklerine söz verirsek, konuşmaya bile razı!"

Atılan kahkahalar, Yüksek Komiser'in kaşlarını çatmasıyla hemen kesiliveriyor.

"Biraz edep, beyler!"

Sonra Gubbins'e dönüyor:

"Yanlış anlamadıysam, Raca Man Singh'ten bir haber aldınız?"

"Evet, Sir. Bildiğiniz gibi, isyandan önce dostumuzdu. Arada yanlışları olduysa da, o günden beri kendini affettirmek için

elinden geleni yapıyor. Bana gönderdiği habere göre, tutumumuz yanlış ve önerimizin talukdarlar tarafından kabul edilmemesinin nedeni, hevesli olmamaları değil. Ancak halkın öfkesi ve Begüm'ün tehditleri yüzünden bizimle buluşmaları ya da resmen ittifak ilan etmeleri imkânsız. Bizden istedikleri, bize katılmaları halinde bağışlanacaklarını, topraklarına ve mallarına el konulmayacağını doğrulayacak ya gizli bir aracı ya da önceden belirlenmiş bir işaret. Man Singh, o zaman talukdarlardan çoğunun yanımıza geçeceklerini göreceğimizden emin.

"Laf bunlar! O sahtekârları iyi biliriz! İkili oynarlar ve işlerin nasıl gelişeceğini görmek isterler," diye itiraz ediyor bir subay.

"Kuşkusuz," diye doğruluyor onu Sir Robert. "Ama işler pek yakında lehimize dönecek gibi. Size bir müjde vermek istiyorum: Nepal başveziri ve kralı uzaklaştırdıktan sonra fiilen hükümdar olan Mihrace Jang Bahadır da artık bizim yanımızda savaşacak. Emrimize binlerce Gurka gönderiyor. Karşılığında Awadh'ın kuzeyinde, ülkesine komşu bölgeleri vermeyi vaat ettik... Onun yardımıyla alacağımız toprakları."

"Harika! O Gurkalarla bizim Sihler arasında, hangisi daha vahşi, göreceğiz! Asiler ikisinden vebadan korkar gibi korkacak, bu destek umutlarını tüketecek."

Hindistan'da hiçbir şey uzun zaman gizli kalmaz. Rajmata'nın casusları, Jang Bahadır ile İngilizler arasındaki pazarlıklardan haberdar olup ona bildirmekte gecikmiyorlar.

Annesinin isteği üzerine, Birjis Kadar mihraceye bir mektup gönderiyor. Kuşkulu bir dayanışma çağrısı yapmak yerine, ülkedeki durumu anlatıyor ve savaşın o sırada Hintlilerin lehine geliştiğini belirtiyor.

"Hiçbir yerde tutunamayan bu İngilizler, size nasıl toprak verecek? Ülkeye egemen olan biziz ve ittifakınız için size, bir karışına bile sahip olmamalarına rağmen vaat ettiklerinin iki katı toprak öneriyoruz!"

Mektup bir ulağa emanet ediliyor. Yolda düşmanın eline mi geçti? Her ne olduysa, Birjis Kadar asla cevap alamayacak.

Buna rağmen, mayıs ayının sonunda, muson yağmurlarının habercisi cehennem sıcağı Avrupalıları ezerken, Begüm ve müttefikleri, başkentin yirmi kilometre yakınına kadar bütün Awadh'a hâkim.

Bölüm 34

Başkentin yirmi beş kilometre uzağında, bir yıl önce sipahilerin ünlü Chinhut zaferiyle Britanya birliklerini bozguna uğrattıkları Nawabganj'da on altı bin savaşçı toplandı.

Üç taraftan birden saldırarak Lucknow'u yeniden ele geçirmeyi amaçlıyorlar. Begüm, birliklerinden büyük çoğunluğunu göndermekle birlikte, bu kez savaşa bizzat katılmıyor. Mahmutabat Racası'nın ve bütün komutanların ısrarıyla, Bitoli'de kalmaya razı oldu: Boğuşma amansız olacak, Rajmata'nın istilacıya karşı direnen ve meşruiyeti tartışılmayan tek kraliyet hanedanın temsilcileri olarak kendinin ve oğlunun hayatını tehlikeye atmaya hakkı olmamalı. Molla Ahmedullah Şah bile, adamlarının baskısı sonucunda Begüm'e yaklaşmak zorunda kaldı. Hazret Mahal'in başına bir şey gelse, şimdiden çeşitli çekişmelerin arasında kalan ayaklanma parçalanacak.

Genç kadın mantıklı ısrarlarını kabullendiyse de, birliklerin gitmesinden sonra kendini kalenin içinde amaçsızca gider gelir buluyor, endişelerin kemirdiği zihnini toparlayamıyor. Neden geri adım attı ki? Sanki en önemli anda birliklerini yüzüstü bırakmış gibi geliyor ona... Jai Lal'i terk etmiş gibi.

Kurmayları Lucknow'a girer girmez ilk işlerinin gidip Raca'yı kurtarmak olacağına söz verdi; oysa Hazret Mahal söylenenlere inanmayacak kadar tanıyor her birinin çıkarlarını, kıskançlıklarını. Üstelik kentin merkezinde bulunan zindana kadar gitmek de kolay olmayacak.

Bu nedenle alaylarından birinin komutanını, kraliçeye mutlak bir hayranlıkla bağlı genç bir subayı gizlice yanına getirtti.

"Sana özel bir görev vereceğim," dedi genç adama. "Lucknow'a yaklaşırken savaş alanlarının çevresinden dolanacak ve yanına en iyi adamlarını alarak zindana ulaşmaya çalışacaksın. Oraya varınca, Amir Han adlı bir subayı arayacak -bizdendir- ve ona, arkadaşlarının yanında Yüksek Komiser Sir Robert Montgomery'nin bizzat imzaladığı nakil emrini vereceksin."

Gülümseyerek ekliyor: "Sahtecilik bu ülkede çok ilerledi. Sakın oyalanma, ancak mecbur kalırsan savaş ve Raca'yı doğruca Bitoli'ye getir."

"Ya kabul etmez, savaşa katılmak isterse?"

"O zaman ona dersin ki... Rajmata'nın hasta olduğunu, onu görmek istediğini söylersin... Evet, yalan söylemeni istiyorum, davamız için gerekli. Aylarca zindanda kaldıktan sonra, Raca'nın dövüşecek durumda olacağını sanmam. Yitirmek için kurtarmıyoruz onu, ordunun Raca'ya ihtiyacı var, savaş daha kazanılmadı."

Lucknow saldırısı 2 Haziran sabahı başlayacak.

General Hope Grant, bütün Awadh ülkesinde asi kovalayarak geçirdiği haftaların ardından hak edilmiş bir dinlenme için başkente döndü. Raca Beni Madho'nun Kanpur-Lucknow yolunu tehdit ettiğini, birçok ileri karakolu yıkıp, konvoylara saldırdığını haber alınca, tatiline son vermek zorunda olduğunu görüyor. On gün boyunca bölgeyi tarayıp Raca'yı arayacak; ama beriki sanki buhar olup göğe çekildi.

Nawabganj'da toplanmış çok önemli bir asi gücünün Lucknow'a saldırmaya hazırlandığını bu harekât sırasında öğreniyor.

Yoksa Beni Madho onu başkentten çıkarmak için Kanpur-Lucknow yoluna saldırmış olabilir mi? Eğer öyleyse, İngilizlerin tepki yeteneğini küçümsemiş olmalı. Grant hiç zaman kaybetmeden bin kadar Sih ve bir ağır top bataryası takviye-

si alarak birliğini güçlendiriyor, yardıma çağırdığı Kapurtala mihracesi de hemen askerleriyle geliyor. Birlikte Nawabganj üzerine yürüyor, Raca'yla adamlarının bağlantısını kesip kenti kuşatıyorlar. Tuzağa düşen ve komutanının yokluğunda şaşıran Hint ordusu hareketsiz kalıyor.

Britanya kuvvetleri, 12 Haziran şafak zamanı saldırıyı başlatıyor. Hintliler düşmanlarını hayran bırakan bir cesaretle direniyorlar. Karşı saldırıları o denli güçlü ki, İngilizler püskürtmekte büyük zorluk çekiyorlar. İslam'ın yeşil sancağı ve Hinduların beyaz bayrağı altında toplanan sipahiler, orakla biçilir gibi dalga dalga devriliyor.

General Grant, gördüklerinin etkisi altında kalıp şunları yazacaktır: "Sayısız savaş, kazanmaya ya da ölmeye kararlı çok yiğit gördüm, ama hiçbir seferinde bu insanlarınki kadar kahramanca bir davranışa tanık olmadım."*

Bu çarpışma, Lucknow'u kurtarmak için son girişim olacak, asiler bu çapta bir harekât başlatmak için gerekli sayıda askeri bir daha toplayamayacak.

Bitoli'de, Hazret Mahal yıkılıyor. Başkentin düşmesinden beri yaşadıkları ilk ciddi yenilgi herkesin cesaretini etkiledi. Üstelik Begüm, bu yenilgide bir de kişisel bir felaket görüyor: Jai Lal'i kurtaramadı.

... Komutanları neden dinledim? Herhangi bir kılığa girip, yanımda birkaç sadık adamımla oraya bizzat gitseydim, zindana varmanın yolunu mutlaka bulurdum. Orada da, hem adamımızın hem de mektubun yardımıyla onu çıkarmayı başarırdım...

Pişmanlık içini kemiriyor, içindeki sesi dinlemesi gerekirken berikilerin etkisinde kaldı: Bizzat gidip sevgilisini kurtarmalıydı. Şimdi çok daha büyük bir tehlikede değil mi? Bu çatışmada İngilizler de çok adam yitirdi, şimdi intikam alırlar mı?

Durmadan bastırdığı kuşku, sinsi sinsi canlanıveriyor: Sevdiği erkeği bir daha görebilecek mi?

Mahmutabat Racası'na açılması imkânsız. Jai Lal'in Begüm'ün gözünde ayrı bir yeri olduğunu çok zamandan beri anlamış olsa da, Raca ondan sadece sadık bir dost olarak söz ediyor. Ona salt bunca ölüden duyduğu üzüntüyü anlatacak. Binlerce genci ölüme göndermeye hakkı var mıydı? Böylesi bir katliamı hangi dava haklı gösterebilir?

"Savaş bu, Huzur!" diye usulca azarlıyor Mahmutabat genç kadını. "Her zaman bozgunlar, ölüler olacak! Bir savaşın haklı olup olmamasına gelince, bunu uzun uzun tartışabiliriz. Bazıları için hiçbir haklılığı yok, çünkü hiçbir şey hayat kadar değerli olamaz. Benim ya da subay olsun, köylü olsun, adamlarımızın çoğu için, amaç savaşı bütünüyle haklı kılar: Yabancı bir güçten kurtulmak, özgürlüğümüzü ve onurumuzu yeniden bulmak istiyoruz."

"Benim gibi, siz de özgürlükten, bağımsızlıktan bahsediyorsunuz... Gerçekteyse, Hintliler tarihin karanlıklarından beri yabancı güçlere baş eğdiler; bunların en sonuncusu bu topraklarda üç yüzyıldan daha uzun süre hüküm süren Mugaller!"

"Doğru, ama Acem, Arap ya da Mugal istilacılar her seferinde bu halkın içinde eridi, hatta Hintlileşti. Britanyalıların tersine, halka karıştılar, Hindistan'ı kendi ülkeleri bildiler ve bu yüzden güçlendirmek için durmadan uğraştılar. Hint sanat ve sanatkârlığını daha önce hiç ulaşılmamış zirvelere taşıyan Mugal imparatorları ülkeyi de Avrupa'nın çok daha üstünde bir refaha götürdü. Oysa İngiliz egemenliği yıkıcı... Doğmakta olan sanayilerini beslemek için kaynaklarımızı ihraç ederek ve bunun karşılığında da niteliksiz mallarını bize dayatarak dokumacılarımızın, doğramacılarımızın, demircilerimizi, dericilerimizi, işlemecilerimizi sefalete mahkûm ettiler..."

Begüm'ün salonunda yan yana oturmuş -Lucknow Sarayı'nda böylesi bir davranışı akıllarından bile geçiremezlerdi- iki eski arkadaş gibi konuşuyorlar. Jai Lal'in onu emanet ettiği adamın değerini giderek daha iyi anlıyor. Otuz beş yaşında olmasına rağmen, bir bilgenin olgunluğuna ve basiretine sahip;

genç kadını destekliyor ve bütün kararlarında düşüncesini söylüyor. Raca da Rajmata'nın cesaretine hayran, bedeli ne olursa olsun, yalana ve adaletsizliğe sapmamasını beğeniyle izliyor.

Onun için bedenlerinin parçalanmasına razı olacak savaşçılar üzerindeki hâkimiyeti de buradan geliyor, diye düşünüyor. *Dini hiç onun gibi kullanmasa da, en az Molla kadar sadakat görüyor.*

Molla bir süreden beri zaferden zafere koşuyor. 3 Mart günü, Lucknow'la Delhi yolunun ortasında, önemli bir İngiliz garnizon merkezi olan Şahcihanpur'u ele geçirdi. Bir hafta sonra Campbell'ın birlikleri tarafından kovulunca, İngilizlerin savaşmak için daha kuzeye gitmelerinden yararlanarak kenti yeniden fethedip, varlıklı sakinlerini birlikleri için gerekli parayı vergi olarak ödemeye zorluyor.

Onu gülünç duruma düşüren bu adamın alay konusu olduğu için küplere binen Sir Colin, aceleyle geri dönüyor. Çarpışmalar 14 ile 19 Mayıs arasında yoğunlaşıyor. Her yönden savaşçı, Molla'nın yardımına koşuyor, bunlar arasında alaylarının başında gelen Begüm'le Prens Firuz da var. Bağışlanacağı umuduyla her an İngilizlerin tarafına geçeceğinden kuşkulandığı eski efendisini izlemek için sonunda onun yanına dönen danışmanı Azimullah'ın ısrarıyla, Nana Sahip bile birkaç adam göndermeye razı oldu.

Böylesi geniş yardım alan Molla, gece karanlığından yararlanarak müritlerinden çoğuyla birlikte kaçmayı başarıyor; kısa süre önce kovulduğu Awadh'a muzaffer bir komutan gibi dönüyor.

Bu iblisi nasıl ehlileştirmeli? İngilizler silahların başaramadığını ihanetle deneyecektir.

Ahmedullah Şah, adamlarının sayısını artırmak zorunda. Bu arada Awadh ile Rohilkhand arasında küçük bir devlet olan Powayan Racası'nın asilere katılmayı düşündüğünü haber alıyor. Hiç beklemeden ona bir pusula gönderiyor; ancak Raca, Molla'yla baş başa görüşmek istiyor.

Ahmedullah Şah küçük bir maiyetle, filinin sırtında Powayan'a vardığı zaman, kentin kapalı kapılarının askerlerce korunduğunu görüp şaşırıyor. Surların tepesinden, Raca ve kardeşi onlara bakıyor.

Ahmedullah Şah tehlike kokusu almasına rağmen vazgeçmiyor, Raca'yla konuşmaya girişiyor. Berikinin kardeşinin ortadan kaybolduğunu, bir mazgalın gerisinden ona nişan aldığını fark etmiyor. Konuşma uzuyor, Raca'nın kapıları açmaya hiç de niyetli olmadığı anlaşılıyor. Kandırıldığı için öfkelenen Molla, filin sürücüsüne parmaklıkları zorlamasını işaret edince, Raca'nın kardeşi tetiğe çöküp Ahmedullah Şah'ı oracıkta öldürüyor.

Hazırlanan tuzak kusursuzca çalışıyor.

İki kardeş, Molla'nın vücudundan ayırdıkları başını bir beze sarıyor; Şahcihanpur'a kadar yirmi kilometreyi dörtnala aşarak, akşam yemeği sırasında subay yemekhanesine varıyor ve gösterişli bir hareketle kesik başı İngilizlerin ayaklarının dibine fırlatıyorlar.

İhanetlerinin bedeli olarak elli bin rupilik ödülle dönecekler ama aynı zamanda da, dostlarının olduğu kadar, düşmanlarının da nefretini kazanacaklar.

Ertesi sabah, Mammoo, hanımının huzuruna çıkıyor. Keyfi yerinde: Kişisel düşmanı Raca Jai Lal'in zindanda olması yetmiyormuş gibi, Begüm'ün en tehlikeli rakibi de öldü.

Muzaffer bir sesle, "Huzur, bir müjdem var!" diyor. "Durmadan başınıza dert olan adam sonunda öldü."

"Kim? Hope Grant? Colin Campbell?" diye soruyor genç kadın, gözleri umut saçarak.

"Hayır, Ahmedullah Şah!"

"Molla?" Hazret Mahal irkiliyor. "İyi ama, müttefikimizdi o! Buna nasıl sevinirsin? Çıldırdın mı?"

"Evet ama, durmadan size karşı..."

"Anlaşılan hiçbir zaman gerçeği göremeyeceksin! Haydi, beni yalnız bırak!"

Yalnız kalınca, uzun bir süre gözlerini boşluğa dikerek hareketsiz duruyor... Molla öldü demek? En umutsuz durumlardan bile kılına halel gelmeden sıyrılmayı başaran, bu nedenle "Allah'ın sakındığı" unvanını alan Ahmedullah Şah... inanmakta güçlük çekiyor.

Begüm için tehlikeli olduğu kuşkusuz, ama olağanüstü bir önderdi!

Kuran'da sözü edilen eşitlik üzerine kurulacak özgür bir toplumda daha fazla horlanmayacaklarını vaat ederek, özellikle yoksulların desteğini almıştı. Müminleri namaza çağırması için Peygamber'in kara derili bir kölesini görevlendirdiğini, böylelikle topluma ya da ırka dayalı her türlü ayrımcılığı reddettiğini hatırlatıyordu. Müritleri onu Hz. Muhammed'in ete kemiğe bürünmüş bir hali olarak sayardı.

Onun gibi birkaç kişi daha olsa, iktidarı yitirirdim belki, ama savaşı kesin olarak kazanırdık.

Yoksa savaşı kaybedeceğini mi düşünüyor? Hemen toparlanıyor:

Molla'nın ölümünün acı bir darbe olacağına kuşku yok, ama o olmasa da kazanacağız!

Ahmedullah Şah değerli bir müttefik olsa da, Begüm onun muzaffer olmasını gerçekten istiyor muydu? Yabancılara karşı, ülkenin bağımsızlığı için bir zafer, tamam, ama... nasıl bir toplum için? Molla iktidarı ele geçirmeyi başarmış olsa, o iktidar Britanyalılarınkinden daha mı kabul edilir olacaktı? Onlara karşı, en azından isyan edilebilir; oysa temsil ettiğini iddia ettiği Tanrı'nın kelamına karşı ayaklanılabilir mi? Bir kez kazanmaya görsün, Hindistan'da yüzyıllardan beri görülen hoşgörü yerine, İslam'ın katı bir uygulamasını dayatmayacak mıydı?

Belki de Mammoo haklı...

Öte yandan, birkaç gün sonra gelen Jhansi kraliçesinin ölüm haberi, Rajmata'yı derinden etkiliyor. Neredeyse aynı

yaştaydılar, her ikisi güçlü kişilikli ve kararlı, cesarette kardeş gibiydiler; biri Hindu, diğeri Müslüman, her ikisi de halklarının başına geçmiş, bağımsızlık için savaşıyordu.

Lakşmi Bai, Molla'dan üç gün sonra, 18 Mart günü, Gwalior'un birkaç kilometre ötesindeki Kotaki-Saray Savaşı'nda ölmüştü.

Rajmata'ya haberi getiren ulak, ona bir de Rani'nin ölümünden bir gün önce kaleme aldığı, son zaferlerini anlattığı ve buram buram iyimserlik kokan mektubunu da veriyor:

Sevgili Begüm,

Size Gwalior'u aldığımızı bildirebildiğim için çok mutluyum! Nana Sahip saklanmaya devam ettiği için burada değildi. Yeğeni Rao Sahip tarafından temsil edildiği gibi, Tantia Tope'un orduları da bizimleydi. Dört bin atlı ve yedi bin piyadeyle kalenin önüne geldik. Şafak sökerken, Gwalior mihracesi sekiz bin adamıyla üzerimize yürüdü, ama şahsi korumalarının dışında bütün ordusu bizim tarafımıza geçince çok bozuldu!

Ertesi gün Gwalior, bütün hazinesi ve cephaneliğiyle elimize düştü. Tantia, Maratha beylerini de davet edeceği görkemli kutlamalar hazırlamak istedi. Eski birliğin prensliklerini tarafına çekmek ve Nana Sahip'i Peşva olarak kabul ettirmek istiyor. Ama İndore ve Gwalior gibi büyük mihraceler Britanyalıların müttefiki olarak kalmayı ve sayısız küçük racayı etkilemeyi sürdürüyor. Yine de şölen sırasında Nana Sahip Peşva, yeğeni Rao Peşva yardımcısı, Tantia Tope de başvezir ilan edildi.

Orada yapacak hiçbir şeyim olmadığı için, civardaki küçük bir sarayın sükûnetine çekilerek size bu mektubu yazıyorum. Artık kazanacağımızdan eminim. Siz Lucknow'unuzu, ben de Jhansi'mi bulacağız. Güveniyorum, çünkü halk bizim yanımızda. Bütün bir halkın hakkından gelen bir istilacı, hiç görülmüş bir şey midir? Zaman alacak, ama sonunda galip geleceğiz.

Ne olursa olsun, direnmek gerek!
Dostunuz,
Lakşmi, Jhansi Ranisi.

Daha sonraki gelişmeleri yaşlı gözlerle anlatan, yine aynı ulaktır:

"Biz onları uzakta sanırken, İngilizler 18 Temmuz'da gelip, yıldırım gibi vurdu. Tantia Tope ve askerleri günlerdir şölen yapıyordu, hiçbir şeyin farkına varamadılar. Durumu ilk anlayan Rani oldu. Süvari üniforması giyerek, birliklerinin başında, İngiliz ilerlemesini durdurmaya çalıştı. Boşuna. Bir kadına ateş ettiğini bilmeyen, hele karşısındakinin Jhansi'nin efsanevi kahramanı olacağı aklına bile gelmeyen bir asker tarafından vuruldu! Kimliği, üzerinden asla ayırmadığı ve üniformasıyla tuhaf bir tezat oluşturan görkemli inci dizisi sayesinde anlaşıldı.

İçki alemlerinin ortasında yakalanan Tantia Tope ve adamları hiç tutunamayınca, General Rose da Gwalior kalesini yeniden ele geçirip mihraceye teslim etti."

Rani'nin mektubu, Hazret Mahal'in ellerinde titriyor. Genç kadın son satırları buğulu gözlerle bir daha okuyor:

"Ne olursa olsun, direnmek gerek."

... Sanki öbür dünyadan seslenir gibi... Halk bizimle, mücadeleye devam etmek gerek.

***

Britanya orduları Orta Hindistan'da da ilerliyor. Sir Hugh Rose, ayaklanmanın Maratha topraklarına sıçraması halinde, ülkenin batısının da asilere katılacağını biliyor. Jhansi ve Gwalior'un yeniden alınması önemliydi tabii, ama artık meydan okumayı sürdüren Tantia Tope ve Prens Firuz Şah'ın işlerinin bitirilmesi gerek.

Britanya'nın en büyük talihi, Orta Hindistan'daki en büyük iki devlet olan Bhopal ve Haydarabat'ın sadık kalmakla yetinmeyip, seçkin birlikler göndermesi.

General Rose'un birlikleri, on iki bin adamıyla Gwalior'dan kaçan Tantia Tope'nin yolunu kesiyor. Beriki kurtulmayı başarıp düşman kafilelerini taciz etmeyi sürdürüyor. Çadırsız ve erzaksız hareket ettiği için İngilizler karşısında hız üstünlüğü

var; ihtiyacı olan her şeyi, davayı bütünüyle destekleyen halktan alıyor.

Hazret Mahal ise daha kuzeye, Gagara Nehri'nin ötesindeki Baundi ormanına çekiliyor. Oradan, bütün bölgeye hâkim olacak. Çevresinde, dostu Mahmutabat Racası ve sadakati sürdüren birkaç raca ve talukdar var.

Rajmata, İngiliz birliklerine ve firari sayısı arttıkça daha da acımasız davrandığı hain talukdarlara karşı saldırıları yeni üssünden yönetiyor. Gerçekten de General Campbell, talukdarlarla nasıl konuşulması gerektiğinin bilincinde. 1745 Cumhuriyetçi İsyanı'ndan sonra aile topraklarına el konan küçük bir İskoçya kabile reisinin torunu olarak, talukdarların ikilemini iyi biliyor ve onları karşısına almaktansa, anlaşmanın yollarını arıyor.

Awadh, bütün bir yaz boyunca Britanyalılara kafa tutacak ve düşmana bir an rahat vermeyecektir. Hazret Mahal ve müttefikleri, başta Prens Firuz ve Rana Beni Madho, ekim ayına kadar eşgüdümlü saldırılar düzenleyecek. İkisinin emrinde, toplam yetmiş bin savaşçı var.

Begüm'ün azat kabul etmez müttefiki olan Rana da, tıpkı Tantia Tope gibi, hareketliliğine güveniyor. İngilizler bin kere yakaladıklarını sansalar da, bin kere kurtuluyor; ardından da en beklemedikleri yerde karşılarına çıkıyor. Ölümünden onlarca yıl sonra bile, köylerde yakılan ateşlerin başında anlatılacak bir efsane oluyor.

Ne var ki, Campbell'ın vaatleri talukdarlardan çoğunu İngiliz tarafına çekmeye yetiyor. Mücadelenin başında, ayaklanmaya katılan üç yüz talukdardan geriye sadece elli kadarı kaldı. Nepal mihracesiyle anlaşma umudu da sönen Rajmata için, talukdarların taraf değiştirmeleri acı bir darbe oluyor. Nawabganj bozgunundan kısa bir süre sonra Rajmata'ya bir mektup gönderen mihrace, İngilizlerin dostu olduğunu belirtmiş ve Begüm'ün ittifak önerisini kesin bir dille reddetmişti.

Hazret Mahal ve müttefikleri, martta Lucknow'un düşmesinden sonbahara kadar sekiz ay boyunca Britanya kuvvetlerine direndikleri gibi, sık sık yenilgiye de uğrattı. Ne var ki, Majesteleri Kraliçe Victoria'nın lütfuyla Lord Clyde olan General Campbell, 1858 Ekim ayında, kuru mevsimin başlamasıyla birlikte, şimdiye kadar görülmemiş güçte bir ordunun başında, kış harekâtına başlıyor.

Bölüm 35

Askeri harekâtın ve strateji tartışmalarının arasında, Hazret Mahal'in keyif aldığı tek şey, Mümtaz ile geçirdiği anlar. Oysa bazen kendi bencilliğinden utanıyor. Dostunu yıllar boyu unutmuşken, sonunda bulduktan sonra sırdaşı yerine koyuyor ve onun duygularını hiç düşünmeden, kişisel yaşamını hiç merak etmeden ona içini açıyor.

Bir akşam, yoldaşına her zamanki gibi uzun saçlarını fırçalatırken, soruveriyor:

"Ya sen, Mümtaz, sen hiç âşık oldun mu?"

Sorusunun böylesi bir rahatsızlığı tetikleyeceğini hiç beklememişti. Berikinin yüzü kızarıyor, tereddüt ediyor, sonunda da konuşmaya karar veriyor.

"Aşk mı? Delicesine âşık oldum ama hiç o zamanki kadar derinden yaralanmadım. Kocamın evinden atıldıktan sonra gözdelik yaptığımı anlatmıştım sana. Amman'la İmamam'ın evinde değil, başka bir yerde, onlardan utanıyordum çünkü. Her akşam şarkı söyleyip raks ediyor, konuklarla sohbete oturuyordum, ama hâlâ bir koruyucum yoktu. Oysa her gün gelip tek bir kelime bile etmeden, beni büyülenmiş gibi seyreden bir talukdar vardı. Kendimi ilk aşkını tadan bir yeniyetme gibi görüyor, sadece onun için şarkı söyleyip, raks ediyordum. Beni heyecanlandıracak kadar güzeldi: Uzun boylu ve çok zayıftı, çizgili yüzünde koyu gözleri, kartal gagası gibi burnu vardı. Bütün gün onu düşünüyordum, ama akşam olunca, herkes

duygularımı görecek korkusundan, yüzüne bile bakamıyordum. Böyle bir ay sürdü. Kendimi onunla yoğun ve ışıltılı bir ilişkide, uzun sırdaşlıklar yapar, sevinç ve üzüntüleri paylaşır düşlediğim nefis bir ay. Acı çekmiş olduğunu hissediyordum, ona istediği her şeyi vermeye hazırdım ve onu mutlu edeceğime inanıyordum.

"Sonunda, bir akşam benimle konuşmak istedi; daha hemen başta içini açınca çok şaşırdım: Tek oğlu bir binicilik kazasında ölmüş, karısı da aklını kaçırmıştı. İki yıl olmuştu ya, hâlâ kendine gelemiyordu. İçini dökmesini dinledim. Birden, etraftakilerin bize baktığını fark etti. 'Bu insanlardan rahatsız oluyorum,' diye fısıldadı. 'Ne zaman baş başa kalabiliriz?'

"Ne zaman mı? Hemen cevap verip, 'Şimdi!' dememek için kendimi zor tuttum. Ertesi gün için birinci katta, salondan geçilmeden girilebilen dairemi önerdim.

"Ertesi sabah bana bir pusula gönderdi: Acil bir iş için gitmek zorundaydı ama üç günde dönecekti. O zaman benim için uygun olur muydu? Uygun olduğunu haber verdim.

"O üç günü hazırlanmakla geçirdim, kendimi inceledim: Beni beğenecek miydi? Bu kadar yakışıklıyken, kadınların en güzellerine alışık olmalıydı; ben ise çekiciliğimin farkındaydım ya, dünya güzeli olmadığımı da biliyordum.

"Akşam olunca, odamda yerimde duramıyor, şurada bir minderin yerini değiştiriyor, burada vazoyu düzenliyordum. Avuçlarım heyecandan terlemişti. İki saat gecikmeyle çıkageldi. Artık gelmeyeceğini düşünüyordum. Bunca yılın gözdesi, genç bir kız gibi gergindim!

"Hafif bir yemek hazırlatmıştım, aç olmadığını söyledi. Beni kollarının arasına aldı ve kulağıma ne kadar çekici olduğumu fısıldayarak büyük yatağa doğru götürmeye çalıştı. Duygulu bir peşrev beklerken böylesi bir aceleyle karşılaşınca direnmeye çalıştım, ama o isteğine direnilmesine alışık erkeklerden değildi. Seviştik, ardından hemen uykuya daldı. Gözlerim fal taşı gibi açık, sanki orospu muamelesi görmüş gibi, ağzımda acı bir tat, yanında kalakaldım. Hak vermeye çalış-

tım, belki de seyahatinden bitkin dönmüştü. Usulca alnını okşarken, uyandı.

"Uyanır uyanmaz, 'Gitmem gerek,' dedi. Şaşırdım, 'Geceyi burada geçirmeyecek misiniz?' dedim. 'İmkânsız, yarın çok önemli bir işim var,' dedi.

"İyice sokuldum ona, 'Öyleyse ilk firsatta, değil mi?' diye sordum. 'Tabii,' dedi, ama sesinden tam tersini çıkardım, bu düşünceyi zihnimden hemen atmaya çalıştım.

"Haftalar boyunca, her akşam onu bekledim.

"Bir daha gelmedi.

"Ona kızdım, ama asıl kendi beceriksizliğime öfkelendim. İçini dökmüş, beni tavlamış, ardından da kaybolmuştu. Duygularımı gizlemem mi gerekirdi? Söylesene, Muhammedi, insan sevince neden hâlâ hesap yapsın? Karşısındakini daha sıkı bağlamak için kendini dizginlemek, aldırmıyor görünmek gerekiyorsa, aşkın mutluluğu nerede kalır?"

Hazret Mahal'in bu sorulara verecek cevabı yok. Jai Lal ile yaşadıkları bambaşka bir dünyaydı... Sevgilisini hatırlayınca, birden göğsünde keskin bir sızı duyuyor... Bir şey kopmuş gibi... Korkuyor, sanki korkunç bir şeyler oluyor... Sanki ondan uzakta, Jai Lal acı çekiyor... ve onu çağırıyor gibi.

***

General Campbell Begüm'ün kaçmasına göz yumarak savaşı uzattığı eleştirileriyle sarsılıyor ve bu kez asi güçlerini kesin olarak ezmeye karar veriyor.

Stratejisi basit. Güçlü Britanya ordusu Awadh'a güneyden, doğudan ve batıdan saldıracak, böylelikle asileri kuzeye, Rajmata'nın bulunduğu Baraich bölgesine doğru sürecek.

İngiliz alayları belirli bir düzene göre ilerliyor, dev bir ağ gibi mahalle mahalle temizliyor, hiçbir kaçışa imkân vermemek için arazinin her karışını tarıyor. Amaçları, asileri Nepal sınırındaki Tarai'ye sürmek, sonra da kuşatıp bitirmek.

Mammoo rüzgârın değiştiğini hissediyor, endişeden içi içini yiyor, ama bir kez daha öfkesine hedef olmamak için hanımına hiçbir şey söylemiyor. Molla'nın ölümü konusunda azarını işiteli beri, bir daha huzuruna çıkmadı, çağrılmayı bekliyor. Oysa Hazret Mahal haremağasının yokluğunun farkında bile değil... Beriki üzüntüsünden bir sürü talukdarın yaptığı gibi hanımını terk edip, İngilizlere teslim olmayı bile düşündü. Üstelik, hiç inanmadığı bir dava uğruna şehit olmaya da hiç niyeti yok. Mammoo için bağımsızlık içi boş bir sözcük, kendini bildi bileli güçlülere hizmet etti: İngiliz olsun, ya da Hintli, ne fark eder? Doğru, İngilizler "yerlileri" küçük görüyor... Peki, vatandaşları tarafından hadım edilmekten daha kötü bir aşağılanma olabilir mi?

Günler boyunca öfkeyle yanıp kavruldu, gitme düşüncesini tartıp durdu, ama içinden bir ses hanımını terk edemeyeceğini tekrarlıyor. Hazret Mahal'in yanında geçirdiği on iki yıl boyunca dünyası onunla doldu, istediği kadar kinlensin, ondan vazgeçemeyecek. Aşk dedikleri, bu mudur? En azından, koparmayı başaramadığı, güçlü bir bağ. İstemeden de olsa, hanımını koruyacak!

Begüm'ün ve kendinin teslim koşullarını görüşmek üzere Lucknow'a, Sir Robert Montgomery'ye gizlice bir haberci gönderdi.

Oysa her zamanki gibi, Hazret Mahal olanları casuslarından öğreniyor.

Küplere biniyor, hemen haremağasını çağırtıyor.

"Demek sen de bana ihanet ettin!"

"Size ihanet etmiyorum, Huzur," diye kekeliyor beriki. Şaşkınlıktan kıpkırmızı oluyor. "Tam tersine, sizi kurtarmaya çalışıyorum."

"Beni kurtarmaya, demek? Onurumu batırarak?" Öfkeden soluğu kesiliyor. "Sana nasıl güvenebildim? Şimdi artık gerçekten bitti, seni bir daha görmek istemiyorum!"

Zaaflarını bildiği halde uzun süredir hayatının bir parçası olan Mammoo tarafından kandırıldıktan sonra, Hazret Mahal kendini daha da yalnız hissedecek, Mümtaz'ın dışında, sırlarını açabileceği kimsesi kalmadı. En azından onun yanındayken sevdiği ve kurtarmaktan vazgeçtiği erkekten bahsedebiliyor. Gün boyu, bin bir çeşit sorunla uğraşırken gelecek günlerin neler hazırladığını düşünmemeyi başarıyor; ama gece olunca Jai Lal için titremeye, onunla ilgili en cüretkâr planları hazırlamaya başlıyor, sonunda da kâbuslarla dolu derin bir uykuya yenik düşüyor.

***

General Campbell'ın birlikleri ülkenin güneyinden bir silindir gibi geçerken, hâlâ köylülerin büyük çoğunluğunun desteğinden yararlanan Begüm ve müttefikleri düşmana karşı ani saldırılarını sürdürüyor. Asiler davayı yitirmiş görünseler de, köylüler Britanyalıları yok saymayı sürdürüyor, erzak vermeyi reddettikleri gibi, bazen yanlış bilgiler veriyor.

Bu ayaklanmadaki payları belirgin, savaşçıların çoğu köylerden geliyor.[1]

Bütün kahramanlıklarına rağmen, yılın sonu yaklaşırken, durum değişmeye başlıyor.

Kraliçe Victoria'nın af önerisi sayısız savaş beyinin taraf değiştirmesine neden olacak. Hindistan çapında, 1 Kasım 1858'de ilan edilen fermanı Doğu Hint Kumpanyası'nın lağvedildiğini, bütün yetkilerinin Britanya tacı tarafından üstlenildiğini belirtiyor. Kraliçe hatalı geçmişten resmen kopulduğunu bildirirken prenslerle yapılmış bütün antlaşmaları teyit ediyor ve Kumpanya zamanında verilen görevlerin devam edeceğini taahhüt ediyor. En sonunda da her çeşit yayılma arzusunu reddettiği gibi, dini özgürlük sözü veriyor.

> "İnanç ya da ibadet nedeniyle kimsenin ayrıcalıktan yararlanmayacağını, korkutulmayacağını ya da takibata uğramayaca-

1 İngiliz hesaplarına göre, sadece Awadh Krallığı'nda otuz beş bini sipahi, gerisi köylü halktan, yaklaşık yüz elli bin savaşçı öldü.

ğını, herkesin yasa karşısında eşit ve tarafsız muamele göreceğini kraliyet irademizle ve iyi niyetimizle ilan ederiz. Irkları veya dini inançları ne olursa olsun, tebaamızın bize hizmet etmek üzere, eğitimleri, becerileri ve namuslarıyla kazandıkları uzmanlık alanlarında özgürce ve tarafsızca kabul edilmelerini de irade ettik."*

Ama en önemlisi, Kraliçe, barış içinde evlerine dönmek isteyen asileri de bağışlayacağını açıklıyor. Britanya vatandaşlarının katline katılanların, katillere yardım edenlerin, isyanın elebaşı ve tetikçilerinin dışındaki herkes affa uğrayacak. Bunlar 1 Ocak 1859 gününden önce teslim olmaları halinde, bu aftan yararlanacak.

General Campbell ve Grant'in birleşik güçlerinde kalesinde kuşatılan Amethi Racası 8 Kasım'da teslim olmaya karar veriyor. Begüm'ün en sadık müttefiklerinden biri olan Raca'nın bu davranışı hâlâ kararsız kalan öteki talukdarlara da örnek olacak.

Öte yandaysa, kalesini terk etmek zorunda kalan Beni Madho da on beş bin adamıyla kuzeye, abisi Nana Sahip'in kuvvetlerine katılmaya karar veriyor. Kendisine son derecede uygun teslim koşulları öneren General Campbell'a, gururla, "Yapamam, bedenim bana değil, Kral Birjis Kadar'a ait,"* diyor.

Aynı günlerde, General Campbell'ın Hazret Mahal'e gönderdiği gizli bir pusulada eğer bu umutsuz mücadeleden vazgeçerse Lucknow'a dönebileceği, orada konumuna uygun saygıyla karşılanacağı ve cömert emeklilik koşullarından yararlanacağı bildiriliyor.

Genç kadın pusulaya cevap bile vermiyor. Yüreği burkularak Musabağ'da, gece gündüz çevrelerine düşman topçusunun mermileri düşerken, Jai Lal'le son konuşmalarından birini hatırlıyor.

"Sana af önerip her şeyin önceki gibi, Vacid Ali Şah ve Britanya Valisi dönemindeki gibi olacağını söylerlerse, ne karar verirsin?" demişti sevdiği erkek.

Hiç tereddüt etmeden, "Reddederim!" olmuştu cevabı.

Jai Lal'in onu sevgiyle kucakladığını unutamıyor.

Bugün, halkıyla birlikte bunca çekilenden sonra, uzlaşmaya her zamankinden daha karşı. Onun gözünde, genel af ilanının amacı açık: Ayaklanmanın başını kesmek, en kararlı asileri kararsızlardan ayırmak, böylece güçlerini azaltmak.

Firar dalgasını önlemek üzere bir karşı ferman yayımlayacak, Kraliçe Victoria'nın affının ikiyüzlülüğünü, yalan vaatlerin arkasında gizlenen tehditleri alaylı bir dille açıklayacak:

> "İngilizlerin hatalarımızı, ya da cinayetlerimiz olarak adlandırdıklarını bağışlayacaklarına inanmak için akılsız olmak gerek. İster bilgisizlikten, ister ihmalden kaynaklansın, küçük ya da büyük en ufak bir yanlışı asla bağışlamadıklarını hepimiz biliyoruz."*

Ardından, kraliçenin bir yıldan beri yaptığı vaatleri sıralıyor: Krallık, Kumpanya'nın yerini aldı diye, her şeyin değişeceğine nasıl inanılır? Hele yeni iktidar kuralları, memurları, Genel Vali'yi, yasa düzenini zerre kadar değiştirmediğine göre!

> "Kumpanya tarafından yapılan anlaşmaların Kraliçe tarafından da uygulanacağını söylüyorlar. Oysa Kumpanya bütün Hindistan'a el koydu ve hükümdarlarla kendi imzaladığı antlaşmaları bile tanımadı. Kraliçenin uyacağı, bu mudur? Eğer Majestelerinin iddia ettiği gibi, hiçbir toprakta gözü yoksa, o zaman halkın istediğine uyup, ülkemizi neden bize geri vermiyor?
>
> Dini ne olursa olsun, yasaların herkes için eşit olacağı da söyleniyor. Zaten öyle olması gerekmez miydi? Gerçekten de, yasa uygulamanın kişinin şu ya da bu inançtan olmasıyla ne ilgisi var? Dini uygulamalarımıza hiçbir müdahale yapılmayacağı vaadine gelince, yol yapılacağı bahanesiyle tapınaklarımız ve camilerimiz yıkılırken, Hıristiyanlık öğretmeleri için köylerimize misyonerler gönderilirken, Anglikan Kilisesi'nin ayinlerini öğrenmeleri için insanlara para teklif edilirken buna inanmak güç!
>
> Fermanda öldürenlerin, isyanı yöneten ya da asilere yardım edenler dışındaki ötekilerin bağışlanacakları da yazılı.

Bütün bir halk ayaklanmışken ve isyana karışan herkesin cezalandırılacağı belirtilmişken, bu ötekiler de kim? Bu ferman aynı anda hem her şeyi, hem de tersini söylüyor!

Nihayet, barış yeniden egemen olduğu zaman, halkın hayat koşullarını düzeltecek imar çalışmalarının başlatılacağı, yollar yapılıp kanallar açılacağı da söyleniyor. İngilizlerin Hintlilere yol işçiliğinden daha iyi bir iş önermemeleri ilginç! İnsanlar bütün bunların ne anlama geldiğini anlamıyorlarsa, onlar için yapacak bir şeyimiz kalmaz.

Sakın sizi kandırmalarına izin vermeyin!"*

***

O sabah, Mahmutabat'tan kaygı verici haberler geliyor. Saray kuşatılmış, Rani kocasına gönderdiği haberde daha fazla direnemeyeceklerinden korktuğunu bildiriyor.

Raca şaşkın bir halde Begüm'ün huzuruna çıkıyor. İki bağlılık arasında kalmasını görmek insana ıstırap veriyor: En çok ihtiyacı olduğu bir anda Rajmata'yı terk edemiyor; öte yandan ailesini nasıl kaderiyle baş başa bırakısın?

"Bizimle gelmek istediği zaman, oğlunuza söylediklerinizi hatırlayın," diyor Hazret Mahal: 'En birinci görevin ailene karşıdır,' demiştiniz. Saygıdeğer Raca Sahip, derhal ailenizi kurtarmaya gidin. Sizden başka kimseleri yok. Ben işimi hallederim, yanımda hâlâ müttefiklerim var. Tabii dostluğunuzu ve bana karşı iyiliğinizi çok arayacağım..."

İçine yayılan üzüntüye karşı kasılıyor.

"Size her zaman şükran borcum olacak, sizi asla unutmayacağım."

Fazla ciddi olabilecek bu son cümleyi hafifletmek için, neşeli bir sesle ekliyor:

"Yakında Mahmutabat'a, sizi görmeye geleceğim. Umarım, şerefime görkemli bir şölen hazırlarsınız!"

Tüm kurallarla meydan okurcasına elini uzatıyor, beriki de o eli alnına götürüyor. Heyecanlarını güçlükle dizginleyerek birbirlerine bakıyorlar, her ikisi de bir daha görüşme ihtimalinin son derecede düşük olduğunun farkında.

Bu sırada Awadh'da, Britanya birlikleri ilerlemeye, asileri durmadan kuzeye doğru sürmeye devam ediyor. Kasım sonunda, Gagara Nehri güneyinde kalan tüm topraklar İngiliz egemenliğindedir. Asilerden bazıları köylerine dönüp halkın arasına karışmayı başarıyorsa da, çoğunluk Begüm'ün sığındığı Baundi kalesine, iktidarın son mevzisine katılıyor. Düşman ordusu amansızca ilerliyor, Hint birlikleri nehri geçmelerini engellemek için uğraşıyor, fedakârca direnmelerine rağmen, eziliyorlar.

Başında kolonyal şapka, elde kılıç, General Grant şimdi Baundi yoluna düşüyor, orada Begüm'ü hazırlıksız yakalayacağından emin. Oysa genç kadın kuzeye geçti bile; yanında oğlu, peşinde kurmayları ve on beş bin savaşçısı, kuzeye doğru at sürüyor. Nanpara yakınlarında Nana Sahip, Beni Madho ve hâlâ sadık kalmış birkaç talukdarla buluşuyor. Umutsuz bir girişimle güçlerini birleştirip son bir direnişe kalkıyorlar, ama düşman topçusu karşısında tutunamayıp, yeniden kaçmak zorunda kalıyorlar. Sonunda, 7 Ocak 1859 sabahı, enselerinde düşmanın soluğu, Begüm ve müttefikleri Rapti Nehri'ni aşıp, Nepal sınırına, Tarai bölgesine varıyor.

Hazret Mahal karşı kıyıya ulaşınca duraklıyor, göz alabildiğine uzanan ovaya, buğday ve şekerkamışı tarlalarına, yeşil mango ve guava ağaçlarına ve bütün bu yeşillikten yükselen saman kaplı damlara, göğe uzanan dumanlara göğsü sıkışarak bakıyor.

Ülkesini bir daha görecek mi?

İngiliz ilerlemesini yavaşlatmak için, bir sipahi alayı Rapti Nehri'nin güney kıyısında bekliyor. İngiliz süvarisi gelip yalınkılıç saldırıya geçecek ve yolunu kesmek isteyen herkesi doğrayacaktır.

Nehir Rajmata'yla krala birkaç saat kazandırmak için hayatlarını feda eden yüzlerce sipahinin kanıyla kızıla kesmiş. O değerli birkaç saat peşlerindeki askerlerden kaçmalarını sağlayacak.

Nehir kenarındaki boğuşma Awadh toprakları üzerindeki son savaş. Artık ülke bütünüyle İngiliz çizmesi altında.

Asiler şimdi Rapti Nehri'yle Himalayaların etekleri arasında, ormanlar; sivrisineklerin ve timsahların cirit attığı bataklıklarla kaplı Nepal Tarai'sinde kapana kısılmış durumda. Teslim olmak, ya da ölmek dışında bir seçenekleri yok.

Campbell, Awadh'ın huzura kavuştuğu inancıyla harekâtın sorumluluğunu Hope Grant'e devrediyor. Grant de asilerin erzak ve cephanesiz pek fazla dayanamayacağını tahmin ediyor, geri dönmelerini engellemek için birliklerini sınır boyunca konuşlandırmakla yetiniyor.

Hazret Mahal'in son umudu Mihrace Jang Bahadır. Yenilmiş olanlara sığınma hakkı vermeyi reddedebilir mi?

Birjis Kadar annesinin isteği üzerine mihraceye yeni bir mektup daha gönderiyor. Eski dönemlerden beri Awadh ve Nepal'in büyük aileleri arasındaki sıkı bağı hatırlatıyor ve aynı kandan gelme halklar arasındaki dayanışma adına adamları için sığınma hakkı istiyor.

Birkaç gün sonra gelen cevap kırbaç etkisi yapıyor:

> "İngilizlerin müttefiki ve dostu Nepal devleti size hiçbir yardımda bulunmayacağı gibi, on gün içinde topraklarını terk etmenizi talep eder. Bu süre içinde ülkeden çıkmamanız durumunda Gurka birliklerini göndereceğini bildirir. Ellerine kadın ya da çocuk kanı bulaşmamış herkese, hayatlarını ve onurlarını kurtarmaları için Britanya yetkililerine teslim olmayı tavsiye eder."*

Söz konusu bile olamaz! Ne Hazret Mahal'in, ne de öteki kaçakların İngilizlere güveni var: Hain Albion'un[2] vaatlerine güvenilmeyeceğini tecrübeleriyle biliyorlar. Haftalar boyunca onları Awadh'dan ayıran çeşitli engelleri aşmaya çalışıyorlar, her seferinde de İngilizler tarafından Tarai içlerine sürülüyorlar. Daha birkaç çatışma yaşanacaksa da, asilerin pek direnecek

2 Yüzyıl Savaşları'nda İngiltere aleyhine kullanılan bu ifade Britanya'nın düşmanı Fransızlar tarafından XVIII. yüzyılda Hindistan'a getirilmiştir.

gücü yok. Cangılların, bataklıkların, buz gibi akarsuların içinden kaçıyorlar. Yağmur ve soğuk, bataklık ateşi ve kolera güçten düşmüş bu erkeklerin arasından yüzlerce kurban alıyor.

Hint güçlerinin dağılmasından sonra, Hazret Mahal kendini Nana Sahip ve Mammoo'yla yalnız buluyor: mevcut durum geçmişin çekişmelerini unutturuyor. Düşmana yakalanmamak için, on bin kişiye inmiş bir ordu, onları izleyen yüzlerce kadın ve çocukla birlikte durmadan yer değiştirmeleri gerekiyor. Rajmata umutsuzluğa kapılmamakta kararlı, Jai Lal'e öyle söz vermişti. Oysa giderek ciddileşen bir sorun var: Binlerce kişi nasıl doyacak? Unları neredeyse tükenmek üzere, en ufak bir hırsızlığın bile ağır biçimde cezalandırılmasını emretti. Halkın sevgisini yitirmemek gerek, ellerinde başka bir güç yok.

Emirlerine itaat ediliyor. Hazret Mahal felaketin ortasında bile "adamlarının dizginlerini boşlamıyor."[3]

Rajmata çoğu akşam iki yoldaşıyla çadırındaki mangalın çevresine oturup kuzeydeki Gurkalar ve güneydeki İngilizler arasında kısıldıkları bu kapandan kurtulma imkânlarını araştırıyor. Nana eski gösterişinden çok uzak, peşinde ancak bin kadar sadık adamı kaldı ve o uğursuz danışmanı Azimullah da çoktan kayboldu.

Hazret Mahal Azimullah'ın görünmemesine şaştığında, Nana sahip durumu rahatsızca açıklıyor:

"Abim hastalandı, Azimullah onun yanında. Birlikte, Kalküta'ya ulaşmaya çalışacaklar."

Abisi için de olsa, değerli bir hizmetkârından vazgeçmek pek Nana Sahip'lik bir fedakârlık değil. Hazret Mahal Nana'yla Azimullah'ın kavga ettikleri sonucuna varıyor.

Daha sonra, Azimullah'ın Hint fakiri kılığına bürünerek, gerçekten de Kalküta'ya gitmeyi başardığını öğrenecek.

---

3 Nepal'deki Britanya Valisi General Ramsay'in sözleri bu durumu doğruluyor: "Asiler bugüne kadar Tarai'de en ufak bir taşkınlık yapmadı; aldıkları her şeyin parasını ödüyor, köy yetkililerine saygıda kusur etmiyorlar." Alıntı: *Foreign Political Consultations,* Yeni Delhi Arşivleri.

Orada, zamanında Londra ve Paris'i kasıp kavuran "Doğulu Prens" çekiciliğinden yararlanacak ve yalnızlıktan yakınan bir İngiliz kadınının yüreğini çalacak. Onunla birlikte Hindistan'dan ayrılıp İstanbul'a yerleşecekler ve Azimullah orada Mekke Şerifi'nin temsilciliğini yapacak.

Hazret Mahal bunları duyunca, uzun zamandan beri ilk kez bir kahkaha atıyor. "Avrupalı hanımların dediği gibi, 'Şu şeker Azimullah!' Ben de ülkesi için canını vermeye hazır olduğunu sanmıştım! Meğer mücadelenin yitirildiğini görünce, gemiyi terk eden fırsatçılardan değil miymiş? Tabii eğer -birden düşünceli bir ifade takınıyor- İstanbul'da da İngilizlere karşı komplolar kurmuyorsa..."[4]

Himalayalardan gelen buz gibi rüzgârların süpürdüğü düzlüklerde kış soğuğu Ganj ovalarının ılıman iklimine alışık erkeklerle kadınların arasından çok kurban alıyor.

Hazret Mahal bir sabah uyandığında, oğlunu ateşler içinde yanar buluyor. Çocuğun başucuna çağrılan hekimler teşhiste kararsız – her şeye rağmen tavsiye ettikleri ilaçlar ve damardan alınan kan bir işe yaramıyor. Rajmata sonunda Jang Bahadır'dan bir kez daha yardım istemeye karar veriyor. Beriki cevap olarak tehditlerini tekrarlamakla yetiniyor: Begüm ve yanındakiler ya ülkeyi terk edecek, ya da üstlerine Gurkalarını salacak.

Çocuğunun hayatını kurtarmak için teslim olmak? General Campbell af önerisinin hâlâ geçerli olduğu haberini gönderiyor. Hazret Mahal kararsız; oğlunun hayatını tehlikeye atamayacak, hiçbir bağışlanma umudu taşımayan mücadele arkadaşlarını terk etmeye hakkı var mı? Kaygılı birkaç gün ve geceden sonra, Birjis Kadar'ın durumunda bir düzelme görülmeye başlayınca, kalmaya karar veriyor. Teslim olmak onurunu ayaklar altına almak kadar, bir gün Awadh'a hükümdar olacağını umduğu on bir yaşındaki bu kralın haklarını reddetmek anlamına gelecek.

4 Azimullah İstanbul'da, muhtemelen siyasal nedenlerle öldürülecektir.

Oysa çocuk hâlâ çok güçsüz ve sürekli bir bakım gerektiriyor. Allah'tan onunla ilgilenecek Mümtaz var.

Genç kadın Birjis'e kendi çocuğuymuş gibi bağlanıyor. Anne olamadığı için bunca acı çekmişken, o güne kadar bastırdığı bütün sevgi hazinesini çocuğun üzerine saçıyor. Başlangıçta kendini tutuyor, bu güzel çocuğun kendi oğlu olmadığını, her an elinden gidebileceğini düşünüyor. Kaygılarını kısa zamanda unutuyor; Rajmata da herkesin işine gelen bir ilişkiye müdahale edemeyecek kadar meşgul.

Bazen arkadaşı kraliçeyi anlayamıyor: Annelik duygularını tümüyle yitirmiş olabilir mi? Oysa oğlu hastalandığında, endişeden içi içini yemişti... Yoksa Birjis Kadar'ın da acılı bir ifadeyle belirttiği gibi oğlu için değil, kral için mi kaygılanıyor?

Katmandu'da, Britanya Valisi müttefiki İngilizlerin sabırsızlandığını söyleyip, Jang Bahadır'ı uyarıyor. Asileri teslim olmaya zorlamak için Gurkaları ne zaman gönderecek?

Aslında mihrace fazla ileri gittiğinin farkında: Komutanları sırf İngilizlerin gözüne girmek için sığınmacılara saldırmaya pek hevesli değil.[5]

Jang Bahadır kurnazlık yapmaya karar veriyor. Kral Birjis Kadar'a bir mektup ileterek Tarai'deki kampıyla Katmandu'nun arasındaki Butwal'e gelmesini rica ediyor. Daha fazla kan dökülmesini istemediğini, onurlu bir çözüme varmak için Hintlilerle Britanyalılar arasında arabulucu olacağını bildiriyor.

Begüm Hazret Mahal ve yoldaşları mektubun cesaret verici olduğu kanısında. Zaten, başka bir seçenekler var mı?

Hiç gecikmeden yola koyuluyorlar.

---

5 Vali Kalküta'daki Genel Valiye yazdığı mektupta, "Kabul etmeye pek yanaşmasa da, ordusunu kaçakların üzerine göndermeye kalksa itaat edileceğinden o kadar emin değil. Hatta bunun bir ayaklanmaya yol açmasından korkuyor. Ordu yetkilileri komutandan en basit askere kadar koşulsuz ve genel bir af ilan edilmesi gerektiği görüşünde."*

On bin erkek, kadın ve çocuğun bulunduğu kafilenin karlı dağları zorlanarak aşması üç ayı buluyor. Yeterli at ve arabaları olmadığı için, çoğunun Butwal'e kadar olan üç yüz kilometreyi yayan aşması gerekiyor. Soğuktan, ateşli hastalık ve dizanteriden ölenlerin sayısı çok olacak.

İlk kurbanlardan birinin Mümtaz olması, Hazret Mahal'i derinden etkiliyor. Tarai topraklarındaki kaçışları sırasında çok zayıfladı. "Hayranlarım beni asla tanıyamaz," diye gülüyor. Sık öksürük nöbetleriyle sarsılıyor, ama Hazret Mahal her hekim çağırmak istediğinde karşı çıkıyor, sadece boğazının tahriş olduğunu söylüyor. Oysa günden güne eriyor.

Begüm bir sabah onu görmeyince endişelenip, çadırına giriyor. Mümtaz uzanmış, uzun saçları dağınık, dudaklarında bir tebessüm. Hazret Mahal o an arkadaşını hiç bu kadar güzel görmediğini düşünüyor. Genç kızken yaptığı gibi, onu usulca uyandırmak, alnına bir öpücük kondurmak için eğiliyor ve çığlık atarak geriliyor: Alnı buz gibi... Ölmüş! Mümtaz ölmüş!

Baundi'den kaçtıkları günden beri ilk kez yıkılıyor. Büyük bir üzüntüyle kendini suçluyor: Lucknow'un düşmesinden sonra, köyüne gönderip durum sakinleşene kadar beklemesini söylemek yerine, onu bu umutsuz maceraya sürükledi. Mümtaz'ın bütün bu olanlarla hiç ilgisi yoktu, Hazret Mahal'in peşinden gitmesi siyasal inancından değil, eski dostluklarına bağlılığındandı. Başına gelecekleri, içine atacağı tehlikeleri hiç düşünmeden, sadece bir dosta, bir sırdaşa ihtiyacı olduğu için, bencilliğinden getirdi Mümtaz'ı buralara.

Mümtaz'ın kaybından en fazla etkilenen Birjis Kadar oldu. Yatağının başına diz çökmüş, gözleri yaşlarla dolu, yalvarıyor ona: "Beni bırakma Amma Mümtaz, yalvarırım, geri gel!" Başucundan saatlerce kalkmayacak, hıçkırıklarla sarsılırken bile aylardan beri bütün zamanını ve sevgisini veren kadının yanından ayrılamayacak. Birjis Kadar'ı çadırdan çıkartmakta güçlük çekiyorlar.

Mart gelip de sığınmacı kafilesi nihayet Butwal'e vardığında, sayıları gözle görülecek ölçüde azalmış. Geriye kalanları ayakta tutan tek şey, yakında kâbusun sona ereceği umudu.

Dört gün boyunca, Jang Bahadır'ın vaat ettiği ziyareti bekliyorlar. Onun yerine, Nepal ordusundan bir subay çıkageliyor. Elinde, mihracenin ülkeyi derhal terk etmelerini isteyen yeni bir pusulası var.

Rajmata ve yoldaşları şaşkınlıklarına rağmen, kandırıldıklarını anlıyorlar. Racalar öfkeyle haykırıyor:

"Jang Bahadır'ın niyeti buysa, bizi neden ta buralara getirdi? Daha kolay yok etmek için mi? Bu korkunç yolculuktan sonra kendimizi koruyamayacak kadar az ve güçsüz olacağımızı biliyor olmalı. Kardeşlerine böyle ihanet etmekten utanmayacak mı? En azından Hindu olarak, dinimizi savunmak için savaşan bizleri desteklemesi gerekirdi!

"Bu konuyu sizinle tartışamam," diyor subay, rahatsız bir ifadeyle. "Ben sadece efendimin buyruğunu tekrarlayabilirim: 'Biraz daha ilerlerseniz, Gurkalar sizi karşılayacak. Nepal'i terk etmeniz ve İngilizlere teslim olmanız gerek.'"

Selam veriyor, dönüp çıkıyor.

Nana Sahip ve racalar askerlerini dinlendirmek ve bundan sonra ne yapacaklarını kararlaştırmak için Butwal'de yerleşmeye karar verirken, Begüm de oğluyla ilgilenebilmek amacıyla yakındaki Naya Kot kalesine çekiliyor. Ağır yolculukta bitkin düşen, Mümtaz'ın ölümüyle umutsuzluğa kapılan Birjis Kadar yeniden hastalanınca Hazret Mahal gece gündüz oğlunun başında bekliyor. Ne yapmaya karar verdiğini sormaya gelen Jang Bahadır'ın adamlarını sözünü hiç sakınmadan kovuyor:

"Gelip beni nasıl rahatsız edersiniz? Oğlum yaşamla ölüm arasında gidip geliyor. Bırakın beni, cevabımı daha sonra vereceğim!"

Jang Bahadır ısrar etmiyor ama racalarla Begüm'ün birbirlerinden ayrılmalarından yararlanarak İngiliz ordusuna bekle-

nen işareti gönderiyor: Birlikler Nepal'e girebilir ve Butwal'e saldırabilir.

General Kelly ile Beni Madho ve Nana Sahip'in askerleri 28 Mart 1859 günü karşılaşıyor. Hintliler hastalıktan ve gıdasızlıktan güçten düşmüş olmalarına, topları ve cephaneleri bulunmamasına rağmen canlarını dişlerine takıp savaşıyor, Britanyalılardan kurtulmaları imkânsız, bütün yollar denetim altında, teslim olurlarsa oracıkta infaz edileceklerinin de farkındalar. Kahramanca direniyorlar. Boşuna. Bozguna uğruyorlar. Hayatta kalmayı başaranlar inanılmaz güçlükleri alt ederek, dağların zirvelerine tırmanarak, sel sularından geçerek, uçurumları aşarak Serwa Geçidi'ne ulaşmayı başarıyor. 21 Mayıs'ta son savaşlarını orada verecekler.

"Düşmanı dağlarda kovaladık ve sonunda kan birikintileriyle kaplı bir yere vardık: asilerden ikisi orada kan kaybından ölmek üzereydi ama en yürek parçalayanı bu sipahilerin kadınlarını erkeklerinin yanında, kiminin kollarında küçük bir bebek, açlıktan ve bitkinlikten can çekişir görmekti,"* yazıyor General Grant raporunda.

Oğluyla birlikte Naya kalesinde kalan Hazret Mahal bu dramdan haberdar olunca, derin bir teessüre kapılıyor: Savaşarak geçen bunca yıl, on binlerce ölü... Bütün bunlar bir hiç için miydi?

Yine de toparlanmasını sağlayan son bir umut var: Orta Hindistan'da Prens Firuz Şah ve Tantia Tope her biri bir taraftan mücadeleyi sürdürüyor.

Tantia Tope nisan ayının başında küçük bir orduya komuta eden Nardar Racası ile birleşiyor. Birlikte çarpışmalara giriyor, bazen toprak alıp kimi zaman yitiriyorlar, en sonunda kuşatılınca Paron cangılına sığınıyorlar. Britanyalılar casusları sayesinde Raca'yla temasa geçecek ve teslim koşullarını görüşecektir: Tantia Tope'nin saklandığı yeri göstermesi koşuluyla bağışlanacak, toprakları ona kalacak, üstelik bir de yüklü ödül alacak.

Müttefik ve dost bilinirken, düşmanın teklifini kabul ediyor.

Tantia Tope derin uykuda basılıp yakalanıyor.

Ayaklanmanın en parlak komutanlarından, Nana Sahip'in eski yaveri, isyanın bütün sahnelerinde Britanyalılarla dövüşmüş ve onlar karşısında parlak zaferler kazanmış Tantia Tope İngiliz'in kurşununa değil, gümüşüne yeniliyor.

Bütün "duruşması" boyunca başlıca suçlamayı reddedecek, zaten Britanya tebaası olmadığı için Britanya hükümetine isyan etmiş sayılamayacağını, aslında Nana'nın komutanlarından olduğunu ileri sürecektir.

On gün sonra, asılıyor.

Onun ölümünden sonra, önderini yitiren Orta Hindistan ayaklanması giderek sönüyor.

Mayıs ayının başında Butwal valisinin Nepal başvezirine gönderdiği mektup Birjis Kadar'ın sağlığının giderek bozulduğunu, Rajmata'nın İngilizlere teslimi reddettiğini bildiriyor. Buna ek olarak kraliçenin üzerinde zehir dolu bir kese taşıdığını ve onursuzluktan kurtulmak için, bu zehri içmekten geri kalmayacağını anlatıyor.

Böylesi bir hareketi ne pahasına olursa olsun, önlemek gerek: Begüm Hazret Mahal hayranlık duyulan, hatta tapılan bir sembol oldu. İntiharı Awadh'da olduğu kadar, halkın Jang Bahadır'ın ikili oyunundan hiç de hoşlanmadığı Nepal'de de yatıştırılması güç ayaklanmalara neden olabilir.

Başvezir endişelenip zaman yitirmeden İngilizlere haber salıyor; onlar da ulusal bir kahramanın ölümünden sorumlu tutulmak niyetinde değil. Nepal'in Begüm'e ve oğluna sığınma hakkı tanımasına karar veriliyor.

Hazret Mahal kadınlarla çocukların da yanında kalması için günlerce pazarlık ediyor. Sonunda sadece on iki yaşından küçük erkekler için izin çıkıyor. Buna karşılık ve bütün ısrarına rağmen, hiçbir askerin Rajmata'ya eşlik etmesi kabul edilmi-

yor. Sayısız anlaşmazlıklarına rağmen, on üç yıldır en sadık hizmetkârı olan Mammoo'nun bile. Hazret Mahal'in başka çaresi yok, dayatılan koşulları kabul etmek zorunda.

En azından, İngilizlere teslim olmayı reddederek oğlunun onurunu ve haklarını korumuş olacak.

Son bir kez birliklerini, daha doğrusu o birliklerden geriye kalanları denetliyor, gözleri yaştan parıldayan birkaç yüz erkek kraliçelerinin adını haykırıyor.

Güçlükle yutkunarak, askerlerine teşekkür ediyor:

"Hepiniz kahramanca savaştınız, bütün zihinlerde Awadh'ın övüncü olarak kalacaksınız; yüzyıllar da geçse, tarih sizleri unutmayacak! Şimdi artık dağılmanız ve köylerinize dönmenin yolunu bulmanız gerekiyor, ancak sizleri buraya kadar getiren savaş, özgürlük mücadelesinin başlangıcıydı. Bunu asla unutmayın.

"Bizler yolu gösterdik, çocuklarımız izimizden gelecek ve çok geçmeden İngilizleri Hindistan'dan bir daha dönmemek üzere kovacağız!"

Bölüm 36

Hazret Mahal artık tutsak. Mihracenin sunduğu "konukseverlik" adına en ufak bir umudu yok.

Jang Bahadır, Begüm için bahçeye bakan açık renk tahtadan yapılmış verandası olan geniş bir bungalovu onarttı, Rajmata'nın emrine Nepalli muhafizlarla hizmetkârlar verdi. Geçmişteki kabalığının aksine, genç kadını her türlü saygı gösterisiyle karşıladığı gibi, küçük kralın sağlığıyla da ilgilendi, hatta en iyi hekimlerini bile gönderdi: Birjis Kadar'ın ölmemesi gerek, yoksa İngilizlere yaranmak için onun öldürdüğü söylenir.

Buna karşılık, -Hazret Mahal'in bütün itirazlarına rağmen- kraliçeye korkunun, açlığın ve bitkinliğin günlük tayından olduğu Tarai'ye kadar eşlik eden tüm Hintli hizmetkârları uzaklaştırıldı... Rajmata o hizmetkârların sadakatini neye borçlu olduğunu çok düşündü: Bu kadınlar onun ve temsil ettiği dava üzerinden kendilerini aşmış, gündelik hayatlarından çıkıp coşturucu bir düşün parçası olmuş olabilir mi?

Jang Bahadır geri adım atmadı, tehlikeye atılmak istemiyor. Girişteki on iki muhafiz ona yeterince güven vermiyor. Begüm'ü Nepalli hizmetkârlarla kuşatıyorsa -kolaylık, diye açıklıyor, bu kadınlar ülkenin adetlerini bilirler- asıl amacı genç kadını daha iyi izlemek. En ufak bir hareketinden haberdar olmak istiyor; Hazret Mahal kaderine razı görünüyor olsa da, Jang, kraliçeye pek güvenmiyor, onun nasıl bir mücadeleci olduğunun farkında.

Genç kadın ülkesinden ve çok sevdiği kentten ilk kez uzaktayken, diğer sürgünleri hatırlayıp üzülüyor: Birmanya'nın ortasında, Hindistan'ı hatırlatmaktan olabildiğince uzak Budist kenti Bago'da sürgüne gönderilen yaşlı İmparator Bahadır Şah Zafer, karısı Kraliçe Zinat Mahal ve küçük oğulları. Onlarla karşılaştırdığında, kendi durumu neredeyse gıpta edilecek gibi. En azından kendi halkına yakın, Hindistan'la Nepal sınırında mücadeleyi sürdürenlerle bir şekilde temas kurmanın yolunu bulacak.

Daha sonra.

Şimdilik tek kaygısı, oğlunun sağlık durumu. Nepalli hekimler her renkten şişeciklerle, haftalar, bazen de aylar boyunca bastırılmış onlarca ottan yapılmış ilaçlarla dolu sepetler getirdi. Bu ilaçlar başlangıçta Birjis Kadar'ın ateşini düşürdüyse de, çocuk kısa zaman sonra yeniden yanmaya başladı.

Hazret Mahal gece gündüz demeden oğlunun başında bekliyor, dudaklarını ıslatıyor, alnına ıslak bezler yerleştiriyor. Yorgunluktan sendelemeye başladığı zaman, Nepalli hizmetkârlar yerini almayı öneriyor, o da her seferinde teşekkürlerle reddediyor. Oğlunu böylesine ihmal ettiği için kendine kızıyor, çocukcağız yarı bilinçliyken annesinin onu ne kadar sevdiğini, onun için dünyadaki en önemli şeyleri istediğini, hayatını nasıl başka her şeyin üstünde tuttuğunu, başka hiçbir şeyin onun yerini alamayacağını, koşullar nasıl gelişirse gelişsin, kadının artık hep yanında olacağını hissederse, hayattan tat almaya başlayacağına ve iyileşeceğine inanıyor.

... Senin ve toprağımızın geleceği uğruna daha iyi savaşmak için ihmal ettiğim zavallı çocuğum, kim bilir kendini ne yalnız hissettin ...

Ellerini, sıska kollarını öpüyor, gözyaşlarıyla ıslatıyor.

Istırabından duygulanan Nepalli kadınlar, hakkında bunca karmakarışık şeyler işittikleri kadını izliyorlar. Onun için imanı, yasası olmayan, gözünü hırs bürümüş, iktidara gelmek için yalan yere yemin edip cinayet işleyebilecek bir kadın diyorlardı... kendinden başka kimseyi düşünmeyen bir dalavereci...

ya da, ülkesini kurtarmaya çalışan cesur bir kadın... Anlayamıyorlar... Onların gördüğü, kendilerine benzer bir anne, ıstırap çeken ve oğlunu kurtarmak için hayatını verebilecek bir kadın.

Hazret Mahal'in hayattan tekrar tat alması, çevresine bakması için haftaların geçmesi, oğlunun artık tehlikeden çıktığına inanması gerekecek.

Zaman geçirmeden, hizmetindeki kadınlarla ilgileniyor. Hayatları boyunca ikinci sınıf muamelesi görmüş kadınlar bu ilgiye çok şaşırıyor.

Hizmetkârların davangari[1] kitabını büyük bir merakla inceleddiklerini fark ediyor: Gerçekten de, yeni çevresiyle iletişim kurmak için Nepalce öğrenmeye girişti. Nasıl telaffuz edildiğini öğrenmek için kadınlara bir sözcük gösterdiği zaman, berikiler utangaç bir tebessümle başlarını sallıyorlar: Okumayı öğrenmemişler.

O zaman, bu kadınlarla çocuklar için dersler düzenlemeye karar veriyor. Çok uygun bir karar, çünkü ülkeyi yöneterek, kararlar verip mücadeleler yürüterek geçirilen iki yıldan sonra, zorunlu hareketsizliğe hiç alışamadı. En azından karanlık düşüncelerden uzaklaşacak.

Böylece her akşam, yeni öğrencilerinin ortasında kuru zemine oturarak, yazmanın ve okumanın temel kurallarını anlatıyor. Awadh toplumundan daha eşitsiz, ama özellikle geri kalmış bu toplumda, girişiminin yarattığı şaşkınlığı ölçecek durumda değil. Sadece öğrencilerinde de değil, ailelerinde ve geldikleri köylerde herkes bu sade ama iyi kraliçeden, korkunç Jang Bahadır'ın tutsağı olan bu talihsiz kadından bahsediyor.

Jang Bahadır pek sevilmiyor. Genç komutan Jang Bahadır Rana'nın bundan on iki yıl önce gerçekleştirdiği darbeyi, yönetimin başına geçerek kralı kukla haline getirmesini, karşıtlarını katlettirdiğini kimse unutmamış. Bir de bir önceki savaşta Nepal'den Sikkim'i ve Tarai'nin bir bölümünü koparan İngi-

1 Hintçenin eşi Nepal yazısı.

lizlerle giriştiği ve Hindu dindaşlarını hedef alan, halkı derinden sarsan son ittifakı var.

Hazret Mahal Katmandu'nun sığınma önerisini kabul etmeden önce altınlarını ve en değerli mücevherlerini kaftanlarının kıvrımlarına gizleme fırsatını buldu. Mihracenin temsilcileriyle yürüttüğü pazarlıklarda, açgözlülüğüyle ünlü Jang Bahadır'ın "konukseverliği" karşısında Awadh hazinesinden arta kalanlara sahip olmaya niyetlendiğini iyi anladı! Buna karşı duracak imkânı yok, ama en azından mücadeleyi sürdürmek için gerekli olanı saklamaya niyetli. Durmadan izlense de, savaşçılara bir miktar destek göndermenin yolunu bulacağından emin.

Birjis Kadar iyileştikten sonra, oğluna ayırdığı zamanı ve çabayı Tarai'de kalmış yoldaşlarının yazgısına yöneltme fırsatı buluyor.

Nana Sahip'ten en ufak bir beklentisi yok, onun için Jang Bahadır Nana'nın kim bilir kaçıncı alçaklığını anlatınca hiç şaşırmıyor: Kendisi Naya Kot'ta, oğlunun hastalığına rağmen teslim olmayı reddederken Nana, Kraliçe Victoria'ya gizlice mektup göndermiş, bağışlanması için yalvarmış. Oysa kendini bu denli küçük düşürmesi hiç gerekmezdi: İngiliz yetkilileri Kanpur katliamından sorumlu gördükleri Nana'ya teslim olmasını önerdi, adil yargılanacağı cevabını verdiler.

Nana bu tehlikeyi göze alamadığından yeğeni Rao Sahip ve birkaç sadık adamıyla Tarai cangıllarında dolaşıp duruyor.

Begüm'ü asıl kaygılandıran, Beni Madho'nun durumu. Nöbetçilerin bir konuşmasına kulak misafiri olunca, Rana'nın Tulsipur dolaylarında, sınırda direnmeyi sürdürdüğünü öğreniyor. Aylar süren çatışmalardan, kaçışlardan sonra birliklerinin durumunu gözlerinin önüne getirebiliyor... Nasıl yardım göndermeli? Jang Bahadır onu sadık adamlarından ayıralı beri, yapayalnız kaldı. Muhafizlık yapan Gurkalardan birini satın almak? Adam altını kendine saklar, ya da gidip mihraceye haber verir. İkisini birden yapmazsa, tabii.

Her neyse! Bir yolunu bulacak. Londra'da *Times* gazetesinin "Awadh Begümü bütün komutanlarının toplamından daha gelişmiş strateji anlayışına ve cesarete sahip," dediği kişi olarak, yenilgiyi asla kabul etmeyecek.

"Rani Sahibe!"

Kapının eşiğinde duran kız, öğrencilerinin en akıllısı olan Ambika. Her Nepalli için olduğu gibi, onun gözünde de hanedana mensup her kadın Rani'dir; Hazret Mahal de bu yeni hitaba alışmaya başlıyor.

"Rani Sahibe, abim evlenecek, düğüne katılmam için köye gitmeme izin verir misiniz?"

"Tabii veririm. Kaç gün olmayacaksın?"

"Çok sürmez, en fazla bir ay. Köyüm çok uzak değil, bir haftalık yolda, Tulsipur'a yakın."

"Tulsipur mu dedin?" Hazret Mahal'in yüreği hızla çarpmaya başlıyor. "İyi ama, Tulsipur Hindistan'da değil mi?"

"Oh, biz köylüler için bütün oraları Tarai'dir, yarısı Nepal, yarısı Hindistan. İnsanları geri sürmek için İngiliz askerleri olmasa, sınırın nereden geçtiğini bilmek için kâhin olmak gerekir."

Mümkün olabilir mi?.. Hayır bu çocuğa böylesi tehlikeli bir görev verilemez... Öte yandan, bu rastlantı da sanki bir işaret...

Ambika bekliyor, Rani'nin ona bir şey söylemek istediğinin, tereddüt ettiğinin farkında. Her zamanki çekingenliğini bir kenara bırakıp, söze giriyor:

"Bizim için o kadar çok şey yapıyorsunuz ki, Rani Sahibe, daha geçen gün arkadaşlarla konuşuyorduk, ilk defa bir hanımefendi bizimle ilgileniyor, bizi onurlandırıyor diye... Kendimi pek iyi ifade edemesem de, hizmetiniz için her şeyi yapacağımı söylemek istiyorum."

"Teşekkür ederim, Ambika. Haydi bana bir iyilik yap ve nargilem için kor getir, sonra da beni yalnız bırak. Sakın bana uğramadan gideyim deme."

Çarşıdaki evde ilk tadına baktığı günden beri nargiledeki suyun fokurtusunun, bal ve gül kokulu duman kıvrımlarının onu rahatlattığının, düşünmesini sağladığının farkında. Genç kızın onu ele vermeyeceğinden emin olarak, açıkça konuşmaya karar verdi. Vereceği altını eteğinin kıvrımlarına dikse bile, Beni Madho'yu nasıl bulacak?

Cevabı bizzat Ambika veriyor:

"Ben evden çıkamam, ama kuzenlerim, erkek kardeşlerim var. Sizden söz edildiğini işittikleri için hayranlık duyuyorlar. Üstelik, mihrace ailemde pek sevilmez. Burada pek bilinmiyor, ama dayım krala sadık kalmıştı. Darbe sırasında direnmeye kalkınca yakalandı, işkencede öldü. Onun için size yardım etmek, hiç beklenmedik bir intikam fırsatı olacak!"

Genç kızın dolambaçsız, sade tavırlarını beğeniyor. Bir başkası pazarlığa girişir, karşılığında bir şeyler koparmak için işi yokuşa vururdu. Tümüyle farkında olduğu tehlikeye rağmen, Ambika isteğini hiç tereddütsüz kabul etti.

Hazret Mahal bir ay boyunca haber bekleyip kaygılanacak.

Bu arada, 8 Temmuz 1859'da Hindistan barışı resmen ilan ediliyor. Bu haber Begüm'de alaycı yorumlar doğuruyor: Tarai'de çatışmaların devam ettiğini, Tantia Tope'nin ölümüne rağmen Prens Firuz'un Orta Hindistan'da birkaç yüz adamıyla direnişi sürdürdüğünü kimse onun kadar iyi bilemez.

Hazret Mahal ve oğlu ertesi sabah keyifli bir haber alıyorlar: Britanyalılar sembolik bir iyi niyet gösterisi olarak Kral Vacid Ali Şah'ı Fort William'daki zindandan çıkarmış.

"Amma huzur, babamı görmeyi o kadar çok istiyorum ki. Sizce, izin verirler mi?" diye soruyor Birjis Kadar heyecandan titreyerek.

"Sanmıyorum, can, sürgünde olduğumuzu, ülkemize dönemeyeceğimizi biliyorsunuz."

"Sadece birkaç günlüğüne! Babamı görmek için! Onu o kadar özledim ki, gideli üç yıl oldu! Lütfen, Amma Huzur, mihraceden isteyemez misiniz?"

"Kararları o vermiyor, oğlum, İngilizler veriyor ve onlardan hiçbir şey istemem."

"Neden?"

"Onurumu kırmak için reddederler de, ondan. Daha da kötüsü, daha fazla direnemediğimiz ve onlarla anlaştığımız rivayetini çıkarırlar!"

Küçük çocuk düş kırıklığını göstermemek için başını eğiyor, annesine hayran olmakla birlikte, bazen fazla sert olduğunu düşünüyor.

Oğlunun umudunu boşa çıkardığını, ikna edemediğini düşünüyor; annesinin siyasal kararlarının neden babasını görmesini engellediğini anlayamayacak yaşta bir çocuk olmasına rağmen, onunla bir yetişkin gibi konuştu.

... Hem zaten babasıyla karşılaşmaması, onu inançları uğruna sıkıntılar çekmeye hazır bir kahraman gibi görmesi çok daha iyi... Onu Kalküta'daki sarayında, halkının kavgasından binlerce fersah ötede, rakkaselerinin ortasında müzik ve şiirle uğraşır görse, dünyası yıkılır. Bana kinlense de, babasına uzaktan hayranlık duyması daha uygun olacak...

Ambika sonunda dönüyor, getirdiği mektupta Beni Madho yardımı için Rajmata'ya şükranlarını belirtiyor ve Awadh'a dönmenin yolunu nihayet bulduğunu, halkı kral namına ayaklandıracağını umduğunu yazıyor.

Hazret Mahal'in elinde ona yardım edecek kadar altın yok; onun için en güzel mücevherlerini, o görkemli yakut ve pırlanta takılarını satmaya karar veriyor. Hizmetkârlarından biri bir zamanlar kralın kadınlarından birinin yanında çalışmış. Onunla temasa geçebilir mi? Kraliyet ailesi Nepal'in yeni efendisinden nefret ettiği için, ketum davranacakları kesin. Ama

çevresi? Begüm tehlikeye atıldığının farkında ya, Tarai'deki savaşçılar çok daha fazlasını göze almıyor mu?

Talihi yaver gidiyor, takılar hemen satılıyor, altınları bu kez anneannesinin cenazesine giden Ambika götürecek.

Begüm bu izinlerin kuşkulu görünmesinden çekindiği için, genç kız hemen dönüyor; yine de altınları mihraceye zarar verdiği için mutluluk duyacak bir kuzenine emanet etmiş. Görevin başarıldığını bildirmek için bir de işaret kararlaştırmışlar.

On beş gün sonra, Ambika ve hanımı hâlâ bir haber alamıyor.

"Tehlikeli bir oyuna kalkıştınız, Huzur!"

Jang Bahadır yüzü öfkeden kasılmış, salona habersiz giriyor. General Grant'in mektubunu Begüm'ün önünde sallıyor.

"General askerlerin iki kese altın götüren bir köylüyü tutukladıklarını yazmış. İyi 'çalışmışlar' ama herif hiçbir şey anlatmadan ölmüş. Olay Beni Madho'nun kampının yakınlarında geçtiği için, Sir Grant altınların bu hayduta gittiği sonucunu çıkarmış. Peki, altınları kim göndermiş olabilir? Bir fikriniz var mı?"

Tehditkâr gözlerini şaşırmış görünmeye çalışan Hazret Mahal'e dikiyor.

"Ben nereden bileyim? Aylardan beri burada hapisim, bahçeye çıkmama bile izin vermiyorsunuz!"

Jang Bahadır kendini tutamıyor, bir küfür savuruyor.

"Sizi zindana attırabileceğimi biliyor musunuz? Sizi ve oğlunuzu? Orada unutulacağınızı... sonsuza kadar?"

Yeşil gözlerde küçümseyici bir parıltı var:

"İyi ya, attırın öyleyse! Tarih de sizi hatırlasın... sonsuza kadar!"

Jang Bahadır'ın tokat atacağını sanıyor, beriki nefret dolu gözlerle bakmakla yetiniyor, cevap bile vermeden çıkıyor. Er-

tesi gün izleme daha da yoğunlaşıyor, bütün hizmetkârlar değiştiriliyor. Allah'tan, Ambika'dan kuşkulanan yok.

Hazret Mahal bir daha asilerle haberleşemeyecek.

Hintlilerin yeniden ayaklanacakları ve sonunda işgalciyi kovacakları inancıyla, tüm zamanını oğlunun eğitimine ayırıyor. Birjis Kadar bir gün tahta oturacak, oğlunu hazırlaması gerek.

Çocuk zeki ve akıllı, yaşadıklarıyla olgunlaştı, ama hâlâ üzüntü nöbetleri geçirmesi Vacid Ali Şah'ın melankoli eğilimini hatırlayan annesini kaygılandırıyor. Oysa sebebini bu kadar uzakta aramanın ne anlamı var? Çocuk nihayet güvenliği bulmuş da olsa, korku ve mahrumiyetle geçirdiği uzun ayların bedelini ödüyor; en önemlisi, akranlarının hayatı ve özgürlüğü tattıkları yaşta, oturmak zorunda olduğu evin içinde kafese konmuş bir aslan gibi dört dönüyor.

Hazret Mahal olağanüstü ikna yeteneğiyle oğlunu mevcut durumu gelecek adına büyük bir ayrıcalığa dönüştürebileceğine inandırıyor. İkiyüzlü dalkavukların arasında, zamanını avla, at koşturmakla ve boş kutlamalarla harcayacak yerde, krallık mesleğine hazırlanacak vakti var. Annesi de iki yıl boyunca devlet başkanlığı görevini, hatta belirli bir ölçüde de başkomutanlık sorumluluğunu üstlenmemiş miydi? Üstelik, on yıl boyunca iktidarın yakınında bulunarak taktikleri gözlemlemiş, entrikaları boşa çıkarmayı öğrenmiş, kısacası politikaya ısınmıştı.

Fazla ısrar etmesi gerekmiyor: Birjis Kadar'ın yazgısına inanması gerek, umutsuzluğa kapılmaması için, tutunacağı son dal, bu inanç olacak.

Artık bungalovun tek ziyaretçisi Jang Bahadır. Hazret Mahal adamdan iğrenmesine rağmen bu ziyaretlere tahammül ediyor, her ne kadar beriki kötü haberler vermekten özel bir zevk alıyorsa da, dış dünyada olan biteni öğrenmenin tek yolu bu.

Jai Lal'in mahkemesinin hâlâ sürdüğünü ağustos sonunda böyle bir ziyarette işitiyor. Bir yıldan fazla oldu! Savcının tanıkları olarak, eski hizmetkârları ya da Raca Man Singh gibi bir zamanların müttefikleri birbirini izliyor. Genç kadın yargıçların bu gülünçlüğü neden bunca uzattıklarını anlayamıyor: Ayaklanmanın en önemli elebaşlarından birini bağışlamaya hiç niyetleri yok, ama Raca bütün ülke halkınca seviliyor, infaz edilmesi herkesin indinde bağımsızlık kahramanının katledilmesi gibi görülecek. Onun için, adını lekelemenin bir yolunu bulmak gerek ve şimdiye kadar tanıkların ifadeleri inandırıcı olamayacak kadar zıt.

... *Canım benim... İnşallah işkence yapmamışlardır...*

Çok okşadığı o bedenin üzerinde, tutkuyla sevdiği o güzel yüzde işkence izlerini düşünemiyor... İşkenceden söz ettiği o günü hatırlıyor:

"Boyun eğmek, ötekilere ihanet etmenin de ötesinde, kendine ihanet etmektir," demişti Raca. "Hayatı boyunca uğruna savaştığını reddetmektir. Hainlerin intihar etmeleri, ya da yaşayan ölüler gibi dolaşmalarında şaşacak bir şey yok; bütün bunlar kendini kurtarmayı umarken, özünü reddetmenin sonucu."

Jai Lal... Zindancıları ne yaparsa yapsın, onun boyun eğmeyeceğinden emin. Oh! İntikamını almayı öyle isterdi ki!

Birden, oğlunun sesi kulaklarında çınlıyor. Beriki bir gün, "İngilizler bize bunca kötülük ettikten sonra, hepsini öldürmek isterdim!" diye haykırmış, o da akıllı bir varlığa yakışmayacak bu ilkel tepki yüzünden oğlunu paylamıştı. Şimdi de oğlu gibi konuşuyor!

Şiddeti tetikleyen şiddet, bu tehlikeli döngüyü iyi biliyor. Acımasız davranılan her kişi acımasız davranmakta haklı olduğunu sanıyor, ezildiği için ezme hakkına sahip olduğunu düşünüyor.

Hint halkı da şimdi bu şiddet sarmalıyla boğuşuyor. Kişi gözlerini kör, bedenini felç eden korkudan arındığında, uysallığın yerini çoğu kez nefret alıyor ve kişi korkaklığından

ne denli utanıyorsa, nefret duygusu da o kadar güçlü oluyor. Kendini daha hiç böyle bir durumda bulmadı, ama gençliğinde o kadar çok aşağılanmış insan tanıdı ki, duygularını anlayabiliyor.

İnsan ötekini öldürürken, onu değersizliğe kapatan ve insan olma onurunu inkâr eden o bakışı yok ediyor.

Yine de, şiddet patladığında, insanlar kızıyor:

"Daha önce konuşulamaz mıydı? Açıklanamaz mıydı?"

Ezilen o insanlar uzun süre kendilerini anlatmaya çalıştı, biraz adalet istediler, ama duvara tosladılar. Ve eğer o duvarda hiçbir kapı açılmazsa, bir gün gelir, duvarı yıkarlar.

Bütün ayaklanmaların, bütün şiddetlerin temeli, bu: İstendiğinde, kendini başka türlü açıklamanın imkânsızlığı

Britanya hükümeti askerlerini neredeyse süpürüp atacak kadar kabaran halkın öfkesinden gerekli dersi çıkarmazsa, Hindistan'ın yeniden tutuşacağından Hazret Mahal'in hiç kuşkusu yok.

Aylar geçiyor, Jang Bahadır düzenli ziyaretlerini hiç aksatmıyor, her seferinde yüzünde daha acı bir tebessüm var.

Eylül başında Nana Sahip ve Mammoo'dan bir mektup aldığını, ikisinin de hasta olduklarını bildirip sığınma hakkı istediklerini anlatıyor. Tereddütlü görünüyor ya, Begüm onların lehine konuşmasını beklediğini, böylelikle onun arzusunu reddetme zevkini yaşamak istediğini biliyor. Hiçbir yorumda bulunmadan, sadece başını sallamakla yetiniyor.

Üç hafta sonra gelecek ve Hazret Mahal'e Nana'nın ağır bir ateşten sonra, cangılda öldüğünü söyleyecek.

"Eğer değer verdiğiniz duygusuna kapılsaydım, buraya kabul edebilirdim, ama öylesine aldırmaz bakıyorsunuz ki," diye fısıldıyor, sahte bir üzüntüyle.

Hazret Mahal onu o kadar tiksinti yüklü bir bakışla süzüyor ki, cevap veremeyecek kadar donuyor.

"Amma Huzur, bu Nana Sahip kimdi?" diye soruyor oğlu.

Ne cevap vereceğini bilemiyor... Nana Sahip'in kim olduğunu gerçekten bilen biri var mıdır? Bu karmaşık ve çelişkili insanı, kendini beğenmişliğinin kendini aşmaya ittiği o tabansızı, bazen cesaret gösterebilen o ödleği, aşağılık duygularının pençesindeki o saldırganı, genellikle ilgi göstermekle birlikte korkunç katliamları engellemeyen, rahatsız edici çığlıkları işitmemek için çalgıcılardan daha gürültülü bir şeyler çalmalarını isteyen o adamı anlatmak o kadar güç ki...

Hazret Mahal'in uzun zamandan beri korktuğu haber bir sabah geliyor: Raca Jai Lal Singh idam edilmiş.

Jang Bahadır'ın yüzünde bu kez felakete uğramış gibi bir ifade var:

"Onu nasıl öldürdüklerini düşünüyorum da... Bir asker gibi kurşuna dizmediler, adi bir haydut gibi astılar!"

Yılan gözlerini genç kadına dikmiş, içinde bir kuşku var, kesin bilmek istiyor: Kusursuz Begüm'ü kaidesinden devirmek İngilizlerin işine yarayabilir.

Genç kadın bütün gücünü toplayarak cevap vermeyi başarıyor:

"Jai Lal gerçek bir kahramandı, en azından istilacıyla ittifak kurarak halkına ihanet etmedi."

Sonra da adama sırtını dönüyor.

Odasına döner dönmez, yıkılıyor. Bütün mantıksızlığına rağmen, Jai Lal'in hapse mahkûm edileceğine, kaçmayı başaramasa da bir halk hareketinin zindan kapılarını açacağına inanıyordu... Onu bir daha göremeyeceğini kabullenemiyor... Jang Bahadır yalan söylemiş de olabilir... *Jai Lal, can*... Elini göğsüne götürüyor, soluğu kesilmekte... Kendine geldiğinde, çevresinde telaşlı hizmetkârları buluyor, ama hepsini gönderiyor, yalnız kalmak istiyor... onunla kalmak...

Altın madalyonunu açarak, sevgilisinin resmine bakıyor. Onu Kayzerbağ'da, son savaşlarını verdikleri, seviştikleri, gelecek için tasarılar yaptıkları yerde astılar. Öldürmeyi yeterli

görmeyip, Jai Lal'i ezmeye çalışırlarken, Hazret Mahal'i ayakta tutan bu düşünceydi belki de.

Kasım'da, Rana Beni Madho ve Gonda Racası Tarai topraklarında, Gurkalarla savaşırken öldürülüyor.

Aynı yılın aralık ayı öteki asilerden çoğunun Tarai cangıllarında, birbirleri ardına yakalanmasına tanık olacak. Son Rohilkhand kralının torunu Han Bahadır Han, "yaşlı kaplan" Kunwar Singh'in kardeşi Amar Singh, bir de... Mammoo!

Jang Bahadır'ın adamlarınca tutsak edildikten sonra, yetkililere teslim edilmek üzere Lucknow'a götürülecekler.

Begüm belki de eski hizmetkârıyla vedalaşmak ister, diye soruyor mihrace, iyiliksever bir ifadeyle.

Hazret Mahal Mammoo'nun onurunun kırılacağından çekinerek, kararsız kalıyor. Ona bunca yıldır hizmet eden haremağasını düşünüyor. Daha sonra yaşanan anlaşmazlıklara rağmen, tek dayanağının Mammoo olduğu dönemi hatırlayınca, içini acı duygular kaplıyor. Evet, onu son bir kez görecek ve şükran duygusunu anlatacak.

Görüşme yürekleri parçalıyor.

Mammoo hıçkırarak hanımının elini öpüyor, sonra da mihraceyle konuşması için yalvarıyor: Begüm'ün yanında kalsa? Hazret Mahal kurtulması için en ufak bir umut olmadığını biliyor, onu yatıştırmak için deneyeceğini vaat ediyor; beriki Rajmata'nın yanından biraz sakinleşmiş çıkıyor. Genç kadın daha sonra ikiyüzlülüğü nedeniyle kendini suçlayacak; oysa ölmek istemeyenlere umut vermenin ikiyüzlülükle ne ilgisi var?

Birkaç gün sonra, Mammoo'nun asıldığını öğreniyor.[2]

Nepal'in sert kışları Hazret Mahal'in sağlığını da etkilemeye başlıyor. Ama onu asıl yıkan, sürgün hayatı. Britanya hükümeti 1863'te yeniden Hindistan'a dönmesini öneriyor;

2 Kurtulmayı başaran tek kişi, "Delhi Prensi" Firuz Şah'tır. Kandahar, Buhara ve Tahran'a kaçıyor, en sonunda Mekke'ye yerleşip 1877'de, sefalet içinde orada ölüyor.

tek koşul, oğlunun taht üzerindeki iddiasından vazgeçtiğini açıklayan bir belge imzalaması. Bu kez de, cevap verme zahmetine bile katlanmıyor.

Birjis Kadar aklı başında ve kararlı bir delikanlı oldu. Annesinin ahlak gücünü almış. Bir gün ülkesine döneceğini bilerek, o güne hazırlanıyor.

Hindistan değişmekte. Britanyalılar egemenliklerini yeniden sağlamlaştırdılar.

Ancak ne yaparlarsa yapsınlar, ayaklanma Hazret Mahal'in ölmeden filizlendiğini görüp mutlu olacağı tohumları ekti.

Yetmişli yıllarda, Bengal aydınları Britanyalı çiftlik sahiplerinin sömürdükleri köylüler için savaşacak ve bu mücadelenin adı, "Çivit İsyanı" olacak. Aynı seçkinler yerli basına uygulanan sansüre ve mahkemelerdeki ırk ayrımcılığına karşı hareketler de başlatacak.

İngilizlerin ülkeyi çağdaşlaştırma yeteneklerine güvendikleri için 1857 ayaklanmasına katılmayan bu seçkinler Hazret Mahal'in dediği gibi, Kraliçe Victoria'nın vaatlerinin sadece bir sis perdesi olduğunu, Britanya'nın demokrasi ve eşitlik ilkelerinin Hindistan için geçerli olmadığını anlıyorlar.

Katmandu'da, Hazret Mahal bütün bu gelişmeleri ilgiyle izliyor. Yalnızlığına ve yoksullaşmasına rağmen, hâlâ sonsuz saygı gören bir kraliçedir. İmkânlarının azlığına karşın, yardım isteyen kimseyi geri çevirmiyor.

İngilizlerin "Ayaklanmanın ruhu" adını taktıkları bu kadın, oğlundan mücadeleyi sürdürme sözünü aldıktan sonra, kırk sekiz yaşında gözlerini yumuyor.

Küçük Muhammedi, Çarşı'nın ozanı, Vacid Ali Şah'ın gözleri kamaşmış eşi, genç naip, tutkulu âşık, aydın hükümdar, korkusuz komutan, özetle Hazret Mahal, tarihin içinden şimşek gibi bir görüntü olarak geçiyor.

Hindistan'ın kurtuluş yolunu çizerek.

Son Söz

Vacid Ali Şah, 1887 yılında, Kalküta yakınındaki Matiabruz Sarayı'nda, altmış sekiz yaşında ölüyor. Tırnakları mavileştiği için, zehirlendiği rivayet ediliyor.

Britanya hükümetinin temsilcisi Genel Vali, 1891'de, otuz iki yıllık bir sürgünden sonra Birjis Kadar'ın Hindistan'a dönmesine izin veriyor. Birjis Kadar özgürlüğünün tadını uzun süre çıkaramayacak. Awadh tahtının varisi, bir yıl sonra, 14 Ağustos 1892 günü üvey kardeşinin verdiği bir ziyafet sırasında, büyük oğlu ve kızıyla birlikte zehirlenerek can verecek.

Miras anlaşmazlığından söz edildiği gibi, siyasal nedenler de ileri sürülüyor: Birjis Kadar, annesinin görüşlerini paylaşıyor ve İngilizleri gaspçı olarak gördüğünü saklamıyordu.

Çağdaş tarihçilerin ortak görüşüne göre, sipahi ayaklanması bir isyan ya da ihtilal değil, Hintlilerin bağımsızlık yürüyüşünün ilk adımlarıdır.

Özellikle Awadh İsyanı, hem en uzun süreli hem de en şiddetli olduğu için, gerçek bir ulusal savaş olarak tanınıyor; çünkü bütün bir halk, Begüm Hazret Mahal'den aldıkları ilhamla bu mücadeleye katılıyor.

Aynı mücadele, kanla bastırılmasından birkaç yıl sonra yeniden canlanacak, ancak bu kez başı Britanyalıların müttefiki prensler değil, ülkesinin yönetimine katılmayı arzulayan, eğitimli bir burjuva sınıfı çekecek.

İlk kongresini Aralık 1885'te, Bombay'da gerçekleştiren Hint Ulusal Kongresi'nin (Kongre Partisi) amacı da bu olacak; 1906'da kurulan ve Ağa Han'ın yönettiği ılımlı Tüm Hindistan Müslüman Birliği (Müslüman Birliği) de aynı hedefi seçecek.

Aynı dönemde kanlı gelişmeler de olacak. Bengal'in İngilizler tarafından paylaştırılmasının ardından, yüksek kastlara mensup genç Hindular bir terör hareketi kuracak. Tanrısal iktidarın aracı olarak tanımlanan bir terörist topluluğu... Bu genç Hindular kendilerini, "Anavatanın" ırzına geçen yabancı bir diktaya karşı direnen Hindu geleneğinin varisleri olarak görecek.

1916 yılında, isyanın merkezi ve çeşitli toplulukların birlik sembolü olan Lucknow'da; Kongre Partisi'yle Müslüman Birliği arasında, Britanya'dan Kanada ve Avustralya'ya tanınan özerkliğe benzer bir özerklik alınmasını hedefleyen bir işbirliği antlaşması imzalanacak.

Nihayet 1919'da Gandi, Hindu ve Müslümanların katılacağı sivil itaatsizlik ve pasif direniş hareketi Satyagraha'yı ilan edecek.

Mücadele uzun ve güç olacak.

Hindistan, Britanyalılara karşı ayaklanmadan ve Hazret Mahal'in yönettiği savaştan doksan yıl sonra, 1947'de bağımsızlığına kavuşacak.

Köklü ailelerin bu olağanüstü destana katıldıkları için gururlandıkları Lucknow'un dışında, bugün pek az insan savaşçı kraliçeyi hatırlıyor. Ayaklanmanın yüzüncü yıldönümü olan 1957'de, Nehru büyük bir tören düzenliyor ve "Kraliçe Victoria Parkı" adını "Begüm Hazret Mahal Parkı" olarak değiştiriyor.

Eski Hint imparatoriçesinin büstünün yerine de, Nehru'nun emriyle, "İsyanın Ruhu" kahraman Begüm'ün onuruna bir anıt dikiliyor.

Teşekkür

Begüm Hazret Mahal'in hayatının ilk kez anlatıldığı bu kitabın hazırlanması aşamasında giriştiğim güç araştırmalar sırasında, bana sağladıkları belgeler ve değerli bilgiler için önce Hintli ve Pakistanlı dostlarıma teşekkür etmek istiyorum.

Özellikle de yengem Subashini Ali'ye.

Lucknow'da Profesör Roshan Taqui, Mahmutabat Racaları Emir Naki ve Süleyman, Cihangirabat Racası, Habibullah Begümü, olağanüstü kütüphaneci ve kültür adamı, M. Ram Advani.

Kayzerbağ Kütüphanesi'nden ve sayısız belgeden yararlanmamı sağlayan kütüphane sorumlusu Nusrat Naheed.

Karaşi'de gazeteci ve tarihçi Said Hassan Han'a, kuzenim Enisüddin Ahmet ve eşi Yasemin'e teşekkür borçluyum.

Lahor'da, müteveffa Kamar F. R. Han ve kızı Nusrat.

Londra'da arkadaşlarım Nasreen Rehman ve Mariam Faruqi.

Fransa'da sadık dostlukları ve yüreklendirmeleri için Ken Takase'ye, Marie Deslandes'a ve Rana Kabbani'ye teşekkür borçluyum.

Yazmaya uygun yerlerdeki konukseverlikleri için Janine Euvrard, Jacques Blot, Manuela ve Olivier Bertin-Mourot, Brendan ve Beatrice Murphy, kardeşim Jean-Roch Naville ve eşi Marie-Louise, Prenses Rose de Croy ve Umman'daki büyükelçinin eşi Melike Berak.

Dikkatli okumaları ve değerli tavsiyeleri için dostum Ishtar Kettaneh-Mejanes ve Robert Laffont'taki editörüm Jean-François Gombert'e özel bir teşekkür borçluyum.

Bana yardım edip destek veren, yer darlığından adlarını sıralayamadığım herkese şükran duygularımı iletmek istiyorum.

Fransızca	Türkçe
Alambagh	Alembağ
Azamghar	Azamgar
Benares	Varanasi
Bithauli	Bitoli
Bithour	Bithoor
Chakar Khoti	Çakar Koti
Charbagh	Ciharbağ
Chattar Manzil	Çadır Menzil
Chaulakhi	Çavlahi
Choga	Çuha, Kaftan
Chokra	Çokra
Deccan	Deccan
Dilkushah	Dilkuşa
Durgah	Durga
Ghogra	Gagara
Gomti	Gomati
Hindi	Hintçe
Jagdishpour	Jagdishpur
Jang Bahadour	Jang Bahadır
Kaisarbagh	Kayzerbağ
Kanpour	Kanpur
Khan Bahadour Khan	Han Bahadır Han
Kotah-ki-serai	Kotaki Saray
Lakshmi Bai	Lakşmi Bai
Maharashtra	Maharaştra
Mahratte	Maratha
Malika Kishwar	Melike Kişvar
Matiaburj	Metiabruz

Maulvi	Molla
Moghul	Mugal
Pegu	Bago
Peishwa	Peşva
Poona	Pune
Powain	Powayan
Powayun	Powayan
Purdah	Perde
Rani	Kraliçe
Résidence	Vilayet Konağı
Résident	Vali
Rokhilhand	Rohilkhand
Shahganj	Şahganj
Shahjahanpour	Şahcihanpur
Shiva	Şiva
Terai	Tarai
Tulsipour	Tulsipur
Vishnou	Vişnu
Zenana	Harem